

En region för alla?

Medborgare, människor och medier i Västsverige

Den västsvenska SOM-undersökningen 2012
SOM-rapport nr 60

Annika Bergström och Jonas Ohlsson
(red)

Redaktörer: Annika Bergström och Jonas Ohlsson

© Författarna och SOM-institutet

Administrativ redaktör: Kerstin Gidsäter

Omslag: Daniel Zachrisson

Redigering: Henny Östlund

Tryck: Ale Tryckteam, Bohus 2013

ISBN: 978-91-89673-29-8

ISSN: 0284-4788

ISRN: GU-STJM--60--SE

INNEHÅLL

Förord	7
En region för alla? Annika Bergström och Jonas Ohlsson	9
Nyinflyttad och nöjd? Edvin Boije	31
På väg mot <i>en</i> region? Regional orientering och lokalt nyhetsintresse Lennart Weibull	43
Perspektiv på social tillit i stadens olika delar Gabriella Sandstig	65
Medborgarna och e-förvaltningen Annika Bergström	75
Politikerkännedom Sören Holmberg	87
Tidningen och demokratin Jonas Ohlsson	95
Åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och valda i regionpolitiken David Karlsson	115
Väljare och brukare om offentlig och privat välfärd i Västsverige Lennart Nilsson	129
Gillar göteborgare kommunala folkomröstningar? Per Oleskog Tryggvason och Henrik Oscarsson	147
Trängselskatt och förtroende för kommunpolitiker Folke Johansson	157
Trängselopinion och mediekonsumtion Per Oleskog Tryggvason	173

Den alternativa läsningen: Intresset för <i>Faktum</i> och <i>Göteborgs Fria Tidning</i> Ulrika Andersson	187
Energismartast i Västsverige – en fråga om hur man bor? Ylva Norén Bretzer	201
Tro, religion och kyrkobesök i Göteborg Jan Strid	217
 METODREDOVISNING	
Samhälle Opinion Medier – Västra Götaland 2012 Josefine Bové	229
 BILAGOR	
Om författarna	253
Adresser	255
Frågeformulär	257
SOM-institutets böcker	281

FÖRORD

En region för alla? utgör rapport nummer 60 i SOM-institutets bokserie. Till grund för analyserna i boken ligger de regionala undersökningar som genomförts i Västsverige sedan 1992 och fokus är särskilt riktat mot 2012 års undersökning. Vissa frågor är direkt jämförbara med de årliga nationella SOM-undersökningarna. Boken innehåller några jämförelser med dessa och även enstaka analyser baserade på nationella data.

SOM-institutet är en undersöknings- och forskningsorganisation vid Göteborgs universitet som drivs gemensamt av Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) och Statsvetenskapliga institutionen. Sedan 1986 genomför SOM-institutet årliga nationella medborgarundersökningar och 1992 gjordes den första motsvarande undersökningen i Göteborgsregionen. Från och med 1998 utökades undersökningsområdet till hela Västra Götaland. 2012 års västsvenska SOM-undersökning omfattar ett urval om 6 000 personer i åldrarna 16 till 85 år boende i Västra Götaland och Kungälv kommun. Undersökningen genomfördes under perioden september 2012 till februari 2013.

Annika Bergström och Jonas Ohlsson har varit undersökningsledare för den västsvenska SOM-undersökningen 2012. Biträdande undersökningsledarna Josefine Bové och Jonas Hägglund har ansvarat för fältarbetet. Josefine Bové har också ansvarat för dataförädling och för metoddokumentationen.

Kerstin Gidsäter har samordnat bokproduktionen och Henny Östlund har ansvarat för redigeringen. Kinnmark Information AB är det undersökningsföretag som genomfört datainsamlingen i 2012 års västsvenska SOM-undersökning. I bokens avslutande kapitel återfinns en detaljerad redogörelse för undersökningens utformning och genomförande.

Dataunderlaget från SOM-undersökningarna finns tillgängligt för forskare via Svensk Nationell Datatjänst – SND – vid Göteborgs universitet (www.snd.gu.se) ett år efter att datamängderna har auktoriserats. De publikationer som hittills utgivits av SOM-institutet finns förtecknade längst bak i boken. Information om undersökningar och publikationer finns på SOM-institutets hemsida: www.som.gu.se.

Göteborg i december 2013

Annika Bergström och Jonas Ohlsson
SOM-institutet
Göteborgs universitet

EN REGION FÖR ALLA?

ANNIKA BERGSTRÖM OCH JONAS OHLSSON

Det är 15 år sedan Västra Götaland bildades genom en sammanslagning av de tidigare länen Göteborgs och Bohus län, Skaraborgs län och Älvsborgs län. I regionen bor runt 1,5 miljoner människor vars vardagsliv i stor utsträckning pågår inom regionens gränser. Regionen styrs av en organisation vars huvudsakliga uppgifter är hälso- och sjukvård, tillväxt och utveckling samt kollektivtrafik. De skatteintäkter som regionen har fördelar sig till nästan 85 procent på sjukvård, knappa 5 procent på regional utveckling och runt 8 procent på kollektivtrafik.

Regionen har mål för sin verksamhet som i stor utsträckning inbegriper medborgarnas väl och leverne. Västra Götalandsregionens vision fastslår att regionen ska vara attraktiv att bo och verka i (www.vgregion.se/vision) och i 2014 års budgetarbete fångas detta bland annat upp genom satsningar på kultur, inte minst för barn och unga. Medborgarna å sin sida har mål för sina liv som kan gå i linje med regionens mål men som också kan peka i helt andra riktningar. De västsvenska SOM-undersökningarna fångar invånarnas uppfattningar i en rad olika frågor, där vissa kan knytas direkt till visionens mål, medan andra fångar mer generella samhällsföreteelser och opinioner. Det handlar om så olika frågor som boendetrivsel och bedömning av regionala verksamheter, kulturvanor och synen på politiska påverkansmöjligheter.

I den här boken presenterar forskare från skilda discipliner analyser som tillsammans bidrar till förståelsen för hur invånarna i Västra Götaland har det, vad de gör och vad de önskar. Med utgångspunkt i bokens analyser är det framför allt två saker som bör lyftas fram. Den första är välkänd sedan ett antal år, nämligen den kontinuerliga etableringen av Västra Götalandsregionen som beslutsnivå och -organisation. Den positiva utveckling som tidigare beskrivits (Bergström och Ohlsson, 2012) förstärks ytterligare i 2012 års mätning. Det andra huvudresultatet, som det också är tänkt att bokens titel ska lyfta fram, är att trots det ökade samförståndet på en mer generell nivå, präglas regionen också fortsättningsvis av en rad viktiga skillnader.

Dessa tar sig lite olika uttryck i bokens fördjupade analyser. Som exempel på klyftor kan nämnas att regionpolitikerna är ganska okända för invånarna i Västra Götaland och här finns ett stort gap mellan väljare och valda (något som framgår av Sören Holmbergs kapitel). Vidare finns stora skillnader mellan politiker och medborgare i synen på exempelvis välfärdsfrågor (David Karlsson), medan medborgarna däremot uppvisar en förhållandevis enhetlig negativ attityd till exempelvis förslag om vinster i välfärden (Lennart Nilsson). Den regionala förvaltningen erbjuder ett stort utbud av e-service men medborgarna hittar inte dit, och de som gör det är måttligt nöjda jämfört med de som undviker e-förvaltningen (Annika Bergström).

Personer som är nyinflyttade är mer nöjda med den offentliga servicen än de som bott länge på en plats (Edvin Boije) och intresset för regionens olika delar är starkt fokuserat på storstadsområdet Göteborg (Lennart Weibull). I Sverige är vi så kallade höglitare, men även om den mellanmännsliga tilliten generellt är hög bland invånarna i Västra Götaland är skillnaderna mellan boende i olika delar i Göteborgs kommun förhållandevis stora (Gabriella Sandstig). En annan typ av skillnad som framträder beroende på olika typer av boende är viljan till energismart beteende beroende på om man är villaägare eller lägenhetsboende (Ylva Norén Bretzer).

Regioninvånarnas medievanor skiljer sig kraftigt åt både beträffande de stora nyhetsmedierna och den mer specifikt samhällsorienterade nyhetsförmedlingen (Ulrika Andersson). Det visar sig också att tidningsläsande invånare inte bara har mer kunskap om regionen än vad den växande gruppen av icke-läsare har, de kan i högre utsträckning också ta ställning i politiska frågor på regional och kommunal nivå (Jonas Ohlsson).

En fråga som har engagerat såväl medborgare som politiker och också medier det senaste året är trängselskatten i Göteborg. Inför den stundande folkomröstningen 2014 kan vi konstatera att göteborgarnas intresse för folkomröstningar har ökat mer än andras (Per Oleskog Tryggvason och Henrik Oscarsson), att de som är negativa till trängselskatt också har ett lägre förtroende för politikerna i framför allt Göteborgs kommun (Folke Johansson) och att kvällstidningen GT, trots en intensiv kampanj för att genomföra en folkomröstning i frågan, tycks ha haft en marginell inverkan på hur invånarna ser på trängselskatten (Per Oleskog Tryggvason).

Inledningsvis ges i det här kapitlet en övergripande bild av medborgarnas agenda, deras syn på demokrati och politik, i vilken utsträckning de tar del av regionens kulturutbud samt den genomsnittliga boendetrivseln och livstillfredsställelsen i regionen. Därefter följer fördjupade forskaranalyser inom de nämnda områdena.

Viktiga frågor på medborgarnas agenda

I SOM-institutets undersökningar ställs en öppen fråga där respondenterna får möjlighet att skriva vilka samhällsfrågor eller -problem de anser vara de viktigaste just nu. Frågan är tänkt att fånga in vad som befinner sig högt på medborgarnas egen dagordning, och vi ställer frågan helt öppet. I de regionala undersökningarna är frågan mer specifikt formulerad att gälla på regionnivå, vilket gör att resultaten blir delvis annorlunda jämfört med den övergripande nationella bilden.

Medan svenskarna lyfter fram arbetsmarknad som den viktigaste frågan (jfr Weibull, Oscarsson och Bergström, 2013) anser de boende i Västsverige att sjukvården är den viktigaste regionala frågan (tabell 1). Det är också en av huvuduppgifterna för den regionala beslutsnivån, och resultaten ger en antydning om att medborgarna klart kan urskilja regionens uppdrag. År 2012 placerade fyra av tio västsvenskar sjukvården som en av de tre viktigaste samhällsfrågorna i Västsverige. Det är ungefär lika många som året före.

Tabell 1 Viktiga regionala frågor och problem – ett urval 1998–2012 (procent)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sjukvården	25	38	42	39	36	38	35	33	28	30	29	27	30	42	39
Kommunikation/trafik	9	9	10	14	10	13	14	10	8	18	19	17	16	21	26
Utbildning	14	15	15	14	13	14	9	10	9	8	8	10	13	14	14
Sysselsättning	18	10	5	6	6	6	9	12	12	7	12	14	14	11	14
Äldrevård	7	10	10	9	7	9	7	10	7	7	6	6	7	7	8
Invandrar-/flyktingfrågor	*	*	*	*	3	*	*	3	*	*	2	3	6	5	6
Miljöfrågor	7	6	5	4	5	3	4	6	5	8	7	6	6	6	5

Kommentar: Frågan lyder *Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast idag i Västra Götaland. Ange högst tre frågor/samhällsproblem.* Varje respondent kan avge upp till tre viktiga frågor och dessa räknas i så fall var för sig i andelarna av viktiga frågor ovan. 2011 förändrades beräkningsmetoden till att baseras på enskilda svar istället för på personnivå. Samma år ändrades också frågans formulering något: under åren 1998–2010 avsåg frågan Västra Götalandsregionen. * Frågan finns inte med på den sju-i-topp-lista som presenterats för detta år.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2012.

Näst viktigast på medborgarnas regionala dagordning är frågor som rör trafik och kommunikationer, också det ett ämne med direkt koppling till VG-regionens uppdrag. Som syns i tabellen är det här är ett problemområde som ökat väsentligt i aktualitet under de senaste åren. Mellan 2010 och 2012 har andelen som väljer att lyfta fram kommunikations- och trafikfrågor som ett viktigt regionalt samhällsproblem ökat med tio procentenheter, från 16 till 25 procent.

Utbildningsfrågor och sysselsättning kommer näst när medborgarna fritt får lista de mest angelägna frågorna. Det är också frågor som engagerar svensken i genomsnitt. Just sysselsättningsfrågor har getts en ökad vikt både nationellt och regionalt jämfört med mätningarna hösten 2011 (jfr Weibull, Oscarsson och Bergström, 2013).

Som framgår av tabell 1 präglas den långsiktiga utvecklingen av västsvenskarnas samhällsagenda av såväl stabilitet som långsiktiga förskjutningar. Viktiga skiften och skeenden i det omgivande samhället kan väntas få återverkningar i vilka frågor som medborgarna anser vara särskilt viktiga. Detsamma gäller vilka frågor som varit aktuella i samhällsdebatten vid tillfället för de aktuella mätillfällena. En bättre inblick i vilka faktorer som inverkar på de mönster som framträder i tabell 1 får vi om vi delar upp västsvenskarna utifrån vilken del av Västra Götaland de bor i. En sådan indelning görs i tabell 2. I tabellen redovisas samhällsagendan för medborgarna i regionens fyra delar, Göteborgsregionen, Sjuhärad, Skaraborg och Fyrbodalen.

Tabell 2 Viktiga regionala frågor och problem efter regiondel – ett urval 2011–2012 (procent)

	Göteborgsregionen		Sjuhärad		Skaraborg		Fyrbodol	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Sjukvården	41	35	39	39	39	43	53	48
Kommunikation/trafik	25	33	22	18	19	21	14	18
Utbildning	15	14	17	18	10	11	12	13
Sysselsättning	11	13	9	11	9	14	12	18
Äldrevård	7	8	10	12	7	6	6	6
Invandrar-/flyktingfrågor	6	7	3	6	2	5	3	5
Miljöfrågor	7	7	5	3	3	3	4	3

Kommentar: Frågan lyder *Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast idag i Västra Götaland. Ange högst tre frågor/samhällsproblem.* Varje respondent kan avge upp till tre viktiga frågor och dessa räknas i så fall var för sig i andelarna av viktiga frågor ovan.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2011–2012.

I de flesta avseenden är de geografiska skillnaderna små. Sjukvården lyfts fram som den viktigaste regionfrågan i samtliga fyra regiondelar. Allra störst betydelse tillmäts den dock av de boende i Fyrbodol. Den mest påtagliga skillnaden som kan kopplas till var i regionen man bor hittar vi likafullt när det kommer till frågor rörande kommunikation och trafik. Frågan nämns i betydligt högre utsträckning av boende i Göteborgsregionen än av invånarna i regionens övriga delar. Skillnaderna har dessutom ökat i en jämförelse med 2011 års undersökning. Den generellt sett större vikt som regionens medborgare lägger vid kommunikations- och trafikfrågor (som vi noterade i anslutning till tabell 1) kan alltså mer eller mindre uteslutande tillskrivas förändringar bland medborgarna i Göteborg med omnejd. Att det här är ett problemområde som präglat den lokala samhällsagendan i Göteborgsregionen under de senaste åren är ett centralt tema i flera av den här bokens kapitel.

När det gäller övriga frågor på medborgarnas samhällsagenda konstaterar vi att utbildningsfrågor prioriteras särskilt högt i Sjuhäradsområdet. I Sjuhärad är det också vanligare att lyfta äldre frågor som ett viktigt regionalt samhällsproblem. På motsvarande sätt ges sysselsättningsfrågor relativt större vikt bland medborgarna i Fyrbodol. Även här kan de olika mönstren antas vara en återspeglning av de delvis skilda villkor som gäller i regionens olika delar. Men medan det i trafikfallet handlar företrädesvis om den lokala infrastrukturen rör det sig här snarare om variationer med koppling till demografi och arbetsmarknad.

Demokrati och politik

I demokratier som den svenska utgör förtroendevalda och politiska partier centrala institutioner. Medborgarna har en stor betydelse genom att de i fria, allmänna val röstar på partier och politiker som sedan representerar dem på kommun-, region- och nationell nivå. I det demokratiska samhället har medborgarna en rad olika fri- och rättigheter, men också skyldigheter som regleras genom exempelvis lagstiftning. I de västsvenska SOM-undersökningarna mäts invånarnas bedömning av demokrati och demokratiska processer i några olika frågor. Det handlar dels om en mer allmän syn på hur demokratin fungerar på de olika beslutsnivåer där man genom allmänna val har möjlighet att påverka vem som ska vara med och bestämma: EU, Sverige, Västra Götaland och i hemkommunen. Det finns också en fråga där man får ta ställning till vilka påverkansmöjligheter man bedömer finns på dessa nivåer. Nära kopplat till detta är också den enskilde individens intresse för politik på olika nivåer, liksom förtroendet för politiker i hemkommunen, Västra Götalandsregionen, i riksdagen och i EU-parlamentet. Politiskt förtroende är en central dimension för individens relation till politik, då det lägger grunden för i vilken utsträckning man uppfattar politiken som legitim (Oskarson, 2011).

Utifrån SOM-institutets långa tidsserier har vi kunnat följa förändringen i synen på demokrati över tid. Mätningarna har visat på två faktorer med stor inverkan på medborgarnas bedömningar av demokratins fungerande. För det första vet vi att det finns betydande skillnader mellan de olika politiska beslutsnivåerna. För det andra vet vi att människor tenderar att göra positivare bedömningar av demokratin i samband med valår. Båda dessa mönster återfinns också i 2012 års västsvenska undersökning (se tabell 3).

Tabell 3 Bedömning av demokrati på olika beslutsnivåer, 1998–2012 (procent)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Nöjd med demokratin (andelen mycket eller ganska nöjd):															
I hemkommunen	67	62	63	67	69	67	67	71	78	72	71	71	75	70	64
I Västra Götalandsregionen	57	50	45	54	59	57	57	62	70	68	67	69	74	67	62
I Sverige	64	58	63	70	73	71	68	68	76	76	73	75	81	77	75
I EU	22	19	22	28	30	31	31	30	40	45	46	49	55	43	42

Kommentar: Frågan lyder *På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i...* Svartalalternativen var *Mycket nöjd*, *Ganska nöjd*, *Inte särskilt nöjd* och *Inte alls nöjd*. Procentbasen utgörs av dem som har besvarat respektive delfråga.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2012.

Mest nöjda är västsvenskarna med hur demokratin fungerar på den nationella nivån. Minst nöjda är de med demokratin i EU. Skillnaden mellan de som säger sig vara antingen mycket eller ganska nöjda med dessa båda nivåer uppgår till hela 33 procentenheter. Ett internationellt flernivåsystem vinner endast långsamt mark bland västsvenskarna (jfr Berg och Lindahl, 2011). Demokratin i hemkommunen respektive VG-regionen intar mittenpositionerna. Som nyss nämnts är den historiska tendensen att det relativa missnöjet med demokratin är som högst mellan två valår också intakt. Andelen som anser sig nöjda med demokratin har minskat kontinuerligt sedan det senaste valåret, 2010.

Men resultaten under senare år visar också på andra mönster, som inte kan knytas vare sig till de återkommande valcyklerna eller till skillnaderna i de hierarkiska beslutsnivåerna. Som framgår av tabell 3 har den långsiktiga trenden sedan 1990-talets slut varit en successiv ökning av andelen som är nöjda med hur demokratin fungerar, oavsett nivå och oavsett när i valcykeln frågan ställts. Det gäller inte minst synen på EU, där andelen nöjda mer än dubblerades under åren 1998 till 2010.

Mot bakgrund av denna, för demokratin positiva, utveckling förefaller de senaste två åren ha inneburit ett trendbrott, åtminstone för EU och de kommunala och regionala nivåerna. Minskningen relativt det senaste valet har i samtliga fall varit brantare än under tidigare valcykler, och i jämförelse med det senaste mellanvalsåret, 2008, har andelen som är nöjda också minskat. Störst har nedgången varit i synen på demokratin i hemkommunen, -7 procentenheter. Även om en klar majoritet också fortsättningsvis är nöjda med hur den lokala demokratin fungerar runtom i Västra Götaland så är resultatet för 2012 det lägsta sedan 2000-talets början.

En bidragande förklaring till den negativa utvecklingen får vi om vi bryter ner resultaten utifrån regionens olika delar. Det visar sig nämligen att förändringarna sedan 2010 i flera fall är geografiskt betingade. Detta kan vi se i tabell 4, som visar hur bedömningen av de två lokala politiska nivåerna, regionen och hemkommunen, skiljer sig i Västra Götalands olika delar.

När det gäller synen på demokratin i VG-regionen är det samlade intrycket att det råder relativt små skillnader i bedömningen mellan de boende i de fyra regiondelarna. Nedgången sedan 2010 kan därför inte hänföras till en enskild del utan fördelar sig relativt jämnt mellan de fyra områdena. Undantaget är Sjuhärad, där bedömningarna stannat kvar på 2010 års höga nivåer. (Det är möjligt att den stabila bedömningen i Sjuhärad kan förklaras av enskilda händelser i just den delen av regionen, men den här undersökningen kan inte ge svar på vad som specifikt skulle kunna bidra till utfallet.)

På den kommunala nivån är olikheterna i bedömningarna mellan boende i de olika regiondelarna större. Till en del är det ett förväntat utfall; till skillnad från bedömningen av VG-regionen där medborgarna har att ta ställning till en och samma politiska institution, rör det sig här om *olika* institutioner (49 stycken, närmare bestämt). Störst har nedgången varit bland invånarna i Göteborgsregionen, näst följt av Skaraborg. Även i detta avseende kan vi notera att Sjuhäradsborna har en mer positiv syn på den lokala demokratin än befolkningen i övriga regiondelar.

Tabell 4 Bedömning av demokrati på olika beslutsnivåer utifrån regiondel, 2010–2012 (procent)

	2010	2011	2012	Diff. 2010-2012	Minsta antal svar
I VG-regionen:					
Göteborgsregionen	76	69	64	-12	1 414
<i>Göteborgs kommun</i>	74	66	62	-12	828
Sjuhärad	74	69	73	-1	353
Skaraborg	71	69	62	-9	451
Fyrbodals kommun	71	58	60	-11	456
I hemkommunen:					
Göteborgsregionen	76	70	63	-13	1 426
<i>Göteborgs kommun</i>	74	65	51	-23	834
Sjuhärad	73	70	73	0	358
Skaraborg	78	74	68	-10	454
Fyrbodals kommun	69	67	65	-4	458

Kommentar: Frågorna lyder *På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i...* Svartalalternativen var *Mycket nöjd, Ganska nöjd, Inte särskilt nöjd* och *Inte alls nöjd*. Procentbasen utgörs av dem som har besvarat respektive delfråga.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2010–2012.

Tabell 4 är likafullt inte helt rättvisande, eftersom det även inom de fyra regiondelarna kan dölja sig stora skillnader. Tyvärr tillåter inte materialet en nedbrytning i samtliga av regionens kommuner. Undantaget är regionens största kommun, Göteborg, som står för lite drygt en tredjedel av svaren i de västsvenska SOM-undersökningarna. Resultatet från analysen av göteborgarna är också den som bryter av mest mot de övriga. År 2010 var invånarna i Göteborgs kommun i snitt lika nöjda som övriga västsvenskar med hur den kommunala demokratin fungerade. Sedan dess har utvecklingen varit dramatisk. Andelen som är antingen mycket eller ganska nöjd med demokratin har på två år minskat med en tredjedel, eller 23 procentenheter.

År 2012 uppger hälften av göteborgarna att de är missnöjda med den kommunala demokratin. Det är ett utfall som saknar motsvarighet i SOM-institutets 16 år av undersökningar i Västsverige. De senaste årens politiska turbulens i Göteborg, där i synnerhet kontroverserna kring stadens trängelskatt och de nationellt uppmärksammade muthärvorna i den kommunala förvaltningen särskilt sticker ut, förefaller ha gjort djupa avtryck i värderingen av demokratin fungerande i kommunen.

I nära anslutning till demokrati finns medborgarnas intresse för politik på de olika beslutsnivåerna. I de regionala SOM-undersökningarna finns frågan om intresse för politik inom tre olika områden: politik *i allmänhet*, politik *i regionen* och politik *i kommunen*. Drygt hälften av regionens invånare uppger sig vara mycket

eller ganska intresserade av politik – en nivå som varit stabil över tid (tabell 5). Det politiska intresset på den kommunala nivån är något högre än på den nationella och även här finns en förhållandevis stor stabilitet över tid. Två tredjedelar av den vuxna befolkningen i Västra Götaland är mycket eller ganska intresserade av kommunpolitik. Intresset för regionpolitik är på ungefär samma nivå som för politik i allmänhet. Här har vi emellertid sett en kraftig – positiv – utveckling jämfört med den första mätningen 1998, då knappt fyra av tio visade på ett intresse. Intresset för den regionala politiken har aldrig varit så högt som det är idag.

Tabell 5 Politiskt intresse bland medborgarna i Västra Götaland, 1998–2012 (procent mycket eller ganska intresserade)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
I allmänhet	50	47	48	46	51	52	48	49	53	54	55	51	56	57	56
I kommunen	56	55	53	51	51	56	58	58	55	51	55	55	62	62	64
I Västra Götaland	39	42	42	39	41	46	49	50	42	42	44	44	51	53	56

Kommentar: Frågan lyder *Hur intresserad är du i allmänhet av politik?* Svartalternativen var *Mycket intresserad, Ganska intresserad, Inte särskilt intresserad* samt *Inte alls intresserad*. Tabellen visar de som svarat *Mycket* eller *Ganska intresserad*. Procentbasen utgörs av dem som har besvarat respektive delfråga.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2012.

Det politiska intresset har ibland varit högre under valår (jfr Holmberg, 1994), men de senaste tre åren ser vi ingen sådan så kallad valårseffekt. Snarare var det politiska intresset i såväl kommuner som region högre mellanvalsåret 2012 än valåret 2010 och omvalsåret 2011. Det är med utgångspunkt i undersökningen inte möjligt att ta reda på vad det politiska intresset grundar sig på. Sannolikt finns det flera förklaringar. En möjlig sådan är frågan om trängselskatt, som varit på såväl mediernas som medborgarnas agenda det senaste året, åtminstone i de västra delarna av regionen, och som förefaller ha bidragit till att hålla det politiska intresset i befolkningen på en hög nivå. Intresset för den kommunala politiken har också ökat betydligt mer i Göteborgs kommun än i Västra Götaland i övrigt och ligger år 2012 klart över snittet för regionen som helhet.¹

Befolkningen delas i viss mån när det gäller politiskt intresse. En viktig faktor är ålder, så till vida att intresset för politik ökar med stigande ålder.² Andelen politiskt intresserade är större bland hög- än bland lågutbildade när man frågar om politik i allmänhet, men utbildningsskillnaderna är obefintliga för intresset för lokal och regional politik (se Bergström och Ohlsson, 2012).

Det finns förhållandevis starka samband mellan bedömningarna av demokratin på de olika nationella beslutsnivåerna. Starkast korrelation finns mellan nöjdheten

med hur demokratin fungerar i Sverige och hur den fungerar i Västra Götalandsregionen (r^2 0,62, $p < 0,01$), men även bedömningarna av demokratin i Sverige respektive hemkommunen uppvisar starka samband (r^2 0,57, $p < 0,01$). Det finns däremot inga signifikanta samband mellan att vara nöjd med demokratin och att vara intresserad av politik.

Synen på demokratin och intresse för politik är bedömningar på en förhållandevis allmän nivå. En mer konkret mätning av det demokratiska tillståndet är frågan om hur man ser på möjligheterna att faktiskt påverka politiska beslut på de nivåer som presenterats ovan: i EU, i Sverige, i Västra Götaland, i hemkommunen och också i den stads-/kommundel där man bor.

Det framgår tydligt att påverkansmöjligheterna bedöms mer positiva ju närmare beslutsnivån finns (se tabell 6). En fjärdedel tycker att möjligheterna att påverka i kommunen är goda och nästan lika många ser positivt på inflytandet i stads- eller kommunal. Mellan 15 och 20 procent anser möjligheterna att påverka på regional respektive nationell nivå vara mycket goda eller goda medan andelen som ser positivt på påverkansmöjligheterna på EU-nivå är försumbar.

Tabell 6 *Bedömning av påverkansmöjligheter på olika politiska beslutsnivåer, 1998–2012 (procent mycket eller ganska goda möjligheter)*

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
I EU	2	2	2	2	4	3	3	3	3	4	5	4	3	4
I Sverige	6	8	8	11	13	12	12	12	15	17	14	16	16	19
I Västra Götalandsregionen	5	6	6	8	9	10	8	8	12	13	12	13	13	16
I hemkommunen	13	16	14	18	18	17	18	19	21	24	20	23	22	25
I stadsdelen/kommundelen	-	18	15	18	16	16	16	18	19	22	19	22	19	22
Antal svar	2 845	3 293	3 406	3 305	3 223	3 160	3 036	3 010	3 050	2 870	3 042	2 933	2 845	2 868

Kommentar: Frågan lyder *Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut...?* Svartalternativen var *Mycket dåliga möjligheter, Ganska dåliga möjligheter, Varken bra eller dåliga möjligheter, Ganska bra möjligheter, Mycket bra möjligheter* samt *Ingen uppfattning*. I tabellen visas andelarna för *Mycket* och *Ganska bra möjligheter*. Procentbasen utgörs av dem som har besvarat respektive delfråga.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1999–2012.

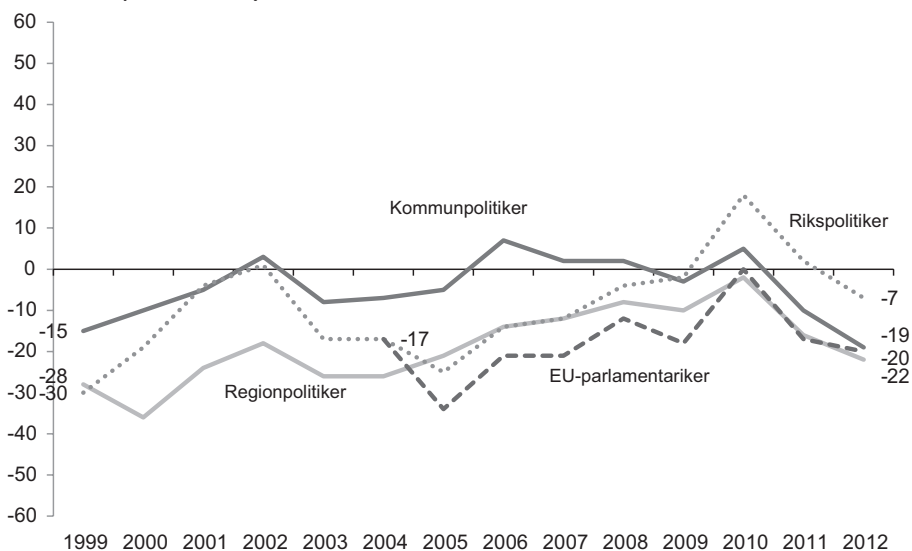
Utvecklingen över tid får bedömas vara mycket positiv. På kommunnivån har det i det närmaste skett en fördubbling av andelen som gör en positiv bedömning av möjligheten att kunna påverka politiska beslut mellan 1998 och 2012. Samma

utveckling syns för EU-nivån (om än från en mycket låg utgångsnivå). För den regionala och nationella nivån har andelen positiva mer än tredubblats.

Påverkansmöjligheterna bedöms mest positivt bland unga och bland personer med högre utbildning. Det har också visat sig i tidigare analyser att personer som känner sig hemmahörande utanför Sveriges gränser ser mer positivt på möjligheten att påverka politiska beslut än vad personer som identifierar sig mer med lokalsamhället gör (jfr Bergström och Ohlsson, 2012).

Ett annat sätt att mäta hur medborgarna bedömer det demokratiska och politiska tillståndet är att studera förtroendet för politiker på de nivåer som tidigare analyserats (se figur 1). En generell bild av förtroende för politiker är att människor tenderar att göra en förhållandevis negativ bedömning oavsett nivå. Jämfört med exempelvis sjukvårdens eller barnomsorgens personal är förtroendet för politiker betydligt lägre (Bergström och Bové, 2013; Weibull, 2012). Under de fjorton år som de västsvenska SOM-undersökningarna inkluderat frågor om medborgarnas förtroende för politiker, har förtroendebalansen – dvs. andelen med högt förtroende minus andelen med lågt förtroende – med några enstaka undantag varit negativ för politiker på alla nivåer.

Figur 1 Förtroende för politiker på olika nivåer, Västra Götaland 1999–2012 (balansmätt)

Kommentar: Frågan lyder *Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?* Balansmättet är andelen svarande som *mycket* eller *ganska högt* förtroende minus andelen som *mycket* eller *ganska lågt* förtroende. Balansmättet kan variera mellan +100 (högt förtroende) och -100 (lågt förtroende).

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1999–2012.

Förtroendebalansen för politiker, såväl nationella som regionala och lokala, varierar något från år till år och har generellt sett varit högre under valår (jfr Holmberg, 1994). Valåret 2010 var förtroendesiffrorna högre än tidigare valår och sedan dess har förtroendet för politiker på samtliga nivåer minskat avsevärt. För den kommunala och nationella nivån uppgår nedgången till 24 respektive 25 balansmåttsenheter. För EU och regionen är nedgången i båda fallen 20 enheter. I någon mån kan förklaringen ligga i att 2010 var ett exceptionellt år i fråga om västsvenskarnas politikerförtroende och att utfallet 2012 snarare är en återgång till mer normala nivåer. Men också i en jämförelse med föregående mellanvalsår, 2008, noterar vi emellertid betydande nedgångar, i synnerhet för politikerna på kommunnivå (-21 enheter) och i regionen (-14 enheter).

Även i fråga om politikerförtroende finns det skillnader mellan befolkningen i regionens olika geografiska delar. Den lägsta förtroendebalansen för regionens politiker (-29 enheter), såväl som för politikerna i hemkommunen (-26), har medborgarna i Fyrbodalen. Tendensen att förtroendet för de folkvalda på de kommunala och regionala nivåerna är som lägst i regionens nordvästra delar är dock inget nytt mönster. Härtill kan vi konstatera att mönstren med ett kraftigt ökande missnöje med den kommunala demokratin i Göteborg gör avtryck också i förtroendet för de folkvalda. Förtroendebalansen har på två år sjunkit med 28 balansmåttsenheter, från +4 till -24. För övriga Västra Götaland var nedgången endast hälften så stor (från -3 till -17).

Sammantaget kan konstateras att invånarna i Västra Götaland inte avviker anmärkningsvärt från svensken i genomsnitt i sin syn på demokrati och politik. Analyserna visar tydligt att händelser i närområdet påverkar hur man ser på den lokala demokratin, och att det under ytan på de stabila bedömningarna faktiskt finns vissa skiftningar. Intresset för politik bland invånarna i Västra Götaland är utbrett och här kommer den regionala nivån allt bättre ut. Men trots att demokrati-bedömningarna är positiva och att det politiska intresset är utbrett är det ändå ett bara fåtal som ser goda påverkansmöjligheter i politiska frågor och förtroendet för politiker på alla beslutsnivåer är mycket lågt. Det finns således en stor diskrepans mellan mer generella bedömningar och mer specifika.

Arbetsliv

Arbetsmarknaden är ständigt stadd i förändring. De senaste årens utveckling har i stor utsträckning präglats av den globala ekonomiska krisen. I ett lite längre tidsperspektiv har vi sett en ökning av kvinnlig arbetskraft, nya aktörer som bemanningsföretag och en förhållandevis liberal lagstiftning för internationellt invandrad och inhyrd arbetskraft. Sysselsättningen har, enligt SCBs statistik, legat kring 66 procent för åldersgruppen 15-74 år sedan 2001. Arbetslösheten ökade i början på 2000-talet för att sedan minska efter 2005. I och med finanskrisen ökade arbetslösheten åter

och har inte kommit tillbaka till nivån innan krisen trots att sysselsättningen är högre idag än före krisen.

Regioner är, vid sidan av stat och kommun, en central aktör på arbetsmarknaden, dels genom att de är beroende av en fungerande arbetsmarknad med god sysselsättning för sitt beskattningsunderlag, dels genom att de är viktiga arbetsmarknadsparter genom att vara stora arbetsgivare. I Vision Västra Götaland finns tydliga målsättningar om väl fungerande arbetsmarknader samt en jämställd och mångkulturell arbetsmarknad.

Människor som står utanför arbetsmarknaden är i högre grad än andra alienerade i samhället, avstår i större utsträckning från att rösta och är mindre politiskt integrerade (Oskarson, 2011). Att befinna sig ”innanför” eller ”utanför” arbetsmarknaden inverkar också på hur man bedömer den svenska demokratin och hur ens partipolitiska preferenser ser ut (Oskarson, 2012). Även arbetsvillkoren bland personer som förvärvsarbetar inverkar på den politiska tilltron. Exempelvis har personer med ett mer problemlösande och kreativt arbete ett större intresse för politik. Personer som upplever att de har ett meningsfullt arbete är mer nöjda med hur den svenska demokratin fungerar och hyser ett större förtroende för svenska politiker (Berglund och Bengtsson, 2009).

Även ur ett individperspektiv är arbetsmarknaden viktig av en rad olika skäl. En anställning är en ekonomisk trygghet för individen och ett sätt att kunna försörja sig själv. Det skapar en personlig frihet och för många är arbetet även viktigt för identiteten och tillhörigheten (Elmquist, 2012). På det personliga planet kan också en osäker arbetssituation vara en källa till mindre lycka, att man går miste om en plats i det sociala sammanhang som arbetsplatsen utgör och att självkänsla och självrespekt får sig en törn (Fors och Brülde, 2012).

Mot denna bakgrund kan vi konstatera att förvärvsposition är avgörande för såväl människor som samhälle i en region. Att frågan är viktig framkommer inte minst i den nationella SOM-undersökningen där listan över viktiga samhällsproblem hösten 2012 toppades av frågor som rör arbetsmarknaden. Den här typen av frågor och problem har varit centralt placerade i människors medvetenhet som samhällsproblem under en lång tid, och får en särskilt framträdande plats med konjunkturens vågor. Under 1990-talskrisen blev detta särskilt tydligt (Weibull, Oscarsson och Bergström, 2013).

Bland de svarande i den västsvenska SOM-undersökningen 2012 uppgav drygt hälften – 55 procent – att de förvärvsarbetar (tabell 7). Drygt hälften så många – 29 procent – är ålders- eller avtalspensionärer. Grupperna studerande och arbetslösa är lika stora – 8 procent vardera. De inomregionala skillnaderna märks framför allt genom att andelen studerande är större runt storstaden Göteborg och att andelen pensionärer är något större i Skaraborg och Fyrbodalen än i Göteborgsregionen och Sjuhäradsregionen.

Tabell 7 Förvärvsposition, anställningstyp, anställningens omfattning samt anställningsort, Västra Götaland 2012 (procent)

	Hela Västra Götaland	Göteborgs- regionen	Sjuhärad	Skaraborg	Fyrbodalen
Förvärvsposition:					
Förvärvsarbetar	55	56	54	56	51
Studerar	8	10	8	6	8
Ej förvärvsarbetande eller studerande	8	7	10	6	8
Ålders- eller avtalspensionär	29	27	28	32	32
<i>Antal svar</i>	2 849	1479	367	496	507
Bland förvärvsarbetande:					
Tillsvidareanställda	80	80	83	80	80
Tidsbegränsad anställning	10	10	7	10	10
Egen företagare	10	10	10	10	10
<i>Antal svar</i>	2 182	1 148	282	378	374
Arbetar heltid	75	76	74	76	76
Arbetar deltid	15	14	17	16	15
Har varierande arbetstid	9	10	9	8	9
<i>Antal svar</i>	2 235	1 171	286	382	396
Förvärvsarbetar/studerar i hemkommunen	65	63	73	67	66
Förvärvsarbetar på annan ort	35	37	27	33	34
<i>Antal svar</i>	1 696	929	203	284	280

Kommentar: Frågan om förvärvsposition lyder: *Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande? Svarsalternativen Arbetslös, Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder/genomgår arbetsmarknadsutbildning samt Har sjuk-/aktivitetsersättning har slagits samman till Ej förvärvsarbetande eller studerande i tabellen.*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Bland förvärvsarbetande är 80 procent tillsvidareanställda, 10 procent visstidsanställda och 10 procent egenföretagare. Fördelningen ser i stort sett likadan ut i regionens alla delar. Tre fjärdedelar arbetar halvtid, omkring 15 procent arbetar deltid och 10 procent har varierande arbetstid. Inte heller här finns några statistiskt säkerställda skillnader mellan de olika delregionerna.

I genomsnitt är det ungefär två tredjedelar av regionens förvärvsarbetande invånare som arbetar i den kommun där de bor. Här avviker emellertid boende i Sjuhärad genom att andelen förvärvsarbetande på hemorten är något större och andelen arbetspendlare följaktligen lägre.

Sysselsättning och arbetsmarknad är en viktig fråga för befolkningen i Västra Götaland. Regionen har varit särskilt drabbad med stora varsel inom fordonsindustrin under 00-talet. För att möta den faktiska arbetslösheten men också oron för att själv bli arbetslös (13 procent; Bové och Hägglund, 2013) eller att någon nära anhörig ska bli arbetslös (25 procent) blir utvecklingen av Västra Götalands näringsliv en viktig faktor.

Kultur och fritid

Som nämnts inledningsvis hanterar Västra Götalandsregionen inte bara frågor om sjukvård och kollektivtrafik. Inom ramen för regionens uppdrag rymms också frågor om kultur och fritid. Regionen ska utgöra en attraktiv plats att leva och bo på, en plats som lockar till sig såväl boende som tillfälliga besökare, men också företag och andra organisationer som kan bidra positivt till tillväxt och välfärd. En viktig komponent i ett attraktivt område är kultur (se t.ex. Aronsson m.fl. 2007; Backman m.fl. 2008) och i regionens eget utvecklingsprogram tas en bred ansats när det gäller kulturpolitik: ”såväl det smala som det breda, det etablerade och det nya samt det välkända och det främmande” (*Kulturpolitik för Västra Götaland*).

Den västsvenska SOM-undersökningen inkluderar frågor om kulturvanor med avseende på mer traditionella konstformer som teater och opera, eget skapande och också andra fritidsaktiviteter. De vanligaste fritidsaktiviteterna är att umgås med vänner, att vara ute i naturen och att motionera och träna. Detta sysselsätter närmare åtta av tio på en månadsbasis. Eget skapande som att skriva poesi eller musicera är förhållandevis lite utbrett. Ungefär en av tio ägnar sig åt sådana aktiviteter varje månad. Kulturaktiviteter på offentlig lokal – opera, konserter eller museer – lockar en liten andel varje månad (Sommerstein, 2013).

Undersökningen inkluderar också en rad olika besöksmål där svarspersonerna dels kan säga om de besökt anläggningen eller utflyktsmålet, dels om de skulle vilja besöka. Besöksmålen har varierat något över tid och samtliga som efterfrågats i undersökningen återfinns i tabell 8.

Mest besökta utflyktsmål i den senaste mätningen och alla andra mätningar är Liseberg. Runt hälften av befolkningen i Västra Götaland har varit i nöjesparken någon gång under året. Sett över tid har dock andelen som säger sig ha varit på Liseberg minskat med ca tio procentenheter. Grannen vid Korsvägen i Göteborg, Universum, har lockat ungefär tre av tio västsvenskar. Andelen har varit stabil sedan vetenskapscentret öppnade år 2001. De besöksmål utanför Göteborgsområdet som lockar flest besökare i Västra Götaland är Läckö slott i Lidköpings kommun och Borås djurpark. Andelen västsvenska besökare har under 2000-talet i båda fallen legat stabilt mellan 15 och 20 procent.

Många människor är också medlemmar i, och/eller engagerade i, olika typer av föreningar på sin fritid. Statistiska Centralbyrån visade att närmare 80 procent av alla svenskar över 16 år var medlemmar i minst en ideell förening åren 2008/2009 (Harding, 2012). Genom föreningsaktiviteter levandegörs platser och de aktiviteter som pågår i Föreningssverige bidrar till att såväl människor som platser utvecklas (Hagsmo, 2012). SOM-undersökningarna ger dels en fingervisning om hur utbrett föreningsmedlemskapet är i befolkningen, vilka föreningar som lockar fler och färre medlemmar och också hur många som har ett engagemang genom uppdrag i olika föreningar.

Tabell 8 Boende i Västra Götaland som har besökt olika anläggningar/ utflyktsmål i regionen 1999–2012 (procent)

	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Liseberg	60	61	61	63	60	58	58	58	56	58	55	51
Gekås i Ullared	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40
Scandinavium	32	-	-	-	33	35	36	37	34	34	-	-
Göteborgs botaniska trädgård	-	-	-	-	-	-	-	32	32	35	36	-
Universeum	-	24	29	29	30	29	29	28	28	30	29	28
Göteborgsoperan	25	25	21	23	22	22	23	21	21	22	22	19
Läckö slott	18	19	18	20	18	20	17	20	17	18	20	17
Gamla Ullevi	18	18	17	21	17	17	-	-	18	21	-	17
Borås djurpark	17	18	17	19	19	19	18	15	16	16	18	16
Lorensbergsteatern	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
Göteborgs konstmuseum	17	16	14	14	14	16	16	12	13	16	-	-
Konserthuset i Göteborg	16	16	15	17	17	17	17	16	16	18	18	14
Göteborgs stadsmuseum	-	12	10	11	12	19**	11	12	12	14	15	14
Nordiska akvarellmuseet	-	14	13	16	14	14	14	11	14	14	15	-
Nordens Ark	16	15	14	14	13	15	14	14	14	14	15	13
Göteborgs stadsteater	-	-	14	16	14	14	13	14	12	13	14	13
Havets hus i Lysekil	18	16	14	15	12	14	14	13	13	14	14	12
Världskulturmuseet i Göteborg	-	-	-	-	12	14	14	13	13	14	-	-
Rondo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11
Bohusläns museum	15	13	12	13	11	13	12	11	11	12	11	-
Håverudsakvedukten	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	14	10
Konserthuset i Vara	-	-	-	4	9*	9*	-	8	7	7	10	-
Skara sommarland	13	-	-	12	11	13	11	-	11	11	12	9
Folkteatern Göteborg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	9	-
Borås Arena	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Åbytravet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Borås konstmuseum	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	6	-
Vitlycke museum	9	10	-	-	-	-	5	5	5	4	-	-

Kommentar: Tabellen visar andelen som besökt respektive anläggning/utflyktsmål minst någon gång under de senaste 12 månaderna. 2012 inkluderades även svarsalternativet "känner ej till" vilket påverkat hur frågan besvarats. De år frågan inte ställts är markerade med -. *=Frågan endast ställd utanför Göteborgsregionen, **=Frågan endast ställd i Göteborgsregionen, gäller t.o.m 2009. Procentbasen utgörs av dem som besvarat respektive delfråga.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 1999–2012.

En betydande majoritet av västsvensarna – drygt 80 procent – är medlemmar i minst någon förening och av dessa har ungefär en fjärdedel någon slags föreningsuppdrag (tabell 9). Västsvensken är i genomsnitt medlem i två föreningar. Två tredjedelar av den vuxna befolkningen är medlemmar i en till tre föreningar. Föreningsengagemanget kan naturligtvis se väldigt olika ut i såväl omfång som karaktär. Medan fackliga föreningar lockar närmare 40 procent av den vuxna befolkningen har humanitära hjälporganisationer och pensionärsföreningar medlemsandelar på runt 10 procent. Idrotts- och friluftsföreningar drar till sig en fjärdedel av befolkningen (jfr Bergström och Ohlsson, 2012).

Tabell 9 Föreningsmedlemskap bland medborgare, totalt och i olika typer av föreningar, Västra Götaland 2012 (procent)

		Ja, och med någon typ av uppdrag	Ja, utan uppdrag	Nej
Samtliga		18	60	22
Kön: (tau-c 0,05**)	Kvinnor	16	60	24
	Män	20	58	22
Ålder: (tau-c 0,03)	16-29 år	12	53	35
	30-49 år	21	60	19
	50-64 år	19	61	20
	65-85 år	16	60	24
Utbildningsnivå: (tau-c 0,15***)	Låg utbildning	11	56	33
	Medellåg utbildning	16	58	26
	Medelhög utbildning	20	58	22
	Hög utbildning	23	34	13
Subjektiv familjeklass: (tau-c 0,10***)	Arbetarhem	14	58	28
	Lägre tjänstemannahem	21	51	28
	Högre tjänstemannahem	21	64	15
	Företagarhem	23	50	27
Politiskt intresse: (tau-c 0,17***)	Mycket eller ganska intresserad av politik	22	60	18
	Inte särskilt eller inte alls intresserad av politik	12	58	30

Kommentar: Frågan lyder *Är du medlem i någon typ av förening/organisation?* Minsta antal svar: 2 802. ***p<0,001, **p<0,01, *p<0,05

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Föreningsmedlemskap är förvisso utbredd men i vissa avseenden ojämnt fördelat i befolkningen. Den av de analyserade faktorerna som har störst förklaringskraft är politiskt intresse. Föreningsengagemanget är mer utbredd bland personer som är mycket eller ganska intresserade av politik än vad det är bland personer med ett lummare politiskt intresse. Det är, utifrån den genomförda undersökningen, inte möjligt att fastställa sambandens riktning, men man kan förmoda att föreningsmedlemskap och politiskt intresse tillsammans bidrar till något slags samhällsengagemang.

Utbildningsnivå och klasstillhörighet har också signifikant betydelse för föreningsmedlemskap. Ju högre utbildning, desto större sannolikhet att man är medlem i någon typ av förening. När det gäller familjeklass framträder skillnaderna framför allt genom att personer i tjänstemanna- och företagarhem i högre grad än de som bor i arbetarhem har någon typ av uppdrag i de föreningar de är medlemmar i.

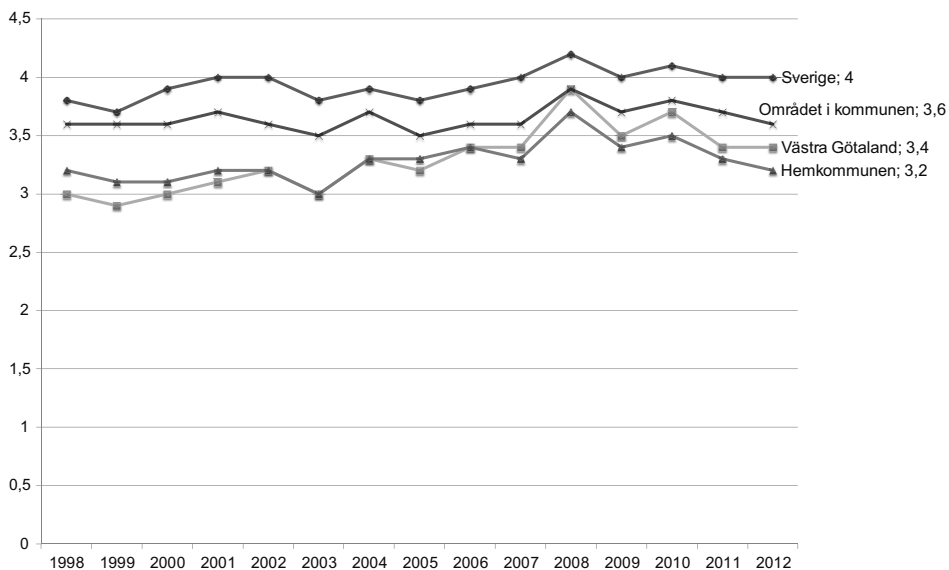
Resultaten antyder att många människor har ett aktivt liv genom olika fritids- och kulturaktiviteter och genom föreningsmedlemskap. Förutsättningarna för den typ av samhällsengagemang som kommer ur föreningsverksamhet är således goda i regionen och genom det engagemang som finns bland medborgarna är också grogrunden för en levande och aktiv region god.

Boendetrivsel och livstillfredsställelse

Som nämnts inledningsvis finns fastslaget i Västra Götalandsregionens vision att regionen ska vara attraktiv att bo och verka i. En dimension av attraktiviteten är den geografiska kopplingen och ansvarskommittén har påtalat vikten av att ”medborgarna ska känna anknytning” till den region de bor i (SOU 2007:10). Den regionala identifikationen är förhållandevis svag relativt andra identifikationsområden som kommun eller stadsdel, vilket framkommer tydligt i Lennart Weibulls kapitel i denna bok.

Attraktiviteten kan också ses i ljuset av hur man trivs på olika geografiska nivåer i samhället. Invånarna i Västra Götaland har fått bedöma hur de upplever att det är att bo i Sverige, Västra Götaland, hemkommunen och sin stads-/kommundel (figur 2). På ett övergripande plan är bedömningarna stabila, men mindre förändringar kan skönjas över tid. Högst betyg får boendetrivseln i Sverige med ett genomsnitt på 4,0 (på en skala mellan -5 och +5). Näst högst hamnar stads- och kommundelen som 2012 hade ett genomsnittligt trivselbetyg på 3,6. Västra Götaland har ett snitt på 3,6 och den kommun där man bor hamnar sist i rangordningen med 3,2 i genomsnitt. Skillnaderna mellan boendetrivseln i de olika geografiska områdena är mycket små. Västra Götaland och kommunerna har tidigare fått ett högre genomsnittligt betyg av medborgarna med avseende på boendetrivsel men de senaste två till tre åren har detta sjunkit något. Sammantaget kan konstateras att boendetrivseln i Västra Götaland, efter en gradvis ökning under den inledande tioårsperioden sedan mätningarna startade år 1998, har minskat något på senare år.

Figur 2 Bedömning av den egna boendetrivseln i Sverige, Västra Götaland, hemkommunen respektive kommundelen, 1998–2012 (medelvärde)

Kommentar: Frågan lyder *Allmänt sett, hur bra tycker du att det är att bo i....*. Svaren angavs på en elvgradig skala från -5 (*mycket dåligt*) till +5 (*mycket bra*) där mittalternativet 0 var *varken bra eller dåligt*. Diagrammet visar den genomsnittliga bedömningen bland dem som svarat på respektive delfråga.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2012.

Boendetrivsel är ett mått på hur människor i regionen ser på sina liv och verksamheter. Trivsel kan också kopplas till inre faktorer och mätas genom till exempel en mer generell livstillfredsställelse. I den västsvenska SOM-undersökningen efterfrågas hur nöjd man är med det liv man lever (se tabell 10). Även här är resultaten mycket stabila över tid. I 2012 års mätning svarade närmare nio av tio (88 procent) att de är mycket eller ganska nöjda med det liv de lever. Nivån är försumbart lägre än i landet som helhet (90 procent) och de andra två storstadslänen ligger någon enstaka procentenhet högre i frågan (Bergström och Bové, 2013).

Tabell 10 Allmän livstillfredsställelse, Västra Götaland 2012 (procent)

		Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd	Summa procent	Antal svar
Västra Götaland		37	56	6	1	100	2 837
Kön	Kvinnor	37	56	6	1	100	1 617
(tau-c 0,01)	Män	37	55	7	1	100	1 364
Ålder	16-29 år	40	50	8	2	100	465
(tau-c 0,00)	30-49 år	37	56	6	1	100	952
	50-64 år	35	58	6	1	100	738
	65-85 år	37	56	6	1	100	824
Utbildningsnivå	Låg utbildning	34	58	7	1	100	562
(tau-c -0,06***)	Medellåg utbildning	35	57	7	1	100	872
	Medelhög utbildning	36	54	9	1	100	601
	Hög utbildning	43	52	4	1	100	802
Social klass	Arbetslöshem	31	59	9	1	100	1 164
(tau-c -0,10***)	Lägre tjänstemannahem	39	56	4	1	100	1 017
	Högre tjänstemannahem	49	48	3	0	100	243
	Företagarhem	47	46	7	0	100	229
Boendeområde	Ren landsbygd	41	54	4	1	100	438
(tau-c 0,05***)	Mindre tätort	39	55	5	1	100	614
	Stad eller större tätort	38	55	6	1	100	1 031
	Göteborg	34	56	9	1	100	845
Politiskt intresse	Mycket intresserad av politik	42	47	9	2	100	339
(tau-c -0,02)	Ganska intresserad av politik	36	59	5	0	100	1 323
	Inte särskilt intresserad av politik	37	56	6	1	100	1 066
	Inte alls intresserad av politik	37	52	10	1	100	212
Bedömning av demokratin	Mycket nöjd med demokratin i Sverige	51	44	5	0	100	365
(tau-c 0,10***)	Ganska nöjd med demokratin i Sverige	37	58	4	1	100	1 784
	Inte särskilt nöjd med demokratin i Sverige	29	59	11	1	100	564
	Inte alls nöjd med demokratin i Sverige	29	54	14	4	100	132
Föreningsmedlemskap	Föreningsmedlem med uppdrag	44	51	4	1	100	527
(tau-c -0,05***)	Föreningsmedlem utan uppdrag	37	56	6	1	100	1 730
	Ej föreningsmedlem	34	58	7	1	100	667
Umgänge	Umgås med vänner flera gånger i veckan	44	51	4	1	100	871
(tau-c -0,10***)	Umgås med vänner någon gång i veckan	38	57	5	0	100	1 037
	Umgås med vänner någon gång i månaden	32	59	8	1	100	743
	Umgås sällan eller aldrig med vänner	27	59	11	3	100	312
Sysselsättning	Förvävsarbetande	39	56	4	1	100	1 575
(tau-c 0,03*)	Arbetslös ¹⁾	20	55	20	5	100	207
	Pensionär	37	56	6	1	100	811
	Studerande	39	53	8	0	100	241
Självskattat hälsotillstånd	Dålig hälsa (0-4)	11	55	28	6	100	263
(tau-c -0,23***)	Medelgod hälsa (5-6)	15	74	10	1	100	465
	God hälsa (7-10)	45	52	3	0	100	2 210

Kommentar: Frågan lyder 'Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?'. Procentbasen är samtliga som deltagit i undersökningen. ¹⁾I kategorin ingår de som på en fråga om nuvarande sysselsättning svarat *Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder/genomgår arbetsmarknadsutbildning, Arbetslös* eller *Har sjuk-/aktivitetsersättning*. ***p<0,001, **p<0,01, *p<0,05

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Bedömningarna är förhållandevis lika i Västra Götalands olika delregioner. Det område som sticker ut något är Göteborgsregionen där andelen nöjda är 84 procent. En förklaring till detta kan eventuellt återfinnas i Göteborgs kommun där boende i så kallade lågresursområden i betydligt mindre grad är nöjda med livet än personer i högresursområden, vilket bidrar till att dra ner nöjdhetsciffrorna i hela Göteborgsregionen. Faktorer som har med sociala som ekonomiska resurser att göra – exempelvis hälsa, familj, vänner, boende och inte minst huruvida man har ett arbete eller inte – bidrar till att förklara dessa skillnader (jfr Brülde och Nilsson, 2010).

En region för alla?

Den 1 januari 1998 avvecklades Göteborgs och Bohus län, Skaraborgs län och Älvsborgs län som egna förvaltningsområden och ersattes av Västra Götalands län, sedermera mer känt som Västra Götalandsregionen. De omkring 1,5 miljoner människor som omfattades av omläggningen var därmed inte längre enbart göteborgare eller bohuslänningar, västgötar eller dalslänningar. Nu kunde de också titulera sig västragötalänningar.

Förvisso var det nu i första hand på den politiska nivån som konsekvenserna av regionbildningen var som mest påtagliga. I och med sammanslagningen utvidgades de tidigare länens landstingspolitikens ansvarsområden, från att enbart omfatta hälso-, tand- och sjukvård till att också inkludera ansvaret för såväl den regionala kollektivtrafiken som den övergripande regionala utvecklingen i länet. Och av fyra lokala landstingsfullmäktige blev det en central regionfullmäktige.

Detta är nu femton år sedan. Under alla dessa år har SOM-institutet frågat regionens medborgare om hur det är att leva och verka i Västra Götaland. De västsvenska SOM-undersökningarnas mätserier saknar motsvarighet inom den samhällsvetenskapliga regionsforskningen. De ger därför en unik inblick inte bara i hur västsvenskar vanor och attityder har förändrats över tid. De belyser också den långsiktiga utvecklingen av relationen mellan medborgarna och deras förtroendevalda, mellan skattebetalarna och servicegivarna, mellan folket och makthavarna. Några exempel på utfallet av dessa studier har redan presenterats. I de här på följande kapitlet presenteras åtskilliga fler.

Boken har fått namnet *En region för alla?* Titeln anspelar på ett av de centrala målen i det strategidokument för Västra Götalands utveckling under perioden 2014–2020 som fastställdes av regionfullmäktige i september 2013 (*Strategi Västra Götaland 2020*). Målet handlar om att bryta utanförskapen och minska de sociala och ekonomiska klyftorna i länet. Som framgår av de resultat som presenteras i fortsättningen av den här boken är detta ett mål som kommer innebära stora utmaningar. För flera av de analyser som görs i bokens kapitel av medborgarna i dagens Västra Götaland visar snarare på den motsatta utvecklingen, med klyftor som ökar och skillnader som blir allt större.

Noter

- ¹ År 2012 angav 68 procent av göteborgarna att de var antingen mycket eller ganska intresserad av politik som rörde hemkommunen. För övriga Västra Götaland var andelen 62 procent. Fyra år tidigare (2008) var motsvarande andelar 56 respektive 54 procent.
- ² Till en viss del kan den relativa ökning av andelen politiskt intresserade som framskymtar i tabell 5 därför förklaras av de förändrade svarsmönstren i SOM-institutets undersökningar. Det finns ett positivt samband mellan ålder och benägenheten att delta i undersökningarna. Sambandet har stärkts över tid (se Josefine Bovés kapitel i den här boken).

Referenser

- Aronsson, Lars, Bjälesjö, Jonas och Johansson, Susanne (2007) *Kulturell ekonomi. Skapandet av värden, platser och identiteter i upplevelsesambället*. Lund: Studentlitteratur.
- Backman, Karin m.fl. (2008) *Kultur i regionala utvecklingsstrategier och program – en lägesrapport*. Institutet för tillväxtpolitiska studier, Nutek, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Statens kulturråd, Sveriges Kommuner och Landsting.
- Berg, Linda och Lindahl, Rutger (2011) Västsvenskarna och omvärlden. I Nilsson, Lennart (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 51.
- Berglund, Tomas och Bengtsson, Mattias (2009) Påverkar arbetet människors politiska tilltro? I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Svensk Höst*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 46.
- Bergström, Annika och Bové, Josefine (2013) *Västra Götaland. Resultat från den västsvenska SOM-undersökningen 2012*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 2013:5.
- Bergström, Annika och Ohlsson, Jonas (2012) Medborgarna om välfärden. I Bergström, Annika och Ohlsson, Jonas (red) *Medborgarna om välfärden*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 57.
- Bové, Josefine och Hägglund, Jonas (2013) *Vision Västra Götaland*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 2013:3.
- Brülde, Bengt och Nilsson, Åsa (2010) Vad gör oss nöjda med våra liv? I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Nordiskt ljus*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 50.
- Elmquist, Tobias (2012) *Vision Västra Götaland – det goda livet för alla?*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport 2012: 22.
- Fors, Filip och Brülde, Bengt (2012) Varför arbetslösa mår sämre. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 56.

- Hagsmo, Leena (2012) Tillit och gemenskap en del av Värmland. I Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars och Norell, PO (red) *Värmländska landskap*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 54.
- Harding, Tobias (2012) *Framtidens civilsamhälle*. Stockholm: Regeringskansliet, Statsrådsberedningen och Framtidskommissionen.
- Holmberg, Sören (1994) Partierna tycker vi bäst om i valtider. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red). *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Oskarson, Maria (2011) Det (o)jämlika medborgarskapet – politisk alienation vs politisk integration. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 52.
- Oskarson, Maria (2012) Innanförskap och utanförskap som politisk skiljelinje. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 56.
- Sommerstein, Klara (2013) *Scenkonst i Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Rapport nr 2013:9.
- SOU 2007:10 *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft. Slutbetänkande av Ansvarskommittén*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- Strategi Västra Götaland 2020* (2013) http://www.vgregion.se/upload/Regionutveckling/Naringsliv/Strategi2020/VG2020_ver_rf.pdf (besökt 2013-11-24).
- Weibull, Lennart (2012) Förtroende för olika grupper. I Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 53.
- Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (2013) Vägskäl. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 59.
- www.vgregion.se – Västra Götaland, startsida

NYINFLYTTAD OCH NÖJD?

EDVIN BOIJE

Vi människor talar ofta om att vi känner oss hemma på en plats. Hemma kan vara i Sverige, i Göteborg, kanske till och med i en viss stadsdel eller ett kvarter. Somliga känner sig hemma på flera platser, barndomshemmet där man växte upp är kanske lika mycket hemma som staden i vilken man senare fick jobb och bildade familj. Att känna sig hemma innebär, i en teoretisk mening, att ur flera olika aspekter höra samman med en plats, med människor, natur, fauna, flora eller andra specifika företeelser (Mee & Wright 2009). En aspekt som definierar anknytningen till en plats kan sägas vara rent funktionell, dvs. kopplad till viktiga funktioner i livet så som boende, inkomst, konsumtionsmöjligheter och social samvaro (Westin 2009:82). Även mer vardagliga funktioner får, i en välfärdsstat som Sverige, stor betydelse avseende anknytningen till en plats. Här är kommunen central, främst i den bemärkelse att det är på den kommunala nivån som formen och utbudet för den dagliga servicen, så som skola, kommunikationer, vård och omsorg, beslutas.

Ur ett internationellt perspektiv utmärks den svenska välfärdspolitiken av dess höga grad av generalitet. Service och andra ekonomiska förmåner är med andra ord avsedda att omfatta i princip hela befolkningen i livets alla skeden (Rothstein 2002:26). Följaktligen är välfärdens institutioner allmänt kända för samhällets individer vilket medför ett engagemang och inte minst åsikter kring hur välfärden bör finansieras, organiseras, produceras och distribueras (Svallfors 1991:612).

Åsikter om samhällsservice varierar i hög grad, bl.a. mellan olika verksamhetsområden där erfarenheter av servicen i fråga är central. Tidigare forskning har t.ex. också visat att boende i mindre tätorter är nöjdare med centrala serviceområden såsom sjukvård och skola medan storstadsbor här är mer kritiska. Däremot är storstadsbor desto mer positiva till verksamheter där motsvarande utbud saknas på den mindre orten (Nilsson 2010:31). Men finns det andra faktorer som påverkar en mer allmän inställning till den lokala samhällsservicen? Att känna sig hemma till exempel. Eller med andra ord, påverkas bedömningen den lokala servicen av hur länge du bott i en kommun?

I det här kapitlet undersöker vi huruvida boendetid i ett område också påverkar uppfattningen av dess lokala service. Till hjälp att besvara denna frågeställning hämtas inspiration i första hand från teorier som betonar nyttan av att stanna och nyttan av att flytta. Nyttan av att stanna definieras främst av en anknytning till platsen vilken sedermera renderar diverse s.k. lokala insider-fördelar medan nyttan av att flytta vilar på antagandet att individen bosätter sig där dennes subjektiva nytta maximeras.

Platsanknytning

Begreppet platsanknytning, dvs. bandet som uppstår mellan människa och meningsfulla platser, har på senare år kommit att ägnas allt större vetenskaplig uppmärksamhet. Delvis anses detta ökade intresse bero på medvetenheten om att bandet, plats och människa emellan, i och med globalisering, ökad rörlighet och miljöproblem, blivit allt skörare (Sanders m.fl. 2003:25). Vidare har platsanknytning etablerats som en viktig process inom ramen för ett flertal vetenskapliga discipliner. Studiet av platsanknytning som ett känslomässigt band har t.ex. kastat ljus på den sorg och det lidande som uppstår då människor tvingas lämna sina hem (Fullilove 1996:1517). Anknytningen till en plats har också visat sig relevant i studiet av miljöuppfattningar. Individer med starka band till en plats upplever t.ex. en ökad känsla av säkerhet, även då platsen är belägen i en krigszon (Billig 2006:261). I en något mindre skala är en stark anknytning till närområdet förenat med färre upplevda problem rörande trafik och kriminalitet (Brown m.fl. 2003:269). Det nära förhållandet mellan platsanknytning och beskyddande attityder samt uppfattningar om klimathot har också bidragit till en ökad förståelse för bl.a. vad som förklarar ett miljövänligt beteende (Nordenstam 1994:22; Kyle m.fl. 2004:230).

En vedertagen definition av begreppet platsanknytning beskriver platsen som en helhet vars värde ofta är större än det summerade värdet av de delar som förknippas med platsen. Människors identitet är inte sällan starkt knutna till sådana viktiga platser och de positiva värden som förknippas med platsen är därför svåra att ersätta med positiva värden på en annan plats (Relph 1976). Människans band till viktiga platser inbegriper följaktligen en rad olika företeelser varav några exemplifieras ovan och det är mot denna bakgrund som vi, i det här kapitlet, undersöker huruvida anknytningen till en plats också påverkar inställningen till den lokala servicen. Givet att anknytningen definieras av tiden en människa bott på platsen ska vi titta närmare på hur detta påverkar dels en samlad bedömning av den lokala servicen, dels bedömningen av tre centrala välfärdsområden.

Funktionell anknytning

Välfärden och samhällsservicens roll i förhållande till platsanknytning har ägnats tämligen sparsam uppmärksamhet i forskningslitteraturen. Vad vi däremot vet är att välfärd och service är viktiga frågor för svenska folket. I SOM-institutets undersökningar hamnar exempelvis skolan, sjukvården och äldreården årligen i topp när det gäller viktiga samhällsfrågor (Weibull m.fl. 2013).

Som tidigare nämnt är anknytningen till en plats delvis funktionell. Funktionell i den bemärkelsen att viktiga funktioner i livet för det stora flertalet är knutna till en viss plats. Det kan t.ex. gälla boende, inkomst, social samvaro, konsumtionsmöjligheter och nöjen. Andra viktiga funktioner som också i stor utsträckning är knutna till en viss plats är den offentliga servicen. Här är kommunen och landstinget/regionen, där utbudet för skola, vård, omsorg etc. beslutas, centrala.

Funktionell platsanknytning i Sverige har bl.a. studerats av kulturgeograferna Gunnar Malmberg, Linda Sandberg och Kerstin Westin (2005:64) vid Umeå universitet. I undersökningen studeras ett antal platsspecifika funktioner som påverkar platsbundenhet, främst bland unga vuxna. Den faktor som här visar sig ha klart störst betydelse för hur nöjd man är med platsen är boendet. Boendet är i sin tur kopplat till funktioner som är relativt svåra att ersätta så som läget, platsen och sociala kontakter. Beträffande servicen är det däremot svårare att dra några säkra slutsatser. Medan vissa studier pekar på att serviceutbudet och dess kvalitet endast har en marginell betydelse för vad människor anser vara viktigt i förhållande till platsen pekar andra, t.ex. Niedomysl (2006:19), på att tillgången till en god sjukvård är den enskilt viktigaste faktorn när det kommer till platsers egenskaper. En slutsats som däremot går att dra avseende den funktionella anknytningen är att ju längre människor bott på en plats desto viktigare anser man serviceutbudet och dess kvalitet vara. Jämförs individer som är uppvuxna på platsen med nyinflyttade individer visar det sig följaktligen att de förra i högre utsträckning är nöjda med servicen. Dessutom är servicen av större betydelse för individer som har en stark anknytning till platsen (Malmberg m.fl. 2005).

Lokala insider-fördelar

Som nämndes ovan är individer som levt under lång tid på en plats också nöjdare när det kommer till platsens egenskaper. Tidigare studier har också visat att formerna för platsanknytning har stor betydelse för individer i valet mellan att flytta och att stanna (Fischer & Malmberg 2001:357). Människors benägenhet att flytta påverkas följaktligen av hur länge man bott på platsen. Närmare bestämt, ju längre du bott på en plats desto mindre är sannolikheten att du flyttar därifrån. Benägenheten att bo kvar ökar således med längre boendetid, även under kontroll för t.ex. ålder, utbildning och familjesituation. Migrationsforskarna Peter A. Fischer och Gunnar Malmberg menar här att individer som levt under lång tid på en och samma plats skaffat sig s.k. lokala insider-fördelar. Lokala insider-fördelar är helt och hållet knutna till en viss plats och går således förlorade om man flyttar från platsen. Fördelarna erhålls genom en platsspecifik lärandeprocess som kräver tid, information och inte minst orörlighet. Rörlighet å andra sidan gör att dessa platsspecifika investeringar går förlorade och blir s.k. *sunk costs*, dvs. kostnader som är knutna till ett visst projekt, eller i detta fall, en viss plats (Fischer m.fl. 2000:10). Att stanna på en plats är därför, för det stora flertalet, en nyttomaximerande strategi då förlusten av platsspecifika tillgångar och förmågor blir allt för stor vid rörlighet. Fördelarna med att vara en insider är följaktligen många och rymmer allt från sociala nätverk till kännedom om den bästa förskolan eller var det bästa svampstället finns.

Service och migration

Baserat på tidigare forskning kring bedömning av service såväl som teorin om lokala insider-fördelar borde det, med utgångspunkt i vår ursprungliga frågeställning, vara ett rimligt antagande att individer som levt länge på en plats också gör en mer positiv bedömning av den lokala servicen. Dels är erfarenhet av service central när det gäller bedömningen av densamma – individer som bott länge på en plats torde rimligen ha mer omfattande serviceerfarenheter. Dessutom bidrar en ökad platsanknytning till fler lokala insider-fördelar vilket kan antas resultera i en allmänt positivare syn på platsen och dess egenskaper. Allt annat lika borde alltså en längre boendetid även bidra till en mer positiv bedömning av den lokala servicen.

Innan vi undersöker huruvida detta antagande stämmer kan det emellertid vara intressant att vända blicken från nyttan av att stanna på en plats till vad det är som får människor att flytta därifrån. Som tidigare nämnts förefaller det som att de som bott länge på en plats vunnit lokala insider-fördelar, vilka i sin tur definierar nyttan av att stanna. På motsvarande sätt finns det därför, för de som redan flyttat, incitament för fortsatt rörlighet. Förmågan att röra sig mellan platser och förflytta sitt humankapital, dvs. utbildning, färdigheter och kompetenser, från en plats till en annan blir då en viktig resurs, eller ett s.k. mobilitetskapital, som bara vissa har (Jonsson 2003:3).

Rational choice, eller ekonomisk nyttomaximeringsteori, erbjuder i regel ett sammanfattande och extremt generellt perspektiv på mänskligt beteende. Detta gäller inte minst när det kommer till migration och individers flyttningsbeslut (se t.ex. Greenwood 1985). Enligt modellen förväntas individen, under givna förutsättningar, helt enkelt bosätta sig där dennes subjektiva nytta maximeras. De givna förutsättningarna kan syfta på begränsad information eller andra restriktioner som av olika anledningar gör det omöjligt att bosätta sig på vissa platser. Vidare anses nyttan vara bestämd av materiella såväl som immateriella faktorer. Nyttan av att bosätta sig i en region bestäms således av kombinationer av regionala förhållanden så som arbetsmarknaden, samhällsservice, bostadspriser och närhet till släkt och vänner.

Avgränsar vi migrationsperspektivet till välfärd och service anses en regions attraktionskraft bestämmas av möjligheterna att konsumera diverse regionspecifika nyttigheter. Eller som det benämns i litteraturen, *regionala faciliteter* (se t.ex. Clark & Hunter 1992). Regionala faciliteter syftar alltså främst på kollektiva varor och externaliteter i samband med offentlig och privat konsumtion där en kollektiv vara kännetecknas av att en individs konsumtion inte påverkar andra individers möjligheter att konsumera varan. Det går heller inte att exkludera individer som inte betalar från konsumtion. Definitionen av regionala faciliteter är således bred och i litteraturen betonas såväl naturvärden som specifika välfärdstjänster. Modellerna har emellertid gemensamt antagandet om att individers migrationsbeslut drivs av en önskan att konsumera platsspecifika, materiella eller icke-materiella nyttigheter. Tiebout menar t.ex. att lokala skattesatser och offentliga utgifter är av stor betydelse för individers lokaliseringsbeslut (Tiebout 1956:417). Höga skatter, i synnerhet fastighetsskatter

har t.ex. en negativ effekt på migration (Fox m.fl. 1989:534) medan höga offentliga utgifter på utbildning attraherar migranter (Liu 1977:1381). Vidare bidrar generösa välfärdssystem till att attrahera låginkomstgrupper medan det motsatta gäller för grupper med höga inkomster (Cebula 1979a:73). En regions sammansättning av grupper och individer påverkas således av de offentliga utgifternas storlek samt hur de fördelas över olika serviceområden (Shields & Shields 1989:291).

Det är dock viktigt att påpeka att de ovan presenterade teorierna huvudsakligen härstammar ur en amerikansk kontext där såväl flyttningsmönster som välfärdens omfattning på många sätt skiljer sig från svenska förhållanden. Däremot visar studier från våra grannländer att välfärd och offentlig service alltså är viktiga faktorer när det kommer till flyttningsbeslut även i Norden. Carlsen (2005) som analyserat flyttningsströmmar i Norge visar t.ex. att skattade effekter av arbetslöshet på migration minskar kraftigt när variabler som mäter regionala faciliteter förs in i modellen (Carlsen 2005:175). Den kommunala servicen utgör således en betydande faktor för individers lokaliseringsbeslut. Liknande resultat konstateras i Danmark där Munch (2003) finner att en god kommunal service har klart positiva effekter på de danska hushållens val av bostadskommun.

Antar vi att flyttningsbeslut även i Sverige till viss del baseras på den lokala servicens kvalitet kompliceras således det tidigare antagandet – att en längre boendetid borde leda till en mer positiv bedömning av den lokala servicen. Individer som bott kortare tid på en plats har uppenbarligen också gjort ett aktivt val att bosätta sig på just den platsen. Varför de valde just en specifik plats kan ha många orsaker men rent teoretiskt beror det alltså på individens önskan att maximera sin subjektiva nytta. Frågan är i vilken utsträckning nyttan definieras av tillgången till en god lokal service? I följande avsnitt undersöker vi om bedömningen av den lokala servicen faktiskt påverkas av hur lång tid man bott på platsen.

Påverkar boendetid bedömningen av den lokala servicen?

Innan vi undersöker om, och i så fall hur, boendetid påverkar bedömningen av den lokala servicen måste premisserna för analysen klargöras. Datamaterialet som följande analyser bygger på är den nationella SOM-undersökningen 2012. Det viktigaste att poängtera här är att variabeln *boendetid* inte mäter boendetid i antal år utan är klassificerad till tre kategorier: *uppvuxen* (uppvuxen och bor fortfarande kvar på uppväxtorten), *inflyttad* (sedan minst tre år) och *nyinflyttad* (inflyttad sedan högst tre år). Dels finns boendetid i antal år inte tillgängligt i datamaterialet och dessutom förebygger denna klassificering effekter som istället för boendetid kan härledas till ålder. Med andra ord, en respondent som är inflyttad sedan 30 år hamnar i kategorin inflyttad medan en 16-åring som bor kvar på uppväxtorten klassificeras som uppvuxen. ”Hemhörigheten” är alltså överordnad den faktiska boendetiden.

Vidare ska sambandet mellan boendetid och bedömningen av den lokala servicen testas i två separata analyser där vi först undersöker boendetidens effekt på den

samlade bedömningen av den lokala servicen. Här används en statistisk analys som tar hänsyn till flera faktorer samtidigt och den samlade bedömningen av den lokala servicen utgörs av ett index¹ baserat på fyra frågor rörande servicen och demokratin i kommunen och landstinget/regionen. Indexet går från 0 (missnöjd i alla avseenden) till 14 (mycket nöjd i alla avseenden). Generellt sett visar SOM-institutets undersökningar att svenskarna är relativt nöjda när det gäller den allmänna bedömningen av service i kommunen såväl som i landstinget/regionen. Det är med andra ord en betydligt större andel av svenskarna som nöjda med den lokala servicen jämfört med andelen missnöjda. Bedömningen av service är i allmänhet mer positiv på den kommunala nivån (Nilsson 2010:30). Dessutom finns det ett klart samband mellan bedömningen av det politiska systemets output (service) och hur man upplever att kommunen/landstinget/regionen fungerar som politiskt system. De som är nöjda med den lokala servicen som helhet är också nöjda med den lokala demokratin. Det index som används för att mäta bedömningen av den lokala servicen utgörs följaktligen av den summerade bedömningen av den lokala servicen och demokratin. Indexets medelvärde är ca 8 på skalan från 0 till 14.

För att säkerställa att ett eventuellt samband mellan boendetid och bedömningen av service är giltigt och inte beror på något helt annat kommer ett antal kontrollvariabler succesivt föras in i modellen. En första och teoretiskt betydelsefull kontrollvariabel är boendeområde. Tidigare forskning har t.ex. visat att bedömningen av service varierar såväl geografiskt som med ortsstorlek (Nilsson 2010:31). Genom att kontrollera för boendeområde kan vi därmed undersöka huruvida bedömningen skiljer sig demografiskt samt huruvida ett eventuellt samband mellan boendetid och bedömning egentligen beror på var man bor. Vidare inkluderas variabler rörande personegenskaper såsom kön, ålder, utbildning, arbetsmarknadsstatus och inkomst. Dessa faktorer har enligt tidigare forskning ingen större betydelse för bedömningen av service i sig. Däremot kan de vara intressanta att studera i förhållande till huvudsambandet.

Ytterligare en dimension av platsanknytning tillförs modellen då vi kontrollerar för förtroendet till människor i närområdet. Dessutom får förtroendet för kommunstyrelsen representera förväntningarna på och förtroendet för den lokala politiska dimensionen. Slutligen inkluderar vi serviceerfarenhet, vilket tidigare forskning visat vara mest centralt avseende bedömningen av service. Här kontrollerar vi för både direkt och indirekt erfarenhet av tre centrala välfärdsområden, grundskola, vårdcentral och äldreomsorg. Direkt erfarenhet syftar på huruvida man själv nyttjat servicen medan indirekt erfarenhet syftar på huruvida nära anhöriga har nyttjat servicen.

I en andra analys kommer vi dessutom titta närmare på huruvida boendetid påverkar bedömningen av tre specifika serviceområden - grundskolan, sjukvården och äldreomsorgen. Här används samma kontrollvariabler som i den första analysen med undantaget att vi endast kontrollerar för serviceerfarenhet av serviceområdet i fråga. Likt den sammantagna bedömningen av lokal service är det betydligt fler som är nöjda än missnöjda när det gäller bedömningen av den lokala grundskolan

och i synnerhet sjukvården. Äldreomsorgen däremot är ett av få serviceområden där andelen missnöjda generellt sett är lika stor som andelen nöjda (Nilsson 2010:29).

Tabell 1 nedan visar hur boendetid påverkar en samlad bedömning av den lokala servicen.

Tabell 1 Effekt av boendetid på den sammanvägda bedömningen av lokal service (OLS-regression, ostandardiserade betakoefficienter)

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
Boendetid					
Inflyttad	0,52***	0,47***	0,45**	0,5**	0,5**
Nyinflyttad	0,88***	0,79***	1,06***	1,22***	1,22***
Boendeområde					
Tätort		-0,35**	-0,22	-0,32	-0,32
Landsbygd		-0,58**	-0,28	-0,31	-0,34
Personegenskaper					
Kön			0,08	-0,1	-0,03
Ålder			-0,1	-0,08*	-0,08
Medelutbildad			-0,2	-0,29	-0,26
Högutbildad			0,08	-0,15	-0,04
Förvärvsarbetande			0	-0,1	-0,03*
Inkomst			0,05	0,02	0,22
Förtroende					
Förtroende kommunstyrelsen				1,83***	1,75***
Förtroende människor				0,25***	0,24**
Serviceerfarenhet					
Nyttjat skola					0,5
Anhörig nyttjat skola					0,18
Nyttjat vårdcentral					-0,19
Anhörig nyttjat vårdcentral					-0,09
Nyttjat äldrevård					1,34*
Anhörig nyttjat äldrevård					-0,49**
Konstant	7,7***	8***	7,94***	6,4***	6,61***
R ² adj	0,013	0,017	0,021	0,2	0,202
N	2319	2299	1067	1034	989

Kommentar: * p<0,05 ** p<0,01 *** p<0,001. Tabellen visar effekten av boendetid på den sammanvägda bedömningen av den lokala servicen. Den beroende variabeln "sammanvägd bedömning av lokal service" utgörs av ett index från 0 till 14 (α :0,81) och bygger på fyra frågor rörande lokal demokrati och service i den nationella SOM-undersökningen 2012. Se slutkommentar 1 för en utförligare presentation av de frågor och svarsalternativ på vilka indexet bygger.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2012.

Sambandet vi i huvudsak är intresserade av finner vi i tabellens två översta rader. Här mäts effekten av att vara inflyttad respektive nyinflyttad i förhållande till referenskategorierna uppvuxen när det gäller den sammanvägda bedömningen av den lokala servicen. Vad vi till en början kan konstatera är att det faktiskt existerar ett samband mellan boendetid och bedömningen av den lokala servicen. Sambandet är signifikant negativt vilket betyder att en längre boendetid leder till en mer negativ bedömning av den lokala servicen. Att vara inflyttad såväl som nyinflyttad bidrar alltså till en mer positiv bedömning av den lokala servicen och detta gäller även då vi tar hänsyn till modellens övriga variabler.

I linje med tidigare forskning har faktorer som kön, ålder, utbildning etc. ingen direkt betydelse för hur man bedömer servicen och detsamma gäller för boendeyrskategorierna. Däremot leder förtroende för andra människor i området och i synnerhet förtroende för kommunstyrelsen till en positivare bedömning av servicen. Vad gäller serviceerfarenhet finner vi något överraskande att äldrevården är det enda område där nyttjande bidrar till en mer positiv bedömning av den lokala servicen i stort. Att ha en nära anhörig som nyttjat äldrevården har emellertid, tvärtom, en negativ effekt.

Slutsatserna vi kan dra utifrån tabellen är alltså att boendetid, när det gäller en sammanvägd bedömning av den lokala servicen, har en viss betydelse. För att få perspektiv på sambandets styrka kan det sägas att effekten av att vara nyinflyttad är ungefär lika stark som effekten av att ha förtroende för kommunstyrelsen. Boendetiden i sig förklarar dock endast ca en procent av variationen i bedömningen av den lokala servicen.

Lämnar vi den sammanvägda bedömningen och istället tittar närmare på bedömningen av den lokala grundskolan, sjukvården och äldreomsorgen kan vi emellertid konstatera att boendetid inte påverkar i samma utsträckning, se tabell 2. Av de tre undersökta serviceområdena är det endast i bedömningen av grundskolan som boendetid har en signifikant effekt. Däremot verkar sambandet nu gå i motsatt riktning – nyinflyttade individer gör en mer negativ bedömning av grundskolan.

Studerar vi däremot bedömningen av den lokala sjukvården och äldreomsorgen återfinns inget signifikant samband avseende boendetid. I övrigt påminner effekterna i tabell 2 i mångt och mycket om den föregående analysen. Förtroende för människor i området och i synnerhet förtroende för kommunstyrelsen bidrar till en mer positiv bedömning på samtliga områden. Bedömningen av äldrevården är som mest negativ i större städer men i övrigt har boendeyrskategorierna ingen större betydelse. Anmärkningsvärt är att nyttjande av vårdcentral samt äldrevård inte verkar påverka bedömningen av serviceområdena i fråga medan nyttjande av grundskolan, i linje med tidigare forskning, bidrar till en mer positiv bedömning av densamma.

Tabell 2 Effekt av boendetid på bedömningen av den lokala grundskolan, sjukvården och äldreomsorgen (logistisk regression, beta koefficienter)

	Grundskola	Sjukvård	Äldreomsorg
Boendetid			
Inflyttad	0,1	0,9	-0,09
Nyinflyttad	-0,58*	0,18	-0,62
Boendeområde			
Tätort	0,3	0,05	0,77***
Landsbygd	0,27	0,01	0,63**
Personegenskaper			
Kön	-0,08	-0,08	-0,28
Ålder	-0,01	0,12***	0,19***
Medelutbildad	0,28	-0,12	0,1
Högutbildad	0,11	0,27	0,06
Förvärvsarbetande	0	0	0
Inkomst	0,02	-0,06*	-0,07
Förtroende			
Förtroende kommunstyrelsen	0,68***	0,88***	1,22***
Förtroende människor	0,1**	0,13***	0,11**
Serviceerfarenhet			
Nyttjat skola	0,83**		
Anhörig nyttjat skola	0,66***		
Nyttjat vårdcentral		0,15	
Anhörig nyttjat vårdcentral		-0,09	
Nyttjat äldrevård			0,41
Anhörig nyttjat äldrevård			0,12
Konstant	-1,78***	-1,2***	-3***
Nagelkerkes R ²	0,1	0,11	0,2
N	1096	1208	1114

Kommentar: * p<0,05 ** p<0,01 *** p<0,001. Tabellen visar effekten av boendetid på bedömningen av den lokala grundskolan, sjukvården och äldreomsorgen. Den logistiska regressionsanalysen kräver att våra beroende variabler är dikotoma vilket innebär att dessa variabler måste kodas om. Bedömningen att grundskolan i kommunen/landstinget/regionen fungerar mycket eller ganska bra har därför kodats till 1 medan de övriga alternativen har givits värde 0. Således indikerar värdet 1 att respondenten anser att den lokala grundskolan fungerar bra medan värdet 0 indikerar att respondenten inte tycker att den lokala grundskolan fungerar bra. Till skillnad från OLS regressionen går det inte direkt att utläsa marginaleffekten av de oberoende variablerna på de beroende genom att se till koefficienterna pga. att den logistiska regressionen är icke-linjär. Det innebär att effekten av en variabel på den beroende variabeln är avhängig värdet på de andra oberoende variablerna. De beroende variablerna grundskola, sjukvård och äldreomsorg bygger på fråga 65 A, B och C i den nationella SOM-undersökningen 2012. Frågorna lyder: Hur tycker du att den verksamhet fungerar som bedrivs på följande områden i det landsting/region eller kommun där du bor? Svarsalternativen lyder: Känner ej till verksamheten, Mycket bra, Ganska bra, Varken bra eller dåligt, Ganska dåligt, Mycket dåligt samt Ingen uppfattning.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2012.

Nyinflyttad och nöjd

Frågan vi sökte svar på i det här kapitlet var huruvida anknytningen till en plats, i detta fall definierat som boendetid, påverkar bedömningen av den lokala servicen. Utgångspunkten för denna frågeställning låg främst i att människor med en stark anknytning till en plats, enligt forskning på flera olika områden, också i allmänhet har en positivare bild av platsen och många av dess egenskaper. I fallet välfärd och service kompliceras emellertid denna tes då den lokala servicen visat sig vara en faktor att ta i beaktande vid migrationsbeslut. Sett till resultaten i denna undersökning finner vi heller inget stöd för att anknytningen till en plats skulle vara sammanlänkat med synen på den lokala servicen. Tvärtom innebär en starkare anknytning, i form av en längre boendetid, en mer negativ bedömning av den lokala servicen som helhet. Inte heller när specifika serviceområden som grundskolan, sjukvården och äldreomsorgen undersöks verkar en stark platsanknytning leda till en mer positiv bedömning. Undantaget är möjligtvis grundskolan där nyinflyttade individer gör en mer negativ bedömning än uppvuxna.

Hur kommer det sig då att nyinflyttade individer, i jämförelse med uppvuxna, är så mycket nöjdare med den lokala servicen i stort? Blir man med åren mer kritisk till sin lokala service? Eller präglas kanske flytten till en ny hemstad av en viss optimism? De kausala mekanismerna bakom denna nyinflyttningseffekt kan vi, baserat på den här undersökningen, bara spekulera i. En möjlig förklaring skulle kunna vara att migration i regel sker från mindre till större städer med ett mer omfattande serviceutbud. Å andra sidan pekar resultaten här på att *var* du flyttat inte spelar någon roll, det är flytten i sig som bidrar till en mer positiv bedömning. En annan tänkbar förklaring är kanske *vem* det är som flyttar. I Sverige är rörligheten t.ex. som störst bland unga och välutbildade. En sådan förklaring har dock inget stöd, varken i denna undersökning eller i tidigare forskning kring bedömning av service. Möjligen är endast boendetid ett trubbigt mått på platsanknytning och kanske hade resultaten sett annorlunda ut om modellen kompletterats med fler subjektiva variabler. Känslan av hemhörighet är som sagt subjektiv och rymmer allt från kvarteret till nationalstaten.

Not

- ¹ Indexet bygger på följande frågor i den nationella SOM-undersökningen 2012: "På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i": "Landstinget/regionen där du bor", resp. "Den kommun där du bor". Samt "Hur tycker du på det hela taget att den offentliga servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i": "Den kommun där du bor", resp. "Det landsting/den region där du bor". Svartalternativen vid frågorna om demokratin lyder: "Mycket nöjd", "Ganska nöjd", "Inte särskilt nöjd", "Inte alls nöjd". Svartalternativen vid frågorna om den offentliga servicen lyder: "Mycket bra", "Ganska bra", "Varken bra eller dåligt", "Ganska dåligt", "Mycket dåligt", "Ingen uppfattning".

Referenser

- Billig, Miriam (2006). "Is my home my castle?" Place attachment, risk perception, and religious faith. *Environment and Behavior*, 38, 248–265.
- Brown, Barbara, Perkins, Douglas & Brown, Graham (2003). "Place attachment in a revitalizing Neighborhood": individual and block levels of analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 259–271.
- Carlsen, Fredrik (2005). "Migration Plans, Local Fiscal Variables, and Local Economic Conditions", *Finanzarchiv*, vol 61, sid 154–177.
- Cebula, Richard (1979a). "A survey of the literature on the migration impact of state and local government policies". *Public Finance* 34, 69–84
- Clark, David E & Hunter, William J (1992). "The impact of economic opportunity, amenities and fiscal factors on age specific migration rates". *Journal of Regional Science*, VOL. 32, 1992, 349–365
- Fischer, Peter A. & Malmberg, Gunnar (1998). "Immobility in Sweden". *Yearbook of Population Research in Finland*, no 34
- Fischer, Peter A, Holm, Einar, Malmberg, Gunnar. & Straubhaar, Thomas (2000). "Why do People Stay?" Insider Advantages and Immobility. HWWA Discussion Paper 112
- Fox, William F, Herzog, Henry & Schlottmann, Alan M (1989). "Metropolitan Fiscal Structure and migration" *Journal of Regional Science*, 29, 523–536
- Fullilove, Mindy T (1996). "Psychiatric implications of displacement": contributions from the psychology of place. *American Journal of Psychiatry*, 153, 1516–1523.
- Greenwood, Michael. J (1985). "Human Migration: Theory, Models, and Empirical Studies", *Journal of Regional Science*, vol 25, sid 521–544.
- Jonsson, Gunilla (2003). "Rotad, rotlös, rastlös – ung mobilitet i tid och rum". *GERUM Kulturgeografi* 2003:3, Umeå
- Kyle, Gerard T, Graefe, Alan, Manning, Robert E, & Bacon, James (2004). "Effect of involvement and place attachment on recreationists" perceptions of setting density. *Journal of Leisure Research*, 36, 209–231.

- Liu, Ben-Chieh (1977). "Local Government Finance and Metropolitan Employment Growth: A Simultaneous Equation Approach" Southern Economic Journal, 43, 1379-1385.
- Malmberg Gunnar, Sandberg Linda, Westin Kerstin, (2005:2) "Den goda platsen". Platsanknytning och flyttningsbeslut bland unga vuxna i Sverige, Umeå Universitet, Umeå.
- Mee, Kathleen & Wright, Sarah (2009). "Geographies of belonging". Environment and Planning A (41), 772-779.
- Munch, Jacob R (2003). "Har kommunalskat og service betydning for flyttemonstrene?"; T Nationaløkonomisk Tidsskrift, vol 141, sid 53-67.
- Niedomysl, Thomas (2006). "Migration and Place Attractiveness". Geografiska regionstudier nr 68. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Nilsson, Lennart (2010) "Välfärd och service på lokal och regional nivå"; i Lennart Nilsson (red) En region blir till. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nordenstam, Brenda J (1994). "When communities say NIMBY to their LULUS": Factors influencing environmental and social impact perception, Paper presented at the 14th Annual Meeting of the International Association for Impact Assessment, Quebec, Canada
- Relph, Edward (1976). "Place and Placelessness", Pion, London.
- Rothstein, Bo (2002). "Vad bör staten göra?": om välfärdsstatens moraliska och politiska logik. 2., [rev.] uppl. Stockholm: SNS förl.
- Sanders, Sara, Bowie, Stan L & Bowie, Yvonne D (2003). "Lessons learned on forced relocation of older adults": the impact of hurricane Andrew on health, mental health, and social support of public housing residents. Journal of Gerontological Social Work, 40, 23-35.
- Shields, Gail M & Shields, Michael P (1989). "The Emergence of Migration Theory and Suggested New Direction", Journal of Economic Surveys, vol 3, sid 277-302
- Svallfors, Stefan (1991). "The politics of welfare policy in Sweden" – structural determinants and attitudinal cleavages. British journal of sociology. (Dec 1991): 609-634.
- Tiebout, Charles M (1956). "A pure theory of local expenditures". Journal of Political Economy 64, 416-24
- Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (2013) Vägskäl. I till Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) Vägskäl. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 59.
- Westin, Kerstin (2009) "Finns det en norrländsk identitet?" – Kan norra Sverige regionaliseras? Beslutsprocesser och medborgarperspektiv Forskningsrapporter i statsvetenskap vid Umeå universitet; 2009:2

PÅ VÄG MOT *EN* REGION?

REGIONAL ORIENTERING OCH LOKALT NYHETSINTRESSE

LENNART WEIBULL

Västsvrige har sitt ursprung i tre landskap: Västergötland, Bohuslän och Dalsland. Av dessa var Västergötland det ledande. Centrum låg i Skara som blev biskopssäte redan på 1000-talet och Västgötalagen från 1200-talet var ett uttryck för landskapets betydelse. Först på 1400-talet ersattes den av Magnus Erikssons allmänna landslag och Västergötland blev ett svenskt landskap. Bohuslän och Dalsland var däremot gränsområden som under långa tider var föremål för kontroverser mellan Sverige och Norge. Dalsland blev på 1100-talet en del av Sverige. Bohuslän som redan på 800-talet var en del av Harald Hårfagers norska rike kom att förbli norskt fram till freden i Roskilde 1658.

Men redan innan Bohuslän blev en del av Sverige hade det skett förändringar i den svenska regionala indelningen. År 1634 delades det dåvarande Västergötland upp i två län: Skaraborg och Älvsborg med var sin kunglig befallningshavande och Mariestad respektive Göteborg som residensstäder och Dalsland blev en del av Älvsborgs län. Ett par decennier efter att Bohuslän införlivats med Sverige ändrades indelningen. Göteborgsdelen bröts ur Älvsborgs län och blev en del av det nya Göteborgs och Bohus län med Göteborg som residensstad. Älvsborgs län var närmast tänkt som en försvarsvall vid hot från väster med Vänersborg som residensstad.¹ Av tre landskap hade det nu blivit tre län även om landskapen givetvis levde kvar i mångas medvetande.

Det tog över 300 år till nästa administrativa förändring av Västsvrige. Årsskiftet 1998/99 bildades Västra Götalands län genom en sammanläggning Göteborgs och Bohus, Skaraborgs och Älvsborgs län (Nilsson, 2004, 2010). Genom det nya länet skapades en stor västsvensk region som består av 49 kommuner med över en och halv miljon invånare. Det gör att Västra Götaland är på många sätt ett slags Minisverige genom att det rymmer både ett expanderande storstadsområde som Göteborg och en avfolkningshotad glesbygd som Dalsland.

Den nya västsvenska regionen rymmer inom sig de olika historiska traditioner som präglat dess olika delar. Tidigare forskning har entydigt visat att tradition, kultur och arbetsmarknad i högre grad än en administrativ indelning bestämmer människors föreställningar om ett område (Gould, 1975; Stuijer, 1975; jfr Lindell & Jansson, 2012). Annorlunda uttryckt finns det ofta klara skillnader mellan den mentala och den administrativa kartan. Människors mentala kommunikationsrum är först och främst förankrat i var man bor. Det är var man befinner sig i det fysiska rummet

som påverkar hur man ser på världen. Det är mot den bakgrunden av stort intresse att studera västragötalänningarnas mentala kartor och deras betydelse, inte minst hur dessa utvecklats under de mer än tio år som regionen funnits (jfr Lithner och Weibull, 1999; jfr även Weibull, 2010, 2012).

I denna artikel ställs två huvudfrågor. Den första är hur föreställningen om vilket område man bor i har förändrats efter tillkomsten av Västra Götaland, den andra vilket intresse boende i olika delar av Västra Götaland har för andra delar av regionen. Underlaget kommer från den västsvenska SOM-undersökningen. För belysningen av den första frågan analyseras bedömningar för hela perioden 1998-2012, för den andra gäller analysen främst 2012 – med vissa jämförelser bakåt i tiden.

Var hör man hemma?

Den fråga som i den västsvenska SOM-undersökningen använts som indikator på geografisk identitet är var människor känner sig hemma. Är det på orten där man bor, i sitt landskap eller i en större region? Frågan är dock inte begränsad till lokal och regional nivå utan inkluderar även nationell och internationell. Svarepersonerna har fått markera *ett* alternativ – där man ”i första hand känner sig hemma”. I tabell 1 redovisas svarsutfallet för samtliga svars personer i Västra Götaland samt med hänsyn till var i regionen man bor.

Tabell 1 *Var man känner sig hemma efter delregion i Västra Götaland 2012 (procent)*

	Samtliga	Göteborgs- regionen	Sjuhärad	Skaraborg	Fyrbodalen
Den ort där jag bor	52	51	53	55	52
Det landskap där jag bor	9	6	9	12	13
Mitt tidigare län	4	4	5	4	3
Västra Götaland	11	12	10	7	12
Sverige som helhet	15	15	17	14	12
Norden	2	2	1	2	2
Europa	3	5	2	3	3
Världen som helhet	4	5	3	3	3
Totalt	100	100	100	100	100
Antal svar	2 761	1 436	349	481	495

Kommentar: Frågan lyder: *I vilket av de här geografiska områdena känner du att du i första hand hör hemma?*

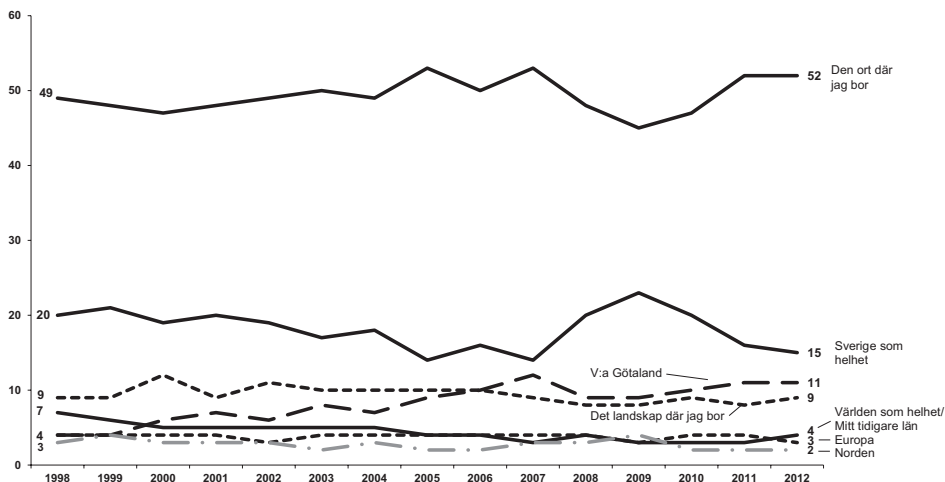
Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Det område där människor i första hand känner sig hemma är den ort där man bor. Mer än hälften av de svarande har markerat det alternativet. Därefter, men på en betydligt lägre nivå kommer Sverige som helhet tätt följt av Västra Götaland och det landskap där man bor. De alternativ som avser Norden-, Europa- eller Världsmedborgare har överlag låga andelar.

Att den ort där man är bosatt är den där man i första hand känner sig hemma är knappast överraskande. Det är också det mönster som gäller oavsett i vilken del av Västra Götaland en person bor och skillnader mellan de fyra delregionerna är marginella. Utfallet kan jämföras med svarsmönstren på motsvarande fråga i den skånska SOM-undersökningen 2011. Visserligen låg även den egna hemorten högst även i Skåne, men skillnaden i förhållande till området Skåne var liten – 41 respektive 33 procent. Andelen för Skåne är således tre gånger högre än den för Västra Götaland. Den lägre andelen för Västra Götaland är ytterligare ett belegg för regionens heterogenitet i förhållande till det mer homogena Skåne där namnet står både för landskapet och för den nya regionen; i Skåne är det dessutom bara ett par procent som känner sig hemma i sitt tidigare län. En annan viktig skillnad mellan bedömningarna i Skåne och Västra Götaland är att hemhörigheten för Sverige som helhet ligger något lägre i Skåne.

Givet den heterogena historiska traditionen i Västra Götaland är det särskilt intressant om man kan utläsa några områdesskillnader när det gäller hemhörighet i landskapet eller det tidigare länet i förhållande till Västra Götaland. Det kunde förväntas att de som bor centralt i de landskapen skulle ha en relativt större hemhörighet där. Det stämmer för boende i Skaraborg där det tidigare landskapet ligger relativt sett högt, medan Västra Götaland ligger lågt. Mönstret finns även för Fyrbodalsområdet men är där inte lika tydligt; avgränsar vi oss till dem som bor i landskapet Bohuslän blir bilden en annan: nästan en femtedel av bohuslänningarna känner sig mest hemma i sitt landskap, medan de ligger, relativt sett, lägre när det gäller den ort där de bor – men på genomsnittet för Västra Götaland. Bohuslänningarna har således en förhållandevis stor landskapsidentifikation med Bohuslän som påminner något om det som observerats bland boende i Skåne.

Andelen som i första hand känner sig hemma i Västra Götaland är drygt tio procent, men den särskilt intressanta frågan är där hur den har utvecklats över tid. I motsats till Skåne där den nya regionen kunde använda ett sedan gammalt etablerat namn var Västra Götalanden nybenämningssom egentligen bara var känt från radionsväderleksrapporter.² I själva verket var det ursprungliga förslaget Västergötlands län. Mot det opponerade sig ett antal företrädare för Göteborg som pläderade för Göteborgs län. Kompromisslösningen blev Västra Götalands län (Nilsson, 1997). Från 1999 då den nya regionen bildades har andelen av de boende i området som uppger att de i första hand känner sig hemma i Västra Götaland där ökat från 4 till 11 procent (figur 1). Även om andelarna är låga måste ökningen bedömas som stor dels för att det har gått en förhållandevis liten tid sedan regionen bildades, dels för att administrativa regioner sällan är något som människor identifierar sig med. Det senare framträder inte minst på de överlag låga andelarna för ”mitt tidigare län”.

Figur 1 Upplevd geografisk tillhörighet. Västra Götaland 1998-2012 (procent)

Kommentar: Se tabell 1.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2012.

Det mest intressanta är att det sedan 2006 är fler som uppger att de känner sig hemma i Västra Götaland än i det landskap där man bor. Det visar sig emellertid även här att det förekommer vissa skillnader mellan människor i olika delar av regionen. Lägsta samhörigheten med regionen finns bland de boende i Skaraborg, även om skillnaden inte är särskilt stor.

Kurvorna över tid avslöjar även en del andra tendenser. En sådan är de anmärkningsvärt höga värdena för Sverige som helhet under åren 2008, 2009 och 2010 – men en motsvarande nedgång för identifikationen med bostadsorten. Det är svårt att se någon enkel förklaring, men mycket tyder på att den då akuta ekonomiska krisen i världen bidrog till en ökad uppslutning kring Sverige. Samma tendens har kunnat observeras även i andra bedömningar som exempelvis synen på regeringen (Holmberg & Weibull, 2011, 2012).

Hemhörighet i olika grupper

Det finns vissa klara skillnader mellan olika grupper i synen på var man känner sig hemma. Kvinnor känner något större hemhörighet med orten där man bor än vad män gör. Äldre och lågutbildade känner sig mer hemma på den ort där man bor än vad yngre och lågutbildade gör (tabell 2). År 2012 är differensen efter ålder och utbildning knappt 20 procentenheter: 44 procent bland de yngsta anger att de i första hand känner sig hemma på den ort där de bor, i jämförelse med 62 i den äldsta

Tabell 2 Andelen som känner sig hemma i olika områden 1999, 2006 och 2012 (procent)

	Den ort där jag bor		Det landskap där jag bor		Mitt tidigare län		Västra Götaland		Sverige som helhet		Europa		Världen som helhet		Antal svar									
	1999	2006	1999	2006	1999	2006	1999	2006	1999	2006	1999	2006	1999	2006	1999	2006	2012							
Kvinnor	53	52	9	9	6	4	4	10	11	20	16	13	3	3	3	4	4	1763	1690	1492				
Män	44	49	9	10	7	4	3	4	11	22	16	17	5	5	4	4	4	1619	1498	1269				
16-29	47	46	8	9	6	5	5	4	12	16	17	17	5	5	4	6	6	763	587	449				
30-49	46	45	9	10	7	4	4	4	13	11	22	16	15	3	6	4	5	5	6	1179	1040	880		
50-64	49	50	9	10	6	3	3	4	9	11	20	19	15	5	4	4	3	4	4	899	872	702		
65-85	56	63	9	9	6	3	3	3	8	8	2	13	13	2	2	2	1	1	1	541	689	730		
Lägu tb	62	64	8	11	9	6	2	3	8	9	15	11	11	2	2	2	2	1	1	961	803	554		
Medellägu tb	50	51	10	10	8	4	2	4	11	11	19	15	16	2	3	4	3	2	5	639	987	843		
Medelhögu tb	44	45	10	9	5	5	4	4	13	13	23	21	15	5	7	3	5	5	4	1082	631	568		
Högu tb	35	39	6	9	7	5	6	5	13	11	29	21	15	7	7	5	6	5	5	625	721	766		
Alltid bott på orten	59	62	7	9	7	4	1	0	4	7	8	19	15	13	3	2	3	3	3	1279	186	1056		
Bott på orten ≥ 10 år	48	49	54	10	11	10	6	4	4	11	11	23	17	15	4	4	4	3	2	3	1208	1094	1059	
Bott på orten <10 år	33	34	31	9	9	10	12	9	11	6	16	18	22	18	17	7	6	5	7	8	709	730	566	
Uppväxt och flyttat tillbaka*	-	47	52	-	7	11	-	1	2	-	11	8	-	19	15	-	6	5	-	6	6	-	140	158

Kommentar: Procenten summerar inte till 100 procent eftersom andelen som angivit att de i första hand känner sig hemma i Norden har exkluderats i denna redovisning. * = Svartaltemativet *Uppväxt på orten men senare flyttat tillbaka* fanns inte med i 1999 års undersökning.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1999, 2006 och 2012.

åldersgruppen. Motsvarande analys för utbildning visar att ortsförankringen bland högutbildade är 46 och bland lågutbildade 64 procent. Utfallet är det förväntade och bekräftar klassiska studier som visat att yngre och högutbildade oftare är så kallade *cosmopolitans*, medan så kallade *localists* är vanligare bland äldre och lågutbildade (Merton, 1949). Skillnaden mellan kosmopolitisk och lokal orientering står emellertid bara för en tendens i svaren: också bland de yngsta och de högutbildade är den ort där de bor den plats som får flest markeringar när det gäller var man i första hand känner sig hemma.

När det gäller Sverige som helhet, liksom för Europa och Världen, kunde man möjligen anta att det fanns ett omvänt mönster så att yngre och högutbildade skulle markera dessa i klart högre grad än äldre och lågutbildade. Så är dock inte fallet. Visserligen går tendensen i sådan riktning, men om vi ser till differenserna är 2012 är det mindre än fem procentenheter för att känna sig hemma i Sverige som helhet respektive Världen som helhet. Den större skillnaden finner vi istället för Västra Götaland. År 2012 var det en klart högre andel bland de yngre (16 procent) än bland de äldre (8 procent) som uppgav att de i första hand kände sig hemma i regionen. Högutbildade har också högre värden än lågutbildade men där är skillnaden betydligt mindre.

Antagandet att det i den upplevda hemhörigheten med de äldre indelningarna av landskap och län skulle klart skilja sig mellan yngre och äldre får inget stöd i resultaten. I själva verket är åldersskillnaderna marginella. Det verkar vara andra faktorer än personlig erfarenhet av en äldre administrativ indelning som avgör bedömningarna. Också skillnaderna mellan låg- och högutbildade är ytterst små.

För att bättre kunna belysa den nya indelningens betydelse redovisas i tabell 3 även jämförelser med 1999 – startåret för Västra Götaland – och 2006 som en mittpunkt. Tidigare har vi sett att det över tid är en ökande andel som uppger att det är i Västra Götaland de i första hand känner sig hemma. Det är ett mönster som vi kan se i alla grupper. Ökningen är som väntat framför allt mellan 1999 och 2006. Det visar sig också att det är bland de yngre som det största genomslaget för den nya regionen finns – från 4 till 16 procent, i jämförelse med 3 till 8 bland pensionärerna. Hemhörigheten i regionen ökar även något mer bland personer med högre utbildning.

Det intressanta med den ökade hemhörigheten i Västra Götaland är att den verkar gå ut över Sverige som helhet. Andelen som uppger att de känner sig hemma i Sverige som helhet går ner i samtliga grupper men mest bland de högutbildade – från 29 till 15 procent – men det är svårt att helt relatera det till uppgången för Västra Götaland; i stället är det hemhörigheten med orten där man bor som ökat i betydelse.

När det gäller de äldre indelningarna noteras som väntat en nedgång för län även om den är mycket liten – bland de yngsta ingen alls. En förklaring är givetvis att det redan tidigare var få som uppgav att de kände sig hemma i sitt tidigare län. För hemhörigheten i landskapet är det i stort ingen skillnad över tid med hänsyn till kön, ålder och utbildning; omkring en tiondel i alla grupper har vid samtliga tre mätpunkter angivit att det är i landskapet de i första hand känner sig hemma.

Den grupp som tilldrar sig särskilt intresse i analysen av hemhörigheten är de yngre. De är den åldersgrupp som 2012 har den relativt sett största andelen som i första hand känner sig hemma i Västra Götaland (16 procent) - och de uppvisar dessutom en successiv ökning över tid. För att ytterligare fördjupa analysen av de yngres bedömning ska ännu en aspekt beröras. Det handlar om mobilitetens roll. Många studier har visat att yngre har en större mobilitet än äldre genom att de flyttar oftare och reser mera. Det handlar om en tid i livet innan man etablerar sig i samhället. De yngre kan därför förväntas ha bott kortare tid på sin ort, något som rimligen påverkar deras bedömningar.

I tabell 2 finns nederst en redovisning av synen på var man i första hand känner sig hemma efter hur länge man har varit bosatt på den ort där man bor idag. Det väntade utfallet är att de som alltid bott på samma ort i större utsträckning anger att det är där man i första hand känner sig hemma. Det finns även en svag uppgång över tid. Mönstret 2012 är detsamma bland de yngre, men på en lägre nivå (ej redovisat i tabellen): bland dem mellan 16 och 29 år som alltid bott på samma ort är andelen som i första hand känner sig hemma där 56 procent, medan motsvarande andel bland dem mellan 65 och 85 år är 77 procent. Skillnaden är knappast överraskande med tanke hur mycket längre den äldre gruppen bott på orten. De som bott kortare tid på orten har som väntat lägre hemhörighet där. Om vi skiljer ut den grupp som bott på orten endast ett år eller mindre – varav en majoritet är yngre – faller andelen med ortshemhörighet till en fjärdedel.

Frågan är var bedömningen av hemhörigheten för Västra Götaland kommer in i en sådan jämförelse. Det vi kan se är att hemhörigheten med Västra Götaland är klart högre bland dem som bott en kort tid på den de bor. Det gäller även Sverige som helhet och i någon mån Europa och Världen som helhet, men på klart lägre nivåer. Skiljer vi ut den grupp som bott kortast tid – tre år eller mindre – är andelen som i första hand känner sig hemma i Västra Götaland en dryg femtedel, att jämföra med en dryg fjärdedel för den ort där man bor. I denna grupp har landskapet och det tidigare länet endast låga andelar.

Slutsatsen pekar således på att det bland yngre och nyinflyttade finns en större hemhörighet i Västra Götaland än i övriga grupper, låt vara att den ort där man bor är ännu något viktigare. En förklaring är sannolikt att resultatet speglar dels omflyttningsmönster bland yngre inom Västsverige där regionen då blir den gemensamma nämnaren, dels inflyttning av personer från områden utanför regionen som därför har mindre ortsförankring. Den intressanta frågan är givetvis i vad mån de yngres och nyinflyttades hemkänsla i Västra Götaland kommer att bestå med ökande ålder. Mycket talar för att den inte gör det utan att etableringen i samhället med familj och barn gör att orten där man bor med tiden blir viktigare. Däremot kommer sannolikt andelen för Västra Götaland att ligga relativt sett högt i den yngre generationen.

Viktiga områden

Hemortens stora betydelse för människors orientering i tillvaron är på många sätt självklar. Som vi sett är det i första hand där man känner sig hemma och det är därifrån man överblickar omvärlden. Det är därför rimligt att betrakta bilden av en region i ljuset av förankringen på alla hemorter. Om människor har en bred förankring inom området är möjligheten större att området kan fungera som en sammanhållen region.

Ett sådant antagande är utgångspunkten för en fråga om vad allmänheten i Västra Götaland uppfattar som viktiga områden. Som indikator på viktigheten har använts nyhetsintresse och frågan avsåg hur viktigt man ansåg det vara att känna till de större nyheterna från ett antal områden. Inom Västra Götaland specificerades Göteborgsregionen, Sjuhäradsområdet, Skaraborgsområdet och Fyrbodals³. Som jämförelse ingick i frågan att göra motsvarande viktighetsbedömning av grannområdena Halland, Småland och Värmland samt av Stockholm, Oslo och Köpenhamn. Det samlade resultatet redovisas i tabell 3.

Tabell 3 Viktigt att följa nyheter från olika områden, Västra Götaland 2012

	Göteborgs-regionen	Sjuhärad	Skaraborg	Fyrbodals	Halland	Småland	Värmland	Stockholm	Oslo	Köpenhamn
Mycket viktigt	34	8	10	8	6	1	1	8	3	3
Ganska viktigt	41	20	22	21	23	13	12	38	23	22
Inte särskilt viktigt	18	43	41	40	44	51	52	31	41	42
Inte alls viktigt	7	29	27	31	27	35	35	23	33	33
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	3 064	2 979	2 992	2 945	2 989	2 979	2 989	3 005	2 989	2 987

Kommentar: Frågan lyder: *Hur viktigt anser du att det är för dig att känna till de större nyheterna från följande områden?* I fråga om svarsalternativet Fyrbodals gavs inom parentes förklaringen: Fyrstadsområdet, norra Bohuslän och Dalsland.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

När västragötalänningarna värderar vilket område det är viktigt att följa med i hamnar Göteborgsregionen på en nivå för sig. En tredjedel av de boende i Västra Götaland bedömer det viktigt att följa med i nyheterna därifrån och ytterligare drygt 40 procent anger att det är ganska viktigt – mindre än tio procent menar att det inte alls är viktigt. Om vi utgår från den andel som anser det åtminstone ganska

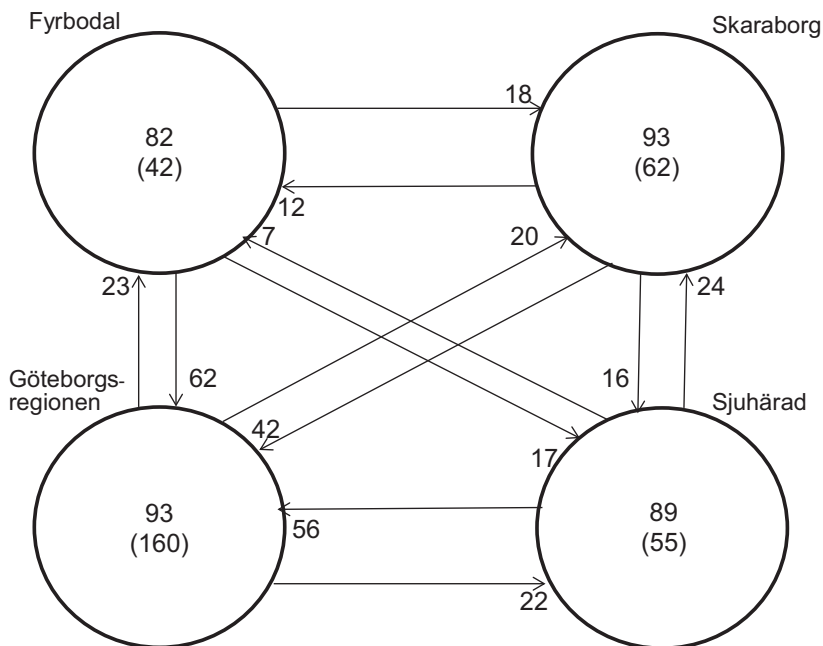
viktigt att följa med i nyheterna från ett område hamnar Göteborgsregionen på 75 procent, övriga delregioner i Västra Götaland, och Halland, på omkring 30 procent. Däremellan kommer Stockholm med 46 procent. Samtidigt är dessa jämförelser inte helt rättvisande. Göteborgsregionens höga siffra påverkas således av att i stort sett hälften av svarspersonerna bor i denna region och att dessa av skäl som framgått i det föregående sätter orienteringen om det egna området högt.

När vi studerar bedömningarna med hänsyn till i vilket område svarspersonen är bosatt visar det sig att omkring hälften av de svarande i tre av delregionerna anser att det är mycket viktigt att följa med i vad som händer i det egna området: andelen varierar från 55 procent i Göteborgsregionen till 47 procent i Skaraborg. Den region som avviker är Fyrbodal med endast 34 procent. Om vi utgår från andelen som tycker att det är åtminstone ganska viktigt att följa med i det egna områdets nyheter (figur 2) är det en variation mellan 93 procent (Göteborgsregionen och Skaraborg) och 82 procent (Fyrbodal). Den relativt lägre andelen för den senare delregionen har troligen sin förklaring i områdets något mer administrativa karaktär. Det är förhållandevis heterogent och intresset påverkas av var i området man bor. Bland de boende i det tidigare Bohuslän och som nu bor inom delregionen är det 29 procent som tycker att nyheter från Fyrbodal är mycket viktigt, i jämförelse med 39 procent bland dem i det tidigare Älvsborgs län.

Så långt har resultaten i stort sett bekräftat vad som tidigare framgått i fråga om förankringen i det egna området. Den intressanta frågan är emellertid vad som är utmärkande för förhållandet mellan de olika delregionerna. I vilken utsträckning är människor som bor i en delregion inom Västra Götaland intresserad av vad som händer i andra delregioner? I figur 2 redovisas även förhållande mellan de fyra delregionerna. Den bygger på andelen som anser att det är minst ganska viktigt att följa med i nyheterna från olika områden. Det procenttal som anges mitt i varje cirkel är den tidigare nämnda andelen intresserade att följa med nyheter från egen region. Procenttalen vid pilarna mellan cirkelarna anger den ömsesidiga viktigheten. Exempelvis anser 23 procent av dem som bor i Göteborgsregionen att det är ganska viktigt att följa med i vad som händer inom Fyrbodal, medan 62 procent i Fyrbodal tycker att det är viktigt att följa med vad som händer i Göteborgsregionen. Av skarborgarna är det 16 procent som är intresserade av vad som händer i Sjuhärad och i det senare området är intresset för Skaraborg 24 procent.

Det finns möjlighet att jämföra strukturen i svaren med resultaten från en motsvarande fråga i den västsvenska SOM-undersökningen 2004. Den äldre frågan var något annorlunda formulerad och nivåerna på det lokala intresset var då högre, men det relativa förhållandet mellan i intresse för de olika delarna av regionen var i stort sett detsamma som 2012.⁴

Figur 2 Andel som anser det vara minst ganska viktigt att följa de viktigaste nyheterna från egen delregion och från andra delregioner, Västra Götaland 2012 (procent)

Kommentar: Procentalen inom cirkeln för varje delregion anger andelen som anser det minst ganska viktigt att följa nyheterna från egen delregion. Pilarna anger intresset att följa nyheterna i respektive annan delregion. Siffran inom parentes inom varje cirkel är ett viktighetsindex (se vidare i texten).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Det går att läsa utfallet på olika sätt. När det gäller de övriga tre delregionernas intresse för Göteborg framskytmart en närhetsfaktor, där intresset att följa med i nyheterna är störst i Fyrbodalen och minst i Skaraborg. Också i den omvända riktningen finns en liknande tendens, men där är skillnaderna ytterst små. En närhetsfaktor – eller snarast avståndsfaktor – finns troligen även bakom det ömsesidigt låga intresset mellan Fyrbodalen och Sjuhärads. Tidigare analyser av nyhetsflöden i Västsverige har påvisat att det bakom närhets-/avståndsfaktorn ligger att det mellan närliggande områden också finns mer av frekventa kontakter (Lithner & Weibull, 1999).

Ett annat sätt att se på relationerna är att se på den ömsesidiga styrkan i relationerna. Varje delregion kan ha ett överskott eller underskott i relationerna med övriga delregioner. Vi kan ta Skaraborg som exempel. Skaraborg som en plusrelation i förhållande till både Fyrbodalen – det är fler från Fyrbodalen som är intresserade

av att följa med vad som händer i Skaraborg (18 procent) än det är Skaraborgare som är intresserade av Fyrbodal (12 procent) – men Skaraborg har en minusrelation till Göteborgsregionen – Skaraborgarna är mer intresserade av Göteborg (42 procent) än göteborgarna av Skaraborg (20 procent). På motsvarande sätt går det att studera varje delregions relation med varje annan delregion. Två extremer framträder: Göteborgsregionen har plusrelationer med samtliga tre, medan Fyrbodals tre omvärldsrelationer alla ligger på minus. Sjuhärad har en plusrelation (Fyrbodal) och två minus (Göteborgsregionen och Skaraborg), medan Skaraborg har en minus (Göteborg) och två plus.

Det går även att gå ett steg vidare och väga in procentandelarna för att få en bild inte bara av riktningen utan även av styrkan i relationerna. Det visar sig då att Göteborgsregionen är den enda som har ett plus i summan av relationerna med de övriga tre delregionerna (+95)⁵, medan övriga har klara minus. Det senare har sin grund i att nyhetsintresset sammantaget är så mycket större för Göteborgsregionen än för de övriga tre.

Ett tredje sätt är att skapa ett sammanvägt viktighetsindex för var och en av delregionerna. Utgångspunkten för ett sådant index är att det nyhetsintresse som är riktat mot en delregion är ett uttryck för delregionens betydelse. Indexet kan beräknas genom en enkel summering av procentalen för intresset att följa med vad som händer inom respektive delregion (jfr Weibull, 2012). Ett sådant index kan gå från 0, där ingen från de andra delregionerna anser det vara viktigt att följa med vad som händer till 300, där samtliga i de övriga tre regionerna tycker att det är viktigt. Om vi gör en sådan beräkning visar sig Göteborgsregionen få ett viktighetsindex på 160, medan Skaraborg stannar på 62, Sjuhärad på 55 och Fyrbodal på 42. Indexet redovisas i figur 2 inom parentes i cirkeln för varje delregion.

Den viktigaste slutsatsen är att Göteborgsregionen i analyserna av nyhetsintresse är så dominerande. Det finns visserligen inom varje delregion – möjligen med undantag för det något mer heterogena Fyrbodalsområdet – ett starkt lokalt intresse som indikerar en stark homogenitet inom delregionen. Däremot råder det en tydlig obalans inom Västra Götaland som region genom Göteborgsregionens starka ställning som framträder i skillnaden i viktighetsindex mellan delregionerna. Göteborgsregionens dominans är särskilt framträdande i de två närmaste delregionerna Sjuhärad och Fyrbodal. Också vid den tidigare mätningen 2004 var bilden i stort densamma. Visserligen låg då nyhetsintresset generellt högre men relationerna mellan delregionerna såg ut på samma sätt som 2012. Viktighetsindex för Göteborgsregionen var två och en halv gång så stort som för den region som då låg näst högst (Sjuhärad).

Det är i sammanhanget intressant att göra en jämförelse med den skånska regionen. År 2011 gjordes motsvarande analys mellan Skånes fyra delregioner. Där visade sig på samma sätt som i Västra Götaland att storstadsområdet, Malmö-Lund, fick högst viktighetsindex med 186. Det är således på i stort sett samma nivå som Göteborgsregionen i Västra Götaland. Den stora skillnaden mellan Västra Götaland och Skåne är emellertid att ingen delregion i Skåne hade ett lägre viktighetsindex

än 147 (nordöstra Skåne med Kristianstad-Hässleholm – att kontrastera mot att Göteborg som den enda av delregionerna i Västra Götaland nådde denna nivå och en delregion låg lägre än 50.

Jämförelsen mellan Skåne och Västra Götaland bekräftar de inledande iakttagelserna att Skåne är en mer sammanhållen region. Både historien, storleken och namnet bidrar till att förstärka en gemensam identitet. I Västra Götaland finns inte samma typ av historiskt kitt. Redan det faktum att det på politiskt håll rådde oenighet om regionens namn är ett tecken på att olika traditioner bryts i den västsvenska regionindelningen.

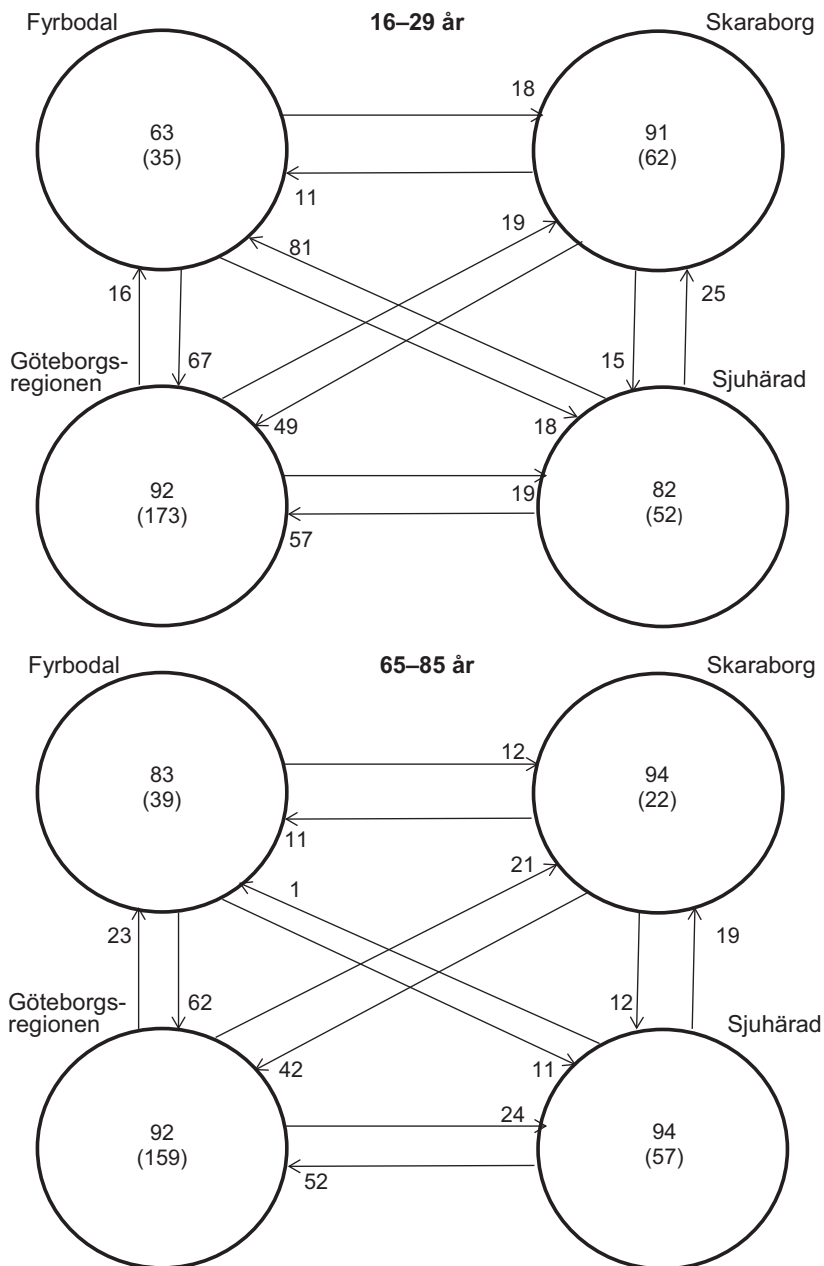
Vad är viktigt för olika grupper?

Det vi har sett är de genomsnittliga viktighetsbedömningarna i varje region. Som tidigare framgått påverkas bedömningarna av var man känner sig hemma, förutom av var man bor, främst av ålder och utbildning. Det är sannolikt att sådana faktorer har betydelse även för nyhetsorienteringen. I figur 3 redovisas nyhetsorienteringen i några grupper: dels de yngsta och de äldsta, dels de lågutbildade och de högutbildade.

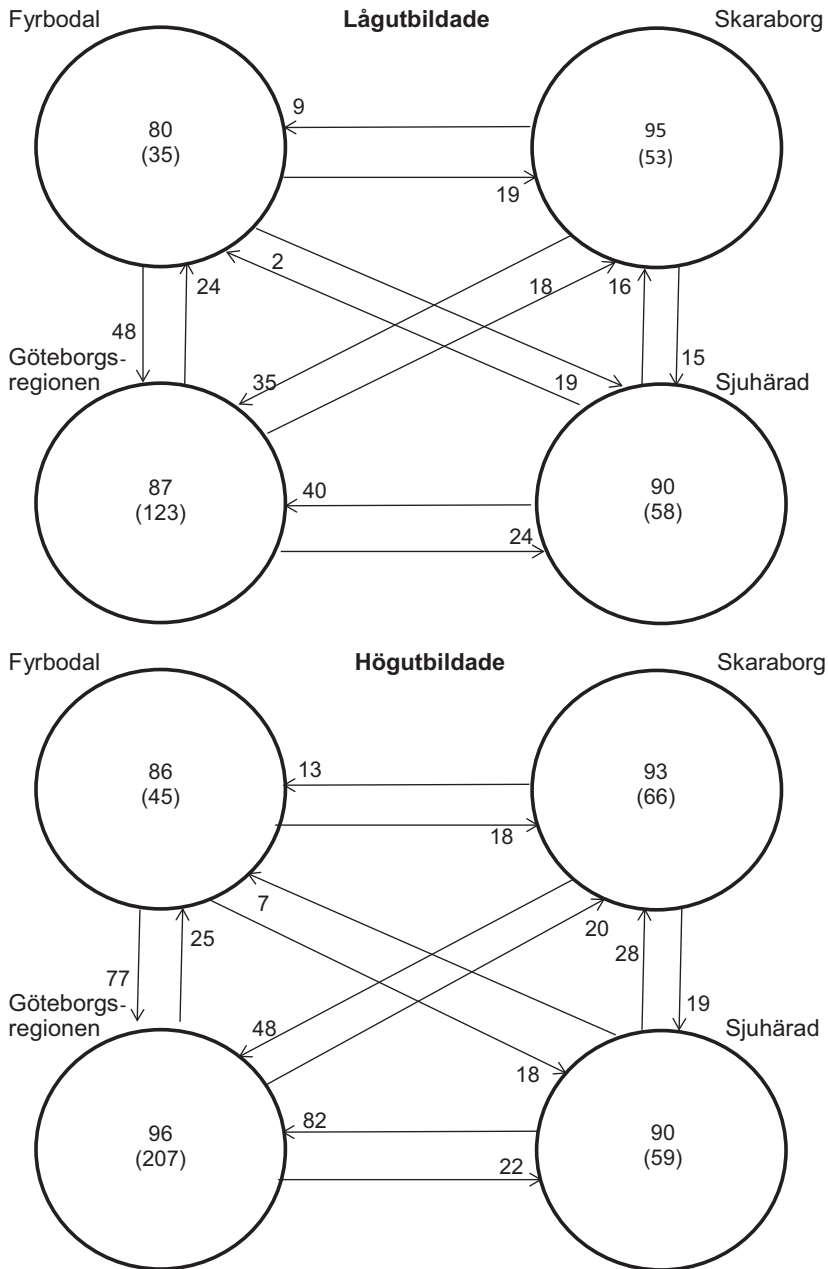
Om vi först ser till ålderns betydelse för bedömningarna är första intrycket att skillnaderna mellan den yngsta (16–29 år) och den äldsta (65–85) åldersgruppen inte är särskilt stor. Engagemanget i den egna delregionen är i stort detsamma, utom att de yngres nyhetsintresse för Fyrbodalsområdet är klart mindre än de äldres. Det senare kan sannolikt ha att göra med arbetsmarknadsproblemen efter nedläggningen av Saab, vilken medfört att yngre söker sig till andra områden. Bland de boende i Fyrbodalsområdet ligger intresset med att följa med vad som händer i Göteborgsregionen också klart högre bland de yngre än bland de äldre; överhuvudtaget är de yngre i Fyrbodalsområdet mer ”utåtriktade” än de äldre. När vi jämför med andra i figuren inte redovisade åldersgrupper visar det sig dock att det snarast är de äldre som ligger lågt i utåtriktat intresse och skiljer sig från övriga.

Göteborgsregionens ställning i Västra Götaland är stark oavsett vilken åldersgrupp som svarar. Viktighetsindex (se ovan) är dock högre bland de yngsta än bland de äldsta – 173 respektive 159. Studerar vi plus och minus i de parvisa relationerna blir skillnaden ännu större. Bland de yngsta har Göteborgsregionen +119, bland de äldsta +77, medan Fyrbodalsområdet som i båda grupperna hamnar lägst har -55 respektive -37. Värdena bland personer i medelåldern ligger i huvudsak mellan dessa värden.

Figur 3 Andel intresserade av att följa de viktigaste nyheterna från egen respektive från andra delregioner efter ålder, Västra Götaland 2012

Figur 3 forts Andel intresserade av att följa de viktigaste nyheterna från egen respektive från andra delregioner efter utbildning, Västra Götaland 2012

Kommentar: Se figur 2.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Utbildningsskillnaderna i nyhetsorientering är ännu mer påtagliga. Det är framför allt de högutbildade som skiljer ut sig genom ett generellt högre nyhetsintresse för i stort sett alla delregioner, medan de lågutbildade ligger något lägre i nyhetsintresse utanför den egna delregionen. Resultatet är helt i linje med vad som framkom i fråga om var man i första hand känner sig hemma.

Det mest avvikande draget bland de högutbildade är deras intresse för Göteborgsregionen, både inom regionen och från andra delregioner. Viktighetsindex ligger på 207, men viktighetsindex ligger högre också för övriga delregioner. Precis som i fråga om åldersskillnader blir bilden ännu tydligare när vi utgår från plus och minus i de parvisa relationerna. Göteborgsregionen får då +136 bland de högutbildade, att jämföra med +57 bland de lågutbildade. I båda grupperna ligger Fyrbodalsområdet lägst med -63 respektive -52.

Mönstret är entydigt. Göteborgsregionen har en dominerande ställning när det gäller vad som är viktigt att följa med i oavsett ålder och utbildning, men mönstret är särskilt tydligt bland högutbildade och bland yngre. Resultatet är knappast överraskande och det bekräftar vad som redan tidigare har visats (Lithner & Weibull, 1999). Möjligen är tendensen ännu tydligare 2012 än den var för ett decennium sedan. Det handlar till stor del om att Göteborgsregionen har de stora institutionerna för högre utbildning och det rika kulturutbudet, liksom att den är regionens största arbetsmarknad. Det är därför naturligt att högutbildade och yngre söker sig dit och att det avspeglar sig i ett intresse att följa med i nyheterna därifrån.

Några tendenser är möjligen lite oväntade. Det gäller Skaraborgsområdets relativt starka och Sjuhärads relativt svaga ställning bland högutbildade. Främst i relation till Göteborgsregionen. Med tanke på vad som tidigare framkommit i tidigare analyser av synen på de lokala högskolorna hade det snarast förväntats ett omvänt mönster (Nilsson & Weibull, 2010). Resultatet ska dock tolkas med viss försiktighet beroende på att det är få svars personer i högutbildningsgruppen i dessa områden.

Synen på regionens omvärld

Västra Götalandsregionen befinner sig givetvis inte i något lufttomt rum. Tvärtom har förhållandet till närliggande regioner varit aktuellt vid flera tillfällen under de senare åren. I samband med den fortsatta regiondiskussionen fanns ett förslag att Värmland skulle ingå i regionen. Det fanns en gemensam arbetsgrupp mellan Västra Götaland och Värmland under 2011 men förslaget genomfördes inte. Också relationen till Halland har tidvis diskuterats inte minst mot bakgrund av att Kungsbacka kommun har en nära samverkan med Västra Götalandsregionen i fråga om kollektivtrafiken och vissa avtal inom sjukvården (Nilsson, 2010). Frågan är då hur de boende värderar dessa områden. Också här har vikten av att följa med i nyheterna använts som indikator. Vid sidan av Värmland och Halland har även Småland tagits med som jämförelse. Utfallet finns redovisat i tabell 3 ovan samt i tabell 4 med hänsyn till region samt ålder och utbildning.

Tabell 4 Viktigt med nyheter från andra områden efter delregionen, ålder och utbildning, Västra Götaland 2012 (procent mycket + ganska viktigt)

	Göteborgsregionen				Sjuhärad				Skaraborg				Fyrbodalen							
	16-29	65-85	LU	HU	Samt- liga	16-29	65-85	LU	HU	Samt- liga	16-29	65-85	LU	HU	Samt- liga	16-29	65-85	LU	HU	Samt- liga
Halland	25	34	25	35	31	26	37	33	28	32	15	10	11	15	12	11	9	13	17	13
Småland	18	15	16	19	16	17	12	13	21	16	22	8	10	14	12	12	7	10	11	9
Värmland	14	15	14	16	14	6	4	6	7	7	15	12	14	16	13	19	14	15	15	17
Stockholm	60	43	37	67	52	44	34	27	58	41	50	27	20	66	38	48	24	23	53	37
Oslo	40	26	21	41	32	15	9	9	35	18	20	11	11	30	16	32	12	15	35	23
Köpenhamn	38	25	20	39	32	15	7	6	32	17	17	10	10	28	15	27	11	10	27	18
Antal svar	250	364	206	489	1410	54	96	88	72	350	64	144	126	101	1467	84	155	113	105	472

Kommentar: Enbart extremgrupperna redovisas. LU = lågutbildad, HU = högutbildad.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Den samlade bedömningen bland de boende i hela Västra Götaland är ett större nyhetsintresse för Halland än för Värmland och Småland. Intresset att följa med vad som händer i Halland ligger i stort sett på samma nivå som för Västra Götalands delregioner – utom Göteborg – med knappt 30 procent. När det gäller nyheter från Småland och Värmland är det enbart hälften så många som anser det vara viktigt att följa med – för båda områdena under 15 procent.

En förklaring till skillnaderna har att göra med hur de tre områdena avstånds-mässigt ligger i förhållande till Västra Götaland. Det blir tydligt då vi studerar hur boende i de olika delregionerna värderar områdena utanför regionen. Halland får som väntat sina högsta andelar i Göteborgsregionen och i Sjuhärad som båda gränsar till Halland, med över 30 procent. Också Småland åtnjuter ett större intresse i dessa områden (16 procent). Värmland har sina högsta värden i Fyrbodalsområdet med 17 procent. Andelen intresserade är som väntat klart högre bland boende i det tidigare Älvsborgs län som gränsar till Värmland än bland boende i Bohuslän.

Ett annat mönster i bedömningarna är att boende i Göteborgsregionen ligger genomsnittligt högre i viktighetsbedömningen för samtliga tre gränsområden. Förklaringen ligger till stor del i att de högutbildade, som vi tidigare sett, i högre grad är omvärldsintresserade och att dessa utgör en större andel i Göteborg. En annan förklaring är att Göteborgsregionen som storstadsområde har en större kontaktyta mot omvärlden än vad en mindre delregion har; för de senare betyder därför närheten mera.

Det är samma mönster som framträder i synen på viktiga nyheter från Stockholmsområdet respektive de två nordiska storstadsområdena Köpenhamn och Oslo. De boende i Göteborgsregionen tillmäter dessa större vikt än vad boende i andra regioner gör. Drygt varannan i Göteborgsregionen anser således att det är åtminstone ganska viktigt att följa med vad som händer i Stockholm, att jämföra med exempelvis något över 35 procent i Fyrbodalsområdet. När det gäller nyheter från Köpenhamn och Oslo är omkring en tredjedel av dem som bor i Göteborg intresserade, medan det i övriga delregioner är mindre än en femtedel; endast i det geografiskt angränsande Fyrbodalsområdet är andelen intresserade av Oslo något högre, särskilt i Bohuslänsdelen – men även den senare andelen är dock lägre än andelen för boende i Göteborgsregionen. Det således genomgående Göteborgsregionen som uppvisar det största omvärldsintresset.

Bedömningarna av omvärlden har också analyserats efter ålder och utbildning. Som väntat visar sig högutbildade överlag anse det vara viktigt att hålla sig informerade om andra områden, särskilt i förhållande till lågutbildade. Det gäller inom varje delregion. Den största skillnaden mellan låg- och högbildade finns i fråga om Stockholm. I Göteborgsregionen anser två tredjedelar av de högutbildade att det är viktigt med nyheter från Stockholm, men enbart en dryg tredjedel bland de lågutbildade. Tendensen är i stort sett densamma för Köpenhamn och Oslo, medan skillnaden i synen på gränsområdena är relativt liten.

I fråga om ålder gäller att det är de yngre som i alla delregioner är mer intresserade av att följa vad som händer i Stockholm, Köpenhamn och Oslo. Oavsett ålder uppvisar de boende i Göteborgsregionen genomgående ett högre intresse för dessa områden än man gör i övriga delregioner. I Göteborgsregionen anger 60 procent av dem mellan 16 och 29 år att det är minst ganska viktigt att hålla sig à jour med nyheter från Stockholm, medan andelen i Sjuhärad är 44 procent; motsvarande jämförelse för dem mellan 65 och 85 år är 43 respektive 34 procent. När det gäller Köpenhamn och Oslo är de äldre i Göteborgsregionen betydligt mer intresserade än äldre i andra områden. En intressant iakttagelse i övrigt är att de yngre i Fyrbodalsområdet ligger förhållandevis högt i fråga om Oslo, där det antas att den attraktiva norska arbetsmarknaden kan vara en förklaring. När det gäller de angränsande områdena inom Sverige är skillnaderna ganska små mellan yngre och äldre. Det kan noteras att det främst är de äldre i Sjuhärad som är intresserade att följa vad som händer i Halland, något som möjligen kan avspegla en generationskillnad i synen på Halland som semester mål.

Synen på omvärlden ger i stort sett ett förväntat utfall. Det är de boende i Göteborgsregionen som har den större omvärldsorienteringen. Det förstärks av befolkningens sammansättning efter både utbildning och ålder. Ett omvärldsindex baserat på göteborgarnas intresse att följa nyheter från områden utanför regionen i form av en enkel addition av procentalen för de sex områdena ligger på 177. Näst högst ligger Fyrbodalsområdet med 117. Det är rimligt att anta att den större omvärldsorienteringen ytterligare stärker Göteborgsregionens ställning inom Västra Götaland: Göteborg är inte bara en fråga om utbildning, kultur och arbetsmarknad utan ett område som kännetecknas av stor rörlighet och många kontaktytor. Det är svårt att finna ett motsvarande mönster för någon av de andra delregionerna.

Samtidigt kan den starka orienteringen mot Stockholm noteras. De propåer från både politik och näringsliv om att skapa en västsvensk korridor av ekonomisk samverkan från Köpenhamn till Oslo har begränsat stöd i den västsvenska intresseprofilen. Inte ens i Göteborgsregionen, där intresset att följa med vad som händer i Köpenhamn och Oslo ändå är högre än i övriga delregioner, är intresset särskilt stort i jämförelse med Stockholm. Att Stockholm ligger högt är samtidigt naturligt, eftersom det är där de viktiga besluten tas. Stockholms betydelse blir inte minst tydlig när vi ser att även i Sydvästskåne med sin centrala placering i Öresundsregionen ligger nyhetsintresset för Stockholm högre än intresset för Köpenhamn (Weibull, 2012).

På väg mot en region?

Utgångspunkten för artikeln var två huvudfrågor. Den ena var hur föreställningen om vilket område man bor i har förändrats efter tillkomsten av Västra Götaland, den andra vilket intresse boende i olika delar av Västra Götaland har för andra delar av regionen. Analysen har skett mot bakgrund av regionens historiska framväxt.

Den första slutsatsen är att det över tid finns en ökad identifikation med Västra Götaland som område. Den ligger fortfarande på en låg nivå men den långsiktiga trenden pekar uppåt och identifikationen med de tidigare länen har i stort sett försvunnit. Det är också fler som känner sig mer hemma i Västra Götaland än i de äldre landskapen. Samtidigt är det på den ort där man bor som man framför allt upplever hemhörighet. I jämförelse med Skåne ligger hemhörigheten i det nya länet på en låg nivå. Förklaringen ligger sannolikt i regionens storlek samt historiska heterogenitet. Det finns inte *en* historia om Västsverige utan flera. Samtidigt står Västra Götaland starkare som identifikationsobjekt bland yngre och nyinflyttade. Det är möjligt att det kan vara tecken på en pågående förändring: för den generation som vuxit upp i den nya regionen är perspektivet ett annat. Om man kommer att behålla det sedan man etablerat sig på en ort är dock mera osäkert.

Den andra slutsatsen är att orienteringen inom Västra Götaland är riktad mot Göteborgsregionen. Det är knappast ett överraskande resultat utan snarast naturligt att regionens storstadsområde får störst uppmärksamhet, men det som framträder är närmast en förkrossande dominans. Göteborg har en attraktivitet som snarast verkar gå ut över de andra delregionerna. Dessutom tyder västsvenskarnas syn på omvärlden utanför regionen att det är Göteborg som står för den stora kontaktytan. Det förefaller snarast som om Västsveriges kontakter med omvärlden går genom Göteborg. Obalansen förstärks sannolikt av den högre utbildningsnivån inom Göteborgsregionen och genom att befolkningen där är yngre än inom andra delregioner; nästan två tredjedelar av de högutbildade i Västra Götaland bor i Göteborgsregionen. Också i Skåne har Malmö-Lund-området en ännu högre andel av de högutbildade i sin region, men balanseras området ändå av att även övriga delregioner står förhållandevis starkt. Den större balansen i Skåne har givetvis att göra med det överlag är mindre avstånd och en högre grad av integration inom regionen. Men i Skåne finns det dessutom en historisk homogenitet som endast i lite grad påverkades av 1600-talets länsindelning. Därmed är vi tillbaka till betydelsen av den historiskt betingade heterogeniteten i Västra Götaland som en förklaring till skillnaderna. Historiska mönster är svåra att utplåna. Allt talar därför för att dröjer länge innan västragötalänningarna uppfattar sig som *en* region.

Noter

- ¹ Samtidigt bildades två län av det från Danmark erövrade Skåne: Malmöhus och Kristianstads län, där Kristianstad skulle fungera som ett slags andra försvarsvall vid anfall från Danmark (Nilsson, 2004).
- ² Redan från radions start i Sverige 1925 användes Västra Götaland som samlad benämning för ”västkust- och vänerlandskapen” i väderrapporterna från Statens meteorologiska och hydrografiska anstalt, senare SMHI (Djerf-Pierre och Weibull, 2001:32f). I detta ingick dock även Halland.

- ³ För alternativet Fyrbodals gavs inom parentes förklaringen *Fyrstadsområdet, norra Bohuslän och Dalsland*.
- ⁴ År 2004 var frågan formulerad: *Hur viktigt anser du det vara att känna till de större nyheterna från...?*, alltså en något öppnare formulering än 2012. Att svarsandelarna var högre 2004 kan även ha påverkats av att det var med som den sista i en svit frågor som avser nyhetsvanor.
- ⁵ Beräkningen är gjord på följande sätt. Göteborgsregionen har en plusrelation med Sjuhärad på +34 (56 procent av Sjuhäradsborna är intresserade av att följa Göteborgsregionen, 22 procent av göteborgarna att följa vad som händer i Sjuhärad), med Skaraborg på +22 (42 respektive 20 procent) och med Fyrbodals på +39 (62 respektive 23 procent). Motsvarande beräkningar kan göras för övriga tre delregioners relationer: Sjuhärad -32, Skaraborg -8 och Fyrbodals -55.

Referenser

- Björkqvist Hellingwerf, Karin, Weibull, Lennart (1995) Den geografiska dimensionen. Weibull, L, Kratz, Charlotta (red) *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2011) Förtroendekurvorna pekar uppåt. I Holmberg, S, Weibull, L, Oscarsson, H (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2012) Förtroendet för staten. I Weibull, L, Oscarsson, H, Bergström, A (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Gould, Peter (1975) *People in information space: the mental maps and information surfaces of Sweden*. Lund: Department of Geography, Lund University.
- Lindell, Johan, Jansson, André (2012) Nyhetsvärdering, omvärldsorientering och lokal identitet. I Nilsson, L, Aronsson, L, Norell, P O (red) *Värmländska landskap*. Karlstad: Karlstad University Press.
- Lihtner, Anders, Weibull, Lennart (1999) Västragötalänningarnas mentala kartor. I Nilsson, L (red) *Region i omvandling*. Göteborg, SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Merton, Robert (1949) Patterns of Influence. I Lazarsfeld, P, Stanton, F (Eds.) *Communication Research 1948-1949*. New York: Harper & Brothers.
- Nilsson, Lennart (1997) Nya landskap. I Nilsson, L (red) *Nya landskap*. Göteborg, SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Nilsson, Lennart (2004) Vadan och varthän? I Nilsson, L (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*. Göteborg, SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

- Nilsson, Lennart (2006; red) *Nya gränser. Skåne*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Nilsson, Lennart (2012) En region blir till. I Nilsson, L (red) *En region blir till*. Göteborg, SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars, Norell, PO (2012) Värmländska landskap. I Nilsson, L, Aronsson, L, Norell PO (red) *Värmländska landskap*. Karlstad: Karlstad University Press.
- Stuiber, Hans-Werner (1975) *Kommunikationsräume der lokal informierenden Tagespresse. Pressestatistische Typenbildung und raumstrukturelle Analyse*. Nürnberg: Verlag der Nürnberger Forschungsvereinigung.
- Weibull, Lennart (2010) Nyhetsintresset i Skåne: regionalt, nationellt eller internationellt? I Johansson, S (red) *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (2012) Synen på Skåne, Danmark och Öresundsregionen. I Ohlsson, J, Bergström, A (red) *Vanor och attityder. Samhälle, opinion och medier i Skåne*. Göteborg, SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

PERSPEKTIV PÅ SOCIAL TILLIT I STADENS OLIKA DELAR¹

GABRIELLA SANDSTIG

I efterspelet till dödsjutningarna den 4 september 2013 i stadsdelen Biskopsgården i Göteborg håller kommunstyrelsen och polisedningen krismöte. Några dagar senare hålls en manifestation på Gustav Adolfs torg med budskapet ”Ett tryggare och säkrare Göteborg för alla!”. Våldet i samhället är en fråga som engagerar. Göteborgarna är eniga om att brottslighet och särskilt våldsbrott står för hälften av det allvarligaste hotet mot den egna tryggheten (Sandstig, 2010). Men även oron för den demokratiska utvecklingen utgör en del av kakan. Nästan alla svenskar har också sedan SOM-institutet startade sina mätningar 1986 instämt i att lag och ordning samt att bekämpa brottslighet är viktiga samhällsmål inför framtiden (ibid).

Forskningen kring hur det går att förebygga social oro i städerna handlar idag om att ta hänsyn till olika former av systemfel som till exempel korruption, sociala och politiska konflikter, missbruk och ohälsa samt brottslighet och våld. Det talas här om krypande kriser (Naraghi 2009) som ett ”resultat av långvariga samhällsprocesser som genom sin gradvisa karaktär är svåra att identifiera och kartlägga” (Hallin m. fl., 2011:3). Detta eftersom kunskapen om dessa kriser är begränsad (ibid:1). En skillnad i motsats till snabba kriser som t.ex. när ett godståg fyllt med farlig vätska spårar ur, är att analysen av de orsaker som driver fram krisen är i fokus snarare än planeringen av eller krishantering i sig (Wisner m.fl., 2004). En mycket viktig del av det totala krishanterings-systemet utgörs av risk- och sårbarhetsanalyser (RSA) (Petersen, 2012:5) som är den fas som föregår krishantering (Eriksson m.fl., 2011:15). Genom att integrera kunskapen om risk- och sårbarhetsanalyser med hur man hanterar kriser, där kriskommunikation utgör en del, ökar förmågan att hantera kriser och därmed också minska samhällets sårbarhet (Sandstig & Magnusson, 2013).

Brister i social tillit har i analysen av krypande kriser i ett svenskt sammanhang visat sig vara den mest betydelsefulla indikatorn på upplevd otrygghet i sociala situationer (Sandstig, 2010) samt på föreställningar om otrygghet på dagtid (Sandstig, 2013). Nedanstående trendanalys tar avstamp i denna forskning. Med viss försiktighet kan trendanalysen av variationer i social tillit i Göteborgs stadsdelar användas som ett exempel på hur det i praktiken går att använda de longitudinella västsvenska SOM-undersökningarna för att fånga upp krypande kriser ända ner på stadsdelsnivå. För att få perspektiv på trendanalysen jämförs den sociala tilliten i Göteborgs stadsdelar över tid också med den övergripande trenden i Göteborgs stad och utifrån den nationella SOM-undersökningen med riket som helhet samt, mycket grovt, utifrån de inter-

nationella longitudinella European Value Survey (EVS) och World Value Survey (WVS) med andra länder i världen.

I detta kapitel undersöks om, och i så fall hur, utvecklingen av social tillit i stadens olika delar avviker mot bakgrund av generella trender i social tillit i samhället i stort. Frågan som besvaras är hur den sociala tilliten i stadens olika delar har förändrats under perioden 1996–2012 i förhållande till motsvarande trender bland göteborgarna, svenskarna som helhet och personer bosatta i andra länder.

Vad är social tillit och hur kan det förstås?

Att lita på andra människor kan förutom att rent intuitivt ses som en tillgång för individen, också beskrivas i ett bredare sammanhang som social tillit eller social kapital. Det sociala kapitalet kan beskrivas som graden av tillit mellan individer, grupper och samhällen samt omfattningen av dessa kontakter (Rothstein, 2003). Statsvetaren Robert Putnam företräder tanken att tillit är grundpelaren för ett civilt samhälle. I boken *Making Democracy Work* från 1993 visar han att det finns tydliga samband mellan väl fungerande demokratier och väl fungerande civila samhällen. Hur ett samhälle med stora brister i tilliten till andra kan tänkas se ut skissar PC Jersild 1986 upp i den fiktiva berättelsen om överlevandet och livet i eftermälet av en kärnkraftskatastrof i boken *Efter Floden*. Det är ett splittrat samhälle där varje enskild individ i brist på resurser och avsaknaden av samhällsbevarade funktioner, även om några när en längtan efter att tillhöra och ingå i en gemenskap, transformeras till att enbart tänka på sin egen överlevnad och därmed undergräva grundvalen för ett värdigt liv. Journalisten Tomas Lappalainen har beskrivit avsaknaden av tillit till andra med orden ”Utan tillit har du ingenting. Utan tillit till andra människor måste du oavbrutet frukta dem. Utan tillit måste du leva misstänksamt, vaka över ditt liv och dina ägodelar”.² Mellanmänsklig tillit är alltså ett viktigt kitt i det som håller ihop människor, grupper och samhällen och själva grunden i det vi kallar för det civila samhället.

Det finns ett starkt samband mellan tilliten till andra, och en rad mer eller mindre kända faktorer. Statsvetaren Bo Rothstein sammanfattar drygt 25 års forskningsresultat med: ”Allmänt kan man säga att finner man ett land, en region eller en stad med hög social tillit är sannolikheten hög för att man också finner en någorlunda väl fungerande och stabil demokrati, en hög ekonomisk utvecklingsnivå, en jämförelsevis låg grad av social och ekonomisk ojämlikhet och en låg grad av korruption. Även på individnivå finner man ett antal säkerställda statistiska samband mellan social tillit och förhållanden som anses eftersträvsvärda. Sålunda uppfattar sig människor som har en hög grad av social tillit i allmänhet som friskare, mera nöjda med livet och mera positiva vad gäller framtiden (Uslaner 2002). Länder med hög social tillit har i allmänhet också högre kvalitet i sina offentliga institutioner och en mindre omfattande korruption (Holmberg, Rothstein & Nasiritousi 2009; Rothstein & Eek 2009; Rothstein & Stolle 2008)”

(Rothstein, 2010:77). I vilken riktning kausaliteten går, och om den har institutionella förklaringar eller kulturella, är däremot omtvistat (ibid).

I jämförelse med andra länder betraktas Sverige och de övriga nordiska länderna generellt som högtillitsländer (Rothstein, 2003; Trägårdh, 2009). Julia Grosse skriver i sin avhandling *Kommer tid kommer tillit?* att det med högtillitsland avses att ca 60–70 procent av befolkningen ger ett positivt svar på den allmänna tillitsfrågan (Grosse, 2012:29). Helt enkelt andelen svarande som i någon utsträckning angett att de har tillit till andra människor i allmänhet. Vill man belysa förtroende i en mer principiell mening, menar Sören Holmberg och Lennart Weibull att det är rimligt att också ta hänsyn till andelen som har lågt förtroende (2005). Ett sätt att uttrycka förtroendet för en institution eller till andra människor är därför att beskriva dess förtroendebalans. Förtroendebalansen är ett mått på enigheten bland medborgarna om huruvida förtroendet för en institution eller till andra människor är högt eller lågt och går helt enkelt ut på att man tar andelen medborgare som har ett högt förtroende för en samhällsinstitution eller andra människor och minskar den med andelen som har ett lågt.

Framgent analyseras trender och mönster (i den utsträckning det är möjligt) i den sociala tilliten i Göteborgs stadsdelar med hjälp av balansmått. Nivåskattningarna bör endast ses som en indikation på om nivåerna är höga eller låga. Detta eftersom den statistiska felmarginalen i vissa stadsdelar kan variera upp till 10 procentenheter beroende på att nedbrytningen på stadsdelsnivå trots sammanslagningen av data i mandatperioder medför få svarande i vissa stadsdelar.

Trender i social tillit i Göteborgs stadsdelar

Den sociala tilliten har i de flesta av Göteborgs stadsdelar i likhet med den sociala tilliten i Göteborg och riket som helhet utifrån en jämförelse med de senaste mätningarna (2010–2012) *inte* förändrats under perioden 1996–2012 (tabell 1). Detta gäller främst de stadsdelar där den sociala tilliten till andra människor i allmänhet kan betraktas som hög (balansmått > 56 procent) eller medelhög (balansmått 41–55 procent). Här återfinns enligt den stadsdelsindelning som rådde före 1:a januari 2010 stadsdelar som bland annat Askim, Majorna, Härlanda och Torslanda. Fem stadsdelar avviker däremot från trenden i staden eller riket som helhet. De återfinns bland de stadsdelar där den sociala tilliten till andra människor i allmänhet är medellåg (balansmått 26–40 procent) eller låg (balansmått 0–25 procent). I stadsdelarna Kortedala, Gunnared, Biskopsgården och Bergsjön är avvikelserna positiv, det vill säga den sociala tilliten har i dessa stadsdelar ökat, medan den i stadsdelen Backa är negativ, det vill säga den sociala tilliten har där minskat.

Tabell 1 Social tillit i Göteborgs stadsdelar¹ 1996–2012 (balansmätt)

Stadsdelar ¹	1996 ² – 1997	1998– 2001	2002– 2005	2006– 2009	2010– 2012	N min/ N max	Max differens i relation till 2010-2012	Trend efter sign. test
Nationellt	41	46	44	46	44		3	Oförändrad
Göteborg	40	44	43	45	46		7	Oförändrad
Styrsö	(56)	(69)	(43)	(74)	(61)	18/49	18	Oförändrad
Askim	(54)	62	57	61	60	94/188	6	Oförändrad
Majorna	51	46	54	54	58	127/255	12	Oförändrad
Linnéstaden	46	52	61	56	57	144/266	11	Oförändrad
Centrum	55	56	50	49	56	234/450	6	Oförändrad
Härlanda	50	46	50	56	54	100/192	8	Oförändrad
Älvsborg	(69)	55	53	64	53	78/193	-16	Oförändrad
Örgryte	38	48	47	53	52	143/312	14	Oförändrad
Lundby	36	43	36	38	50	123/307	14	Oförändrad
Torslanda	(62)	55	52	56	49	68/186	-13	Oförändrad
Tynnered	42	47	39	48	46	137/231	7	Oförändrad
Högsbo	(32)	(34)	36	(47)	45	65/179	13	Oförändrad
Kärra-Rödbo	(26)	(43)	(43)	(60)	(42)	35/83	16	Oförändrad
Tuve-Säve	(44)	(39)	(49)	(42)	(40)	48/85	-9	Oförändrad
Kortedala	19	34	35	30	37	106/218	18 ³	Ökat ³
Frölunda	(14)	(30)	(30)	(28)	(33)	44/102	19	Oförändrad
Backa	(24)	46	43	36	33	99/193	-15 ³	Minskat ³
Lärjedalen	(16)	32	20	(26)	(24)	70/145	-8	Oförändrad
Gunnared	19	7	22	(20)	(23)	64/147	16 ³	Ökat ³
Biskopsgården	(11)	16	24	9	22	86/176	13 ³	Ökat ³
Bergsjön	(5)	(24)	(0)	(28)	(11)	45/86	11 ³	Ökat ³
N Göteborg	1 056	2 919	4 005	3 704	2 666			
N Sverige	3 533	14 232	13 958	12 909	9 162			

Kommentarer: frågan lyder: *Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?* Svaret med hjälp av nedanstående skala: Svartalternativ på en elvgradig skala där 0=Det går inte att lita på människor i allmänhet, till 10=Det går att lita på människor i allmänhet. Tabellen avser andelen göteborgare respektive svenskar som svarat på huvudfrågan. Balansmättet kan variera mellan 100 (samtliga har tillit till andra människor) och -100 (samtliga saknar tillit till andra människor). Procentbasen utgörs av de personer som har besvarat frågan. Balansmätt inom parentes indikerar att antalet svarspersoner <100 eller att nivån på balansmättet enligt den statistiska felmarginalen kan variera upp till 10 procentenheter. ¹ Avser stadsdelsindelningen före 2010-01-01. ² Sammanslagningen av undersökningsår är baserad på mandatperioder, men mätningen av social tillit inleddes inte förrän 1996 varför data från de första åren i mandatperioden 1994–1997 saknas. ³ Skillnaden i balansmätt i jämförelse med nivån 2010–2012 är statistiskt signifikant.

Källa: De västsvenska och nationella SOM-undersökningarna 1996–2012.

Oavsett om vi ser till backabornas tillit till andra människor i allmänhet eller till de boende i området, kännetecknas perioden som helhet (med undantag för mätningen kring millennieskiftet 1998–2001) av en stadig nedgång i förtroende. Detta är en trendkurva de varken delar med andra stadsdelar eller med genomsnittet i Göteborg eller i riket som helhet. Backabornas tillit till andra människor i allmänhet har sedan 2002–2005 pekat nedåt och sedan 2006–2009 avviker Backa också från trenden i Göteborg och i Sverige som helhet. Skillnaden mellan de högsta och lägsta andelarna är också statistiskt signifikant. Tilliten till andra människor i området där man bor har inte mätts med samma regelbundenhet, men under 2010–2012, går det att skönja motsvarande negativa trend (Sandstig, 2013).

Hur ser den sociala tilliten i Göteborgs stadsdelar ut i jämförelse med andra länder?

För att illustrera hur den sociala tilliten i stadens olika delar har förändrats under perioden 1996–2012 i förhållande till motsvarande trender bland göteborgarna, svenskarna som helhet och personer bosatta i andra länder i världen har en figur bestående av två dimensioner konstruerats (se figur 1). Längs den horisontella axeln indikeras graden av social tillit, med hög tillit längst till höger i figuren och hög misstro längst till vänster i figuren. Längs den vertikala axeln indikeras trenden i social tillit utifrån en jämförelse med de senaste mätningarna (2010–2012 i SOM och 2008–2010 i EVS). Högst upp i figuren har de stadsdelar och länder placerats där den sociala tilliten har minskat (på nedgång) och längst ner har de stadsdelar och länder placerats där den sociala tilliten har ökat (på uppgång). Inledningsvis jämförs grovt skillnaderna i nivåer av den sociala tilliten mellan Göteborgs stadsdelar och den sociala tilliten i världens länder för att avslutas med jämförelsen av trender i social tillit mellan stadsdelarna och andra länder.

Även om vi tar hänsyn till stora felmarginaler i nivåskattningarna av den sociala tilliten i Göteborgs olika stadsdelar är den sociala tilliten i de stadsdelar där den är som lägst ändå avsevärt mycket högre än i majoriteten av världens länder (figur 1).³ Tilliten till andra människor i allmänhet är i alla Göteborgs stadsdelar högre än misstron (positiv förtroendebalans). Detta gäller dock endast i en femtedel av de länder som ingått i EVS eller WVS. Nivåmässigt saknas det på ländernivå en motsvarighet till de höga nivåer av social tillit på Styrösö, i Askim, Majorna, Linnéstaden och Centrum. Detta är väntat eftersom spridningen kan antas vara större i regionala mätningar än i mätningar på nationell nivå där regionala olikheter slätas ut. Den medelhöga tilliten som återfinns i stadsdelar som Härlanda, Älvsborg, Örgryte, Lundby, Torslanda, Högsbo och Kärra-Rödbo är jämförbar med nivån på den sociala tilliten i Sverige (enligt mätningar i både SOM och EVS), Danmark och Norge i stort. Detta medan den medellåga tilliten i stadsdelarna Backa, Tuve-Säve, Frölunda och Kortedala är jämförbar med nivån på den sociala tilliten i Finland. Den låga tilliten som återfinns i stadsdelarna Lärjedalen, Gunnared, Biskopsgården och Bergsjön är i detta sammanhang jämförbar med nivån

Figur 1 *Trender i och nivåer av social tillit i Göteborgs stadsdelar¹ 1996–2012 i jämförelse med social tillit i världen 1989–2010 (balansmått)*

	Misstro är högre än tilliten (balansmått <0 procent)			Tilliten är högre än misstro (balansmått >=0 procent)		
Trend	Hög misstro < -56	Medelhög misstro -40–-26	Låg misstro -25–-1	Låg tillit 0–25	Medellag tillit 26–40	Hög tillit > 56
Minskat	Bulgarien Portugal Slovakien Turkiet	Nordirland Italien Luxemburg	Storbritannien Irland	-	Backa	-
Oförändrad	Makedonien ² Armenien ² Rumänien Serbien ² Moldavien ² Albanien ² Georgien ² Malta ² Grekland ² Ungern Kroatien ² Kosovo ² Cypern ² Norra Cypern ²	Ukraina Polen Bosnien-Herz. ² Montenegro ²	Azerbajdzjan ²	Lärjedalen Schweiz ² Canada ² USA ²	Tuve-Säve Frölunda Finland	Härlanda Älvsborg Örgryte Lundby Torslanda Tynnered Högsbo Kärra-Rödbo Sverige (SOM)
Ökat	-	Frankrike Lettland Slovenien	Tyskland Vitryssland	Gunnared Biskopsgården Bergsjön Nederländerna Island	Kortedala	Danmark Norge Sverige (EVS)

Kommentar: Se tabell 1 för huvudfrågans formulering i de västsvenska respektive nationella SOM-undersökningarna. Huvudfrågan i European Value Survey (EVS) samt World Value Survey (WVS) lyder: "Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you can't be too careful in dealing with people?" Svartaltemativen är: "most people can be trusted", "cannot be too careful" samt "don't know". Tabellen avser andelen individer som har en uppfattning i frågan. Balansmättet kan variera mellan 100 (samtliga har svarat "most people can be trusted") och -100 (samtliga har svarat "cannot be too careful"). Trenderna avseende länder är baserad på den maximala differensen i relation till senaste mättilfället. De tre mättilfällena som beaktas i tabellen ovan är: 1989–1993, 1999–2001 samt 2008–2010. Alla trender avseende länderna i tabellen ovan är statistiskt signifikanta. N 1989–1993=36 019, N 1999–2001=39 505, N 2008–2010=65 124. ¹ Avser stadsdelsindelningen före 2010-01-01. ² Det finns endast ett mättilfälle som håller sig inom ramen för jämförelse med SOM-undersökningarna.

Källa: De västsvenska och nationella SOM-undersökningarna 1996–2012 samt EVS Longitudinal Data File 1981–2008 där data från insamlingsåren 1989–1993, 1999–2001 samt 2008–2010 redovisas i tabellen ovan.

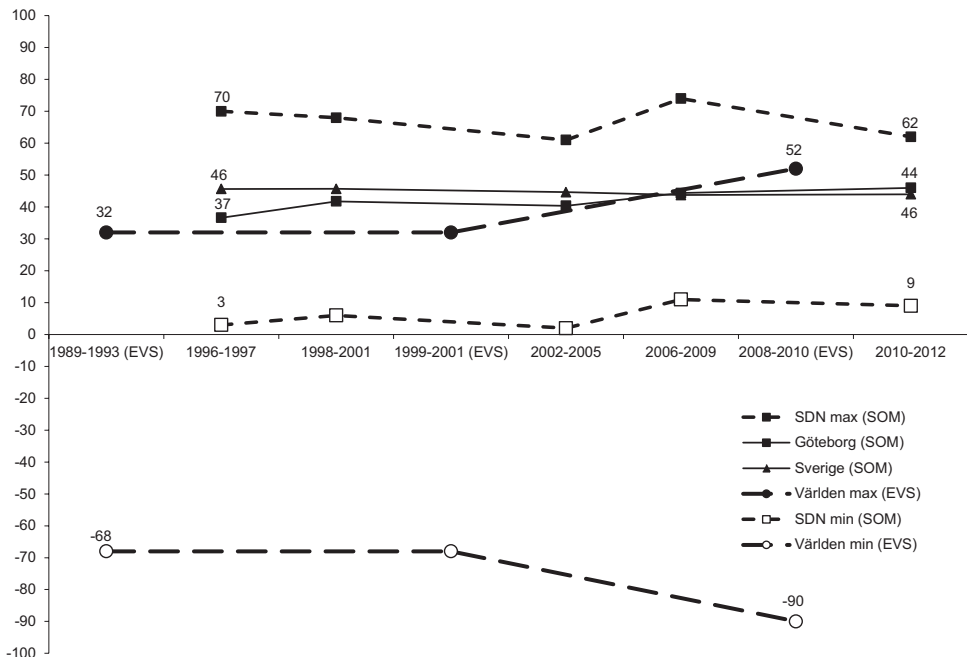
på den sociala tilliten på Island, i Schweiz och Nederländerna men också i Canada och i USA. I resten av världens länder (som framgår till vänster i figur 1) är misstron högre än tilliten. I den borte änden av misstroendeskalan där misstron är låg återfinns länder som Storbritannien, Tyskland och Azerbajdzjan. Något längre bort på misstroendeskalan (medellåg misstro) finns länder som Italien, Spanien och Ryssland och ytterligare ett steg bort (medelhög misstro) finns länder som Frankrike, Polen och Ukraina. Längst bort på misstroendeskalan, eller i botten på tillitsskalan, återfinns länder som Rumänien, Bulgarien, Ungern, Turkiet och Georgien.

Om vi jämför trender i social tillit mellan Göteborgs stadsdelar, Göteborg och Sverige som helhet är det alltså stadsdelen Backa (se tabell 1 och figur 1) som avviker negativt från de generella trenderna genom att tilliten där har minskat. Denna negativa trend av minskad social tillit är något som Backa är ensam om i Göteborg, men motsvarande trend gäller även i länder som Storbritannien, Italien och i Portugal (figur 1). Motsatt trend, att den sociala tilliten har ökat, är däremot något som stadsdelarna Kortedala, Biskopsgården, Bergsjön och Gunnarend i Göteborgs har gemensamt. Detta i likhet med länder som Danmark, Nederländerna, Tyskland och Slovenien.

”Mind the gap” – skillnader mellan maximi- och miniminivåer över tid

Ytterligare en faktor att beakta i analysen av trender i social tillit i Göteborgs stadsdelar är om skillnaderna mellan stadsdelarna är stora eller små samt om dessa skillnader ökat, minskat eller varit oförändrade över tid. Detta eftersom också brister i jämlikhet kan leda till brister i den mellanmännskliga tilliten. Skillnaderna i förtroendebalansen mellan den stadsdel där den sociala tilliten under mätperioden varit som högst respektive lägst har under perioden varierat mellan 67 och 52 procentenheter (tabell 2). Störst är skillnaden mellan stadsdelarna i början av undersökningsperioden 1996–1997 och lägst i slutet 2010–2012. Skillnaden är dock inte statistiskt säkerställd utan skillnaden mellan maximi- och minivån av social tillit i Göteborgs stadsdelar är under perioden som helhet oförändrad. Även om skillnaden i förtroendebalansen avseende social tillit i jämförelse med till exempel förtroendebalansen avseende förtroendet för polisen mellan stadsdelarna i Göteborg är stora (Sandstig, 2013) är skillnaderna mellan stadsdelarna i perspektivet av en internationell jämförelse små. Skillnaden i förtroendebalansen mellan de länder där den sociala tilliten under mätperioden varit som högst respektive lägst har under perioden varierat mellan 142 och 100 balansmåttsheter. Störst är skillnaden i slutet av mätperioden 2008–2010 och lägst i början. Trenden avseende skillnaderna i social tillit mellan länder är att skillnaderna ökar (tabell 2).

Tabell 2 Variationer i social tillit mellan Göteborgs stadsdelar¹ 1996–2012 och i världen 1989–2010 (balansmått)

Kommentar: Se tabell 1 för huvudfrågornas formulering i de västsvenska respektive nationella SOM-undersökningarna samt figur 1 för huvudfrågans formulering i European Value Survey (EVS) samt World Value Survey (WVS).

Källa: De västsvenska och nationella SOM-undersökningarna 1996–2012 samt EVS Longitudinal Data File 1981–2008 där data från insamlingsåren 1989–1993, 1999–2001 samt 2008–2010 redovisas i tabellen ovan.

Diskussion

I en internationell jämförelse kommer nivån på den sociala tilliten i Göteborgs stadsdelar, även i de stadsdelar där tilliten är som lägst, alltså mycket väl ut. Men när det gäller trenden av minskande social tillit till andra människor i allmänhet är det bland de länder där tilltron till andra människor i allmänhet ändå är högre än misstron (i huvudsak de övriga nordiska länderna) en trend som endast förekommer i stadsdelen Backa. Om ovanstående analys betraktas som ett exempel på hur det i praktiken går att använda de longitudinella västsvenska SOM-undersökningarna för att fånga upp krypande kriser ända ner på stadsdelsnivå är detta resultat att betrakta som en indikation på ett behov att vidta fördjupade och kompletterande analyser av

den negativt avvikande trenden i Backa. Detta eftersom brister i den mellanmännskliga tilliten dels kan få konsekvenser för den enskilde individens välbefinnande men också för det sociala kitt som får medborgarna att vilja bidra till det gemensamma bästa och fortlevnad. Tanken är att om medborgarna inte litar på varandra, vågar de inte samarbeta och om medborgarna inte samarbetar begränsas möjligheterna till hållbar social utveckling. Med tanke på att den mellanmännskliga tilliten inom forskningen beskrivs som central för demokratins fortlevnad, antingen som indikator på ett välmående civilt samhälle och en välmående demokrati eller som själva drivkraften bakom, är forskarna eniga om att förtroende och mellanmännsklig tillit inte är helt enkla att åter bygga upp när de väl börjat dala (Norén Bretzer, 2005). En stadigt nedåtgående trend för den mellanmännskliga tilliten kan med andra ord få ganska allvarliga konsekvenser för samhällsandan men också för det sociala livet i en stadsdel och upplevelserna av trygghet i sociala situationer och medborgarnas föreställningar om trygghet i vardagen.

Noter

- ¹ Delar av detta kapitel (avseende stadsdelen Backa och de allmänna beskrivningarna av vad tillit är och hur det kan förstås) har tidigare publicerats inom ramen för rapporten Backabornas Samhällsanda 1994–2011 (Sandstig, 2013).
- ² Artikel i Aftonbladet 8 april, 1996 sida 4.
- ³ Inledningsvis är det relevant att betona att frågan som ligger till underlag för jämförelsen nedan inte är identiskt (se tabellkommentarer tabell 1 och figur 1) med den fråga som ingår i de västsvenska och de nationella SOM-undersökningarna. Att jag ändå bedömt dem som möjliga att jämföra med varandra är att förtroendebalansen baserad på den nationella SOM-undersökningen för 2010–2012 (balansmått 46 procent) är att betrakta som likvärdig med förtroendebalansen baserad på de internationella European Value Survey (EVS) samt World Value Survey (WVS) (balansmått 42 procent) för 2008–2010.

Referenser

- Eriksson, Jonas, Juhl, Anna Karin, Wikström, Therese, och Rinne, Anna (2011). *Vägledning för Risk- och Sårbarhetsanalyser*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).
- Grosse, Julia (2012). *Kommer tid kommer tillit? Unga vuxnas och medelålders erfarenheter*. Rapport i socialt arbete nr. 139. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Hallin, Per-Olof, Guldåker, Nicklas, Listerborn, Carina och Nieminen-Kristofersson, Tuija (2011). *Sociala risker, civilsamhällets omvandling och strategisk riskhantering. För en beredskap inför 2000-talets kriser*. Projektbeskrivning. Malmö: Malmö Högskola.

- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2005). "Flagnande förtroende". Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld. Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle. SOM-undersökningen 2005*. SOM-rapport nr 39. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Lappalainen, Tomas (1996). Artikel i Aftonbladet 8 april, 1996 sida 4.
- Naraghi, Laila (2009). Kan kriser krypa? En begreppsanalys av "krypande kris". CRISMART. Jersild, P.C. (1983). *Efter floden*. Stockholm: Månocket.
- Norén Bretzer, Ylva (2005). *Att förklara politiskt förtroende. Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Petersen, Kurt (2012). *PRIVAD rambeskrivning*, bilaga 1. Lund: Lunds Universitet
- Putnam, Robert D. (1993). *Making Democracy Work*. Princeton: Princeton University Press.
- Rothstein, Bo (2003) *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Rothstein, Bo (2010) "Mellanmänsklig tillit och statsfinansiella kriser". Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Nordiskt ljus*. Göteborg. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Sandstig, Gabriella (2010) *Otrygghetens landskap. En analys av otryggheten i stadsrummet och en analys av bekomliggande orsaker, med fokus på mediernas roll*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.
- Sandstig, Gabriella (2013). *Backabornas samhällsanda 1994-2011*. SOM-rapport nr 2013:2. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Sandstig, Gabriella och Magnusson, Sara (2013). *En förstudie i säkerhetsmetrik för integrerad risk- och sårbarhetsanalys*. Göteborg: Centrum för urban trygghet och samhällssäkerhet (URBSEC) Göteborgs universitet och Chalmers.
- Trädgårdh, Lars (2009). "Den dumme svensken och allemansrättens magi". Trädgårdh, Lars (red), *Tillit i det moderna Sverige: den dumme svensken och andra mysterier*. Stockholm: SNS Förlag.
- Wisner, Ben, Blakie, Piers, Cannon, Terry och Davis, Ian (2004). *At Risk. Natural hazards, people's vulnerability and disasters*. London & New York: Routledge.

MEDBORGARNA OCH E-FÖRVALTNINGEN

ANNIKA BERGSTRÖM

Allt fler delar av den offentliga förvaltningen anammar och införlivar digitala verktyg i såväl intern som extern verksamhet. Denna digitala verksamhetsutveckling, som omfattar både verktyg och organisatoriska förändringar, benämns med ett samlingsnamn som *e-förvaltning*. I takt med att digitala informations- och kommunikationstekniker utvecklas, blir mer lättillgängliga och mobila, utvecklas också förvaltningarnas digitala utbud. Regeringen inrättade 2009 den så kallade e-delegationen – en expertgrupp som ska leda och samordna arbetet kring e-förvaltning för att förenkla för medborgarna att ta del av förvaltningens service.

Att implementera e-förvaltning i offentlig sektor har flera syften. Med hjälp av digitala verktyg har de administrativa rutinerna i förvaltningarna kunnat effektiviseras och möjligheterna att samla in information i beslutsprocesser har blivit avsevärt enklare. När medborgarna själva kan utträta ärenden och hämta information sker också resursbesparingar i de offentliga organisationerna. Service till medborgarna via digitala verktyg kan på ett helt annat sätt än via andra kanaler anpassas efter medborgarnas behov. Genom personifierade applikationer i exempelvis sociala nätverksmedier eller via SMS-baserade tjänster kan man förse människor med exakt den service den enskilde individen behöver (Susanto och Goodwin, 2010; Nam, 2012).

Genom att digitalisera förvaltningen kan man också skapa mer transparenta organisationer och beslutsprocesser. Digitala kommunikationsteknologier är förhållandevis icke-hierarkiska vilket kan bidra till att förändra och förbättra relationen mellan beslutsfattare och medborgare och leda till att skapa nya rum och platser för medborgerligt deltagande och en demokratisk dialog (Gasco 2003; Jensen, 2003; Susanto och Goodwin, 2010). Sociala nätverksmedier anses ha potential att ytterligare stärka möjligheten att bygga relationer mellan offentliga och civila aktörer och därigenom stärka medborgarnas inflytande i offentliga beslutsprocesser (Banday och Mattoo, 2013).

Interaktionen mellan stat, myndigheter och medborgare förekommer på olika nivåer. I forskningslitteraturen framträder tre dimensioner när det gäller myndigheters och förvaltningars utbud på nätet. De uttrycks något olika men i grunden beskriver de samma interaktiva nivåer. Den första dimensionen innebär att digitala verktyg används för att förbättra tillgängligheten till information och service för medborgarna. Den andra dimensionen beskriver fördjupad service och innefattar bland annat interaktion i form av konsultationer och onlinebaserad service. Den tredje dimensionen utgörs av interaktiv demokrati genom relationsskapande mellan

civilsamhällets och det offentliga samhällets aktörer (West, 2004; Chadwick och May, 2003; Dawes, 2008).

Man kan se dimensionerna dels som en progression inom e-förvaltningen där starten har inneburit tillgängliggörandet av information, dels som olika interaktiva nivåer som behöver finnas sida vid sida för att de offentliga verksamheterna ska nå sina mål. Vilken nivå som erbjuds och vilken nivå som används beror av en rad olika faktorer. Först och främst handlar det naturligtvis om vilken typ av fråga som avses. Därtill finns det trög- och drivkrafter hos såväl offentliga som civila aktörer. Amerikanska studier har exempelvis visat att medborgarengagemang får lite uppmärksamhet på offentliga verksamheters hemsidor. Många offentliga organisationer erbjuder idag en stor mängd information (för intresserade och motiverade användare) men få möjliggör dialog eller diskussion och verksamheterna saknar i allmänhet både policys och processer som stödjer webbaserat deltagande och engagemang (Dawes, 2008; Scott, 2006). I ett av E-delegationens betänkanden pekas på att e-förvaltningens tjänster och informationsutbud är underutnyttjade (SOU 2011:67).

Svenska studier visar tydligt att det är information och service som lockar flest besökare till kommuners och regioners hemsidor (Bergström 2008, 2013a). Att söka information om olika verksamheter och om själva kommunen och regionen är det vanligaste bland besökarna. På region- och landstingssajter är sökande av hälso- och sjukvårdsinformation också utbrett. Det är däremot endast en liten andel av besökarna som kontaktar politiker och tjänstemän eller som följer kommunala ärenden och tar del av beslut.

Internetanvändning och digitalt deltagande skiljer sig vid en jämförelse mellan olika befolkningsgrupper. All användning är mer utbredd bland yngre än bland äldre, och unga har en mer underhållningsinriktad användning. Utbildningsnivå inverkar också på internetanvändningen och högutbildade har en mer instrumentell inriktad användning. Även kön har visat sig ha betydelse för användningen av olika offentliga sajter så till vida att kvinnor i större andel besöker landstings och regioners hemsidor medan män är något mer benägna att besöka politiska partier på nätet. Politiskt intresserade personer deltar i större utsträckning i olika sammanhang, medan politiskt intresse inte har någon betydelse för användning som är inriktad på vardagsnytta (Bergström, 2011, 2013b).

Vi har alltså en situation där såväl utbudet som användningen av information och service är förhållandevis utbredd samtidigt som deltagande, dialog och engagemang för de offentliga verksamheternas frågor lyser med sin frånvaro ur både de offentliga och de civila aktörernas perspektiv.

Det finns ett gap mellan det utbud förvaltningarna erbjuder och vad som faktiskt används av olika grupper av medborgare. Det finns indikationer på att inte tillräckligt många använder de e-tjänster som myndigheterna producerar och därmed uteblir förväntade fördelar. I föreliggande kapitel analyseras västsvenskarnas användning av myndighetssajter och också nyttjandet av partiets och politikernas webbsidor. Analysen visar dels på utvecklingen över tid, dels på användningens utbredning i

olika befolkningsgrupper. Inledningsvis beskrivs förutsättningarna för deltagande genom att internettillgång, generell internetanvändning och användningsinriktning presenteras.

Förutsättningar för e-medborgarskap

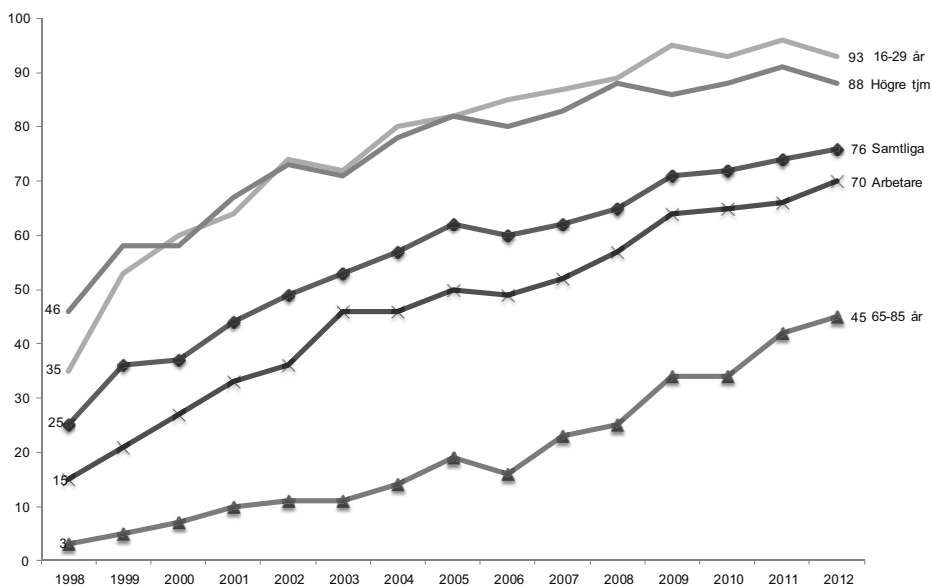
Oavsett vilken typ av e-tjänster som avses behöver vissa kriterier vara uppfyllda för att e-förvaltningens information, tjänster och dialogfunktioner ska komma ifråga hos medborgarna. En nödvändig förutsättning är naturligtvis att medborgarna har tillgång till erforderlig teknik för att överhuvudtaget kunna samverka med e-förvaltningens olika delar. I Sverige är tillgången till internet via olika plattformar god. Närmare två decennier efter att internet blev tillgängligt för en större allmänhet har runt 90 procent av hushållen tillgång till internet via dator eller annan plattform. Denna siffra ökar fortfarande om än inte lika kraftigt som runt millennieskiftet. En bidragande orsak till ökningen är tillgängligheten via mobila plattformar som laptops, surfplattor och mobiler. Tre fjärdedelar av befolkningen har tillgång till bärbar dator och närmare en femtedel har en surfplatta i hemmet. Hälften uppger att de har tillgång till internet via någon annan apparat än dator (Mediebarometer 2012, 2013).

Tekniktillgång leder dock inte per automatik till användning, en rad ytterligare faktorer är avgörande för vad som sker mellan förvaltning och medborgare i digitala miljöer. Medborgaren måste besitta tillräckligt med kunskap för att använda tekniken, men också för att kunna tillägna sig de tjänster och den information som erbjuds, dvs såväl tekniska som kognitiva kunskaper (Kolsacker m. fl., 2008). Regelbunden användning är inte riktigt lika utbredd som tillgången. Runt tre fjärdedelar av befolkningen i Västsverige uppger att de använder nätet dagligen eller flera gånger i veckan (figur 1).

Användningens utbredning i olika befolkningsgrupper är, som framgår, skiftande. Drygt nio av tio unga mellan 16 och 29 år är frekvent ute på nätet, medan motsvarande andel för pensionärer är hälften så stor. Det sker förvisso en kraftigare tillväxt bland äldre, men fortfarande står den äldsta delen av befolkningen i stor utsträckning vid sidan av den digitala världen.

Social klasstillhörighet, här mätt genom att svarspersonerna fått uppge vilken familjeklass de tillhör, har också betydelse för den användning som sker. I figur 1 framkommer tydligt att nätvanan är mer utbredd bland personer som bor i högre tjänstemannahem än bland personer som bor i arbetarhem. En nationell studie över internetanvändningens utveckling visar att också sociala faktorer som hushållets sammansättning och socialt umgänge har signifikant betydelse för om man anammat den digitala tekniken. Hushåll med flera vuxna och/eller barn samt personer med frekventare umgänge har i högre grad och med högre hastighet anammat internetteknologin (Bergström, 2013b).

Figur 1 Internetanvändning i Västsverige, 1998–2012 (procent av befolkningen som använder internet flera gånger i veckan)

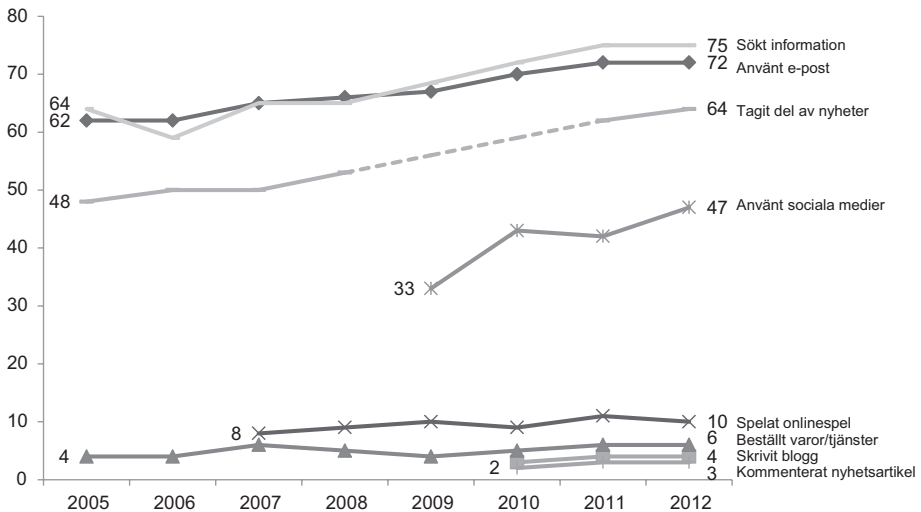
Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna använt internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *Ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan, dagligen.* I figuren redovisas de som svarat minst *flera gånger i veckan*.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2012.

Det är emellertid inte i första hand nivån på användningen, utan snarare inriktningen på denna som avgör om och vilken typ av service och tjänster som tas i bruk. Mycket nöjesinriktad användning sker på en avancerad nivå samtidigt som mer nyttoinriktad användning kan vara förhållandevis basal. Att användningen i befolkningen totalt sett blir mer avancerad borgar alltså inte för att användningen av e-förvaltningens utbud blir det (jfr Bergström, 2013a).

Inriktningen på västsvenskarnas internetanvändning har varit förhållandevis stabil över tid. Det är ett par områden som dominerat: e-postanvändning och informations-sökning. Omkring tre fjärdedelar av befolkningen ägnar sig åt detta på veckobasis (figur 2). Användningen av olika nyhetstjänster på nätet har ökat över tid och berör nu runt tre fjärdedelar av västsvenskarna. Den digitala nyhetsanvändningen är mycket diversifierad och innefattar såväl olika tjänster som olika tekniska plattformar (mobil, surfplatta och dator). Användningen innebär ofta kombinationer av innehåll och teknik (Färdigh och Westlund, 2013).

Figur 2 Användningsområden på internet, Västsvrige, 2005–2012 (procent av befolkningen minst någon gång varje vecka)

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du gjort följande på internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *Ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan, dagligen.* I figuren redovisas de som svarat minst *någon gång i veckan*. Informationssökning och nyhetsanvändning fanns inte med i 2009 och 2010 års undersökningar, vilket markerats med streckade linjer i figuren.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2005–2012.

Sociala nätverksmedier engagerar ungefär halva den västsvenska befolkningen och här sker tillväxten nu endast långsamt. Användningen ser väldigt olika ut i olika befolkningsgrupper, och medan närmare 9 av 10 unga i åldrarna 16 till 29 år har en nästan daglig användning är andelen användare bland de äldsta bara ett par procent. Att blogga och kommentera nyhetsartiklar, som också är en del av den sociala medieanvändningen, lockar stabila skaror om vardera ca fyra procent. Också här är det företrädesvis unga människor som är engagerade.

I ljuset av mer generell användning och användningens inriktning kan konstateras att grundförutsättningarna är förhållandevis goda när det gäller medborgarnas användning av e-tjänster. Användningsinriktningen visar på en stor spridning i människors internetvardag och såväl nytta som nöje ryms i en genomsnittlig vecka (Internetbarometer 2011, 2012). Det finns således en teoretisk möjlighet att nå ut brett med information, tjänster och kommunikation samtidigt som man måste vara medveten om att en fjärdedel av befolkningen står helt utanför en internetvardag och att det finns grupper som i första hand använder nätet i underhållningssyfte.

Ärenden på myndigheters hemsidor

Vi har under det senaste decenniet fått följa ett utökat tjänsteutbud på myndigheternas hemsidor, att allt mer information publiceras och mer avancerade funktioner för ärendehantering. I enkätfrågan om användningsområden på nätet som presenterades i föregående avsnitt efterfrågades också hur ofta man har gjort ärenden på myndigheters hemsidor. Det visar sig att sex av tio gjort ärenden någon gång under det gångna året och följaktligen att fyra av tio inte har gjort detta (tabell 1). Frågan är naturligtvis bred och generell, men ger en indikation på hur använd e-förvaltning i allmänhet är.

En fördjupad analys visar att frekvent användning på veckobasis är sällsynt (fem procent, se tabell 1). På månads-, halvårs- respektive årsbasis är andelen användare sammantaget runt 60 procent. Svarsmönstren är sannolikt en spegling av hur livet vid sidan av nätet ser ut. Många människor har olika typer av myndighetskontakter men inte nödvändigtvis så ofta.

Åldersmässigt återspeglas till viss del generella internetvanor genom att äldre i hög grad står utanför även här. Vanligast är det bland personer i åldrarna 30 till 50 år att göra myndighetsärenden på nätet. Detta mönster speglar snarare livscykel då man kan anta att personer i den här livsfasen kommer i kontakt med fler myndigheter exempelvis relaterat till skola och barnomsorg. Kön och boendeområde har ingen större inverkan på användningen av e-förvaltning. Såväl män som kvinnor och storstads- som landsortsbor söker sig till myndigheternas webbsidor.

Politiskt intresse har förhållandevis stor betydelse för politiskt inriktat engagemang på nätet (se t.ex. Davis, 2005). Myndighetskontakter kännetecknas inte per definition av politiska företecken. I svarsmönstren visar sig allmänt politiskt intresse också ha marginell betydelse för myndighetsärenden på nätet. En fördjupad analys av användningen av e-förvaltningen beroende på lokalt och regionalt politiskt intresse förstärker det intrycket. Myndighetsärenden är lika utbredda oavsett graden av politiskt intresse på olika beslutsnivåer.

Internetvanor i allmänhet inverkar däremot signifikant på användningen av myndigheters webbplatser. Bland personer som använder nätet dagligen eller flera gånger i veckan är det dubbelt så många som nyttjar e-förvaltning jämfört med personer som är ute på internet någon enstaka gång i veckan. Att göra myndighetsärenden ingår i internetvardagen för frekventa användare precis som e-posthantering, bankärenden och nyhetskonsumtion.

Vissa studier visar att teknikutvecklingen i viss utsträckning har lett till ökat förtroende och större acceptans för offentliga beslutsprocesser på såväl nationell som lokal nivå. Man har också kunnat skönja en ökad nöjdhet hos medborgaren när man erbjudit förbättrad, och också personanpassad service (Gasco, 2003; Nam, 2012; Susanto och Goodwin, 2010).

Tabell 1 Ärenden på myndigheters hemsidor den senaste 12 månaderna, i olika grupper, Västsverige 2012 (procent)

	Varje vecka	Varje månad	Varje halvår	Någon gång om året	Åtminstone någon gång senaste 12 månaderna	Minsta antal svar
Samtliga	5	17	20	19	61	3 186
Kön (eta = 0,05):						
Kvinnor	4	17	18	20	59	1 701
Män	6	18	22	18	64	1 480
Ålder (eta = 0,41):						
16–29 år	6	17	24	17	64	494
30–49 år	8	29	27	19	83	1 003
50–64 år	4	16	20	24	64	797
65–85 år	1	6	9	15	31	892
Subjektiv klass (eta = 0,20):						
Arbetarhem	4	13	17	19	53	1 229
Lägre tjänstemannahem	5	22	24	22	73	1 064
Högre tjänstemannahem	6	22	28	22	77	257
Egenföretagarhem	9	22	20	17	68	247
Boendeområde (eta = 0,06):						
Ren landsbygd	6	19	18	16	59	467
Mindre tätort	4	16	19	22	61	653
Stad eller större tätort	4	16	21	19	60	1 086
Göteborg	6	20	22	18	66	907
Politiskt intresse (eta = 0,12):						
Mkt eller ganska intresserad	6	20	23	18	67	1 769
Inte särskilt eller inte alls intresserad	4	14	17	20	55	1 369
Internetanvändning (eta = 0,47):						
Dagligen/flera gånger i veckan	6	22	25	23	76	2 426
Någon gång i veckan	4	8	11	15	38	107
Mer sällan	2	5	4	16	27	96

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du gjort följande på internet?* (Gjort ärenden hos myndighet) Frågan har sju svarsalternativ: *Ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan, dagligen.*

Eta är ett sambandsmått som visar styrkan i sambandet mellan en oberoende variabel på nominalskalenivå och en beroende variabel på intervallskalenivå. Måttet varierar mellan 0 och 1. Värdet nära noll innebär att samband saknas. Ju längre avstånd från 0 desto starkare är sambandet. Det teoretiska max-värdet betyder att all variation i den beroende variabeln kan föras tillbaka till kategoriseringen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Resultaten från den västsvenska SOM-undersökningen pekar delvis i en annan riktning. I tabell 2 framkommer ett negativt samband för såväl kommunal som regional service. Hälften av befolkningen bedömer att den kommunala servicen är bra, men andelen som bedömer den vara dålig är drygt tre gånger högre bland dem som gör myndighetsärenden på nätet än bland dem som inte gör det. Förhållandet är detsamma för regional service men på en lägre nivå. De statistiska sambanden är emellertid svaga och resultaten bör endast ses som tendenser.

Tabell 2 Bedömning av service i kommun och region beroende på hur ofta man gjort myndighetsärenden på internet, Västsverige 2012 (procent)

	Gjort ärenden hos myndighet:					Totalt
	Någon gång i veckan	Någon gång i månaden	Någon gång i halvåret	Någon gång senaste 12 mån	Ingen gång	
Bedömning av servicen i kommunen (eta = 0,07):						
Fungerat bra	49	53	54	47	46	49
Fungerat dåligt	19	7	6	6	5	6
Ej tagit ställning	36	40	40	47	48	44
Bedömning av servicen i Västra Götalandsregionen (eta = 0,06):						
Fungerat bra	33	27	28	23	25	26
Fungerat dåligt	17	7	8	8	6	7
Ej tagit ställning	50	66	64	70	69	66
Minsta antal svar	148	536	620	548	1 109	2 997

Kommentar: För frågan om myndighetsärenden på nätet: se kommentar till tabell 1 för frågelydelse och svarsalternativ. Frågan om bedömning av service lyder *Hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat de senaste 12 månaderna i den kommun där du bor/Västra Götalandsregionen*. Följande sammanslagningar av svarsalternativen har gjorts: *Mycket bra* och *ganska bra*, *mycket dåligt* och *ganska dåligt*. Ej tagit ställning utgör en sammanslagning av *Varken bra eller dålig* samt *Ingen uppfattning*.

Eta är ett sambandsmått som visar styrkan i sambandet mellan en oberoende variabel på nominalskalennivå och en beroende variabel på intervallskalennivå. Måttet varierar mellan 0 och 1. Värdet nära noll innebär att samband saknas. Ju längre avstånd från 0 desto starkare är sambandet. Det teoretiska max-värdet betyder att all variation i den beroende variabeln kan föras tillbaka till kategoriseringen.

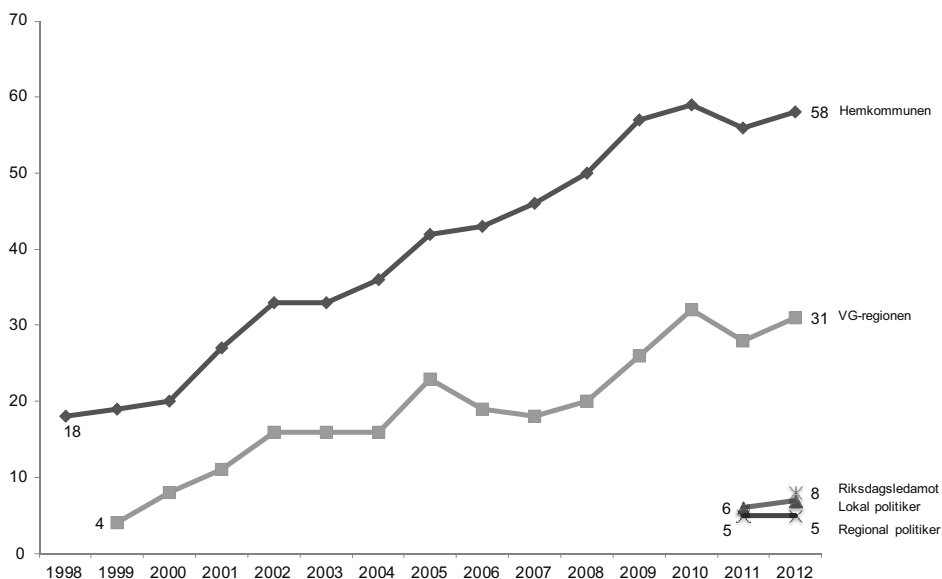
Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Frågan i den västsvenska SOM-undersökningen är ställd på en mycket generell nivå och det går därför inte att identifiera vilka myndigheter eller vilken service som mer specifikt avses. Men resultaten ger en allmän indikation om att myndigheters digitala utbud av information, service och interaktion lämnar visst att önska.

Vardagsservice snarare än politik

Ett annat sätt att studera relationen mellan medborgare och e-förvaltning i vid mening är att se hur användningen av regionens, kommunernas och politikernas webbsidor ser ut. I den västsvenska SOM-undersökningen har kommuner och Västra Götalandsregionen studerats i det här perspektivet sedan slutet av 1990-talet. För båda har det skett en kraftig användningsutveckling, särskilt under 2000-talets första decennium. Över hälften av befolkningen i Västsverige har någon gång det senaste året besökt sin kommun på nätet. Regionen har besökts av ungefär en tredjedel av medborgarna.

Figur 3 Besök på hemkommunens, Västra Götalandsregionens och politikernas sajter, Västra Götaland 1998–2012 (procent någon gång de senaste 12 månaderna)

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna varit inne på någon av följande hemsidor på internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan samt dagligen*. I tabellen redovisas de som svarat minst *någon gång*.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2012.

Politiker – oavsett beslutsnivå – har en liten besökarskara på sina hemsidor. Runt fem procent av befolkningen har någon gång tittat in här under det senaste året. Man bör hålla i minnet att undersökningen inte mäter relationen mellan medbor-

Tabell 3 Användning av hemkommunens, Västra Götalandsregionens samt politikernas sajter i olika grupper, Västsvrige 2012 (procent som besökt minst någon gång de senaste 12 månaderna samt eta)

	Hem- kommunen	Västra Götalands- regionen	Lokal politiker	Regional politiker	Riksdags- ledamot	Minsta antal svar
Samtliga	58	31	7	5	8	3 030
Kön (eta):	(0,02)	(0,04)	(0,04)	(0,03)	(0,06)	
Kvinnor	58	32	6	4	7	1 584
Män	57	30	8	6	10	1 441
Ålder (eta):	(0,35)	(0,20)	(0,04)	(0,06)	(0,11)	
16–29 år	64	34	9	7	14	476
30–49 år	75	40	8	5	9	935
50–64 år	62	32	7	6	7	746
65–85 år	33	16	6	4	5	873
Subjektiv klass (eta):	(0,19)	(0,17)	(0,06)	(0,03)	(0,08)	
Arbetarhem	52	24	6	5	6	1 185
Lägre tjänstemannahem	68	38	7	5	9	990
Högre tjänstemannahem	69	44	10	7	12	242
Egenföretagarhem	61	35	10	6	13	241
Politiskt intresse (eta):	(0,11)	(0,11)	(0,16)	(0,12)	(0,21)	
Mkt eller ganska intresserad	61	35	10	7	12	1 312
Inte särskilt eller inte alls intresserad	54	26	4	3	3	1 671
Boendeort (eta):	(0,04)	(0,10)	(0,04)	(0,05)	(0,08)	
Göteborgsregionen	55	35	8	6	10	1 574
Sjuhärad	60	28	8	6	8	384
Skaraborg	60	27	7	5	7	521
Fyrbodalsregionen	59	24	5	3	5	540
Myndighetsärenden på internet (eta):	(0,50)	(0,35)	(0,14)	(0,13)	(0,18)	
Varje vecka	75	50	21	17	24	156
Varje månad	83	49	9	6	12	548
Någon gång i halvåret	81	44	7	5	11	633
Någon gång om året	71	34	8	5	8	599

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna varit inne på någon av följande hemsidor på internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan samt dagligen*. I tabellen redovisas de som svarat minst *någon gång*.

Eta är ett sambandsmått som visar styrkan i sambandet mellan en oberoende variabel på nominalskalenivå och en beroende variabel på intervallskalenivå. Måttet varierar mellan 0 och 1. Värdet nära noll innebär att samband saknas. Ju längre avstånd från 0 desto starkare är sambandet. Det teoretiska max-värdet betyder att all variation i den beroende variabeln kan föras tillbaka till kategoriseringen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

gare och valda i sociala nätverksmedier som Facebook, Twitter och Instagram. Man bör också komma ihåg att långt ifrån alla politiker har någon hemsida att besöka.

När det gäller användningen av kommunernas sajter återkommer mönstren som visades för myndighetsärenden på nätet. Yngre medelålders har mest utbredd vana medan politiskt intresse har mindre betydelse (tabell 3). Liknande mönster finns för olika gruppers användning av Västra Götalandsregionens sajt. Politiker på nätet har en delvis annorlunda sammansatt publik. Här har politiskt intresse störst förklaringskraft och västsvenskarna liknar därmed genomsnittssvensken (jfr Bergström, 2011).

Måttliga e-medborgare

Andelen internetanvändare i Västsverige fortsätter långsamt att växa, framför allt bland äldre. Innehållet i användningen är förhållandevis stabilt över tid. Ett fåtal områden dominerar människors internetvardag på mer eller mindre frekvent basis. Att göra myndighetsärenden är inte västsvenskarnas främsta skäl till att vara ute på nätet, men sammantaget sysselsätter detta nästan två tredjedelar någon gång under året. Internetvanor och ålder förklarar i stor utsträckning denna generella användning av e-förvaltningen medan klasstillhörighet och politiskt intresse har mindre förklaringskraft.

Resultaten antyder att det inte i första hand är politiskt relaterade ärenden det handlar om. E-förvaltningen växer både i omfång och komplexitet. Fortfarande utgör informationstillgänglighet och enklare service en stor del av utbudet, medan interaktiv dialog och konsultationer är mer ovanliga. Utbudet matchar i hög grad medborgarnas användning som förvisso börjar bli utbredd, men som handlar betydligt mer om vardagsnytta än om dialog och interaktion med förvaltning och politiker.

Den här undersökningen kan inte ge svar på orsakssambanden. Det kan naturligtvis vara så att e-förvaltningens utbud är ett svar på medborgarnas behov, men också att medborgarnas användning svarar mot det utbud som finns. Mot bakgrund av e-delegationens uppdrag, där målet är en enklare vardag för privatpersoner och företag samt en effektivare och öppnare verksamhet, ter det sig snarast förväntat att vardagsnyttan står i fokus hos såväl förvaltning som medborgare. Arbetet har hittills varit inriktat på just effektiviteten i båda ändar, ett arbete som är nog så viktigt för fungerande offentliga verksamheter. Men förvaltningen har på ett övergripande plan endast i liten utsträckning uppmuntrat till den typen av konversation och dialog som digitala medier möjliggör.

Referenser

- Banday, Mohamad Tariz och Mattoo, Muzamil M. (2013) Social Media in e-Governance: A Study with Special Reference to India. *Social Networking*, 2: 47-56.
- Bergström, Annika (2008) Bredband viktigt för Internetanvändningen. I Nilsson, Lennart och Johansson, Susanne (red) *Regionen och flernivådemokratien*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 42.

- Bergström, Annika (2011) Valår på nätet. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart och Oscarsson, Henrik (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 52.
- Bergström, Annika (2013a) Mer nytta än engagemang på nätet. I Ohlsson, Jonas och Bergström, Annika (red) *Vanor och attityder i förändring*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 58.
- Bergström, Annika (2013b) Internetanvändningens kontexter. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 59.
- Chadwick, Andrew och May, Christopher (2003) Interaction between States and Citizens in the Age of the Internet: "e-Government" in the United States, Britain, and the European Union. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 16(2): 271-300.
- Davis, Richard (2005). *Politics Online. Blogs, Chatrooms and Discussion Groups in American Democracy*. New York: Routledge.
- Dawes, Sharon S. (2008) The Evolution and Continuing Challenges of E-Governance. *Public Administration Review*, special issue: 86-102.
- Färdigh, Mathias A och Westlund, Oscar (2013) Från kvällspress till kvällsmedia. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. SOM-rapport nr 59.
- Gascó, Mila (2003) New Technologies and Institutional Change in Public Administration. *Social Science Computer Review*, 21(1): 6-14.
- Internetbarometer 2011* (2012). Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet. Medienotiser nr 2.
- Jensen, Jakob Linaa (2003) Virtual democratic dialogue? Bringing together citizens and politicians. *Information Polity*, 8: 29-47.
- Kolsacker, Alisa och Lee-Kelley, Liz (2008) Citizens' attitudes towards e-government and e-governance: a UK study. *International Journal of Public Sector Management*, 21(7): 723-738.
- Mediebarometer 2012* (2013). Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet. Medienotiser nr 1.
- Nam, Taewoo (2012) Citizens' attitudes toward Open Government and Government 2.0. *International Review of Administrative Sciences*, 78(2): 346-368.
- Scott, James K. (2006) "E" the People: Do U.S. Municipal Government Web Sites Support Public Involvement? *Public Administration Review*, 66(3): 341-353.
- SOU 2011:67 *Så enkelt som möjligt för så många som möjligt – vägen till effektivare e-förvaltning*. Betänkande från e-delegationen. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Susanto, Tony Dwi och Goodwin, Roberg (2010) Factors Influencing Citizen Adoption of SMS-Based e-Government Services. *Electronic Journal of e-Government*, 8(1): 55-71.
- West, Darrel M. (2004) E-Government and the Transformation of Service Delivery and Citizen Attitudes. *Public Administration Review*, 64(1): 15-27.

POLITIKERKÄNNEDOM

SÖREN HOLMBERG

Enskilda politiker behöver inte vara välkända i Sverige. Huvudrollerna i vårt demokratiska system innehas av de politiska partierna, inte av de förtroendevalda representanterna. Det är partierna som utformar program och som väljarna röstar på. Vår demokrati är en partibaserad demokrati, inte en personbaserad demokrati. Personvalsreformen i slutet av 1990-talet var ett försök att något luckra upp partiernas dominerande position. Väljarna fick en möjlighet att ge ett mer personligt mandat till en uppskattad politiker på den valda partilistan. En möjlighet som hittills endast en mindre minoritet utnyttjat. Personröstandet har än så länge varit ett misslyckande i riksdags-/region- och kommunvalen med oftast under 30 procent som kryssar för någon kandidat (Oscarsson och Holmberg 2013). Vi tror oss veta vad det beror på. Väljare vill inte kryssa för kandidater de inte känner till. Och svenska riksdagsledamöter, liksom regionala och kommunala politiker, är i de allra flesta fall mycket anonyma för de flesta väljare. Majoriteten av väljare känner till partiledarna och ibland någon enstaka ledande lokalpolitiker, inte mer. Men det är alltså inte något större demokratiskt problem, ety i Sverige är det partierna som är den representativa demokratins huvudaktörer, inte de enskilda politikerna.

Dock, det är svårt att se att det skulle vara till någon större skada om svenska politiker vore mer välkända. Ätminstone två centrala demokratiska processer skulle bli mer verkningsfulla om de förtroendevalda var mer kända bland väljarna. För det första skulle opinionsbildning och kontakter med medborgarna underlättas. Människor lyssnar mer och tar mer intryck av en känd person än av en okänd. Kända budbärare är mer kommunikativt effektiva än okända. För det andra, personligt ansvarsutkrävande skulle möjliggöras. Det är svårt att ställa en okänd företrädare till svars. En känd politiker utgör en lättare måltavla. I den mån vi vill kunna utkräva ansvar inte bara av partierna utan också av partiernas företrädare är personkännedom helt central.

Det är mot denna bakgrund som SOM-institutet sedan tio-femton år undersökt hur kända och uppskattade ledande lokal- och regionpolitiker är i Västra Götalandsregionen, i region Skåne och i Göteborgs kommun. Undersökningstekniken har varit densamma genom alla år. Ett antal ledande politiker har valts ut och introducerats för svarspersonerna i SOM-undersökningarna. För- och efternamn är det enda som presenteras. Sedan får de svarande först indikera om de känner till de utvalda politikerna och därefter på en graderad skala ange hur mycket de gillar alternativt ogillar de politiker de uppger att de känner till. Svarsskalan varierar mellan -5 (ogillar) och +5 (gillar).

Resultaten av SOM:s mätningar har hittills varit en rätt deprimerande läsning om man förväntat sig att svenska lokal- och regionalpolitiker skulle vara välkända eller särskilt populära (Holmberg 2006, 2011, 2012a, 2012b, 2013). Det är de inte i de allra flesta fall. Den stora majoriteten av de undersökta förtroendevalda är både förhållandevis okända och förhållandevis lite uppskattade. De flesta av de studerade politikerna har kännedomssiffror på 30 procent eller lägre. Och det är en mycket liten minoritet som uppnår popularitetssiffror på +10 eller högre på vår skala från -50 (max ogilla) till +50 (max gilla). Mycket få politiker är riktigt populära. Rekordsiffran i SOM:s mätningar har Göran Johansson (S) i Göteborg med resultatet +24 år 1995. Fast å andra sidan är det också få förtroendevalda som är riktigt illa omtyckta med popularitetssiffror på -10 eller ännu lägre. Så låga uppskattningstal har vi endast registrerat för fem politiker bland det femtiotal vi studerat genom alla år.¹ De allra flesta ledamöter får genomsnittliga uppskattningsresultat någonstans kring +/- noll på vår mätskala. En något ljummen bedömning med andra ord – varken riktigt poppis eller riktigt motsatsen.

Gråtrist

Utfallet av mätningen i Västra Götaland hösten 2012 avviker inte från dessa tidigare uppnådda resultat (se tabell 1). Åtta regionpolitiker ingår i studien. Ingen av dem är i närheten av att vara känd av en majoritet av medborgarna. Johnny Magnusson (M) och Gert-Inge Andersson (S) toppar kännedomslistan med 37 respektive 35 procent av de svarande som uppger att de känner till dem. Övriga sex förtroendevalda uppvisar kändissiffror på mellan låga 17 och 22 procent. Sverigedemokraternas Patrik Ehn är den som har den lägsta kännedomssiffran på 17 procent.

Samma lite gråtrista resultat återfinns vi om vi ser på popularitetssiffrorna i tabell 2. Alla åtta regionpolitiker har genomsnittliga uppskattningsresultat kring +/- noll. Mest populär är Gert-Inge Andersson (S) med +4, följd av Monica Selin (KD) med +2 och Johnny Magnusson (M) med +1. Svagast popularitetssiffra har Patrik Ehn (SD) med snittresultatet -4. Ingen riktigt populär politiker med andra ord, men heller inte någon riktigt impopulär.

Lång och trogen tjänst lönar sig

Det är inte bara en from politikerförhoppning, att lång och trogen tjänst ska belönas med ökad kännedom och större popularitet. Det är också en av grundhypoteserna i den sociala inlärningsteorin, åtminstone när det gäller kännedom (Bandura 1977, Holmberg 2012a). Långvarig exponering ska öka graden av kännedom. Det betyder för politiker att de skall bli mer välkända vartefter de tjänar troget och blir omvalda. Att vara politiskt seglivad är naturligtvis inte den enda faktorn bakom kändisskap. Men enligt hypotesen är långvarighet som förtroendevald en bidragande orsak bakom ett ökat politiskt kändisskap.

Tabell 1 Kännedom om ledande politiker i Västra Götaland, 1998–2012 (procent)

politiker (parti)	Andel bland samtliga											Andel bland egna partiets sympatisörer																							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012					
Göran Johansson (S)	67	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-					
Cecilia Widegren (M)	13	36	48	43	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	40	46	48	49	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-					
Johnny Magnusson (M)	-	-	-	-	-	-	-	33	34	33	33	34	37	37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	41	46	42	39	45	40					
Ger-Inge Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	33	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-					
Roland Andersson (S)	19	23	32	30	28	30	27	28	27	29	31	32	28	-	-	20	30	40	34	29	36	31	30	30	33	31	35	35	-	-					
Annelie Stark (S)	23	24	28	25	22	23	22	22	19	22	21	20	22	-	-	26	30	35	26	24	28	25	23	24	26	24	25	27	-	-					
Eva Eriksson (FP)	-	20	27	26	25	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	39	32	32	39	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-					
Rune Lanesstrand (SVG)	19	21	25	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-					
Kristina Jonäng (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	39			
Kent Johansson (C)	-	16	20	18	18	16	17	16	18	19	20	21	-	-	-	19	34	35	33	36	34	25	24	28	32	33	29	-	-	-	-				
Bengt Molstedt (M)	-	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Monica Selin (KD)	11	-	16	15	13	13	13	12	16	14	14	15	18	20	-	11	-	15	14	16	15	8	13	15	18	14	15	17	32	20					
Jonas Andersson (FF)	-	-	-	-	-	10	12	11	13	-	-	15	17	19	-	-	-	-	-	-	10	9	12	14	-	-	-	8	19	26					
Brigitta Losman (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	19					
Sören Kviberg (V)	-	-	-	-	-	-	-	13	12	12	14	16	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	17	*	15	20	23					
Slig Grauers (M)	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Patrik Ehn (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22	22		
Lars Nordström (FP)	-	-	-	-	-	-	-	16	14	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	19	16	-	-	-	-			
Hans Aronsson (S)	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Carina Åström (V)	10	12	15	15	14	14	13	15	15	-	-	-	-	-	-	12	12	18	16	18	14	19	13	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Jan Hallberg (M)	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ursula Johansson (KD)	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Margaretha Jansson (SVG)	-	-	-	-	-	-	-	-	13	12	12	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	-	-	-	-	-	-
Stefan Kristiansson (MP)	-	11	13	11	11	9	10	9	12	11	10	12	-	-	-	-	-	7	17	8	8	8	13	8	10	8	10	8	11	-	-	-	-	-	
Lars Bergsten (M)	-	-	-	-	13	10	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	8	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susanne Aronsson (SVG)	-	-	-	-	10	12	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gunnel Adler (MP)	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Einar Hansander (SVG)	-	-	-	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ingela Bergendahl (S)	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Thomas Mellqvist (C)	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Steen (FF)	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som *inte* kryssar för "personen ökad för mig" och som kryssat för någon grad av sympati på en ogillar-gillarskala. Procentbasen har definierats som samtliga personer i Västra Götaland som besvarat den västsvenska SOM-undersökningen. Partisympatierna har fastställts med hjälp av en fråga om bästa parti. En asterix (*) betyder för få svarande.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2012.

Tabell 2 Populära och mindre populära politiker i Västra Götaland, 1998–2012 (medeltal)

Politiker (parti)	Medeltal bland samtliga											Medeltal bland egna partiets sympatisörer																		
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Göran Johansson (S)	+10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gert-Ingve Andersson (S)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eva Eriksson (FP)	-	+6	+5	+4	+5	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Johnny Magnusson (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Nordström (FP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carina Åström (V)	+3	+0	-0	-0	+2	-1	-1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cecilia Widegren (M)	+2	+2	-15	-11	-8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Roland Andersson (S)	-3	-3	+2	-2	0	-4	-6	-4	0	-1	-2	0	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kent Johansson (C)	-	+1	0	-0	+2	-2	-1	-0	+2	0	+1	+1	+3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Monica Selin (KD)	+3	-	0	-1	+1	-2	+1	-0	+1	+1	+2	+1	+2	+2	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rune Lanestränd (SVG)	+2	-2	-3	-4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Halberg (M)	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kristina Jonäng (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gunnel Adler (MP)	+1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jonas Andersson (FP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sören Kviberg (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Margaretha Jansson (SVG)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stefan Kristiansson (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Thomas Mellqvist (C)	+1	-	-1	-1	0	-3	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Steen (FP)	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Annelie Stark (S)	-1	-5	-3	-4	-3	-6	-6	-4	-2	-2	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hans Aronsson (S)	-	-	+0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Susanne Aronsson (SVG)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Einar Hansander (SVG)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ingela Bergendahl (S)	-	+0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bengt Mollstedt (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brigitta Losman (MP)	-	-	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lars Bergsten (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ursula Johansson (KD)	-	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Patric Elm (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stig Grauers (M)	-	-8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kommentar: Resultaten är medelvärdet (gång 10) på en ogillar-gillarskala med värden mellan -5 och +5. Partisympati har definierats på samma sätt som i tabell 3. En asterix (*) indikerar för få svarspersoner.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2012.

Exponeringshypotesen gäller dock endast för politikerkännedom, inte för politikerpopularitet. Den sociala inlärningsteorin förutspår inte att uppskattning eller kärlek ska tillta med åren. Men den gör heller inte prognosen att uppskattning ska malas ned och minska över tid. Inlärningsteorin är neutral och tyst när det gäller om popularitet tenderar att växa eller försvinna vartefter åren går.

När vi tidigare har prövat om den sociala inlärningsteorins exponeringshypotes fungerar som väntat när det gäller politikerkännedom har resultaten alltid gått i hypotesens riktning om än inte överväldigande så. Kännedomen har ökat över tid men inte särskilt mycket, endast med i genomsnitt några få procentenheter (Holmberg 2010, 2012b, 2013). När vi återtestar hypotesen på resultaten för regionpolitikerna i Västra Götaland, inklusive på de senaste siffrorna från mätningen 2012, blir utfallet som tidigare – ett resultat i enlighet med förväntan men inte imponerande så.

Prövningen genomförs för ett relativt stort antal politiker (elva) som deltagit i som minst fem olika kännedomsmätningar genom åren. För nio av dessa elva regionpolitiker har kännedomen gått upp något, medan den minskat för övriga två. Den genomsnittliga förändringen blir +4,5 procentenheters kännedom för de elva politikerna; något högre än motsvarande tidigare mätning som visade på en ökning med i snitt +3,9 procentenheter (Holmberg 2012a).² Exponeringshypotesen får alltså ett något förstärkt stöd i vår senaste prövning.

Om vi genomför samma test fast nu bland politikernas egna väljare – på hemmaplan bland de väljare de umgås mest med – blir resultatet ännu något mer positivt för politikerna och ännu något mer stödjande för exponeringshypotesen. Regionpolitikernas kännedom är högre bland de egna väljarna och den ökar mer påtagligt över tid bland det egna partiets anhängare. Nio av våra elva undersökta VG-politiker kan uppvisa en ökad kännedom bland de egna väljarna när vi jämför de två första mätningarna med de två senaste. Endast två har tappat något i kännedom. I genomsnitt för de elva regionpolitikerna ökar graden av kännedom med +6,7 procentenheter över de mätår som jämförs. I den tidigare mätningen var motsvarande resultat +5,5 procentenheter; alltså ett något tydligare positivt utslag för hypotesen denna gång. Huvudresultatet är alltså att ju mer politiker och väljare är tillsammans desto mer välkända blir politikerna; på en låg nivå och inte mycket, men dock mer kända.

Men långvarigt politiskt umgänge ökar inte uppskattningen

Det är naturligtvis ett riktigt surt resultat för regionpolitikerna – men inte desto mindre utfallet i SOM:s mätningar. De elva regionpolitiker vi har följt under minst fem mätår i Västra Götaland har i genomsnitt inte blivit mer populära bland samtliga svars personer eller bland de egna väljarna. Härvidlag är resultaten precis som vi rapporterat tidigare. När vi inkluderar den senaste mätningen från 2012 visar det sig att den genomsnittliga uppskattningen för de elva VG-politikerna bland samtliga svarande försvagats – inte förstärkts – med -0,6 enheter på vår -50 till +50-skala; inte

mycket men dock åt fel håll. På hemmaplan bland det egna partiets väljare är motsvarande resultat något lite bättre, en svag uppgång med i genomsnitt +0,6 enheter.

Huvudresultatet är att regionpolitikerna uppskattning bland samtliga medborgare liksom bland de egna sympatisörerna i genomsnitt varken ökar eller minskar över tid. Många års slit ökar inte populariteten, men minskar den heller inte.

Något annat än en dyster slutsats går inte att dra – regionpolitiker med för det mesta svaga popularitetssiffror blir inte mer uppskattade vartefter de företräder folket – varken bland alla medborgare eller bland det egna partiets sympatisörer. Det är tufft och uppenbarligen otacksamt att vara folkvald. Det kostar på att styra. Går det dåligt får man skulden. Går det bra får någon annan äran. Det är inte lätt att vara förtroendevald. Men några måste ta på sig jobbet. Annars fungerar inte den representativa demokratin.

Noter

- ¹ Cecilia Widegren (M) i Västra Götaland 2000 med -15 och 2001 med -11; Mikael Jansson (SD) i Göteborg med -13 2010; Jerker Swanstein (M) i Skåne med -11 2008, Carl Sonesson (M) i Skåne 2001 med -10 och Carl Herslow (Skånes väl) i Skåne 2001 med -28.
- ² Endast politiker med minst fem års deltagande i SOM-mätningarna är medtagna i analysen. De två första årens medelresultat för respektive politiker jämförs med snittresultatet för de två senaste mätåren.

Referenser

- Bandura, Albert (1977) *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.
- Holmberg, Sören (2006) "Skåne har få kända och populära politiker", i Lennart Nilsson (red) *Nya gränser – Skåne*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (2010) "Folkvald politiker bör vara kända av folket", i Susanne Johansson (red) *Regional demokrati. Om politiker och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (2011) "Med tiden blir man känd", i Lennart Nilsson (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (2012a) "Blir regionpolitiker mer kända och populära under valår?", i Linda Berg & Henrik Oscarsson (red) *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (2012b) "Populärast i test", i Annika Bergström (red) *Västsvensk vardag*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

- Holmberg, Sören (2013) ”Okända regionpolitiker”, i Jonas Ohlsson & Annika Bergström (red) *Vanor och attityder i förändring. Samhälle, opinion och trender i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2013) *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.

TIDNINGEN OCH DEMOKRATIN

JONAS OHLSSON

Dagstidningen har ofta framställts som en av den representativa demokratin viktigaste stöttepelare. Den representativa demokratin förutsätter informerade medborgare. Den förutsätter att de folkvalda granskas och att politiska beslut nagelfars och följs upp. Att informera medborgarna och granska makten är uppdrag som den svenska dagspressen, av kommersiella skäl eller andra, ägnat sig åt att uppfylla sedan det demokratiska systemets födelse i det här landet för så där ett hundra år sedan (Hadenius m.fl. 2011).

Vi svenskar har av tradition varit ett tidningsläsande folk. Den breda räckvidden har borgat för en stor genomslagskraft hos de budskap som tidningarna förmedlar. Den utbredda tidningsläsningen i kombination med en jämförelsevis professionell och oberoende tidningsjournalistik har i den internationella litteraturen lyfts fram som en av anledningarna till att Sverige under lång tid kommit att sorteras bland de länder där kvaliteten hos det demokratiska systemet klassas som allra högst (Hallin & Mancini 2004; jfr Blekesaune m. fl. 2012).

Men, dagstidningens position är hotad. Den svenska pressens tryckta upplagor har befunnit sig i konstant nedgång sedan början av 1990-talet. Tidningsläsningen har som följd minskat. Nedgången har i endast begränsad utsträckning kompenseras av läsningen av tidningarnas nätutgåvor (Wadbring 2013). Även om tappet i antalet sålda tidningar helt eller åtminstone delvis kunnat pareras genom höjda prenumerationspriser (Ohlsson 2013), har utvecklingen på dagstidningarnas *viktigaste* marknad, den för annonser, haft betydligt allvarigare konsekvenser. De svenska tidningsföretagen har haft mycket svårt att hävda sig i den allt hårdare konkurrensen om andelarna på annonsmarknaden. Utvecklingen har varit dramatisk. Sedan år 2000 har annonsförsäljningen i dagspressen sjunkit med nästan 40 procent. För att anpassa sig till de minskande intäkterna har den svenska tidningsbranschen genomfarits omfattande besparingar och personalneddragningar (Dagspressens ekonomi 2012). Samtidigt som publiken i ökad utsträckning tycks överge den lokala morgontidningen för andra typer av medieinnehåll, får tidningsföretagen alltså allt mindre ekonomiska resurser att finansiera en attraktiv och konkurrenskraftigt produkt. Dagspressen tycks därmed ha hamnat i en olycksbådande spiral.

Nedgången i tidningsläsningen, i kombination med tidningsföretagens allt mer ansträngda ekonomiska läge, riskerar i förlängningen att få negativa konsekvenser för demokratin funktionssätt. Det gäller kanske inte minst demokratin på de regionala och lokala nivåerna. De lokala dagstidningarna svarar alltjämt för en betydande del av den regelbundna och systematiska nyhetsjournalistiken från regioner, landsting

och kommuner. Minskande resurser för tidningsredaktionerna försämrar tidningarnas möjligheter att granska makthavarna och informera medborgarna. Och en tidning som förblir osåld saknar såväl ekonomiska som demokratiska förtjänster.

Det här kapitlet knyter an till diskussionen om dagspressens position i den representativa demokratin och gör så ur ett västsvenskt perspektiv. Frågan som ska besvaras är om konsumtionen av tidningsnyheter, och då framför allt de som erbjuds av den lokala morgontidningen, har någon betydelse för de västsvenska medborgarnas uppfattning i olika politiska frågor. Vad vi intresserar oss för är emellertid inte bara tidningsläsningens konsekvenser för vad medborgarna tycker, utan också – och kanske i synnerhet – om de över huvud taget tycker något alls. Kapitlet syftar alltså till att pröva om lokaltidningen, också i dagens gränslösa medieutbud, har någon inverkan på de västsvenska medborgarnas möjlighet att ta ställning till politiska förhållanden och aktörer – i regionen såväl som i den egna kommunen. De indikatorer som konkret undersöks är politiskt intresse, hur nöjd man är med demokratin och förtroendet för de folkvalda politikerna. I samtliga fall relateras utfallet för de regionala och kommunala nivåerna till utfallet för rikspolitiken och EU. Undersöks görs också sambandet mellan tidningsläsning och värderingen av dels hur regionstyrelsen och den lokala kommunstyrelsen sköter sina respektive uppgifter, dels ekonomin i hemkommunen respektive Västra Götalandsregionen.

Analysen av tidningsläsningens konsekvenser för medborgarnas politiska bedömningar föregås emellertid av en översiktlig genomgång av västsvenskarnas tidningsvanor: hur skiljer sig tidningskonsumtionen mellan olika grupper i samhället och hur hänger den samman med konsumtionen av andra typer av nyheter, är de frågor som besvaras. Men allra först några ord om det västsvenska tidningsutbudet.

Den västsvenska tidningsmarknaden 2012

Den svenska dagspressen är huvudsakligen provinsiell till sin karaktär. Stommen i svenskars dagstidningskonsumtion har alltid varit den *lokala* morgontidningen. Landet är uppdelat i ett intrikat system av lokala och regionala tidningsmarknader, som mer eller mindre överlappar varandra. Det innebär att utbudet på tidningsmarknaden och möjligheterna att läsa en lokal morgontidning kan variera från en del av landet till en annan. Det gäller också de olika delarna av Västsverige.

År 2012 utgavs i Västsverige 31 prenumererade lokala eller regionala dagstidningar, fördelade på 22 utgivningsorter.¹ Variationen i fråga om såväl utgivningsfrekvens som upplaga och räckvidd var dock mycket stor (se tabell 1). Av de 31 tidningarna utkom fem stycken sex eller sju dagar i veckan. För tolv tidningar låg utgivningsfrekvensen mellan tre och fem dagar i veckan. Övriga fjorton tidningar utkom med endast ett eller två nummer per vecka. Fördelat på de fyra delregionerna svarade Göteborgsregionen för elva av regionens tidningar, Sjuhärad för två, Skaraborg för åtta och Fyrbodal (med Fyrstadsområdet, Dalsland och Norra Bohuslän) för tio.

Tabell 1 Det lokala tidningsutbudet i Västsverige, 2012

Titel	Utgivnings- ort	Utgivnings- frekvens, dagar/vecka	Upplaga, vardagar	Hushålls- täckning, procent
Göteborgs-Posten	Göteborg	7	200 900	38
Borås Tidning	Borås	7	43 000	54
Bohusläningen	Uddevalla	6	27 800	53
TTELA	Trollhättan	6	25 100	47
Nya Lidköpings-Tidningen	Lidköping	3	24 500	77
Hjo Tidning	Hjo	2	22 900	47
Mariestads-Tidningen	Mariestad	5	12 300	73
SLA	Skövde	6	12 300	58
Alingsås Tidning	Alingsås	3	11 000	41
Kungälv-Posten	Kungälv	2	10 500	58
Skaraborgsbygden	Skara	1	10 400	14
Norra Halland/Nordhalland	Kungsbacka	2	9 400	29
Falköpings Tidning	Falköping	4	8 300	54
Ulricehamns Tidning	Ulricehamn	3	8 200	72
Mölnads-Posten	Mölnadal	1	6 900	25
Dalslänningen	Bengtsfors	2	6 800	78
Skaraborgs Läns Tidning	Skara	4	6 600	50
Säffle-Tidningen Västra Värmland	Säffle	3	5 300	70
Strömstads Tidning/N. Bohuslän	Strömstad	3	5 200	66
Kungsbacka-Posten	Kungsbacka	2	5 100	17
Lokaltidningen Stenungsund	Stenungsund	2	4 700	26
Provinstitidningen Dalsland	Åmål	3	4 500	70
Marxist-Leninist-Proletären	Göteborg	1	3 200	<1
Lysekilsposten	Lysekil	4	2 700	32
Göteborgs Fria Tidning	Göteborg	1	2 500	1
Tidningen Västsverige - Västerbygden	Uddevalla	1	2 300	1
ETC Lokaltidningen Göteborg	Göteborg	1	2 200	1
Västgöta-Bladet	Tidaholm	4	2 000	57
Ny Tid Göteborgsområdet	Göteborg	1	1 900	<1
Uddevalla-Posten	Uddevalla	1	1 800	7
Orust Tjörn Tidningen	Henån	3	1 500	16

Kommentar: Tabellen omfattar samtliga dagstidningar som utgavs under 2012 med utgivningsort i Västra Götaland eller Kungsbacka kommun. Med hushållstäckning menas andelen hushåll i utgivningskommunen som nås av tidningen. Tidningarna har i tabellen sorterats efter storleken på vardagsupplagan.

Källa: Tidningsstatistik AB (TS).

Västsvriges största tidning är med bred marginal *Göteborgs-Posten* (GP). Upplagan uppgick under 2012 till strax över 200 000 exemplar. Högst hushållstäckning, alltså andelen hushåll i utgivningskommunen som prenumererar på tidningen, har dock *Dalslänningen* i Bengtsfors. Tidningen nådde år 2012 78 procent av hushållen i kommunen, att jämföra med 38 procent för GP i Göteborg. Liksom är fallet med den svenska dagspressen i stort har den västsvenska tidningsmarknaden kommit att präglas av en tydlig ägarkoncentration. Av regionens tio högfrekventa dagstidningar (minst 4 nr/vecka) ingår nio i någon av landets större tidningskoncerner (Stampen, Nya Wermlands-Tidningen, Herenco eller Gota Media).

Tidningsläsning i olika grupper

I tabell 2 redovisas tidningsläsningen bland olika grupper i den västsvenska befolkningen. Med läsning menas både läsning av papperstidningar och på tidningarnas webbsajter. Med tidning menas prenumererade morgontidningar. Kvälls- och gratispressen ingår alltså inte i statistiken. Andelen västsvenskar som med dessa definitioner angav att de regelbundet – dvs. minst fyra dagar i veckan – läser en tidning uppgick under 2012 till 58 procent. 19 procent angav att de läste en tidning mellan en och tre dagar i veckan. 23 procent angav att de läste en tidning mer sällan än så eller inte alls. Tidningsläsningens utbredning i Västsvrige avviker därmed inte nämnvärt från den i riket i stort (Wadbring 2013).

För en majoritet av den västsvenska befolkningen utgör alltså de nyheter som förmedlas av de lokala dagstidningsföretagen, på papper eller digitalt, ett regelbundet inslag i den samlade nyhetskonsumtionen. Variationen mellan olika grupper är dock stor. Enskilt störst betydelse av de olika bakgrundsfaktorerna som presenteras i tabell 2 har civilstånd, följt av ålder. Den frekventa tidningsläsningen bland personer som är gifta eller ingår i ett partnerskap (eller som är änka eller änkling) är tre gånger så hög som den bland ensamstående. Vad ålder beträffar finns på motsvarande sätt ett tydligt samband mellan stigande ålder och regelbunden tidningsläsning.

Vid sidan av civilstånd och ålder finns det även systematiska skillnader som har att göra med utbildningsnivå och social klass. Den frekventa tidningsläsningen är klart mer vanlig bland personer med hög utbildning eller som har vuxit upp i ett tjänstemannahem. (Den höga andelen tidningsläsare bland personer med den lägsta utbildningsnivån, dvs. som har som högst grundskoleutbildning, kan här delvis förklaras av den stora andelen gamla människor i den här gruppen.)

Betydelsen av socioekonomisk position för tidningsläsningen blir särskild tydlig i en uppdelning av regionens enda storstad, Göteborg, utifrån stadsdelarnas olika resursstyrka. Läsningen i stadens resursstarka delar är betydligt högre än i stadens resurssvaga områden. Det är också i den senare kategorin som den högsta andelen sällan- eller ickeläsare i tabell 2 återfinns. När det gäller variationen mellan övriga geografiska delar av regionen är skillnaderna betydligt mindre påtagliga. Den lägsta andelen högfrekventa tidningsläsare har dock Skaraborg, ett faktum som kan antas

Tabell 2 Morgontidningsläsning på papper och/eller webb i olika grupper, Västsverige 2012 (procent)

	Morgontidningsläsning (på papper och/eller webb)			Antal svar
	4–7 dagar/vecka	1–3 dagar/vecka	Mer sällan/aldrig	
Samtliga	58	19	23	3 186
<i>Kön</i>				
Kvinna	58	19	23	1 712
Man	58	20	23	1 474
<i>Ålder</i>				
16–29 år	35	28	36	494
30–49 år	52	24	24	1 003
50–64 år	64	16	20	797
65–85 år	71	12	17	892
<i>Civilstånd</i>				
Ensamstående	23	23	34	713
Sambo	51	25	24	664
Gift/partner	66	17	17	1 570
Änka/änkling	64	13	22	143
<i>Utbildningsnivå</i>				
Låg	63	14	23	618
Medellåg	51	23	26	918
Medelhög	58	22	20	628
Hög	63	17	20	840
<i>Subjektiv klassbakgrund</i>				
Arbetsarbete	50	23	28	1 229
Jordbrukarbete	(55)	(12)	(33)	91
Tjänstemannabete	67	17	16	1 064
Högre tjänstemannabete	72	15	13	257
Företagsarbete	60	17	24	247
<i>Regiondel</i>				
Göteborgsregionen	60	19	20	1 580
Sjuhärad	62	16	22	384
Skaraborg	49	26	25	523
FyrBoDal	55	15	30	542
Kungsbacka	59	23	18	152
<i>Resursområde, Göteborg</i>				
Resursstarkt	66	19	15	229
Medelresursstarkt	67	16	17	263
Medelresurssvagt	56	21	23	241
Resurssvagt	45	18	37	173

Kommentar: Med morgontidningsläsning menas i tabellen konsumtion (på papper och/eller webb) av antingen någon av de morgontidningar som ges ut i Västra Götaland (jfr tabell 1) eller tidningar med utgivningsort i geografisk anslutning till regionen och med en betydande räckvidd i en eller flera västsvenska kommuner. För en redovisning av Göteborgs olika resursområden, se Josefine Bovés kapitel i föreliggande volym. Resultat i parentes bygger på svarstal under 100 personer.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

hänga samman med den relativa frånvaron av högfrekventa lokaltidningar där (jfr tabell 1). Avslutningsvis kan noteras att det inte finns några som helst skillnader mellan mäns och kvinnors tidningsläsning. Den lokala morgontidningen förefaller i detta avseende vara ett mycket jämnt medium.

Morgontidningsläsningen kan också ställas i relation till västsvenskarnas övriga nyhetsvanor. Det görs i tabell 3. Även i detta avseende visar det sig finnas systematiska skillnader. I synnerhet finns det ett tydligt samband mellan tidningsläsning och att ta del av både nationella och lokala/regionala nyheter i radio och tv. Av de regelbundna tidningsläsarna lyssnar eller tittar ungefär tre av fyra också regelbundet på nationella nyheter i radio eller tv. För de regionala eller lokala etermedienyhetererna är andelen knappt två av tre.

Tabell 3 Morgontidningsläsning och andra nyhetsvanor, Västsverige 2012 (procent)

	Morgontidningsläsning (på papper och/eller webb)			Antal svar
	4–7 dagar/vecka	1–3 dagar/vecka	Mer sällan/aldrig	
<i>Nationella nyheter i radio/TV</i>				
5–7/vecka	74	52	52	2 047
1–4/vecka	21	37	29	831
Aldrig/Mer sällan	5	11	19	308
<i>Lokala/regionala nyheter i radio/TV</i>				
5–7/vecka	63	43	41	1 718
1–4/vecka	25	38	30	917
Aldrig/Mer sällan	12	19	29	550
<i>Nationell morgontidning, papper/webb</i>				
4–7/vecka	7	5	3	179
1–3/vecka	4	3	2	109
Aldrig/Mer sällan	89	92	95	2 898
<i>Kvällstidning, papper/webb</i>				
3–7/vecka	40	41	32	1 217
Mer sällan/Aldrig	60	59	68	1 969
<i>Metro*</i>				
4–7/vecka	19	26	29	201
1–3/vecka	32	43	24	290
Aldrig/Mer sällan	50	32	47	416

Kommentar: Med "Nationella nyheter i radio/TV" avses Aktuellt/Rapport i Sveriges Television, TV4Nyhetererna i TV4 samt Ekot i Sveriges Radio. Med "Nationell morgontidning" menas Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Dagens Industri. Med "Kvällstidning" menas Aftonbladet och Expressen/GT. *Analysen omfattar endast boende i Göteborg.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Att komplettera den lokala morgontidningen med att läsa någon av huvudstadens dagstidningar (dvs. *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet* eller *Dagens Industri*) är dock mycket ovanligt bland västsvenskarna. Endast sju procent av de som regelbundet läser en lokal morgontidning läser också, på papper eller digitalt, någon av stockholmstidningarna med samma regelbundenhet. Av tabellen framgår också med stor tydlighet att huvudstadspressen inte utgör ett substitut för personer som valt bort den lokala tidningen.

För kvällspressen är mönstren mer sammansatta. Samtidigt som kvällstidningarnas tryckta upplagor sjunkit dramatiskt under senare år, når tidningarna – i synnerhet *Aftonbladet* – fler läsare en någonsin tack vare sina digitala editioner (Färdigh & Westlund 2013). Av tabell 3 är det dock svårt att dra slutsatsen att kvällstidningarna tagit läsare från lokalpressen. Den regelbundna läsningen av kvällstidningarna är lika hög bland de regelbundna lokaltidningsläsarna som de som läser något mindre regelbundet. Lägst andel läsare har kvällspressen i de grupper som också väljer bort den lokala morgontidningen.

I tabell 3 relateras slutligen konsumtionen av morgontidningar till läsningen av regionens enda högfrekventa gratistidning, *Metro*.² Till skillnad från de övriga nyhetsmedierna finns det här ett negativt samband med morgontidningsläsningen – eller annorlunda uttryckt, mellan att inte läsa en morgontidning och att istället läsa *Metro*. Andelen regelbundna metroläsare är således högst i de grupper som sällan eller aldrig tar del av nyheter i morgonpressen. Resultaten bekräftar vad som framkommit i tidigare analyser av tidningens läsargrupper (Wadbring 2003).

Tidningsläsning och politiskt intresse, synen på demokratin och förtroende för de förtroendevalda

En övergripande slutsats av föregående avsnitt är att en hög konsumtion av morgontidningar tenderar att ingå i ett mer omfattande nyhetskonsumtionsmönster – ett mönster som alltså har tydliga kopplingar till såväl ålder som rent socioekonomiska faktorer som utbildning, klass och boendesituation. Av samma skäl tenderar vissa grupper i samhället att stå utanför den nyhetsbevakning som erbjuds oss av de nationella och lokala nyhetsmedierna. Resultaten från Västsverige är här i linje med utvecklingen i landet i stort (Shehata & Wadbring 2012).

I det följande ska vi försöka klarlägga vilka eventuella konsekvenser klyftorna i västsvenskarnas nyhetskonsumtion har i ett bredare demokratiskt perspektiv. I tabell 4 redovisas västsvenskarnas *intresse för politik* – generellt såväl som för de olika politiska beslutsnivåerna, från EU ner till den egna kommunen. I tabellen jämförs det politiska intresset bland personer som regelbundet läser en lokal morgontidning, med det hos personer som istället angett att de regelbundet läser någon av Stockholms morgontidningar (i tabellen kallade nationella morgontidningar), *Metro* eller någon av kvällstidningarna, alternativt inte läser någon tidning alls. I samtliga fall ingår läsning på såväl papper som nät. Vad vi särskilt är intresserade av

är huruvida det går att hitta några systematiska skillnader i det politiska intresset som kan kopplas till västsvenskarnas tidningskonsumtion, och om det i så fall gäller för samtliga politiska nivåer.

Tabell 4 Politiskt intresse bland olika grupper av tidningsläsare, Västsverige 2012 (procent)

	Totalt	Lokal morgontidning	Nationell morgontidning	Gratis-tidning	Kvälls-tidning	Ingen tidning	Antal
<i>Politisk nivå:</i>							
<i>Generellt</i>							
Inte intresserad	44	37	(6)	44	56	55	1 369
Intresserad	56	63	(94)	56	44	45	1 769
<i>EU</i>							
Inte intresserad	52	47	(23)	44	66	60	1 571
Intresserad	48	53	(77)	56	34	40	1 446
<i>Sverige</i>							
Inte intresserad	28	23	(6)	23	37	38	848
Intresserad	72	77	(94)	77	63	62	2 192
<i>VG-regionen*</i>							
Inte intresserad	44	37	(42)	(38)	56	57	1267
Intresserad	56	63	(58)	(62)	44	43	1587
<i>Hemkommunen</i>							
Inte intresserad	37	29	(36)	35	48	51	1 107
Intresserad	63	72	(64)	65	53	49	1 918
Minsta antal svar	2 854	1 656	45	99	451	630	

Kommentar: Med "tidningsläsare" menas i tabellen de personer som angett att de läser tidningstypen i fråga minst fyra dagar i veckan. Pga. olika svarsskalor har gränsen med avseende på "Kvällstidning" fått sättas till minst tre dagar per vecka. Till följd av att konsumtionen av de olika tidningstyperna inte är varandra uteslutande har kategoriseringen av "tidningsläsare" fått göras utifrån en särskild rangordning, vilken följer den ordning från vänster till höger som används i tabellen. Således kan gruppen läsare av Nationella morgontidningar även omfatta vaneläsare av gratistidningar och kvällstidningar, men inte regelbundna läsare av lokala morgontidningar (osv.) I kategorin "Ingen tidning" ingår de individer som angett att de inte läser någon av de olika tidningstyperna med den regelbundenhet som ovan angivits. Frågorna om politiskt intresse har haft en fyrdelad svarsskala, med svarsalternativen "Mycket intresserad", "Ganska intresserad", "Inte särskilt intresserad" och "Inte alls intresserad". I tabellen har de två förstnämnda alternativen förts till kategorin "Intresserad" och de två sistnämnda till "Inte intresserad". Resultat i parentes bygger på svarstal under 100 personer.*Boende i Kungsbacka kommun har exkluderats.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

I båda fallen är svaret ja. Oavsett politisk nivå är intresset för politik klart högre bland de västsvenskar som regelbundet läser en morgontidning än bland de som inte gör det. I den förra kategorin säger sig 63 procent vara intresserad av politik generellt, i den senare endast 45 procent. De utpräglade kvällstidningsläsarna avviker här inte från de personer som inte läser tidningar alls. De rena gratistidningsläsarna intar en mittenposition. Pga. låga svarsantal ska dock det senare resultatet tolkas med viss försiktighet.³

Men det visar sig alltså också finnas nivåskillnader i intresset för de olika politiska nivåerna som kan kopplas till tidningskonsumtionen. Sambandet följer här de geografiska nivåerna. Minst (13 procentenheter) är således skillnaden för intresset för politiken inom EU. Störst (23 procentenheter) är den för politiken i den egna kommunen. Läser man regelbundet den lokala eller regionala tidningen tenderar man alltså att vara avsevärt mer intresserad av regional och lokal politik än om man inte läser någon tidning alls (eller, för, den delen, endast läser kvällstidningar).

Olikheterna mellan olika typer av tidningsläsare återkommer också i frågan om man är *nöjd med demokratin* på de olika politiska nivåerna. Men som framgår av tabell 5 är sambandet här mindre entydigt. Störst är skillnaden mellan de frekventa tidningsläsarna och övriga i fråga om demokratin den nationella nivån, vilken också är den nivå för vilken den samlade bedömningen är mest positiv. Minst är skillnaden rörande demokratin i EU, vilken är den nivå där nöjdheten med hur demokratin fungerar är lägst. Regionen och hemkommunen intar mellanpositionerna. I båda fallen är alltså de regelbundna morgontidningsläsarna *mer nöjda* med demokratin än de som läser tidningar mer sällan eller inte alls.⁴

Motsvarande analys kan också göras kring synen på de politiska aktörerna, nämligen våra förtroendevalda. I tabell 6 redovisas kopplingen mellan tidningsläsning och *förtroendet* för politiker på de olika politiska nivåerna. Till skillnad från i föregående fråga har respondenterna här även kunnat ange ”ingen uppfattning”, och det är just det svarsalternativet som vi inledningsvis ska ägna oss åt. Det visar sig nämligen att andelen som saknar uppfattning om våra folkvalda politiker konsekvent är högre bland de som aldrig eller sällan läser någon dagstidning än bland de som gör det. Mönstren kring skillnader mellan tidningsläsare och icke tidningsläsare återkommer alltså även här. Störst är skillnaden på den kommunala nivån. Andelen som svarar ingen uppfattning på frågan om de har förtroende för hemkommunens politiker är dubbelt så hög bland personer som sällan eller aldrig läser tidningar jämfört med bland de regelbundna lokaltidningsläsarna (24 respektive 12 procent).

Men också bland de som angett att de faktiskt har en uppfattning i frågan framträder vissa variationer som kan kopplas till tidningsläsningen. Förtroendebalansen – dvs. andelen som har ett stort förtroende minus andelen som har ett litet förtroende – är konsekvent något högre bland lokaltidningsläsarna än bland de som aldrig läser någon tidning. Skillnaderna är dock ganska små och gäller i första hand rikspolitiker. Huruvida man regelbundet läser en lokaltidning eller inte har alltså ingen avgörande betydelse för förtroendenivåerna i regionen eller hemkommunen.

Tendensen att tidningsläsare i ökad utsträckning kan uttrycka en specifik åsikt om de olika politiska församlingarna återkommer i bedömningen av enskilda politiker. De västsvenska SOM-undersökningarna har i flera år innehållit en fråga om hur medborgarna värderar ledande regionpolitiker från olika partier. En analys av utfallet i 2012 års undersökning presenteras i den här boken i Sören Holmbergs kapitel. Denna och föregående analyser av samma frågor visar att regionens folkvalda är okända för den stora majoriteten av de västsvenska medborgarna. Mot bakgrund av syftet med föreliggande kapitel kan vi likafullt konstatera att det finns ett *negativt* samband mellan morgontidningsläsning och tendensen att inte känna till de ledande regionpolitikerna. Har man inte för vana att läsa den lokala tidningen är sannolikheten alltså högre att man inte ska känna till VG-regionens ledargarnityr än om man läser tidningen.⁵

Tabell 5 Nöjdheten med demokratin bland olika grupper av tidningsläsare, Västsverige 2012 (procent)

	Totalt	Lokal morgon-tidning	Nationell morgon-tidning	Gratis-tidning	Kvälls-tidning	Ingen tidning	Antal
<i>Politisk nivå:</i>							
<i>EU</i>							
Inte nöjd	58	58	(48)	(70)	53	59	1 692
Nöjd	42	42	(52)	(30)	47	41	1 241
<i>Sverige</i>							
Inte nöjd	24	20	(22)	32	28	33	726
Nöjd	76	80	(78)	68	73	67	2 268
<i>VG-regionen*</i>							
Inte nöjd	36	34	(42)	(38)	33	42	1 009
Nöjd	64	66	(58)	(62)	67	58	1 794
<i>Hemkommunen</i>							
Inte nöjd	34	31	(38)	43	34	40	1 001
Nöjd	66	69	(62)	57	66	60	1 980
Minsta antal svar	2 803	1 631	45	93	415	619	

Kommentar: För kategoriseringen av de olika tidningsläsarna, se kommentar tabell 4. Frågan om hur nöjd man är med demokratin har formulerats enligt följande: "På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: EU/Sverige/Västra Götalandsregionen/Den kommun där du bor". Svartalternativen har varit "Mycket nöjd", "Ganska nöjd", "Inte särskilt nöjd" och "Inte alls nöjd". I tabellen har de två förstnämnda alternativen förts till kategorin "Nöjd" och de två sistnämnda till "Inte nöjd". Resultat i parentes bygger på svarstal under 100 personer.*Boende i Kungsbacka kommun har exkluderats.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Tabell 6 Förtroendet för politiker bland olika grupper av tidningsläsare, Västsverige 2012 (procent)

	Totalt	Lokal morgon-tidning	Nationell morgon-tidning	Gratis-tidning	Kvälls-tidning	Ingen tidning	Antal
<i>EU-parlamentariker</i>							
Ingen uppfattning	29	27	(10)	28	32	34	899
Stort förtroende	12	13	(26)	9	9	10	370
Varken eller	28	29	(26)	26	26	24	852
Litet förtroende	32	31	(39)	37	33	32	974
<i>Rikspolitiker</i>							
Ingen uppfattning	19	15	(8)	20	23	26	573
Stort förtroende	22	25	(49)	10	17	16	673
Varken eller	32	34	(20)	38	28	28	988
Litet förtroende	28	26	(24)	32	32	30	862
<i>VG-regionens politiker*</i>							
Ingen uppfattning	21	17	(20)	20	27	29	627
Stort förtroende	12	13	(20)	10	11	10	345
Varken eller	34	37	(30)	43	29	29	1 005
Litet förtroende	33	33	(30)	27	33	32	962
<i>Hemkommunens politiker</i>							
Ingen uppfattning	16	12	(12)	23	21	24	495
Stort förtroende	17	19	(20)	14	15	13	515
Varken eller	33	35	(31)	37	29	29	1 016
Litet förtroende	35	35	(37)	26	35	35	1 068
Minsta antal svar	2 939	1 704	46	100	433	658	

Kommentar: För kategoriseringen av de olika tidningsläsarna, se kommentar tabell 4. Frågan om politikerförtroende har ingått i ett större frågebatteri innehållande en rad olika grupper. Frågans formulering lyder: "Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete? EU-parlamentariker/Rikspolitiker/Västra Götalandsregionens politiker/Kommunens politiker". Svartalternativen har varit "Mycket stort förtroende", "Ganska stort förtroende", "Varken stort eller litet förtroende", "Ganska litet förtroende", "Mycket litet förtroende" samt "Ingen uppfattning". I tabellen har de två förstnämnda alternativen förts till kategorin "Stort förtroende" och alternativ fyra och fem till "Litet förtroende". Till kategorin "Ingen uppfattning" har förts de personer som valt att hoppa över den enskilda delfrågan men som svarat på någon av de andra delfrågorna i frågebatteriet. Resultat i parentes bygger på svarstal under 100 personer.*Boende i Kungsbacka kommun har exkluderats.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Tidningsläsning och kunskap om regional- och kommunalpolitiska förhållanden

Den västsvenska SOM-undersökningen innehåller många olika frågor om hur medborgarna värderar den regionala och kommunala demokratin. Frågorna är krävande i så måtto att de ofta förutsätter vissa grundläggande förkunskaper kring de politiska nivåerna och dess aktörer. I två frågor är kraven på sådana förkunskaper extra höga. Det rör sig dels om frågan hur man bedömer att regionstyrelsen respektive den lokala kommunstyrelsen sköter sin uppgift, dels om hur man bedömer ekonomin i regionen respektive den kommun där man bor. Det här är inga frågor som den västsvenska medborgaren i gemen kan förväntas ha en uppfattning om. I båda fallen har därför svarsskalorna även här omfattat ett ingen uppfattning-alternativ. Genom att särskilt analysera förekomsten av just detta svarsalternativ, får vi en enkel indikation på i vilken utsträckning medborgarna anser sig ha den kunskap som krävs för att kunna värdera de områden som enkätfrågorna rör. Därigenom kan vi också närma oss ett svar på frågan om huruvida vanan att regelbundet läsa den lokala morgontidningen har någon betydelse också för *kunskapen* om å ena sidan de folkvaldas prestationer, å andra sidan den offentliga ekonomin – kunskaper som får anses högst centrala för medborgarnas möjligheter att ta aktiv del i den representativa demokratin. Resultaten av de här analyserna presenteras i tabell 7 och 8.

När det gäller synen på hur de högsta beslutande organen på den regionala och kommunala nivån sköter sina respektive uppgifter kan inledningsvis konstateras att andelen västsvenskar som inte har någon uppfattning är relativt hög (se tabell 7). För regionstyrelsen uppgår andelen som säger sig sakna uppfattning till 35 procent och för kommunstyrelsen 24 procent. Men, visar det sig, ännu högre än så är andelarna inom de grupper som inte tar regelbunden del av det lokala tidningsutbudet. Andelen som saknar uppfattning om regionstyrelsen uppgår här till 42 procent, medan andelen för kommunstyrelsen är 35 procent. Också i detta avseende är skillnaden visavi tidningsläsarna störst beträffande den kommunala nivån. Andelen utan uppfattning är här dubbelt så hög som den bland de regelbundna lokaltidningskonsumenterna. Skillnaden i absoluta enheter uppgår till 17 procentenheter. För regionstyrelsen är motsvarande skillnad 11 procentenheter.

Tabell 7 Synen på hur regionstyrelsen och den lokala kommunstyrelsen sköter sin uppgift bland olika grupper av tidningsläsare, Västsverige 2012 (procent)

	Totalt	Lokal morgon-tidning	Nationell morgon-tidning	Gratis-tidning	Kvälls-tidning	Ingen tidning	Antal
Bedömning av:							
<i>Regionstyrelsen*</i>							
Ingen uppfattning	35	31	(40)	34	43	42	1 029
Bra	15	16	(13)	17	14	12	428
Varken eller	33	35	(24)	32	27	30	953
Dåligt	18	19	(22)	16	16	16	515
<i>Kommunstyrelsen</i>							
Ingen uppfattning	24	18	(24)	26	31	35	736
Bra	27	31	(24)	25	21	19	817
Varken eller	30	31	(30)	34	30	27	916
Dåligt	20	21	(22)	16	18	19	610
Minsta antal svar	2 925	1 696	45	105	430	649	

Kommentar: För kategoriseringen av de olika tidningsläsarna, se kommentar tabell 4. Frågens formulering lyder: "Hur tycker du att kommunstyrelsen i den kommun där du bor respektive regionstyrelsen i Västra Götaland sköter sin uppgift?" Svartalternativen har varit "Mycket bra", "Ganska bra", "Varken bra eller dåligt", "Ganska dåligt", "Mycket dåligt" samt "Ingen uppfattning". I tabellen har de två förstnämnda alternativen förts till kategorin "Bra" och alternativ fyra och fem till "Dåligt". Till kategorin "Ingen uppfattning" har förts de personer som valt att hoppa över den enskilda delfrågan men som svarat på den andra delfrågan i frågebatteriet. Resultat i parentes bygger på svarstal under 100 personer.*Boende i Kungsbacka kommun har exkluderats.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Mönstren återkommer i frågan om synen på den offentliga ekonomin (tabell 8). Här finns det dock inga tydliga skillnaderna mellan de politiska nivåerna. Andelen utan uppfattning kring den regionala respektive kommunala ekonomin är 13 respektive 11 procent högre bland aldrig- eller sällanläsarna än bland de regelbundna läsarna.

När det sedan avslutningsvis gäller vilken bedömning de som faktiskt *har* en åsikt sedan gör, går resultaten isär. Beträffande den regionala ekonomin utdelas de sämsta omdömena av de regelbundna tidningsläsarna (balansmättet är här -16, att jämföra med -12 bland sällan-/aldrig-läsarna). För den kommunala nivån däremot råder det omvända förhållandet. Här är det istället bland de som sällan eller aldrig läser någon tidning som omdömena är mest ljumma.

Tabell 8 Synen på ekonomin i Västra Götalandsregionen respektive hemkommunen bland olika grupper av tidningsläsare, Västsverige 2012 (procent)

	Totalt	Lokal morgon-tidning	Nationell morgon-tidning	Gratis-tidning	Kvälls-tidning	Ingen tidning	Antal
Politisk nivå:							
<i>VG-regionen*</i>							
Ingen uppfattning	32	26	(27)	31	45	39	934
God	13	13	(13)	16	12	11	369
Varken eller	30	32	(29)	33	25	27	869
Dålig	26	29	(31)	20	18	23	753
<i>Hemkommunen</i>							
Ingen uppfattning	21	16	(12)	24	28	27	631
God	31	34	(38)	26	29	26	950
Varken eller	24	25	(22)	31	22	21	731
Dålig	25	25	(28)	19	22	27	770
Minsta antal svar	2 925	1 698	45	103	429	650	

Kommentar: För kategoriseringen av de olika tidningsläsarna, se kommentar tabell 4. Frågans formulering lyder: "Hur bedömer du din kommuns respektive Västra Götalandsregionens ekonomi?" Svartalternativen har varit "Mycket god", "Ganska god", "Varken god eller dålig", "Ganska dålig", "Mycket dålig" samt "Ingen uppfattning". I tabellen har de två förstnämnda alternativen förts till kategorin "God" och alternativ fyra och fem till "Dålig". Till kategorin "Ingen uppfattning" har förts de personer som valt att hoppa över den enskilda delfrågan men som svarat på den andra delfrågan i frågebatteriet. Resultat i parentes bygger på svarstal under 100 personer.*Boende i Kungsbacka kommun har exkluderats.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Tidningsläsningen har betydelse

Som framgått så här långt finns det i Västsverige skillnader, ibland betydande sådana, mellan tidningsläsare och icke-tidningsläsare i frågor som rör politiskt intresse, hur nöjd man är med demokratin, förtroendet för politiker, synen på hur regionstyrelsen och den lokala kommunstyrelsen sköter sina uppgifter samt bedömningen av den regionala och kommunala ekonomin. Tidningsläsare är inte bara mer intresserade av politik, de kan också i högre utsträckning än övriga ta ställning till de politiska aktörernas och institutionernas prestationer. Svaret på frågan om huruvida de västsvenska tidningsläsarna är jämförelsevis bättre rustade att utöva sina demokratiska plikter blir därmed positivt.

Den för det här kapitlet kritiska följdfrågan är dock om det är tidningsläsandet *i sig* som skapar dessa skillnader, eller om det rör sig om andra bakomliggande faktorer,

som kommer till uttryck också i en ökad tidningskonsumtion. Som vi sett utmärks de regelbundna tidningsläsarna av att de överlag är äldre, mer utbildade och i högre utstäckning uppvuxna i tjänstemannahem än de som sällan eller aldrig ägnar sig åt tidningsläsning. Det här är faktorer som vi sedan tidigare vet har betydelse för både politiskt intresse och politiska evalueringar (Strömbäck & Shehata 2010). Endast i en analys där betydelsen av samtliga potentiella förklaringsvariabler kontrolleras *mot varandra*, har vi alltså möjlighet att härleda den individuella effekten av att läsa just den lokala morgontidningen.

Resultatet av en sådan analys presenteras i tabell 9. Vad som specifikt undersöks i tabellen är vilka faktorer som har betydelse när det gäller tendensen att *inte* kunna ta ställning i frågorna som rör 1) förtroendet för politiker, 2) den offentliga ekonomin och 3) det arbete som utförs av de folkvalda församlingarna i VG-regionen respektive den kommun där man bor. De bakgrundsfaktorer som prövas – utöver lokaltidningsläsningen – är ålder, politiskt intresse, social klass samt konsumtion av regionala/lokala tv- eller radionyheter.

Resultaten i tabellen kommer från en s.k. binär logistisk regression. Det är en analysmetod som gör det möjligt att isolera enskilda effekter på den studerade frågan av en eller flera tänkbara förklaringsvariabler. Vad som redovisas i tabellen är de s.k. signifikansnivåerna för var och en av de olika förklaringsvariablerna (för var och en av de undersökta frågorna). Ju fler stjärnor (*), desto mer entydig förklaringskraft för den prövade förklaringsvariabeln. Eller annorlunda uttryckt: ju fler stjärnor, desto större är sannolikheten – allt annat lika – att en individ som stämmer in på värdet i fråga (t.ex. lågt politiskt intresse) ska svara ”ingen uppfattning” på den specifika frågan. Det maximala antalet stjärnor är tre. Ett streck (-) indikerar att det inte går att hitta någon statistiskt säkerställd effekt av förklaringsvariabeln alls.⁶

I tabellen framträder en rad samband. Inledningsvis visar det sig att ålder och i synnerhet politiskt intresse har stor betydelse för västsvenskarnas förmåga att ta ställning till de olika frågorna. Ju yngre man är, och ju mindre intresserad av politik man är, desto större är sannolikheten att man valt att svara ”ingen uppfattning” på frågorna. Men även utbildningsnivå spelar roll. I såväl förtroendefrågorna som i värderingen av de ekonomiska förhållandena i hemkommunen och VG-regionen framträder tydliga samband mellan stigande utbildningsnivå och tendensen att kunna besvara frågorna. För synen på kommun- respektive regionstyrelsens prestationer saknas dock ett sådant samband. Beträffande den fjärde bakgrundsvariabeln, om man vuxit upp i ett arbetarhem eller inte, framstår effekten som begränsad – om än inte betydelselös. Störst inverkan förefaller uppväxtmiljön ha för förmågan att ta ställning i frågan om förtroendet för hemkommunens politiker.

Tabell 9 *Självständiga effekter av olika bakgrundsvariabler på sannolikheten att svara "Ingen uppfattning" på olika politiska frågor, Västsverige 2012 (signifikansnivåer från binär logistisk regression)*

	Förtroende för politiker:		Synen på ekonomin:		Värdering av arbetet i:	
	I hem-kommunen	I VG-regionen	I hem-kommunen	I VG-regionen	Kommunstyrelsen	Regionstyrelsen
Födelseår (stigande)	**	*	*	**	***	***
Lågt politiskt intresse (ref. högt)	***	***	***	***	***	***
<i>Utbildningsnivå (ref. hög)</i>						
Medelhög	-	*	*	**	-	-
Medellåg	*	**	-	**	-	*
Låg	***	***	**	***	-	-
Arbetarklass (ref. övriga)	**	-	*	-	-	*
<i>Lokala radio/tv-nyheter (ref. >4 dagar/vecka)</i>						
1–4 dagar/vecka	-	-	-	-	-	-
Mer sällan/aldrig	***	***	**	*	**	**
<i>Lokaltidningsläsning (ref. >3 dagar/vecka)</i>						
1–3 dagar/vecka	*	*	-	**	-	-
Mer sällan/aldrig	***	**	***	***	***	*
Andel ingen uppfattning (procent)	16	21	21	32	24	35
Antal svar (n)	2 967	2 814	2 967	2 814	2 967	2 814
R2 (Nagelkerke)	0,144	0,113	0,111	0,095	0,163	0,115

Kommentar: Signifikansnivåer: * p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001. Svarsskalorna för var och en av de sex frågorna i kolumnerna har dikotomiserats så att "Ingen uppfattning" har kodats som 1 och övriga svarsalternativ till 0. För frågeformuleringar och svarsskalor, se tabellerna 2 t.o.m. 8. Boende i Kungsbacka kommun har exkluderats från analyserna rörande VG-regionen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Efter att ha konstaterat detta kan vi så konstatera att resultaten i tabellen likafullt ger stöd för påståendet att en exponering för de västsvenska dagstidningarnas rapportering har en *självständig positiv effekt* på möjligheterna att ta ställning till frågor om den regionala och kommunala politiken. Oavsett ålder, politiskt intresse, utbildning och klass – läser man sällan eller aldrig den lokala morgontidningen är sannolikheten högre att man ska svara "ingen uppfattning" på frågor rörande politikerförtroende, statusen på den offentliga ekonomin och hur kommun- respektive regionstyrelsen sköter sina sysslor, än om man läser tidningen mer regelbundet. I några av frågorna

visar det sig att också den lågfrekventa tidningsläsningen (dvs. 1–3 dagar i veckan) kan ha en positiv inverkan. I såväl synen på den kommunala ekonomin som i frågan om hur regions- respektive kommunstyrelsen sköter sin uppgift finns det inga signifikanta skillnader mellan den gruppen och de mer regelbundna läsarna.

Men, visar det sig, också konsumtionen av lokala eller regionala tv- och radionyheter spelar roll. Här saknas dock det positiva sambandet mellan ett ökat lyssnande/tittande och förmågan att kunna ta ställning till de olika frågorna. Det som faller avgörandet är istället om man rattar in de västsvenska nyhetssändningarna åtminstone någon gång i veckan. Gör man *inte* det finns det däremot en ökad sannolikhet att man inte ska kunna ta ställning till de regional- och kommunpolitiska frågorna i tabellen.

I tabellens sista rad redovisas Nagelkerke's R^2 , ett mått som ger en indikation på hur väl förklaringsmodellen *som helhet* kan hjälpa oss förstå svarmönstren i de undersökta frågorna. Ju högre R^2 , desto starkare förklaringskraft.⁷ Av tabellen framgår att modellens bakgrundsfaktorer tillsammans fungerar något bättre för att förklara variationen på den kommunala nivån jämfört med den regionala.⁸ Det är också på den kommunala nivån som effekten av tidningsläsningen (eller kanske rättare av att *inte* läsa tidningen) är som allra tydligast. Näst politiskt intresse, som förefaller spela i en division för sig, är tidningsläsningen den sammantaget viktigaste förklaringsfaktorn i modellerna rörande möjligheten att kunna ta ställning i de olika kommunfrågorna. För regionpolitiken spelar tidningsläsningen inte lika stor betydelse.

Den lokala morgontidningen – den representativa demokratin *vacklande* stöttepelare?

Avsikten med det här kapitlet har varit att besvara frågan om den lokala dagstidningens betydelse för de västsvenska medborgarnas möjlighet att ta ställning till politiska frågor på den regionala och kommunala nivån. Frågan ställdes mot bakgrund av den strukturella kris som de svenska tidningsföretagen för närvarande genomgår. Sjunkande läsartal och fallande intäkter är nämligen inte bara ett direkt hot mot tidningsföretagens långsiktiga överlevnad, utifrån den stora betydelse som traditionellt har tillskrivits nyhetsmedierna i den representativa demokratin riskerar en minskad tidningskonsumtion och redaktionella neddragningar att få större samhällsliga konsekvenser. I brist på likvärdiga substitut står vi inte bara inför en framtid med en mindre informerad väljarkår, utan också med ett politiskt system som utsätts för allt mindre systematisk granskning.

Resultaten i det här kapitlet ger dessvärre stöd för dessa farhågor. Läser man sällan eller aldrig den lokala morgontidningen ökar sannolikheten att man inte kan ta ställning till frågor som handlar om att värdera hur de folkvalda på de regionala och kommunala nivåerna sköter sitt arbete. Sambandet kvarstår också under kontroll för ålder, politiskt intresse, utbildningsnivå och klasstillhörighet. Analysen visar förvisso att den information som man går miste om när man väljer bort morgontidningen i viss mån kan kompenseras av nyhetssändningarna i radio eller tv. Men som vi har

sett är detta substitut huvudsakligen teoretiskt; benägenheten att läsa den lokala morgontidningen och att ta del av de lokala eller regionala etermedietyheterna tenderar i realiteten att i hög utsträckning sammanfalla.

När det gäller västsvenskarnas nyhetskonsumtion generellt framträder således ett tvådelat mönster, i vilket den ena delen av befolkningen tar del av flera olika nyhetsmedier, medan den andra delen tenderar att inte ta del av några nyhetsmedier alls (eller åtminstone i begränsad utsträckning). Denna tudelning av den västsvenska befolkningen i termer av hög- och lågkonsumenter av lokalnyheter utmärks av tydliga socioekonomiska förtecken. Men vad den framför allt präglas av är en entydig åldersfaktor; dagens unga väljer i betydligt högre utsträckning än tidigare generationer bort den lokala nyhetsjournalistiken för andra typer av medieinnehåll. Vilka långsiktiga konsekvenser detta får för deras möjligheter att utöva sin väljarmakt på ett insiktsfullt sätt, och – i förlängningen – för vitaliteten hos det demokratiska systemet i regionen, kan vi än så länge bara spekulera i.

Fortsättning följer.

Noter

- ¹ Härtill utkom i Göteborgsområdet den dagliga kvällstidningen *GT*, som en lokal edition till Stockholmstidningen *Expressen*, och gratistidningen *Metro*, den senare med utgivning fem dagar i veckan.
- ² För jämförbarhetens skull baseras den här analysen endast på personer boende i Göteborg.
- ³ Pga. alltför låga svarsantal bortser vi från läsarna av nationella dagstidningar i de analyser som presenteras i kapitlet.
- ⁴ Här kan parentetiskt konstateras att den ibland förekommande farhågan att kvällspressens mer sensationsinriktade journalistik skulle ha en negativ inverkan på människors demokratisyn alltså saknar stöd i de här resultaten.
- ⁵ I 2012 års fråga ingick gruppledarna för de åtta partier som är representerade i regionfullmäktige (se Fråga 31 i appendix). Analysen bygger på ett index baserat på det antal politiker för vilka respondenten angett svarsalternativet ”*Personen är okänd för mig*”. Indexet varierar mellan 0 – känner inte till någon av de åtta politikerna – och 8 – känner till samtliga åtta politiker. Bland de personer som sällan eller aldrig läser någon morgontidning blev utfallet 1,51. För de regelbundna läsarna av en lokal morgontidning blev utfallet 2,21. Snittet för den västsvenska befolkningen som helhet var 1,98.
- ⁶ Signifikansnivåer är annorlunda uttryckt ett mått för det utrymme man lämnar åt slumpen att ligga bakom de samband som framkommer i en analys. Ju högre signifikansnivå, desto svårare gör man för modellen att få statistiskt stöd. En signifikansnivå på 0,001 (***) innebär att sannolikheten att det är slumpen som ligger bakom ett framskymtat samband är mindre än en på ett tusen.

- 7 Nagelkerke's R^2 kan variera mellan 0 och 1 och uttrycker styrkan i förklaringskraften hos en logistisk regressionsanalys. Nagelkerke's R^2 ska emellertid inte tolkas som en direkt motsvarighet till den mer traditionella determinationskoefficient som används vid linjära OLS-regressioner. Måttet bör därför ses som en skattning av variationen och inte som en faktisk procentandel av den förklarade variansen (se Bjerling & Ohlsson 2010:23).
- 8 Som framgått av tidigare avsnitt är det på den regionala politiska nivån som okunnigheten (här uttryckt som tendensen att svara ingen uppfattning) också är mer utbredd bland västsvensarna.

Referenser

- Bjerling, Johannes & Jonas Ohlsson (2010) *En introduktion till logistisk regressionsanalys. Arbetsrapport nr 62*. Göteborg: JMG vid Göteborgs universitet.
- Blekesaune, Arild, Eiri Elvestad & Toril Aalberg (2012) "Tuning out the world of news and current affairs. An empirical study of Europe's disconnected citizens", *European Sociological Review*, 28(1):110–126.
- Dagspressens ekonomi 2012* (2013). Stockholm: Presstödsnämnden.
- Färdigh, Mathias A. & Oscar Westlund (2013) "Från kvällspress till kvällsmedia", i Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red.) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Hadenius, Stig, Lennart Weibull & Ingela Wadbring (2011) *Massmedier. Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. Stockholm: Ekerlids.
- Hallin, Daniel C. & Paolo Mancini (2004) *Comparing media systems. Three models of media and politics*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Ohlsson, Jonas (2013) "Nya spelregler för press, radio och tv", i Ulla Carlsson & Ulrika Facht (red.) *MedieSverige 2013*. Göteborg: Nordicom vid Göteborgs universitet.
- Shehata, Adam & Ingela Wadbring (2012) "Allt fler står utanför nyhetsvärlden", i Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red.) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Strömbäck, Jesper & Adam Shehata (2010) "Media malaise or a virtuous circle? Exploring the causal relationships between news media exposure, political news attention and political interest", *European Journal of Political Research*, 49(5): 575–597.
- Tidningsstatistik AB*, <<http://ts.se/Mediefakta/Dagspress.aspx>>
- Wadbring, Ingela (2003) *En tidning i tiden? Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*. Göteborg: JMG vid Göteborgs universitet.
- Wadbring, Ingela (2013) "Mätta morgontidningar", i Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red.) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

ÅSIKTSÖVERENSSTÄMMELSE MELLAN VÄLJARE OCH VALDA I REGIONPOLITIKEN

DAVID KARLSSON

Landstingsvalet kallas ibland med fog det glömda valet. I valrörelsen hamnar de regionala frågorna i skuggan av de nationella och de lokala frågorna, som dominerar riksmidierna och lokalpressen (Johansson, 2010). Undersökningar visar att väljarnas kunskap om regionala politiska frågor är lägre än om nationella och kommunala frågor. Väljarna anser också att det är mindre viktigt att rösta i landstingsvalet än i de andra två valen (Lidström, 2012). På grund av landstingens och regionernas storlek är det också svårt att åstadkomma deltagardemokratiska processer som skulle kunna kompensera för brister i valdemokratin (Gustafsson och Karlsson, 2010). Och jämfört med kommunvalen röstdelar väljare i mindre grad i landstingsvalen (Berg och Oscarsson, 2012). Låg grad av röstdelning, det vill säga att väljare i hög grad röstar på samma parti i landstingsvalet som i riksdagsvalet, kan tolkas som att väljarna endast i liten utsträckning låter sig influeras av den regionpolitiska debatten när de röstar till landstinget. Det är också svårt att iakttä någon påverkan på väljaropinionen i regionala frågor i samband med valrörelser. Inte ens när Västra Götaland 2010 genomförde ett omval separerat från övriga val påverkades medborgarna av den regionala valrörelsen (Karlsson, 2012). Och om väljarnas allmänna kunskaper om alternativen i landstingspolitiken brister är det ett rimligt antagande att de regionala valen fungerar dåligt som en översättning av folkviljan i regionala frågor. Men är det så? Avspeglar regionpolitikernas åsikter väljarnas, eller finns det brister i åsiktsöverensstämmelsen?

För att kunna svara på frågor av denna typ behöver vi undersöka vad medborgare och regionpolitiker tycker i relevanta politiska frågor. Eftersom vårt valsysteem är starkt baserat på partival måste också partiernas roll vägas in. För att partivalet ska fungera som mekanism i översättningen av folkviljan borde partirepresentanterna som väljs ha samma politiska hållning som de väljare som har röstat på partiet.

Var medborgarna i Västra Götaland står i regionpolitiska frågor vet vi ganska väl tack vare den årligen återkommande västsvenska SOM-undersökningen och det stora forskningsprogram som under många år utvärderat tillkomsten av regionen (Nilsson, 2010). Men det finns mycket få studier kring hur de västsvenska medborgarnas politiska åsikter förhåller sig till åsikterna hos de valda politikerna på kommunal och regional nivå. Skälet till det är givetvis att sådana analyser kräver en sällsynt uppsättning data för att göra jämförelser möjliga, närmare bestämt en undersökning som riktar sig direkt till lokala och regionala politiker, och att det i

dessa undersökningar ställs frågor som är utformade på samma sätt och vid samma tidpunkt som en motsvarande medborgarundersökning.

I detta kapitel har vi just en sådan uppsättning data som möjliggör att undersöka åsiktsöverensstämmelsen mellan västsvenska väljare och politiker tack vare att några frågor som ställts i de västsvenska SOM-undersökningarna också har ställts i Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningarna (KOLFU). KOLFU är en enkätundersökning riktad till alla folkvalda politiker på lokal och regional nivå i Sverige, totalt sett närmare 14 000 personer (Gilljam, Karlsson och Sundell, 2010; Gilljam och Karlsson 2013). För att göra adekvata jämförelser mellan politiker och medborgare är det i detta kapitel endast svaren i KOLFU från ledamöterna i regionfullmäktige i Västragötalandsregionen samt fullmäktigeledamöterna i regionens 49 kommuner som analyseras. Eftersom KOLFU är en totalundersökning med god svarsfrekvens¹ ger resultaten en mycket precis bild av politikernas åsikter. I den västsvenska SOM-undersökningen har svaren från Kungsbackabor uteslutits, eftersom Kungsbacka inte ingår i Västra Götaland. KOLFU har genomförts två gånger, under hösten 2008 och under hösten 2012, det vill säga under samma tidsperiod som de västsvenska SOM-undersökningarna 2008 och 2012. Det ger oss dessutom möjlighet att undersöka förändringen av åsiktsöverensstämmelsen mellan dessa tidpunkter.

Att mäta åsiktsrepresentativitet

På den nationella nivån i Sverige är det främst Sören Holmberg som återkommande analyserat åsiktsöverensstämmelsen mellan väljare och riksdagsledamöter med hjälp av data från Riksdagsundersökningarna (Holmberg, 1974; Holmberg och Esaiasson 1988; Holmberg 2010). Forskning om åsiktsrepresentativitet mellan väljare och valda i kommunerna har förekommit i några enstaka studier (Strömberg, 1974; Westerståhl och Johansson, 1981, Wohlgemut, 2006) medan studier som fokuserar den regionala nivån i hög grad lyser med sin frånvaro.

I samtliga fall har de nämnda studierna lyft fram vänster–högerdimensionens stora betydelse i sammanhanget. I den äldsta studien stod till exempel kommunpolitiker generellt mer till höger än sina väljare (Strömberg, 1974), medan mönstret i senare studier verkar vara att väljarna generellt står närmare mitten medan politiker är mer radikala än sina väljare, både till vänster och till höger. På grund av vänster–högerdimensionens viktiga roll i all svensk politik är det också denna aspekt som sätts i fokus i detta kapitel.

Den mest allmänna typen av enkätfråga som mäter vänster–högerplacering är den där respondenterna får placera sig själva på en skala. I såväl den västsvenska SOM-undersökningen som i KOLFU ombads respondenterna att placeras sig själva på en skala som sträckte sig från ”klart till vänster” till ”klart till höger” där mittenalternativet stod för ”varken till höger eller till vänster”. Svaren bygger alltså på en subjektiv självskattning, och resultaten beror på hur varje individ bedömer var centrum respektive vänster- och högerflanken i svensk politik befinner sig. Över tid

är det fullt möjligt att mittpunkten i väljaropinionen förflyttar sig åt olika håll, men den relativa relationen mellan vänster och höger består. Det betyder också att en person som över tid har stabila politiska åsikter kan förflytta sig på vänster–höger-skalan om medborgaropinionen totalt sett förändras.

En mer precis vänster–högerfråga som bygger på sakpolitisk problematik undviker den typen av effekter. I detta kapitel används därför både den subjektiva vänster–högerplaceringen och en konkret fråga med vänster–högerkoppling som är av högsta vikt för regionpolitiken: synen på vinster i sjukvården. Frågan som ställdes till både medborgare i den västsvenska SOM-undersökningen och politiker i KOLFU hade formen av ett politiskt förslag och löd: ”Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus”. Även om den regionala nivån under senare år fått flera nya ansvarsområden, inte minst i Västragötalandsregionen, är det fortfarande hälso- och sjukvård som är det dominerande ansvarsområdet i regionpolitiken. Överlag har också diskussionen om vårdval och privata aktörer inom hälso- och sjukvården varit ett av de mer framträdande temana i regionala valrörelser.

För att underlätta jämförbarheten mellan de två frågor som analyseras i detta kapitel har svaren i båda fallen kodats så att varje respondents svar får ett värde på en skala från 0–100, där 0 i båda frågorna står för svarsalternativet längst till höger och 100 för alternativet längst till vänster. I jämförelsen mellan väljare och valda, och i jämförelsen mellan partier, är det medelvärden på denna 0–100-skala som avses. Åsiktsöverensstämmelsen mäts, totalt och för varje parti, som differensen i medelvärde mellan politiker och medborgarna i respektive fråga. En positiv differens betyder att politikerna befinner sig till vänster om medborgarna och en negativ differens betyder att de befinner sig till höger.

Eftersom denna studie fokuserar på åsiktsöverensstämmelse i regionpolitiken i Västra Götaland är det relationen mellan medborgare och ledamöter i Västragötalandsregionens regionfullmäktige som står i centrum. I analysen ingår också ledamöter i kommunfullmäktige i regionens 49 kommuner som en intressant referensgrupp. Åsiktsöverensstämmelsen mellan kommunpolitiker och medborgare borde i idealfallet mätas genom att åsikter hos medborgare och politiker i samma kommun jämfördes, och inte som här där samtliga kommunpolitiker i regionen bildar en egen kategori. I denna studie betyder det att representanter från mindre kommuner är något över-representerade bland kommunfullmäktigeledamöterna i relation till medborgarna som är proportionerligt spridda mellan mindre och större kommuner. På grund av datamaterialets begränsningar är dock en kommunvis jämförelse inte möjlig. Men genom att ta med kommunpolitikernas åsikter i analysen kan vi dra slutsatser om huruvida skillnader mellan regionpolitiker och medborgare i de aktuella frågorna är specifika för just den regionala nivån. Om till exempel regionpolitiker och kommunpolitiker visar sig ha liknande hållningar, och att båda dessa politikergruppers hållningar är åtskilda från medborgarnas, ja då är det snarare frågan om en bristande åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och politiker generellt än brister på grund av faktorer relaterade till den regionala nivån specifikt.

Subjektiv vänster–högerplacering

I den första analysen undersöks hur åsiktsöverensstämmelsen mellan medborgare och politiker i Västra Götaland ser ut med avseende på deras placering på den subjektiva vänster–högerskalan. I tabell 1 redovisas medelvärden för medborgare (MB), kommunfullmäktigeledamöter (KF) och regionfullmäktigeledamöter (RF) på en skala från 0–100, totalt sett och uppdelat efter parti. Resultat redovisas för både 2008 och 2012.

Tabell 1 Åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och politiker i Västra Götaland 2008 och 2012: Subjektiv vänster–högerposition (medelvärden och differenser 0–100)

	2008					2012				
	MB	KF	Diff	RF	Diff	MB	KF	Diff	RF	Diff
Vänsterpartiet	89	91	+2	87	-2	91	91	+/-	92	+1
Socialdemokraterna	69	79	+12***	75	+6***	71	75	+4***	70	-1
Miljöpartiet	66	61	-5**	54	-12***	65	67	+2	61	-4**
Övriga partier	55	49	-6	50	-5	55	47	-8**		
Sverigedemokraterna	39	51	+12***			45	45	+/-	50	+5**
Centerpartiet	39	39	+/-	48	+9***	36	42	+6**	45	+9***
Kristdemokraterna	36	33	-3	33	-3	36	39	+3	39	+3
Folkpartiet	35	37	+2*	39	+4***	33	38	+5***	42	+9***
Moderaterna	21	15	-6***	14	-7***	22	19	-3***	21	-1*
TOTALT	50	52	+2*	49	-1	50	49	-1	49	-1

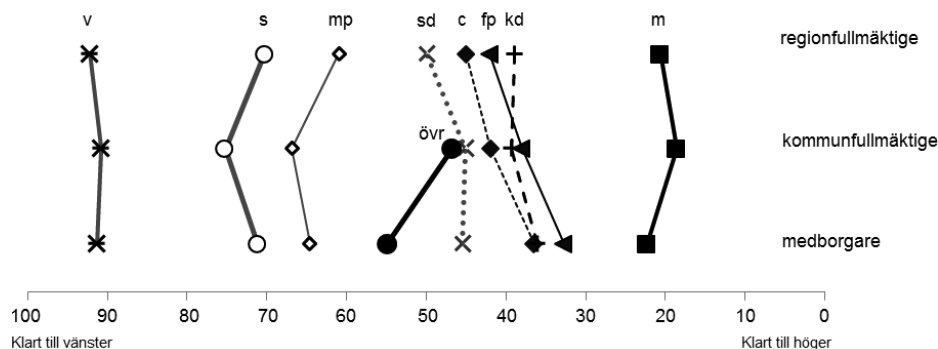
Kommentar: I tabellen jämförs medborgare (MB), kommunfullmäktigeledamöter (KF) och regionfullmäktigeledamöter (RF), samtliga från Västra Götaland 2008 och 2012, med avseende på subjektiv vänster–högerplacering. Den fråga respondenterna har svarat på löd "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster–högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?". Svaren på frågan avgavs på en skala från "klart till vänster" till "klart till höger" där mittenalternativet stod för "varken till höger eller till vänster". Medborgarna besvarade i SOM-undersökningen frågan på en femgradig svarsskala medan politikerna i KOLFU svarade på en elvgradig svarsskala. Här har varje respondents svar fått ett värde på en skala från 0–100, där 0 står för alternativet längst till höger och 100 för längst till vänster. Åsiktsöverensstämmelsen mäts, totalt och för varje parti, som differensen i medelvärde mellan politiker och medborgarna i respektive fråga. En positiv differens betyder att politikerna ligger till vänster om medborgarna och en negativ att man ligger längre till höger. För medborgarnas del har deras partitillhörighet baserats på frågan "Vilket parti tycker du bäst om idag?". Frågan ställdes i mitten av en mandatperiod och var inte preciserad att gälla partier regionpolitiken. Partierna är sorterade i vänster–höger ordning efter medborgarnas placering 2012. P-värden: *** < .001, ** < .01, * < .05.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2008 och 2012 samt Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningarna (KOLFU) 2008 och 2012.

Tabell 1 visar att åsiktsöverensstämmelsen mellan medborgare och politiker i Västra Götaland när det gäller självskattad vänster–högerplacering överlag är mycket god. På en skala från 0 ”klart till höger” till 100 ”klart till vänster” har den genomsnittlige medborgaren i Västragötalandsregionen de senaste fyra åren legat stabilt på 50 både 2008 och 2012, det vill säga mitt i prick på ”varken vänster eller höger”. Ledamöterna i regionfullmäktige har legat mycket nära väljarna i detta avseende med 49 under både 2008 och 2012, medan den genomsnittlige kommunfullmäktigeledamoten hade 52 under 2008 och 49 under 2012. Skillnaderna mellan medborgare och politiker är så små att de inte är statistiskt säkerställda (undantaget kommunfullmäktigeledamöternas vänsteravvikelse 2008).

Var man placerar sig på vänster–högerskalan hänger i högsta grad samman med vilket parti man sympatiserar med. Om en väljare förflyttar sig på vänster–högerskalan tillräckligt mycket är det troligt att vederbörande i valen också byter parti till ett som i högre utsträckning överensstämmer med den egna nya uppfattningen. När detta fungerar friktionsfritt översätts alltså förändringar i väljarnas vänster–högeropinion till förändringar i partimandatsfördelningen i fullmäktige. Men denna demokratiska mekanism förutsätter att de valda politikernas vänster–högerpositionering överensstämmer med det egna partiets väljare. Är det så? Resultaten som ger svar på denna fråga i tabell 1 redovisas grafiskt i figur 1 för att underlätta analysen.

Figur 1 Åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och politiker i Västra Götaland 2012 efter parti: Subjektiv vänster–högerposition (medelvärden 0–100)

Kommentar: I figuren jämförs medborgare, kommunfullmäktigeledamöter och regionfullmäktigeledamöter, samtliga från Västra Götaland 2012, med avseende på subjektiv vänster–högerposition. Figuren illustrerar särskilt hur medborgare som sympatiserar med ett visst parti förhåller sig till politiker som representerar detta parti. För frågeformulering och partiklassificering av medborgare, se tabell 1.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012 samt Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningarna (KOLFU) 2012.

Av tabell 1 och figur 1 framgår att för några partier finns signifikanta skillnader mellan medborgarnas och regionpolitikernas subjektiva vänster–högerposition 2012, men att dessa skillnader i de flesta fall är små. För Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Kristdemokraterna finns inga signifikanta skillnader mellan väljare och valda. Moderata och miljöpartistiska regionpolitiker placerar sig marginellt till höger medan sverigedemokratiska regionpolitiker placerar sig något till vänster om sina respektive väljare. De största skillnaderna återfinns i Centerpartiet och Folkpartiet där regionpolitikerna i båda fallen placerar sig nio skalsteg till vänster om sina väljare på skalan 0–100.

Om man jämför 2012 med 2008 är mönstret överlag detsamma, men man kan notera att åsiktsöverensstämmelsen för Socialdemokraterna, Moderaterna och Miljöpartiet påtagligt har ökat medan överensstämmelsen har minskat för Folkpartiet. Skillnaderna i åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och regionpolitiker å den ena sidan och medborgare och kommunpolitiker å den andra är små. I de flesta partier står gruppen kommunpolitiker lika nära eller närmare sina egna väljare i Västra Götaland än vad regionpolitiker gör. Undantagen 2012 var socialdemokratiska och moderata kommunpolitiker vars åsiktsöverensstämmelse var marginellt sämre än regionpolitikernas i samma partier.

Synen på vinster i sjukvården

Resultaten från analysen av den subjektiva vänster–högerpositioneringen visar alltså att åsiktsöverensstämmelsen mellan medborgare och politiker i regionpolitiken är mycket god. Väljarna tycks veta var partierna befinner sig på vänster–högerskalan och röstar i allmänhet på ett parti som står dem nära. Så långt tycks alla farhågor om det regionala valets brister vara förhastade.

Men vad händer om vi istället för att jämföra medborgares och politikernas subjektiva vänster–högerplacering på en abstrakt skala fokuserar på åsikterna i en konkret sakfråga? I tabell 2 redovisas medborgares och politikernas åsikter om det politiska förslaget ”Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus”. Resultaten presenteras, precis som i tabell 1, genom medelvärden för medborgare (MB), kommunfullmäktigeledamöter (KF) och regionfullmäktigeledamöter (RF) på en skala 0–100, totalt sett och uppdelat efter parti. Resultat redovisas för både 2008 och 2012.

Resultaten i tabell 2 visar att medborgarnas inställning till förslaget om att förhindra vinster i sjukvården överlag är positiv. På skalan från 0–100, där 0 står för en negativ högerposition, 100 för en positiv vänsterposition och 50 för en neutral mittenposition, står den genomsnittlige västragötalningen år 2012 på 68. Denna positiva vänsterinställning har stärkts sedan 2008 då motsvarande värde var 62.

Tabell 2 Åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och politiker i Västra Götaland 2008 och 2012: Inställning till förslaget "Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus" (medelvärden och differenser 0–100)

	2008					2012				
	MB	KF	Diff	RF	Diff	MB	KF	Diff	RF	Diff
Vänsterpartiet	77	95	+18***	89	+12***	85	94	+9***	100	+15***
Miljöpartiet	73	76	+3	93	+20***	78	74	-4**	65	-13***
Socialdemokraterna	69	88	+19***	86	+17***	75	83	+8***	85	+10***
Övriga partier	72	51	-21***	75	+3	74	55	-19***		
Sverigedemokraterna	58	45	-13**			68	69	+1	70	+2
Kristdemokraterna	64	27	-37***	13	-51***	67	31	-36***	19	-48***
Folkpartiet	53	30	-23***	18	-35***	61	30	-31***	15	-46***
Moderaterna	50	14	-36***	9	-41***	57	15	-42***	9	-48***
Centerpartiet	59	38	-21***	39	-20***	55	33	-22***	28	-27***
TOTALT	62	55	-7***	52	-11***	68	52	-16***	51	-17***

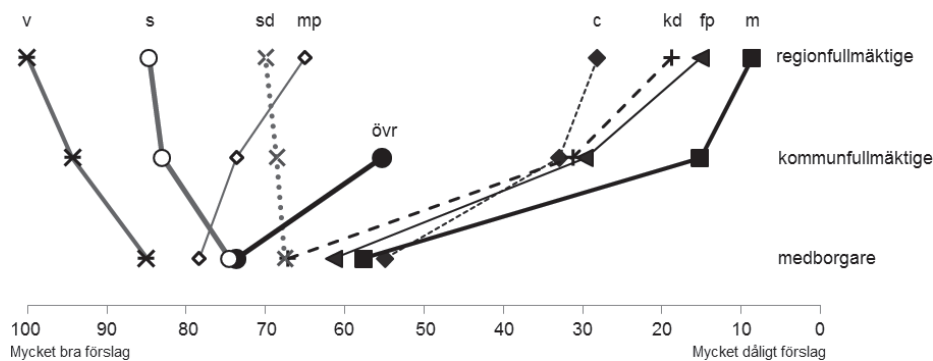
Kommentar: I tabellen jämförs medborgare (MB), kommunfullmäktigeledamöter (KF) och regionfullmäktigeledamöter (RF), samtliga från Västra Götaland 2008 och 2012, med avseende på åsikter om vinster i sjukvården. Den fråga respondenterna har svarat på hade formen av ett politiskt förslag och löd "Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus". Svaren på frågan avgavs på en femgradig skala, från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag", och där mittenalternativet var en neutral position: "varken bra eller dåligt förslag". Här har varje respondents svar fått ett värde på en skala från 0–100, där 0 står för svarsalternativet längst till höger ("mycket dåligt förslag") och 100 för alternativet längst till vänster (mycket bra förslag). Åsiktsöverensstämmelsen mäts, totalt och för varje parti, som differensen i medelvärde mellan politiker och medborgarna i respektive fråga. En positiv differens betyder att politikerna ligger till vänster om medborgarna och en negativ att man ligger längre till höger. För medborgarnas del har deras partitillhörighet baserats på frågan "Vilket parti tycker du bäst om idag?". Frågan ställdes i mitten av en mandatperiod och var inte preciserad att gälla partier i regionpolitiken. Partierna är sorterade i vänster–höger ordning efter medborgarnas positionering 2012. P-värden: *** < .001, ** < .01, * < .05.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2008 och 2012 samt Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningarna (KOLFU) 2008 och 2012.

Bland politiker, både på regional och kommunal nivå, är dock inställningen till förslaget relativt sett mer negativ än bland väljarna. Den genomsnittlige regionpolitikern år 2012 har värdet 51 och den genomsnittlige kommunpolitikern har 52. Den genomsnittliga skillnaden mellan väljare och valda är därmed 16–17 skalsteg, vilket måste ses som en klart bristande åsiktsöverensstämmelse. I denna fråga står politikerna definitivt till höger om väljarna. Jämför vi med 2008 kan vi notera att åsiktsöverensstämmelsen har försämrats över tid. Medan väljarna tydligt har gått till vänster (jämför här Lennart Nilssons kapitel i denna volym) har politikerna legat still eller till och med förflyttat sig något till höger.

I denna konkreta vänster–högerfråga är det uppenbart att mekanismerna i regionvalet inte fungerar när det gäller att översätta medborgaropinionen till partimandat. Nästa steg i analysen är att undersöka om den bristande åsiktsöverensstämmelsen gäller lika för alla partier. I vilket parti står de valda närmast respektive längst ifrån väljarna, och hur förhåller sig regionpolitikernas åsikter till kommunpolitikernas i denna fråga? Svaret på dessa frågor kan utläsas i resultaten från tabell 2. Resultaten för 2012 redovisas även grafiskt i figur 2.

Figur 2 Åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och politiker i Västra Götaland 2012 per parti: Inställning till förslaget "Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus" (medelvärden 0–100)

Kommentar: I figuren jämförs medborgare, kommunfullmäktigeledamöter och regionfullmäktigeledamöter, samtliga från Västra Götaland 2012, med avseende på inställning till vinster i sjukvården. Figuren illustrerar särskilt hur medborgare som sympatiserar med ett visst parti förhåller sig till politiker som representerar detta parti. För frågeformulering och partiklassificering av medborgare, se tabell 2.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012 samt Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningarna (KOLFU) 2012.

Det anmärkningsvärda resultatet är att regionpolitikerna i samtliga partier utom Sverigedemokraterna kraftigt avviker från sina väljares positioner när det gäller vinster i sjukvården. Bland de rödgröna partierna står vänsterpartistiska och socialdemokratiska regionpolitiker till vänster om sina väljare i denna fråga. Avvikelsen är 15 respektive 10 skalsteg på den hundrigradiga svarsskalan. Miljöpartistiska regionpolitiker avviker ungefär lika mycket, 13 skalsteg, men åt höger. Miljöpartistiska väljare står tre skalsteg till vänster om socialdemokratiska väljare i denna fråga, men miljöpartistiska regionpolitiker står 20 skalsteg till höger om socialdemokratiska regionpolitiker.

Bland de borgerliga partierna är skillnaderna ännu större mellan medborgare och politiker. Den genomsnittlige väljaren i samtliga fyra borgerliga partier är mer positiv än negativ till att förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus, det vill säga man lutar mer åt vänster än åt höger i denna fråga. Och i samtliga borgerliga partier står regionpolitikerna långt till höger om sina respektive väljare. Störst är skillnaden i Moderaterna och Kristdemokraterna (48 skalsteg), tätt följda av Folkpartiet (46 skalsteg). Det borgerliga parti som i regionpolitiken står närmast sina väljare är Centerpartiet (27 skalsteg). Paradoxen här är att centerpartistiska väljare faktiskt är de som står relativt sett längst till höger i denna fråga samtidigt som centerpartistiska politiker är de borgerliga företrädare som står relativt sett längst till vänster.

Det parti vars genomsnittlige regionpolitiker står närmast sina väljare är Sverigedemokraterna. I detta parti finns inga signifikanta skillnader mellan väljare och valda. Men Sverigedemokraterna är också det parti som har den största interna åsiktspridningen, både bland medborgare och politiker. En rimlig tolkning är att väljare inte röstar på, och politiker inte väljer att representera, Sverigedemokraterna på grund av partiets position i privatiseringsfrågan. Därför ligger medelvärdet bland partiets väljare på samma position som den genomsnittlige väljaren totalt sett, och spridningen inom partiet liknar den som råder i väljarkåren generellt.

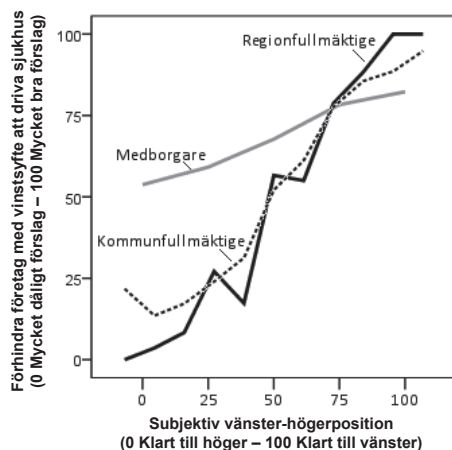
Genom att jämföra åsikter hos kommun- och regionpolitiker inom samma parti kan vi också dra slutsatsen att kommunpolitikerna i samtliga partier avviker åsiktsmässigt från sina väljare i samma riktning som regionpolitikerna, men att de också i samtliga fall står närmare väljarna än vad regionpolitikerna gör. En rimlig tolkning av detta resultat är att den bristande åsiktsöverensstämmelsen i Västra Götaland kan förklaras både av en generell politikereffekt och en mer specifik regionpolitisk effekt. Det är uppenbart att politiker generellt har en mer radikal syn – åt höger och åt vänster – än vad medborgarna har. Detta resultat överensstämmer med det mönster som tidigare forskning funnit (Holmberg 2010). Det betyder förmodligen att oavsett på vilken nivå valet sker så skulle åsiktsöverensstämmelsen brista på denna punkt. Men resultaten indikerar också att det är något i den regionala demokratin som gör åsiktsöverensstämmelsen ännu sämre. Tre möjliga förklaringar till denna del av resultatet är 1) att det regionala valet har särskilt stora brister i termer av väljarnas och politikernas kännedom om varandras ståndpunkter, 2) att regionpolitikernas större kännedom om den regionpolitiska sakfrågan gör att deras ställningstaganden blir mer definitiva medan kommunpolitikernas och medborgares sämre kunskaper skapar en större osäkerhet och därmed mindre entydiga svar, eller 3) att regionpolitiker i en fråga som är specifik för den regionala nivån intar ytterlighetsståndpunkter för att positionera sig i förhållande till varandra i syfte att öka tydligheten i det politiska landskapet. Framtida forskning får visa vilka av dessa tre förklaringar som har fog för sig.

Subjektiv och konkretiserad vänster–högerposition

Ett viktigt resultat i denna studie är den stora skillnaden mellan graden av åsiktsöverensstämmelse när det gäller subjektiv vänster–högerposition och positionen i den konkreta frågan rörande privatisering av sjukhus. När det gäller den subjektiva positionen är åsiktsrepresentativiteten mycket stark, både totalt sett och inom varje parti, medan det motsatta är fallet i frågan om den mer konkreta frågan om vinster i sjukvården. Tack vare att partierna till vänster och till höger åsiktsmässigt avviker åt var sitt håll blir den totala åsiktsöverensstämmelsen för Västra Götalands regionfullmäktige något mindre dålig än vad den annars skulle vara.

En rimlig slutsats av dessa resultat är att kopplingen mellan subjektiv vänster–högerposition och synen på vinster inom sjukvården ser olika ut bland medborgare och politiker. Ordningen mellan partierna på den subjektiva vänster–högerskalan bland medborgare och politiker är ungefär densamma som i frågan om vinster i sjukvården, men spridningen bland politikerna i den senare frågan är mycket större. Hur relationen ser ut mellan åsikterna i de två frågorna bland medborgare, kommunpolitiker och regionpolitiker illustreras i figur 3.

Figur 3 Samband mellan subjektiv vänster–högerposition och åsikt om vinster i sjukvården bland medborgare, regionpolitiker och kommunpolitiker i Västra Götaland 2012 (medelvärden 0–100)

Kommentar: Figurens linjer illustrerar inställningen till vinster i sjukvården (medelvärden 0–100) för medborgare, kommunfullmäktigeledamöter och regionfullmäktigeledamöter med olika position på vänster–högerskalan. Samtliga respondenter är från Västra Götaland 2012. För frågeformulering och partiklassificering av medborgare, se tabellerna 1 och 2.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012 samt Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningarna (KOLFU) 2012.

I figur 3 illustreras tydligt hur politiker på regional och kommunal nivå i princip sätter likhetstecken mellan subjektiv vänster–högerposition och ståndpunkt i frågan om vinster i sjukvården. Sambandet mellan hur man svarat i de två frågorna är mycket starkt bland politiker, medan sambandet bland medborgare är signifikant men klart svagare.² Spridningen i åsikter är även mindre bland medborgare, och även i den grupp medborgare som angett att man står klart till höger är man övervägande negativ till vinstintressen i sjukvården.

Sambandet mellan partitillhörighet och subjektiv vänster–högerposition är mycket starkt i samtliga grupper. Sambandet mellan partitillhörighet och inställning i frågan om vinster i sjukvården är likaledes starkt bland politiker men betydligt svagare bland medborgare.³ En misstanke som väcks av dessa resultat är att medborgare i mindre grad väljer parti efter sin vänster–högerposition utan tvärtom positionerar sig själva på vänster–högerskalan efter vilket parti de sympatiserar med. Det är allmänt känt var partierna står på skalan, och om man sympatiserar med ett visst parti är det kanske rimligt att man placerar sig själv på skalan på samma position – oavsett var man står i de konkreta vänster–högerrelaterade sakfrågorna.

Slutsatser

Detta kapitel inleddes med en sammanfattning av den regionala demokratins problem i Sverige, och därmed också med farhågan att landstingsval i Sverige riskerar att fungera dåligt som en översättning av folkviljan till partimandat i regionfullmäktige. Mot bakgrund av kapitlets resultat är det svårt att dra någon annan slutsats än att dessa farhågor verkar ha fog för sig. Åtminstone om vi ser till den centrala regionpolitiska frågan om synen på vinster i sjukvården.

I nästan alla partier står regionpolitikerna i denna fråga mycket långt från sina egna väljare, och skillnaden är som allra störst för de borgerliga partierna. Skillnaderna är dessutom överlag större än vad som tidigare har noterats på det nationella planet i motsvarande frågor (Holmberg, 2010). Hur stor bristen i åsiktsöverensstämmelse är när det gäller vinster i sjukvården kan illustreras av att moderata, folkpartistiska och kristdemokratiska sympatisörer i Västra Götaland åsiktsmässigt står närmare vänsterpartistiska regionpolitiker i denna fråga än vad de gör de politiker som representerar det egna partiet. Och då står vänsterpartistiska regionpolitiker så långt till vänster som man komma i denna fråga.

I kapitlet har nämnts flera tänkbara förklaringar till bristerna i åsiktsöverensstämmelse. Utöver att regionvalet fungerar dåligt som en översättare av folkviljan kan det finnas egenskaper och ambitioner hos regionpolitiker som förklarar en del av bristerna. Till exempel att deras specialistkunskaper i sakfrågan gör att de har mer bestämda åsikter där kommunpolitiker och medborgare har mer vaga uppfattningar. Ur ett elitdemokratiskt perspektiv kan det till och med vara värdefullt om politiska ledares åsikter avviker från väljarnas om de leder opinionen utifrån sitt mer upplysta perspektiv (jfr elitstyrd opinion, Holmberg, 2010). Men om opinionen vore elitstyrd

skulle vi förvänta oss att väljarna över tid närmar sig de politiska opinionsbildarnas åsikter, och inte som tycks vara fallet här, fjärma sig från dem.

Slutligen kan vi just i denna studie avfärda en vanlig förklaring till brister i åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och politiker, nämligen den att det normalt är svårt för politiker att veta var väljarna står i en viss fråga. Tack vare de västsvenska SOM-undersökningarna finns det få regioner i världen som har bättre kunskapsunderlag om vad medborgare med olika partisympatier har för åsikter i de viktigaste regionpolitiska frågorna.

Noter

- 1 Svarefrekvensen i KOLFU för de två frågor som används i detta kapitel var 77 procent år 2008 och 85 procent år 2012 för ledamöterna i Västra Götalands regionfullmäktige, och 63 procent år 2008 och 72 procent år 2012 bland kommunfullmäktigeledamöterna i Västra Götalands kommuner.
- 2 Sambandet mellan hur man svarat i de två frågorna är 0,72 (Pearsons r) bland kommunpolitiker, 0,79 bland regionpolitiker och 0,28 bland medborgare.
- 3 Sambandet mellan partitillhörighet och subjektiv vänster–högerposition är 0,77 (Eta) bland medborgare med tydlig partisynpaty, 0,85 bland kommunpolitiker och 0,88 bland regionpolitiker. Sambandet mellan partitillhörighet och inställning i frågan om vinster i sjukvården är dock betydligt svagare bland medborgare: 0,27 – att jämföra med 0,76 bland kommunpolitiker och 0,88 bland regionpolitiker.

Referenser

- Berg, Linda, & Henrik Oscarsson (2012). "Regionala val i Sverige", i Linda Berg & Henrik Oscarsson (red), *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Gilljam, Mikael, David Karlsson & Anders Sundell (2010). *Politik på hemmaplan. Tiotusen fullmäktigeledamöter tycker om demokrati*. Stockholm: SKL Kommentus.
- Gilljam, Mikael & David Karlsson (2013). *Kommun- och landstingsfullmäktigeundersökningen 2012*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen och Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet.
- Gustafsson, Anette & David Karlsson (2010). *Regionstorlek och demokrati. Möjliga effekter av en sammanslagning mellan Värmland och Västra Götaland*. Vänersborg: Landstinget i Värmland, Region Värmland och Västra götalandregionen.
- Holmberg, Sören (1974). *Riksdagen representerar svenska folket". Empiriska studier i representativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmberg, Sören (2010). "Dynamisk representation", i Martin Brothén & Sören Holmberg (red), *Folkets representanter. En bok om riksdagsledamöter och politisk*

- representation i Sverige*: Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören & Peter Esaiasson (1988). *De folkvalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige*. Stockholm: Bonnier.
- Johansson, Bengt (2010). "I skuggan av riksdagsvalet. Lokala medievalrörelser och andra rangens val", i Folke Johansson (red), *Kommunalvalet 2006. Väljare och partier i den lokala demokratin*. Göteborg: CEFOS och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.
- Karlsson, David (2012). "Regionala valrörelser och medborgarnas attityder i regionpolitiska frågor", i Linda Berg & Henrik Oscarsson (red), *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Lidström, Anders (2012). "Landstingsval och andra val", i Anders Lidström (red), *Ett delat Norrland – på väg mot regioner?* Umeå: Umeå universitet, Luleå Tekniska universitet & Mittuniversitetet.
- Nilsson, Lennart (red) (2010). *En region blir till. Västra Götalandsregionen 1999-2008*. Göteborg: CEFOS och SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Strömberg, Lars (1974). *Väljare och valda. En studie av den representativa demokratin i kommunerna*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.
- Westerståhl, Jörgen & Folke Johansson (1981). *Medborgarna och kommunen, studier av medborgerlig aktivitet och representativ folkstyrelse*. Rapport 5 från Kommunaldemokratiska forskningsgruppen, Ds Kn 1981:12. Stockholm: Kommundepartementet.
- Wohlgemuth, Daniel (2006). *Den responsiva demokratin? Effekter av medborgarnas delaktighet i den lokala demokratin*. Uppsala: Statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet.

VÄLJARE OCH BRUKARE OM OFFENTLIG OCH PRIVAT VÄLFÄRD I VÄSTSVERIGE¹

LENNART NILSSON

Under senare delen av 1930-talet kom begreppet välfärdsstat i bruk (Kuhnle & Solheim 1985). Utmärkande för välfärdsstaten är att det offentliga spelar en central roll för att garantera befolkningens sociala trygghet. Välfärden vilar på tre grundpelare: familjen, marknaden och staten. I skilda länder kombineras ansvaret olika mellan de tre sfärerna för att skapa trygghet för medborgarna och tillhandahålla service (Esping-Andersen 2002). I sitt klassiska arbete *The Three Worlds of Welfare Capitalism* framhåller Esping-Andersen de sociala rättigheternas kapacitet till ”de-commodification”, det vill säga deras förmåga att göra medborgare oberoende av de rena marknadskrafterna (Esping-Andersen 1990). Ökad kvinnlig förvärvsfrekvens, nya samlevnadsformer, demografiska förändringar med minskat barnafödande och en ökande andel äldre innebär nya utmaningar och störst har förändringarna varit i de skandinaviska länderna (Esping-Andersen 2009). Dessa förändringar ställer krav på anpassning av välfärdsstatens uppbyggnad som har skett mot bakgrund av varje lands historia. Det innebär att välfärdsstaten som vi känner den från den industrialiserade världen uppvisar många nationella särdrag och det har skett stora förändringar över tid. Efter andra världskriget och framför allt under 1960- och 1970-talen genomfördes en snabb utbyggnad av välfärdsstaten i Sverige med en kraftig expansion av både transfereringarna på nationell nivå och de offentligt finansierade tjänsterna främst på lokal och regional nivå (Tarschys 1978).

Efter en lång och obruten expansionsperiod sedan andra världskriget uppgick den totala offentliga sektorns utgifter för konsumtion, investeringar och transfereringar i relation till BNP (utgiftskvoten) 1983/84 till 67 procent.² Under senare delen av 1980-talet minskade utgiftskvoten för att under den ekonomiska krisen i början på 1990-talet stiga till ett ”all time high” 73 procent 1993, främst beroende på den ökande arbetslösheten. De samlade skatterna och socialavgifterna i förhållande till BNP (skattkvoten) uppnådde sitt högsta värde 1989 då den uppgick till 56 procent (Prop. 1995/96:150).

Sedan slutet av 1980-talet har emellertid den svenska välfärdspolitiken präglats av förskjutningar av gränserna mellan de offentliga och privata sfärerna i samhället. Högervägen i de anglosaxiska länderna under Margaret Thatcher och Ronald Reagan och nedmonteringen av planekonomierna i Östeuropa kom att påverka politiken i Europa och på många andra håll i världen. Centrala inslag i nyliberalismen var att minska den offentliga sektorn, sänka skatterna och privatisera offentlig verksamhet (Mydske m. fl. 2007). I Sverige och i de övriga nordiska länderna har

regeringar oavsett partifärg genomfört avregleringar och privatiseringar delvis till följd av ett ökat internationellt beroende, men politikens inriktning har varierat med regeringarnas ideologiska förankring. År 2012 var i Sverige utgiftskvoten 50 procent och skattekvoten 44 procent, vilket återspeglar långtgående förändring av välfärdspolitiken (Prop. 2012/13:100). Det innebär att det offentliga idag spelar en mindre central roll i den svenska välfärdsstaten och att marknaden och familjen tillmätts större betydelse för välfärden i Sverige.

Avvägningen mellan det ideologiskt önskvärda och det ekonomiskt nödvändiga utgör ett dilemma vid allt politiskt beslutsfattande men det sätts på sin spets i ekonomiska kristider. De ekonomiska kriserna under de senaste 30 åren har inneburit att det statsfinansiella läget och förmågan att hantera krisen i sig blivit en fråga också vid diskussionen av välfärdspolitiken.

Som *väljare* har alla röstberättigade möjlighet att ta ställning till den offentliga sektorns omfattning och inriktning i de allmänna valen via val av parti och genom andra former av politisk aktivitet kan medborgarna också försöka påverka politikens innehåll. Utmärkande för den svenska välfärdsstaten är att praktiskt taget alla invånare kommer i kontakt med välfärdsstaten både som *brukare* av service och bidrag och som *skattebetalare*. Dessutom är en stor del av alla yrkesverksamma *anställda* inom den offentliga sektorn. Det är i dessa fyra roller som medborgarna möter välfärdsstaten (Nilsson 1996; Dahlberg & Vedung 2001).

Redan 1986 genomförde SOM-institutet de första studierna av svenska folkets inställning till den offentliga sektorn och förslag till förändringar av dess gränser i form av privatiseringar. På 1990-talet inleddes undersökningar om åsikter i skattefrågor. En av de mest omdebatterade frågorna under senare år har varit vinster inom skattefinansierad välfärd. I detta kapitel ska medborgarnas inställning till välfärdsstatens gränser i Västsverige och Sverige med tyngdpunkt på de senaste åren analyseras i två avseenden: attityder till privatisering samt åsikter om vinstutdelning inom välfärdssektorn med särskilt fokus på väljar- och brukarrollerna. Underlaget för analyserna utgörs av data från de nationella SOM-undersökningarna 1986-2012 samt de västsvenska SOM-undersökningarna sedan 1998.

Opinionen kring privatisering

I de nationella SOM-undersökningarna har ingått frågor om förslag till privatisering sedan 1987 (Nilsson och Strömberg 1988). Över en längre tid har det varit möjligt att följa opinionsutvecklingen inom tre områden: sjukvård, skola och äldreomsorg (Nilsson 2013). Skola och äldreomsorg är centrala primärkommunala uppgifter medan sjukvården är den viktigaste landstingskommunala/regionala uppgiften. I de västsvenska undersökningarna har inställningen till privatisering studerats sedan starten 1998.

De svarande har på dessa områden haft att ta ställning till följande förslag i de västsvenska undersökningarna:

A. Privatisering i betydelsen övergång till en ökad andel privat produktion:

- Bedriva mer av sjukvården i privat regi,
- Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus,
- Satsa mer på friskolor,
- Låta privata företag svara för äldreomsorg.

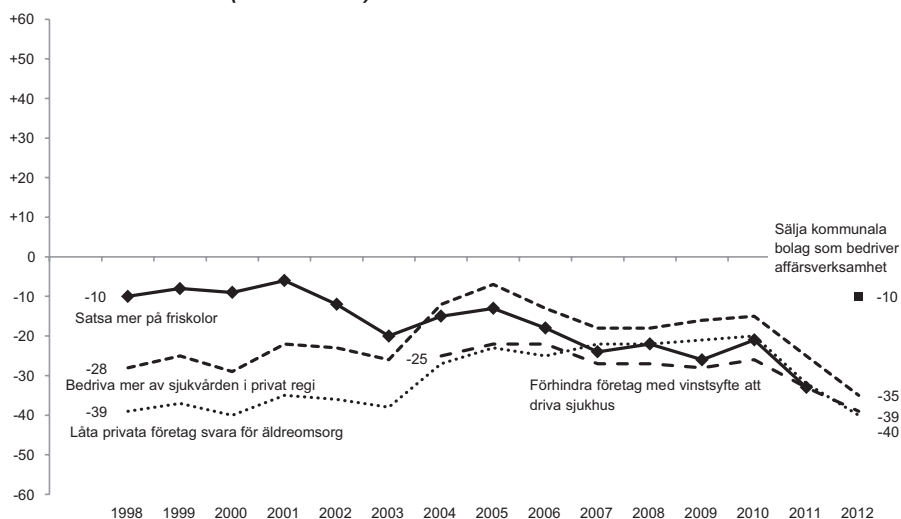
B. Försäljning av kommunal affärsverksamhet:

- Sälja kommunala bolag som bedriver affärsverksamhet.

Två av förslagen i grupp A avser en förändring mot ökade privata inslag i produktionen av offentligt finansierade tjänster men inte nödvändigtvis en övergång till en huvudsakligen icke-offentlig modell; de andra två avser att tillåta privat äldreomsorg respektive förhindra denna typ av privatisering för sjukhus. Den senare frågan avser uttryckligen vinstdrivande verksamhet när det gäller sjukhusvården. Utmärkande för förslagen i grupp B är att de avser verksamheter som finansieras av dem som köper tjänster men att produktionen ska överföras från offentliga till privata företag.

I Västra Götaland har inställningen till privatisering inom vård, skola och omsorg varit övervägande negativ med en klart mer kritisk inställning under senare år (se figur 1).

Figur 1 *Inställning till privatisering av offentlig verksamhet, Västra Götaland 1998-2012 (balansmätt)*

Kommentar: Balansmättet kan variera mellan +100 (alla svarspersoner anger mycket eller ganska bra förslag) och -100 (alla svarspersoner anger ganska eller mycket dåligt förslag). För frågan om vinstdrivande sjukhus är positiv övervikt lika med negativ till privatisering. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Frågan innehåller totalt 13 påståenden som respondenterna kan ta ställning till. Frågan har fem svarsalternativ: "mycket bra förslag; ganska bra förslag; varken bra eller dåligt förslag; ganska dåligt förslag; mycket dåligt förslag."

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2012.

Inställning till offentligt finansierade insatser inom skolan har registrerats genom förslaget *satsa mer på friskolor*. Den fria etableringsrätten innebär att regelsystemet ger möjligheter till ökade satsningar för privata aktörer. Stödet för friskolorna har i Västra Götaland stegvis minskat från balansmått -10 vid periodens början till -32 år 2011. Inställningen till friskolorna har dock varierat starkt mellan olika typer av kommuner, främst mellan storstäder och glesbygdskommuner (Carlsson 2006).

Under perioden 1998-2005 minskade motståndet mot att bedriva mer av sjukvården i privat regi för att därefter på nytt öka och under senare år är inställningen klart mer negativ och 2012 på samma nivå som vid periodens början. Det har sedan 2004 då frågan första gången ställdes i Västsverige funnits en klart negativ inställning till att företag med vinstsyfte ska kunna driva sjukhus och stödet för en stopplag har ökat under senare år. Attityden till privat äldreomsorg har genomgående varit övervägande negativ men blev stegvis mindre negativ fram till år 2010. Även på detta område har emellertid den kritiska inställningen blivit starkare under senare år.

På nationell nivå följer förändringen av attityden till privatisering samma huvudmönster som inställningen till den offentliga sektorn som helhet (Nilsson 2013). Motståndet mot privatiseringar minskade 1988-1990. År 1990 efter Berlinmurens fall och under den anglosaxiska högvägen fanns ett klart stöd för privatiseringar inom sjukvården, och av statlig affärsverksamhet, medan det var lika många för som emot privatiseringar inom skola och äldreomsorg. Under den ekonomiska krisen i början av 1990-talet minskade opinionsstödet för privata alternativ mycket kraftigt. År 1993/94 var motståndet mot privata lösningar inom sjukvård, skola och äldreomsorg väsentligt större än 1987. På dessa tre områden tog en majoritet avstånd från ytterligare privatiseringar. För sjukvården var förändringen särskilt markant.

Under perioden 1993-2006 minskade motståndet mot privatiseringar inom skola, sjukvård och äldreomsorg. Efter 2006 har emellertid opinionen vänt och under de senare åren har motståndet mot privatiseringar inom dessa områden ökat markant. Det råder stor överensstämmelse mellan utvecklingen i Västsverige och hela Sverige under denna period.

År 2012 är det i Västra Götaland bara bland moderata sympatisörer som det finns en positiv övervikt för att bedriva mer av sjukvården i privat regi. I övrigt är det en negativ övervikt till privatiseringar inom alla partier när det gäller vård och omsorg (tabell 1). År 2011 var det bland KD-sympatisörer lika många som var för som emot att satsa mer på friskolor. I den västsvenska undersökningen 2012 ingick också en fråga om att *Sälja kommunala bolag som bedriver affärsverksamhet*. Det är en blockskiljande fråga med en svag positiv övervikt för bland FP-, KD- och M-sympatisörer, där de rödgröna partierna är emot. SD-sympatisörer är också kritiska till en utförsäljning av kommunala bolag. Vid en jämförelse mellan partiernas sympatisörer på nationell och regional nivå är huvudmönstret detsamma i hela Sverige som i Västra Götaland.

Tabell 1 Partisynpati och förslag om förändring av den offentliga sektorns gränser, Västra Götaland 2011/2012 (balansmätt)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Totalt
Bedriva mer av sjukvården i privat regi 2012	-89	-68	-62	-12	-9	-20	6	-35	-36
Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus 2012	72	54	66	8	26	42	16	40	39
Låta privata företag svara för äldreomsorg 2012	-86	-69	-61	-12	-8	-29	-5	-42	-41
Satsa mer på friskolor 2011	-79	-59	-48	-27	-27	2	-5	-43	-33
Sälja kommunala bolag som bedriver affärsverksamhet 2012	-51	-28	-18	-5	5	4	12	-14	-11
Minsta antal svar 2012 (n)	156	816	265	85	156	108	811	200	2909

Kommentar: Svarspersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i tabellen och svarsalternativen var: 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2011 och 2012.

Sammanfattningsvis kan vi så långt konstatera att under senare år har svenska folket och västsvenskarnas inställning till privatiseringar blivit mer negativ. Samtidigt har stödet för den offentliga sektorn ökat och villigheten att sänka skatterna minskat (Nilsson 2013). Resultaten överensstämmer med Stefan Svallfors slutsats baserad på Välfärdsstatsundersökningarna 1986-2010 att det inte finns något sviktande opinionsstöd för välfärdsstaten. Allmänheten gör bedömningen att stat och kommun är bäst lämpade att sköta service inom vård, skola och omsorg (Svallfors 2013).

Attityden till privatisering bland brukare och anhöriga

I den västsvenska undersökningen finns uppgifter om vilka som direkt och indirekt har kontakt med vård, skola och omsorg som brukare och nära anhöriga till brukare. I det följande ska redovisas hur dessa grupper ser på frågan om offentlig eller privat drift av välfärden. Mest utförliga uppgifter föreligger för sjukvården; det gäller inställningen till de två förslagen: *Bedriva mer av sjukvården i privat regi* och *Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus*.

Bland både brukare och nära anhöriga till brukare av både offentlig och privat vård finns det en majoritet emot privatiseringar av sjukhusvården; det är cirka 60 procent som vill förbjuda vinstdrivande företag att driva sjukhus; bland anhöriga till

dem som nyttjar privat vårdcentral är dock andelen något lägre och andelen osäkra högre (tabell 2). När det gäller frågan om att *bedriva mer av sjukvården i privat regi* är det också en majoritet emot bland brukarna oavsett vilken typ av vårdcentral man valt. Genomgående är det en stor övervikt emot att bedriva mer av vården i privat regi bland både brukare och nära anhöriga. Oavsett vilken typ av sjukhusvård man kommit i kontakt med är det också en klar majoritet som är emot privatisering av sjukvården.

Tabell 2 Privatisering av sjukvården – brukare och nära anhöriga till brukare, Västra Götaland 2012 (procent)

	Bedriva mer av sjukvården i privat regi				Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus			
	Sjukhusvård		Vårdcentral		Sjukhusvård		Vårdcentral	
	akut	annan	offentlig	privat	akut	annan	offentlig	privat
Brukare:								
Bra	20	21	17	25	60	62	63	59
Varken eller	19	21	22	23	15	17	16	18
Dåligt	60	57	60	51	24	20	20	23
Vet ej	1	1	1	1	1	1	1	0
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100
Balansmått	-40	-36	-43	-26	36	42	43	36
Antal svar	648	1 090	1584	733	648	1 090	1 584	733
Nära anhörig:								
Bra	19	20	23	25	63	62	60	52
Varken eller	25	24	25	25	19	19	18	24
Dåligt	55	55	51	50	18	19	21	24
Vet ej	1	1	1	0	0	0	1	0
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100
Balansmått	-36	-35	-28	-25	45	43	39	28
Antal svar	930	921	724	413	930	921	724	413

Kommentar: Uppgift om brukare och nära anhöriga till brukare framgår av fråga 38 i formuläret (se bilaga). Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

När det gäller äldreomsorgen är det få brukare som ingår i undersökningen men bland anhöriga oavsett offentlig eller privat omsorg är det en klar majoritet emot att *Låta privata företag bedriva äldreomsorg*. Bland brukarna av kommunal äldreomsorg är det tre fjärdedelar som motsätter sig en privatisering på detta område.

På skolområdet finns emellertid betydande skillnader mellan dem som har direkt eller indirekt kontakt med fristående och kommunala skolor. Det förslag som de svarande fått ta ställning till är *satsa mer på friskolor* (tabell 3).

Tabell 3 Privatisering av skolan – brukare och nära anhöriga till brukare, Västra Götaland 2012 (procent)

Satsa mer på friskolor

	Kommunal grundskola	Kommunal gymnasieskola	Fristående skola
Brukare:			
Bra	16	22	42
Varken eller	31	35	36
Dåligt	52	42	20
Vet ej	1	1	2
Summa	100	100	100
Balansmått	-36	-20	+22
Antal svar	287	158	86
Nära anhörig:			
Bra	16	17	30
Varken eller	31	28	34
Dåligt	51	52	34
Vet ej	3	3	2
Summa	100	100	100
Balansmått	-35	-35	-4
Antal svar	900	643	291

Kommentar: Uppgift om brukare och nära anhöriga till brukare framgår av fråga 41 i formuläret (se bilaga). Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Bland brukare och nära anhöriga med kontakt den kommunala grundskolan är det hälften som är emot att satsa mer på friskolorna och en knapp femtedel som är för. Detsamma gäller anhöriga till dem som går på kommunala gymnasieskolor medan övervikten är mindre bland gymnasisterna i kommunala skolor. Bland elever i fristående skolor finns en klar övervikt för att satsa mer på friskolor medan det bland de anhöriga är lika många för som emot.³

Vinster i välfärden?

Under den ekonomiska krisen på 1990-talet fattade regeringen Bildt beslut som kom att innebära djupgående förändringar av den svenska välfärdsstaten med öppnandet för privata aktörer inom vård, skola och omsorg. Tidigare hade produktionen av den offentligt finansierade verksamheten nästan uteslutande bedrivits av stat, landsting och kommuner eller affärsdrivande verk och offentligt ägda företag. Utmärkande för den nya politiken var marknadsinriktningen dvs. privata företag skulle öka mångfalden och effektivisera välfärdssektorn. De viktigaste skälen emot var att privatisering riskerar att leda till ökad ojämlikhet och segregation samt att den demokratiska kontrollen minskar (Bendz 2012; Kastberg 2010).

Utvecklingen har gått mot att vinstdrivande företag har expanderat medan den tredje sektorn bestående av ekonomiska och ideella föreningar, stiftelser och trossamfund samt andra icke vinstdrivande organisationer fortsatt svarar för en liten andel av den icke offentliga verksamheten i Sverige. Inom vården är det främst inom den öppna vården som privatiseringen ägt rum. År 2009 var i Sverige cirka en tredjedel av personalen privat anställda och ökningen har främst skett inom stora och utlandsägda företag.⁴ Inom äldreomsorgen har expansionen inom privata företag också varit mycket snabb. Även här har andelen anställda inom non-profit organisationer minskat. Detsamma gäller personlig assistens. Det är emellertid stora skillnader mellan olika kommuner och landsting/regioner när det gäller andelen privata utförare inom vård och omsorg. Inom skolan och förskolan är förutsättningarna annorlunda genom pengsystemet. Non-profitsektorn är större än inom vård och omsorg men det är inom den kommersiella delen som expansionen skett. Speciellt gäller det gymnasieskolan, där de vinstdrivande bolagen dominerar helt inom den privata sektorn. Däremot arbetar nio av tio i folkhögskolor och bildningsförbund inom ideella organisationer (Johansson 2011).

Inom sjukvård och äldreomsorg verkar privata företag även i flera europeiska länder (Norberg 2012). Av tradition svarar icke vinstdrivande organisationer för en betydande andel av vården och omsorgen och i flera fall har också åtgärder vidtagits för att stimulera denna typ av verksamhet (Johansson 2011).

Vinster inom välfärden har på senare tid varit en mycket omdebatterad politisk fråga. Vänsterpartiet kräver förbud mot vinster och socialdemokraterna och LO har tagit ställning för begränsningar i möjligheterna till vinstuttag. I *Framtidskontraktet* antaget av Socialdemokraternas partikongress i april 2013 framhålls att ”Vinstintresset skall inte vara styrande i välfärden”. Vidare heter det att förslagen i *Framtidskontraktet* ska avsevärt begränsa vinsterna (www.socialdemokraterna.se). LO vill i rapporten ”Åtgärder för att begränsa vinst i välfärden” gå väsentligt längre (www.lo.se). Miljöpartiet uttalade sig på sin kongress 2012 mot ett vinstförbud men för begränsningar i vinstuttag. I en debattartikel i SvD framhöll tre företrädare för Miljöpartiet samma år att ”Syftet med att driva skolor får aldrig vara den egna plånboken.” (Romson m. fl. 2012). Ett år senare beslutade kongressen att skriva in i partiprogrammet att

”eventuell vinst skall återinvesteras i verksamheten”. I sitt sommartal 2012 framhöll Sverigedemokraternas partiledare att välfärden inte är vilken marknad som helst och att vinstuttag måste regleras hårdare (www.sverigedemokraterna.se).

De borgerliga partierna har gemensamt betonat att valfrihet förutsätter privata alternativ och därmed också vinstdrivande verksamhet och att effektiviteten främjas av privat företagsamhet inom välfärdssektorn. Men det förekommer också en intern debatt mellan allianspartierna i regeringen. Företrädare för KD, C och FP förespråkar att Lagen om valfrihetssystem (LOV, SFS 2008:962) ska ändras och tillämpas i alla kommuner och landsting/regioner medan finansmarknadsministern och Moderaternas gruppleddare i riksdagen föreslagit att den inte bör göras obligatorisk (Norman & Kinberg Batra 2013 och 2012).

Svenskt Näringslivs VD Urban Bäckström framhöll i ett brev till medlemsföretagen att den socialdemokratiska partikongressens förslag om välfärdsföretag i *Framtidskontraktet* är ”den värsta inskränkningen av fri företagsamhet sedan löntagarfonderna” (www.di.se 20130413). Andra aktörer inom detta område har också deltagit i debatten, t.ex. Sveriges Kommuner och Landsting, Dagens Samhälle, Almega, Vårdföretagarna, Friskolornas riksförbund, Timbro, FAMNA – idéburen vård och omsorg, Idébundna skolors riksförbund samt berörda fackliga organisationer (se bl.a. www.svd.se/opinion/brannpunkt).

I arbetet *Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd?* konstaterade ledande svenska välfärdsforskare att det i stor utsträckning saknas forskning och kunskap om effekterna av de välfärdspolitiska reformerna och konkurrensens konsekvenser, vilket i sig var ett ställningstagande som vällade stor debatt (Hartman red. 2011). I boken *Plikten, profiten och konsten att vara människa* diskuterar Göran Rosenberg vinst som mål och medel och välfärdstjänsternas speciella karaktär (Rosenberg 2013).

Ett stort antal arbeten har publicerats med jämförelser av kvalitet i verksamheten som bedrivs i olika typer av organisationer. I en omfattande metaanalys publicerad 2009 i den ansedda tidskriften *British Medical Journal*, ”Quality of care in for-profit and in not-for-profit nursing homes: systematic review and meta-analysis”, finner forskarna att personaltätheten och personalens utbildning är högre i icke vinstdrivande äldreomsorg med medicinsk personal, vilket bedöms vara en faktor av stor betydelse för kvaliteten (Comondore, m. fl. 2009). Även vid jämförelser mellan olika skolor diskuteras betydelsen av lärartäthet och lärarnas kompetens, där det i Sverige finns mycket stora skillnader mellan kommunala skolor och olika typer av friskolor. Lärartätheten per 100 elever varierar från 8,6 i skolor drivna av ideella organisationer, 7,9 i kommunala skolor till 6,8 i enskilda företag; två av de stora skolkoncernerna Kunskapsskolan och Vittra har redovisat färre än 6 lärare per 100 elever (Johansson 2011).

Ledamöter vid Kungl. Vetenskapsakademien och andra forskare publicerade i år artikeln ”Sätt stopp för vinstuttag i skolan” baserad på ett symposium, *Ideas and consequences of market principles in education*, där forskarna med hänvisning till

erfarenheterna från Finland gör bedömningen att ”Möjligheten att bedriva skolverksamhet i vinstdrivande syfte bör elimineras” (Cannon m.fl. 2013).

Vinst i sig är emellertid inte kontroversiellt eftersom ingen har invändningar mot vinster som återinvesteras i verksamheten. Det är uttag eller utdelning av vinster till ägarna som det råder olika uppfattningar om oavsett om utbetalning sker löpande enligt beslut av stämma eller i samband med försäljning av företag. Vad som varit särskilt omdiskuterat har varit om företagen betalar skatt i Sverige eller i länder med mer gynnsamma skatteregler, speciellt om det sker inom ramen för internationella koncerner med möjlighet att påverka var och i vilka former vinstuttaget sker.

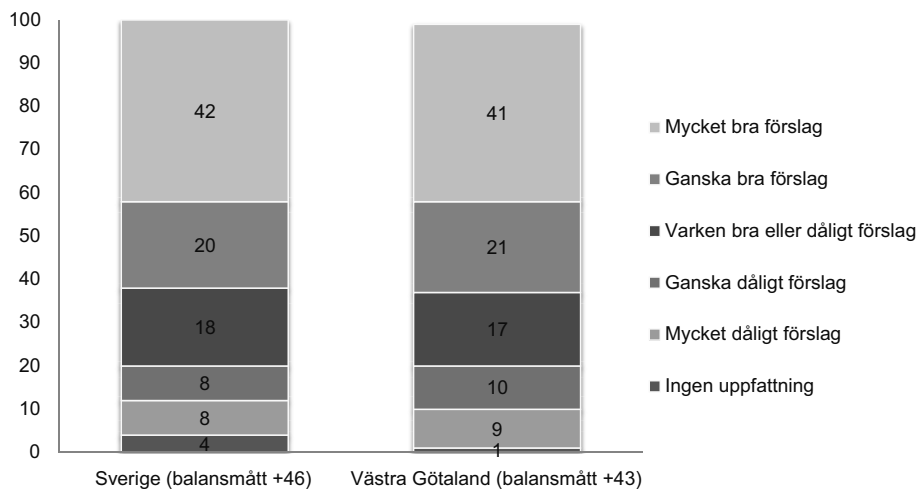
I 2012 års SOM-undersökningar ingick för första gången en generell fråga om vinster inom välfärden med följande formulering *Vinstutdelning ska inte tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg*. Frågan avsåg alltså uttryckligen vinstutdelning med angivande av de tre kärnområdena inom skattefinansierad välfärd. Den var inriktad på ett långtgående alternativ till nuvarande förhållanden, som medger vinstutdelning, och innebar att man skulle införa ett förbud mot vinstutdelning. På samma sätt som frågorna om den offentliga sektorn, skatter och privatiseringar fanns två positiva svarsalternativ, *Mycket* och *Ganska bra*, ett mittalternativ *Varken bra eller dåligt* samt två negativa, *Mycket* eller *Ganska dåligt*. Dessutom redovisas de som avstått från att besvara denna delfråga som *Ingen åsikt*. Det är viktigt att framhålla att i frågan anges inga motiv för eller emot utan den avser principfrågan om vinstutdelning ska vara tillåten eller inte. För den som motsatte sig förslaget fanns således möjlighet att ange att man tycker att det var ett dåligt förslag, att man var tveksam eller avstå från att svara.

Frågan om vinstutdelning ingick både i de nationella undersökningarna 2012 och i den västsvenska SOM-undersökningen. Som framgår av figur 2 är resultaten från undersökningarna i det närmaste identiska. Drygt 60 procent anser att vinstutdelning inte ska tillåtas medan mindre än 20 procent tycker att det är ett dåligt förslag. Knappt var femte svarande väljer alternativet varken bra eller dåligt förslag och det är få som inte har någon åsikt. Dessutom ska framhållas att ca 40 procent väljer ytterlighetsalternativet *mycket bra förslag*. Det senare är ett mycket ovanligt svarsmönster när det gäller den här typen av frågor och är ett uttryck för intensitet i svaren. Av 59 åsiktsfrågor i 2012 års nationella undersökning är det bara i två frågor, där en större andel valt alternativet *mycket bra förslag* nämligen *Satsa mer på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män* (51 %) och *Satsa mer på ett miljövänligt samhälle* (45 %) (Nilsson 2013).

Genomgående är det små skillnader mellan olika socioekonomiska grupper i denna fråga; när det gäller kön och utbildning är det mycket små skillnader, det samma gäller stad – land och det kan noteras att Stockholm inte avviker i detta avseende trots att privatiseringarna gått längre i Stockholms stad och Stockholms läns landsting än i andra delar av landet. Balansmättet för de yngsta är lägre än för övriga åldersgrupper men det beror på att de i mindre utsträckning har en bestämd uppfattning. Högre tjänstemän och företagare liksom höginkomsttagare är mindre

positiva till att inte tillåta vinstutdelning men det är även bland dessa grupper en klart positiv övervikt. Det är inga större skillnader i synen på vinstutdelning om man arbetar i offentlig eller privat sektor men det största stödet för att inte tillåta vinstutdelning finns bland dem som är anställda inom ideell sektor (Nilsson 2013).

Figur 2 Vinstutdelning ska inte tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg, Sverige och Västra Götaland 2012 (procent)

Kommentar: Svarspersonerna har fått ta ställning till förslaget som redovisas i figuren och svarsalternativen var: 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag.

Källa: Den nationella och den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Vinstutdelning och partisympati

I den politiska debatten och i riksdagen finns klara blockskillnader som legat till grund för de politiska besluten på detta område med stor samstämmighet bland allianspartierna medan de rödgröna partierna varit oeniga. Hur ser det då ut bland partiernas sympatisörer?

Bland samtliga partiers sympatisörer finns det på nationell nivå en klar övervikt för att det är ett bra förslag att inte tillåta vinstutdelning. Inom alla partier utom Folkpartiet är en majoritet för förslaget; bland de rödgröna 70 procent eller mer, bland KD och SD sympatisörer ca 60 procent och bland C- och M-sympatisörer drygt 50 procent. Bara bland FP:s sympatisörer föreligger ej majoritet för förslaget,

48 procent. Andelen som tycker att det är ett dåligt förslag varierar från tre procent (V) till 27 procent (FP).

I Västsverige gäller samma huvudmönster och bland alla partiers sympatisörers är det 2012 en majoritet som instämmer i att *vinstutdelning ska inte tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg* (se tabell 4). Starkast är stödet bland de röd-gröna 70-80 procent och bland övriga är det 50-60 procent som stöder förslaget; minst positiva är M- och C-sympatisörerna med cirka en fjärdedel som tycker att det är ett dåligt förslag och det är endast cirka 10-20 procent som inte tar ställning.

Tabell 4 Partisynpati och förslaget Vinstutdelning ska inte tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg Västra Götaland 2012 (procent och balansmätt)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Totalt
Bra förslag	81	69	79	52	59	62	51	55	62
Varken eller	9	12	11	19	22	19	23	21	17
Dåligt förslag	9	17	8	27	18	18	25	23	19
Ingen åsikt	1	2	2	2	1	1	1	1	2
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Balansmätt	72	52	71	25	41	44	26	32	43
Minsta antal svar 2012 (n)	156	816	265	85	156	108	811	200	2 909

Kommentar: Svarepersonerna har fått ta ställning till förslaget som redovisas i rubriken och svarsalternativen var: 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Synen på vinstutdelning bland brukare och nära anhöriga till brukare

I väljarrollen är det oavsett partitillhörighet alltså en mycket stark övervikt för att inte vilja tillåta vinstutdelning både i Västra Götaland och i hela Sverige. Men i vilken utsträckning påverkas inställningen av brukarrollen, det vill säga om man själv nyttjar privata tjänster inom vård, skola och omsorg eller är nära anhörig till någon som brukar privata alternativ?

Brukarna av både offentliga och privata alternativ inom vård, skola och omsorg gör samma bedömning av vinstutdelning som allmänheten, det vill säga cirka 60 procent tycker att det inte ska tillåtas (tabell 5). Endast eleverna i kommunala

gymnasier och fristående skolor ligger något lägre men även bland dem är det en majoritet som inte vill tillåta vinstutdelning. Det är genomgående små skillnader mellan dem som nyttjar privat och offentlig service. Var femte brukare tycker att det är ett dåligt förslag att inte tillåta vinstutdelning med en något högre andel bland dem som nyttjar kommunal äldreomsorg, 26 procent. Fyra av fem brukare tar ställning i vinstutdelningsfrågan, men med en något lägre andel bland gymnasisterna, cirka 70 procent. Samma huvudmönster gäller för nära anhöriga till brukarna. Bland dem som varken har direkt kontakt med respektive serviceområde som brukare eller indirekt har det som nära anhörig är resultatet detsamma som bland allmänheten.

Tabell 5 *Inställningen till vinstutdelning bland brukare och nära anhöriga till brukare av offentlig och privat vård, skola och omsorg i Västra Götaland 2012 (procent)*

	Kom- munal barn- omsorg	Föältra- kooperativ privat barn- omsorg	Kom- munal grund- skola	Kom- munal gymna- sieskola	Fri- stående skola	Folk- tand- vården	Privat tand- läkare	Offentlig vård- central	Privat vård- central/ läkare	Kom- munal äldre- omsorg	Privat äldre- omsorg
Brukare:											
Bra	65	-	64	53	54	64	63	65	64	62	-
Varken eller	18	-	19	29	23	17	16	16	15	9	-
Dåligt	16	-	16	17	22	18	20	18	20	26	-
Vet ej	1	-	1	1	1	1	1	1	1	3	-
Summa	100	-	100	100	100	100	100	100	100	100	-
Antal svar	344	44	269	116	70	1 063	1 096	1 584	733	68	15
Anhörig:											
Bra	67	62	62	63	63	63	66	61	57	65	56
Varken eller	16	21	18	19	21	18	20	18	23	18	21
Dåligt	16	17	19	17	15	18	14	20	19	17	23
Vet ej	1	0	1	1	1	1	0	1	1	0	0
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	782	130	791	532	252	646	343	724	413	452	66

Kommentar: För förslaget som svarspersonerna har fått ta ställning till se figur 2. Uppgift om brukare och nära anhöriga till brukare framgår av fråga 38 i formuläret (se bilaga). För grupper med färre än 50 svarande redovisas ej uppgifter.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Bland väljarna är det i Västra Götaland oavsett parti en majoritet för att inte tillåta vinstutdelning inom skattefinansierad vård skola och omsorg. Bland brukarna och deras anhöriga gäller detsamma. Stödet för att tillåta vinstutdelning är genomgående mycket lågt.

Väljare och brukare om privatisering och vinster i välfärden

Under de senaste årtiondena har omfattande förändringar av den svenska välfärdsstaten genomförts. Socialdemokratiska regeringar under 1980-talet decentraliserade och avreglerade och borgerliga regeringar har med början under 1990-talet minskat den offentliga sektorn, sänkt skatterna och privatiserat, främst inom tjänstesektorn. Dessutom har djupgående förändringar av socialförsäkringssystemen genomförts som gäller a-kassan och sjukförsäkringarna (Oskarson 2013). Med beaktande av välfärdspolitikens förändringar inom både tjänstesektorn och transfereringssystemen är det ett systemskifte som genomförts i Sverige. Särskilt tydligt är det inom skolans område.

De under senare år genomförda förändringarna på välfärdspolitikens område har i en rad avseenden avlägsnat Sverige från övriga nordiska länder (Kroll & Blomberg 2013). Det gäller bl.a. omfattningen av de vinstdrivande bolagens ansvar för produktionen av välfärdstjänster och reglerna för riskkapitalbolagens verksamhet inom välfärdssektorn. I strävan att snabbt genomföra förändringar på dessa områden privatiserades utan att system för reglering, uppföljning och kontroll hade utarbetats vid implementeringen. Först i efterhand pågår ett arbete för att vidta åtgärder (Hartman red. 2011). Det gäller också frågan om på vilken nivå ansvar ska utkrävas. Även i andra avseenden har regelsystemen inte anpassats till de nya förutsättningarna; det gäller bl.a. reglerna för insyn och meddelarskydd samt redovisningen av bidrag till politiska partier.

I denna artikel har inställningen till systemskiftet studerats med inriktning på attityder till förskjutningar av den offentliga sektorns gränser i form av privatiseringar. Dessutom har den principiella inställningen till vinstutdelning undersökts 2012. För de berörda är det verksamhetens kvalitet som är viktigast men verksamheten kan bedrivas i olika former och här är det synen på välfärdsstaten som analyserats.

Det finns idag en klar övervikt emot en minskning av den offentliga sektorn och det finns en negativ inställning till privatiseringar inom vård, skola och omsorg. Det gäller såväl bland de rödgrönas som bland allianspartiernas sympatisörer i Västra Götaland och i hela Sverige; det enda undantaget är moderata sympatisörer, där det finns en svag övervikt för att bedriva mer av sjukvården i privat regi. Det finns bristande åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och valda när det gäller synen på välfärdsstatens gränser på både nationell och regional nivå (Karlsson 2013). När det gäller brukarna och deras anhöriga gör de samma bedömning som allmänheten av privatiseringar inom vården. Elever i friskolorna är dock mer positiva till att satsa mer på friskolor medan det finns en klart negativ övervikt bland dem som har kontakt med den kommunala skolan.

Bland alla partiernas sympatisörer finns det i Västra Götaland en majoritet emot vinstutdelning inom skattefinansierad vård, skola och omsorg. Detsamma gäller för brukarna av privata välfärdstjänster och deras nära anhöriga inom alla undersökta områden.

Den förändrade inriktningen av välfärdspolitiken under senare år innebär att det offentliga idag spelar en mindre central roll i den svenska välfärdsstaten när det gäller medborgarnas sociala trygghet och att marknaden tillmäts större betydelse för välfärden i Sverige. Stödet för detta systemskifte inom välfärdspolitiken är svagt såväl i Västra Götaland som i Sverige som helhet. I dagens medialiserade samhälle är frågornas inramning av mycket stor betydelse i kampen om väljarna. Detta förhållande är högst påtagligt när det gäller välfärdsretoriken. Långsiktigt är det en fråga om trovärdighet, då väljarnas erfarenheter möter de politiska budskapen och resultaten av genomförda förändringar.

Noter

- ¹ Denna artikel bygger i stora delar på tidigare artiklar av författaren inom samma ämnesområde, senast *Välfärdspolitik och välfärdsopinion 1986-2012: Vinster i välfärden?* (Nilsson 2013).
- ² Måttet kan teoretiskt anta värden över 100 procent då det innefattar beskattningsbara transfereringar.
- ³ På grund av få svarande redovisas elever i fristående skolor i en grupp.
- ⁴ Den officiella statistiken har gjort det svårt att urskilja olika typer av privata utförare. Inom Statistiska centralbyrån (SCB) pågår dock ett arbete för att anpassa den svenska statistiken till ett internationellt klassifikationssystem för icke-kommersiella privata aktörer.

Referenser

- Bendz, A (2012) "Vårdvalet i Västsverige". I Bergström, A (red) *Västsvensk vardag*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Cannon, B m.fl. (2013) "Sätt stopp för vinstuttag i skolan" *Svenska Dagbladet* 130327
- Carlson, B R (2006) "Friskolor mellan ideologi och erfarenhet". I Nilsson, L (red) *Nya gränser – Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Comondore, V R m. fl. (2009) "Quality of care in for-profit and in not for profit nursing homes: systematic review and meta-analysis". *British Medical Journal*, *BMJ* 2009;339
- Dahlberg, M och Vedung, E (2001) *Demokrati och brukarutvärdering*. Lund: Studentlitteratur.
- Esping-Andersen, G (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity press.
- Esping-Andersen, G (2002) "Towards the Good Society, Once Again?" I Esping-Andersen, G m.fl. (2002) *Why we need a New Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, G (2009) *The Incomplete Revolution. Adapting to women's new roles*. Polity Press.

- Hartman, L (2011) (red) *Konkurrensens konsekvenser: Vad händer med välfärden?* Stockholm: SNS Förlag.
- Johansson, O (2011) *Tjäna eller tjäna? – om vård eller vinst? Privatisering av vård, omsorg, skola – vilka tar över?* FAMNA – idéburen vård och social omsorg.
- Karlsson, D (2013) ”Åsiktöverensstämmelse mellan väljare och valda i regionpolitiken”. Kapitel i denna volym.
- Kastberg, G (2010) *Vad vet vi om kundval – en forskningsöversikt*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting, SKL.
- Kroll, C och Blomberg, H (2013) ”Svensk välfärd i ett nordiskt perspektiv”. I Swärd, H, Edebalk, PG och Wadensjö, E (red) *Vägar till välfärd – idéer, inspiratörer, kontroverser, perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Kuhnle, S och Solheim, L (1985) *Velferdsstaten – vekst og omstilling*. Oslo: Tano Aschenhoug.
- Mydske, P K, Claes, D H och Lie A (2007) *Nyliberalisme ideer och politisk virklighet*. Oslo: Universitetsforlage.
- Nilsson, L (1996) Medborgarna och servicedemokratin. I Rothstein, B och Särilvik, B (red) *Vetenskapen om politik. Festskrift till professor emeritus Jörgen Westerståhl*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2013) ”Välfärdspolitik och välfärdsopinion 1986-2012. Vinster i välfärden?” I Weibull, L, Oscarsson, H och Bergström, A red. *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L och Strömberg, L (1988) ”Offentligt – privat, Svenska Folkets åsikter om privatisering och avreglering.” I Holmberg, S och Weibull, L (red) *SOM-undersökningen 1987*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Norberg, H (2012) *Privata företag inom skola, vård och omsorg i Storbritannien, Frankrike, Tyskland och Tjeckien – en översikt*. Friskolornas riksförbund, Almega, Vårdföretagarna och Svenskt näringsliv.
- Norman, P och Kinberg Batra, A (2012) ”Moderaterna vid vägs ände när det gäller privatiseringar” *Dagens Nyheter* 121220.
- Norman, P och Kinberg Batra, A (2013) ”Lagen om valfrihet bör inte bli obligatorisk” *Dagens Nyheter* 130303.
- Oskarson, M (2013) ”Kampen om socialförsäkringarna”. I Weibull, L, Oscarsson, H och Bergström, A red. *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Proposition 1995/96:150.
- Proposition 2012/13:100.
- Romson, Å, Amin, J och Pertoft, M (2012) ”Vinst får aldrig vara syftet”. I *Svenska Dagbladet* 120605.
- Rosenberg, G (2013) *Plikten, profiten och konsten att vara människa*. Stockholm: Bonnier Pocket.
- SFS 2008:962, *Lagen om valfrihet*, LOV.
- Skolinspektionen 2013, *Skolans kvalitetsarbete ger möjligheter till förändring. Skolinspektionens erfarenheter och resultat från tillsyn och kvalitetsgranskning 2012*.

Skolverket 2013, *Skolverkets lägesbeskrivning 2013*, rapport 387.

Svallfors, S (2013), ”Trygg, stöttande, tillitsfull? Svenskarna och välfärdsstaten” I Swärd, H, Edebalk, PG och Wadensjö, E (red) *Vägar till välfärd – idéer, inspiratörer, kontroverser, perspektiv*. Stockholm: Liber.

Tarschys, D (1978) *Den offentliga revolutionen*. Stockholm: Liber Förlag.

www.di.se

www.lo.se

www.socialdemokraterna.se

www.svd.se/opinion/brannpunkt

www.sverigedemokraterna.se

GILLAR GÖTEBORGARE KOMMUNALA FOLKOMRÖSTNINGAR?

PER OLESKOG TRYGGVASON OCH HENRIK OSCARSSON

Samtidigt med valen till riksdag, region och kommun har invånarna i Göteborgs Stad den 14 september 2014 möjlighet att också delta i en kommunal folkomröstning. Omröstningen handlar om att behålla eller avskaffa det system för trängselskatt som infördes 1 januari 2013. Frågan göteborgarna har att ta ställning till kan besvaras med ja eller nej och lyder: *”Göteborgs Stad har tillsammans med Staten, Göteborgsregionen, Region Halland och Västra Götalandsregionen ett avtal om Västsvenska paketet. Trängselskatten som infördes i Göteborg 2013 ingår i avtalet och har tre syften: minska trängseln, förbättra miljön och delfinansiera Västsvenska paketet. Paketet innehåller bland annat en ny Götaälvbro, en pendeltågtunnel, en ny älvförbindelse och investeringar i kollektivtrafik. Kommunfullmäktige har efter ett folkiniciativ beslutat att hålla en rådgivande folkomröstning. Anser du att trängselskatten ska fortsätta i Göteborg efter valet 2014?”*

Historiska erfarenheter av direktdemokratiska inslag i den svenska representativa demokratin är inte särskilt goda. Folkomröstningshistorien förskräcker. Vi har hittills haft svårt att anordna bra folkomröstningar. Vi har anordnat folkomröstningar med tre alternativ, omröstningar om saker där det saknas beslutskompetens, omröstningar med märkliga frågeformuleringar, omröstningar med lågt valdeltagande och folkomröstningar där resultatet sedan inte har respekterats. Tidigare analyser har visat att vi har en lång väg kvar när det gäller att integrera direktdemokratiska inslag i vår representativa demokrati (Oscarsson & Holmberg 2004; Oscarsson 2013).

Vi behöver bli bättre på folkomröstningar. Det beror på att de kommer att bli vanligare i framtiden. Antalet folkomröstningar ökar kraftigt i nästan alla etablerade västerländska demokratier. Även i Sverige finns en utveckling mot att anordna allt fler lokala folkomröstningar (Jungar 2012). Efter den senaste svenska grundlagsutredningen har folkiniciativet – det vill säga medborgarnas möjligheter att genom namninsamlingar ta initiativ till en folkomröstning i en specifik fråga – utvidgats på ett sätt som gör det sannolikt att allt fler medborgare i Sverige allt oftare kommer ha anledning att ta ställning i lokala folkomröstningar: om tio procent av kommunens invånare så kräver måste ett folkiniciativ upp till behandling i kommunfullmäktige. Omröstningen blir sedan verklighet såvida inte två tredjedelar av kommunfullmäktige röstar emot.

Analyserna i det här kapitlet avser att besvara två frågeställningar. Den första gäller göteborgarnas inställning till folkomröstningar: hur har göteborgarnas inställning

till lokala folkomröstningar förändrats under de senaste femton åren? Den andra frågeställningen är mer generell och gäller opinionseffekter av att anordna folkomröstningar: Är medborgare som bor i kommuner där man nyligen har anordnat kommunala folkomröstningar mer positiva eller mer negativa till kommunala folkomröstningar än medborgare som bor i kommuner där det inte anordnats några sådana folkomröstningar?

Kartläggningen är grundläggande och viktig eftersom den ger en bakgrund till de många kommande analyserna av folkomröstningen i Göteborg 2014. Vi är intresserade av att i detalj följa och utvärdera hur göteborgarnas inställning till direktdemokratiska inslag har förändrats och kommer att förändras av den pågående debatten om trängselskattens vara eller inte vara, av folkinitiativets tillämpning och av den annonserade folkomröstningen om trängselskatt. Analyserna av hur opinionen i frågan om kommunala folkomröstningar utvecklats ställer våra förväntningar inför den kommande trängselskattomröstningen i Göteborg: hur påverkar erfarenheter av kommunala folkomröstningar medborgarnas syn på deras existens? Blir medborgare mer positiva eller mer negativa till lokala folkomröstningar när de nyligen erfarit dem?

Svenska folket positiva till lokala folkomröstningar

Under årens lopp har svenska folkets inställning till folkomröstningar långsamt förändrats och blivit mer positiv. De svenska valundersökningarna visar att i våra tre senaste nationella folkomröstningar om kärnkraft (1980), EU-medlemskap (1994) och införande av euro (2003) har andelen väljare som uppfattar att det var ”bäst att ordna folkomröstning i det här fallet” vuxit från 40 procent 1980 till 75 procent 1994. Även år 2003 svarade visserligen en lägre andel men fortfarande ett klart flertal – 60 procent – att det var en bra idé att ordna folkomröstning om euron (Gilljam 1996; Esaiasson 2004).

I SOM-sammanhang har frågor om svenska folkets inställning till *kommunala* folkomröstningar ställts vid fem tillfällen de senaste sjutton åren. Det har skett inom ramen för forskningsprojekt knutna till bland annat Demokratiutredningen i slutet av 1990-talet, utredningen om skilda valdagar 2001, i Grundlagsutredningen 2004-2008, och i samband med vallagskommitténs arbete 2008-2012 (Oscarsson 1999; Oscarsson 2001; Oscarsson 2007). En sammanställning av befolkningens inställning till samtliga demokratiförslag som mätts i SOM-undersökningarna under perioden 1996-2012 finns i Oscarsson (2013).

Huvudslutsatsen när det gäller svenska folkets inställning till förslaget att ”genomföra fler kommunala folkomröstningar” är att ett påfallande stabilt flertal av svenskarna ställer sig positiva till denna form av direktdemokrati (se tabell 1). Andelen som tycker förslaget om fler kommunala folkomröstningar är bra har endast varierat mellan 40-45 procent vid de här tillfällena. Under perioden 1996-2012 finns ingen påtaglig förändring mot att svenskarna skulle bli mer positiva eller för den delen negativa till folkomröstningar på kommunal nivå.

I tabell 1 återfinns även en analys av inställningen till kommunala folkomröstningar bland göteborgare under samma period. Data är hämtade från de nationella SOM-undersökningarna och antalet boende i Göteborgs stad är en relativt liten grupp (n=72/98) vilket behöver tas särskild hänsyn till i våra jämförelser.

Tabell 1 Åsikter om att genomföra fler kommunala folkomröstningar 1996-2012 bland boende i Sverige och i Göteborg (procent, balansmätt)

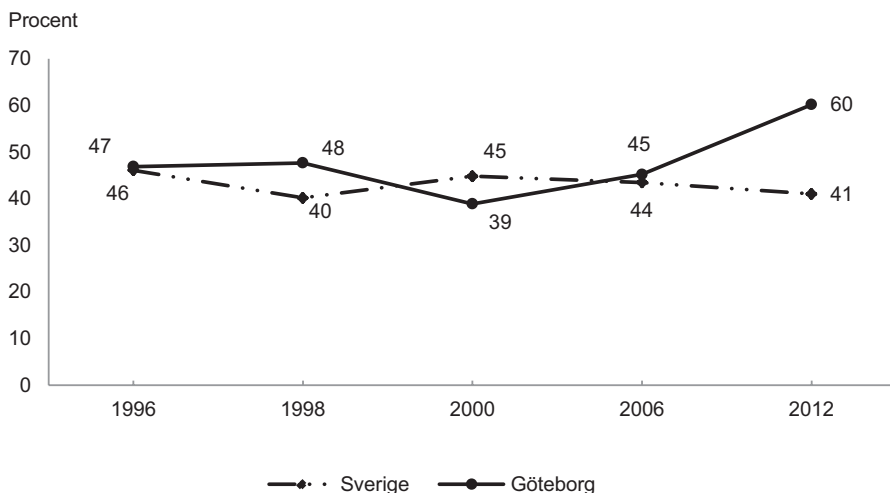
År	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Summa procent	Antal svarande	Opinionsbalans	Andel positiva
Sverige									
1996	17	29	33	13	8	100	1 661	+25	46
1998	11	29	35	16	9	100	1 666	+15	40
2000	11	34	34	15	6	100	1 586	+24	45
2006	9	34	33	17	7	100	1 531	+19	43
2012	11	30	40	14	5	100	1 460	+22	41
Göteborg									
1996	22	25	30	17	6	100	96	+24	47
1998	13	35	31	14	7	100	86	+27	48
2000	10	29	37	21	3	100	72	+15	39
2006	13	32	32	17	6	100	84	+23	45
2012	21	39	31	7	2	100	98	+51	60

Kommentar: Frågan lyder: "I debatten om demokratin i Sverige diskuteras olika förslag till förändringar. Vad tycker du om följande förslag: genomföra fler kommunala folkomröstningar". Opinionsbalansmättet visar andelen positiva till förslaget minus andelen negativa till förslaget. Radprocent har avrundats för att summera till 100.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1996, 1998, 2000, 2006 och 2012.

Avsaknaden av en allmän trend gör det lättare för oss att undersöka i vilken utsträckning göteborgare skiljer sig från övriga svenskar när det gäller inställning till kommunala folkomröstningar. Resultaten visar att göteborgarna ligger nära rikstrenden under perioden 1996-2006 men att de vid 2012 års mätning har blivit mer positiva till lokala folkomröstningar än svenskar i allmänhet (se figur 1). Bland göteborgare ökade andelen folkomröstningsanhängare från 45 procent 2006 till 60 procent 2012 (förändringen är statistiskt signifikant). Under samma period var andelen svenskar som ställde sig positiva till folkomröstningar stabil, 43 procent 2006 och 41 procent 2012.

Figur 1 Svenska folkets och Göteborgarnas inställning till folkomröstningar. Andel positiva till förslaget att anordna fler kommunala folkomröstningar 1996-2012 (procent)

Kommentar: Figuren visar andelen som ställer sig positiva till förslaget att anordna fler kommunala folkomröstningar i Sverige som helhet och bland personer boende i Göteborg under perioden 1996-2012. Resultaten är hämtade från tabell 1.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1996, 1998, 2002, 2006 och 2012.

Resultaten pekar i riktning mot att göteborgarna blivit tydligt mer positiva till att anordna lokala folkomröstningar under de senaste sex åren. Det är givetvis ingen vågad gissning att förändringen har med debatten om trängselskatterna att göra. En starkt bidragande orsak torde vara det faktum att frågan om folkomröstning varit aktuell på den lokalpolitiska agendan först i samband med riksdagsvalet 2010 och efter tidningen GTs kampanj för att samla in 50 000 namnunderskrifter till förmån för en folkomröstning i frågan. När 2012 års SOM-undersökning var i fält hade GTs kampanj för namnunderskrifter precis inletts, den 16 augusti 2012. Förändringen mellan 2006 och 2012 när det gäller attityder till lokala folkomröstningar kan sannolikt förklaras av händelser som ligger nära i tiden.

Tyvär innebär det begränsade urvalet av göteborgare att vi inte har möjlighet att undersöka huruvida det är någon eller några ekonomiska eller sociala grupper som stått för förändringen mellan 2006 och 2012. Var det exempelvis bilister som i och med trängselskattsdebatten blivit mer positiva till fler direktdemokratiska inslag i vår demokrati? Eller finns det någon annan bakomliggande faktor som kan förklara göteborgarnas förändrade inställning i frågan? I det här avseendet är vår analys som sagt begränsad och vi får nöja oss med att konstatera att det har ägt rum en opinionsförändring.

Effekter av lokala folkomröstningar

Fungerar lokala folkomröstningar generellt sett hämmande på attityder till fortsatta folkomröstningar? Eller ger de snarare mersmak för de kommuninvånare som får delta i folkomröstningar? För att besvara den frågeställningen behöver vi kunna jämföra attityder till folkomröstningar bland individer som bor i kommuner där man nyligen – här definierat som inom en femårsperiod – har anordnat en lokal folkomröstning med de individer som bor i kommuner som inte haft någon folkomröstning de senaste fem åren.

Analysen blir av nödvändighet enkel. Det finns klara begränsningar när det gäller precisionen i vår operationalisering av vilken folkomröstningserfarenhet olika individer har. Lokala folkomröstningar är mycket olika till sin natur. Deras bakgrund, ämnesområde och tidpunkt är faktorer som kan påverka huruvida medborgare upplever en folkomröstning som lyckad eller inte. Vi har inte i det här sammanhanget någon möjlighet att göra några djupare analyser av effekterna av olika slags folkomröstningar eller folkomröstningskontexter på människors attityder till folkomröstningar. Vi skattar en generell effekt av samtliga omröstningar som har hållits i Sverige på kommunal nivå sedan 1996. En annan viktig begränsning är att vi i den här översiktliga analysen inte har haft några möjligheter att ta hänsyn till att människor flyttar från en kommun till en annan. Det minskar också precisionen när det gäller individers erfarenheter av kommunala folkomröstningar.

Vi vet också från tidigare forskning (Esaiasson 2004) att erfarenheter av folkomröstningar i stor utsträckning färgas av resultatet, det vill säga om en individ befinner sig på den vinnande eller förlorande sidan i en folkomröstning. Vi har inte heller här tillgång till uppgifter om hur individer röstat i de lokala folkomröstningar vi undersöker. Vi utgår från ett antagande om att de som upplevde folkomröstningen i den egna kommunen som en lyckad tillställning kommer att bibehålla en positiv inställning till folkomröstningar eller bli mer positiv till att anordna fler i framtiden. Omvänt, dåliga erfarenheter av kommunala folkomröstningar kommer leda till en försvagad opinion för att anordna fler omröstningar i framtiden.

Våra analyser ger inte några belegg för att medborgare som bor i kommuner som nyligen – någon gång under de senaste fem åren – har haft folkomröstningar skulle ha en mer positiv inställning till folkomröstningar än medborgare som saknar erfarenhet av kommunala folkomröstningar. Bland de omkring 11 procent i vårt analysmaterial som bor i en kommun där det arrangerats en kommunal folkomröstning är andelen positiva till folkomröstningar 46 procent. I jämförelsegruppen som saknar erfarenhet av kommunala folkomröstningar är motsvarande andel något lägre, 43 procent (se tabell 2). Denna skillnad på omkring tre procentenheter är dock inte tillräckligt stor för att vara statistiskt signifikant.

Man kan argumentera för att vår analysstrategi och val av operationaliseringar har gjort det svårt för hypotesen att erfarenhet av folkomröstningar leder till en mer positiv attityd till fler omröstningar i framtiden. En fortsatt analys där vi undersökt

effekterna i olika undergrupper av befolkningen visar att det finns en åldersgrupp där vi ser en tydlig och signifikant skillnad mellan de som upplevt omröstningar och de som inte gjort det. Det handlar om åldersgruppen 16-29 år. Andelen som tycker att det är ett bra förslag att genomföra fler kommunala folkomröstningar är tio procentenheter högre (57 procent) bland de som bor i en kommun som nyligen haft en omröstning, än bland de som bor i en kommun där det inte skett någon omröstning.

Tabell 2 Åsikter om att genomföra fler kommunala folkomröstningar 1996-2012 bland de som bor i kommuner som nyligen haft folkomröstningar och de som inte haft folkomröstningar (procent, balansmätt)

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Summa procent	Antal svarande	Opinionsbalans	Andel positiva
Ingen erfarenhet av folkomröstningar	12	31	35	15	7	100	6 976	+21	43
Erfarenhet av folkomröstningar	13	33	33	15	6	100	928	+25	46
Samtliga	12	31	35	15	7	100	7 904	+21	43
Ålder och folkomr-erfarenhet									
16-29 år Ej erfarenhet	14	33	40	10	4	100	1 348	+33	47
16-29 år Erfarenhet	17	40	33	7	3	100	199	+47	57
30-49 år Ej erfarenhet	12	35	33	14	6	100	2 308	+27	47
30-49 år Erfarenhet	13	38	30	14	5	100	319	+31	51
50-64 år Ej erfarenhet	10	29	34	18	9	100	1 877	+12	39
50-64 år Erfarenhet	10	27	38	18	7	100	232	+12	38
65-85 år Ej erfarenhet	10	26	36	17	11	100	1 396	+8	37
65-85 år Erfarenhet	12	22	32	22	12	100	171	±0	34

Kommentar: Frågan lyder: "I debatten om demokratin i Sverige diskuteras olika förslag till förändringar. Vad tycker du om följande förslag: genomföra fler kommunala folkomröstningar". Opinionsbalansmättet visar andelen positiva till förslaget minus andelen negativa till förslaget. Radprocent har avrundats för att summera till 100.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1996, 1998, 2002, 2006 och 2012 (sammanslagen analys). Information om vilka kommuner som anordnat folkomröstningar 1991-2012 har hämtats från Valmyndigheten.

För att bli ännu säkrare på våra resultat har vi genomfört en regressionsanalys där vi också tagit med några ytterligare förklaringar till medborgares inställning till direktdemokratiska inslag som folkomröstningar. En regressionsanalys är en sta-

tistik analysteknik där det är möjligt att skatta flera oberoende variabels inverkan på vår beroende variabel – inställning till förslaget att anordna fler kommunala folkomröstningar – under kontroll för varandra. I vår analys handlar det om vänster-högerideologi (personer till vänster är mer positiva till folkomröstningar än personer till höger) och ålder (unga människor är mer positiva till direktdemokratiska inslag som t ex folkomröstningar jämfört med äldre) (Oscarsson 2013).

I tabell 3 kan vi bekräfta båda huvudresultaten från tabell 2. Modell 1 visar att det bland samtliga svenskar inte finns någon signifikant effekt av folkomröstningserfarenhet på attityder till folkomröstningar. Och modell 2 bekräftar att det finns en svag men signifikant interaktionseffekt mellan ålder och erfarenhet av folkomröstningar: bland yngre är det större åsiktsskillnader mellan erfarna och oerfarna än bland äldre.

Tabell 3 *Analys av huruvida erfarenheter av folkomröstningar i den egna kommunen påverkar inställning till att anordna fler kommunala folkomröstningar 1996-2012. Multivariata OLS-regressioner, ostandardiserade b-värden och med standardfel inom parentes.*

	Modell 1	Modell 2
Erfarenhet av folkomröstning (0/1)	-0.07 (0.04)	-0.31** (0.10)
Vänster- högerplacering (1-5)	0.07*** (0.01)	0.07*** (0.01)
Ålder (16-85 år)	0.01*** (0.00)	0.01*** (0.00)
Erfarenhet av folkomröstning * Ålder		0.01* (0.00)
Konstant	2.16*** (0.05)	2.18*** (0.05)
(n)	7725	7725
Justerad R2	0.02	0.03

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Kommentar: I analysen är inställning till förslag om att införa fler kommunala folkomröstningar beroende variabel. Den beroende variabeln har fem skalsteg: 1 "Mycket bra" 2 "Ganska bra" 3 "Varken bra eller dåligt" 4 "Ganska dåligt" 5 "Mycket dåligt". Uppgifter om i vilka kommuner det hållits folkomröstningar under perioden 1991-2012 har hämtats från Valmyndigheten. Endast de som svarat på frågan ingår i analysen. En komplett lista över alla kommunala folkomröstningar i Sverige under perioden återfinns i appendix till detta kapitel.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1996, 1998, 2002, 2006 och 2012 (sammanslagna).

De negativa effekterna av folkomröstningserfarenhet som redovisas i tabell 3 betyder att folkomröstningserfarenhet tenderar att leda till en mer *positiv* syn på folkomröstningar. Men i populationen som helhet är denna effekt inte statistiskt signifikant. Endast bland de allra yngsta 16–29-åringarna finns fog att tala om en skillnad.

Diskussion

Analyserna i det här kapitlet har handlat om svenska folkets inställning till förslaget att anordna fler kommunala folkomröstningar. Med hjälp av de nationella SOM-undersökningarna har vi konstaterat att inställningen till lokala folkomröstningar har varit relativt positiv och mycket stabil under den senaste sjuttonårsperioden. En särskild analys av göteborgare har dock visat en anmärkningsvärd förändring i positiv riktning mellan 2006 och 2012. Befolkningen i Göteborg var klart mer positiva till fler lokala folkomröstningar 2012 (60 procent positiva) än 2006 (45 procent). Någon motsvarande trend för riket som helhet existerar inte. På grund av att vi saknar mätpunkter mellan 2006 och 2012 samtidigt som andelen göteborgare är förhållandevis få, är det svårt att sia om exakt vad denna uppgång beror på. Det är dock inte en särskilt vågad spekulation att påstå att debatten kring införandet av trängselskatt i Göteborg och huruvida denna bör förankras genom en folkomröstning kan ha spelat en avgörande roll i opinionsförändringen. De allt mer positiva folkomröstningsattityderna bland göteborgare tyder på att det just nu byggs upp ett stort engagemang och stora förväntningar inför omröstningen om trängselskatt den 14 september 2014. Mot denna bakgrund blir det ännu mer spännande att med hjälp av kommande SOM-undersökningar undersöka i vad mån göteborgarnas reaktioner på genomförandet av och resultatet i trängselskattomröstningen återverkar på deras inställning till att hålla fler folkomröstningar i framtiden.

Det bästa svaret på frågan om stora förväntningar potentiellt kan bädda för stora besvikelser är nej. Vi har nämligen inte kunnat hitta något generellt samband mellan folkomröstningserfarenheter och förändrad inställning till folkomröstningar. Vi jämförde systematiskt attityder till folkomröstningar hos personer med och utan erfarenhet av en kommunal folkomröstning i den egna kommunen. Resultaten visar små och icke-signifikanta skillnader mellan grupperna som indikerar att erfarenheter av folkomröstningar i allmänhet leder till en svagt mer positiv folkomröstningsattityd. Denna lilla men positiva folkomröstningseffekt går dock inte att belägga i befolkningen som helhet, men effekten är tydlig och signifikant bland de allra yngsta medborgarna. Vår slutsats är att bland yngre medborgare leder erfarenheter av kommunala folkomröstningar generellt sett till en svagt mer positiv hållning till förslaget att anordna fler folkomröstningar. Det resultatet får ställa förväntningarna inför den göteborgska trängselskattomröstningen: om erfarenheterna av folkomröstningen har samma effekt som tidigare lokala omröstningar i Sverige kommer det innebära en något mer positiv inställning till folkomröstningar bland främst yngre göteborgare.

Referenser

- Esaiasson, Peter (2004). Förlorarnas reaktioner – och vinnarnas. I Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg, Red. (2004). *Kampen om euron*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen (kommande).
- Gilljam, Mikael (1996). Den direkta demokratin. I Holmberg, Sören & Mikael Gilljam, Red. (1996). *Ett knappt JA till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Jungar, Ann-Cathrine (2007) Folkomröstningar i Europa. Rättslig reglering och förekomst av folkomröstningar i 32 europeiska stater. SOU 2007:94. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Oscarsson, Henrik (1999). *Demokratiopinioner. Demokratiutredningens skriftserie nr 26*. Stockholm, Justitiedepartementet.
- Oscarsson, Henrik, Red. (2001). *Skilda valdagar och vårval. Forskningsrapporter utgivna av 1999 års Författningsutredning*. SOU 2001:65. Stockholm, Justitiedepartementet.
- Oscarsson, Henrik (2007). *Medborgarna och riksdagsledamöterna tycker om demokratins spelregler*. Stockholm, Grundlagsutredningen.
- Oscarsson, Henrik (2013). Internetröstning och sju andra demokratiförslag. I Weibull, Lennart, Henrik Oscarsson & Annika Bergström, Red. (2013). *Vägskäl. SOM-rapport 55*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2004). *Kampen om euron*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.

Appendix: Kommuner där det hållits folkomröstningar 1980-2013.

År	Kommun	År	Kommun	År	Kommun
1980	Falkenberg	2001	Öckerö	2006	Haninge
1980	Gullspång	2002	Essunga	2006	Härnösand
1980	Ovanåker	2002	Haninge	2006	Lidingö
1980	Täby	2002	Haparanda	2006	Mora
1980	Vallentuna	2002	Håbo	2006	Nacka
1980	Vara	2002	Karlstad	2006	Nynäshamn
1981	Botkyrka	2002	Ljusnarsberg	2006	Orsa
1981	Norsjö	2002	Orust	2006	Rättvik
1982	Sigtuna	2002	Skurup	2006	Salem
1982	Vaxholm	2002	Uppvidinge	2006	Sollentuna
1985	Sandviken	2003	Danderyd	2006	Solna
1985	Uppsala	2003	Ekerö	2006	Stockholm
1987	Norsjö	2003	Lidingö	2006	Tyresö
1988	Sjöbo	2003	Nacka	2006	Täby
1989	Linköping	2003	Nykvarn	2006	Vallentuna
1990	Örebro	2003	Salem	2006	Vaxholm
1991	Ekerö	2003	Sollentuna	2006	Älvdalen
1991	Heby	2003	Solna	2006	Österåker
1993	Borås	2003	Södertälje	2008	Huddinge
1993	Nacka	2003	Tyresö	2008	Vilhelmina
1993	Södertälje	2003	Täby	2009	Avesta
1994	Hallsberg	2003	Vaxholm	2009	Borgholm
1994	Mullsjö	2003	Örkelljunga	2009	Mörbylånga
1994	Norrtälje	2003	Österåker	2010	Kinda
1994	Söderhamn	2004	Bräcke	2010	Lidköping
1994	Älvdalen	2004	Kungälv	2011	Ängelholm
1995	Gagnef	2004	Norrköping	2012	Ekerö
1995	Storuman	2004	Partille	2012	Ljungby
1997	Habo	2004	Ragunda	2012	Sunne
1997	Malå	2004	Värmdö	2012	Tyresö
1997	Mullsjö	2004	Värmdö	2013	Grums
1997	Södertälje	2005	Kalix	2013	Laxå
1998	Göteborg	2005	Öckerö	2013	Strängnäs
1998	Heby	2006	Danderyd	2013	Trosa
1998	Uddevalla	2006	Ekerö	2013	Västerbottens landsting
1998	Uppsala	2006	Eskestuna	2013	Ärjäng
1999	Huddinge	2006	Gällivare		

TRÄNGSELSKATT OCH FÖRTROENDE FÖR KOMMUNPOLITIKER

FOLKE JOHANSSON

Frågan om trängselskatt för bilar i Göteborg har varit aktuell i snart tio år. Under en avsevärd del av denna tid har den tillhört de mest omdiskuterade politiska frågorna. När kommunfullmäktige och senare riksdagen under våren 2010 fattade beslut om införande av denna skatt så hade man kanske kunnat förvänta sig att det skulle bli slutet på diskussionen. Många ifrågasatta politiska beslut accepteras av medborgarna i efterhand. Det är fullt möjligt att utgången kommer att bli sådan också här men än så länge förefaller motståndet snarare vara större efter beslutet än före. Frågor som denna där man kan vara för eller emot är uppenbart lättare att ta ställning till och engagerar därför på ett annat sätt än frågor som t ex åldringsvård där man måste bedöma både omfattning av insatser och olika vägar för genomförande. I och för sig engagerar de givetvis också delvis olika grupper av medborgare.

Trängselskatten var aktuell redan i valet 2010, men som har framgått av intresset för namninsamlingen för en folkomröstning, så har sannolikt engagemanget ökat efter detta val. Vi kommer också här att kunna konstatera att reaktionerna snarast har blivit starkare efter valet 2010 än före detta val. Det är rimligt att anta att flertalet politiker idag förväntar sig att den kommande folkomröstningen ska bidra till att desarmera frågan i valrörelsen och att man i kampanjen inför valet ska lyckas skapa en majoritet för bibehållande av trängselskatten. När alla partier utom två driver en och samma linje så borde man ha goda förutsättningar att lyckas. Den nästa och mycket intressanta frågan blir vilket pris man i så fall kommer att få betala.

När politikerna i en fråga fattar ett beslut som går emot medborgarnas uppfattning så tar de en medveten risk. De försöker leda opinionen och hoppas få stöd av medborgarna i efterhand. Det är vare sig odemokratiskt eller på annat sätt felaktigt att de fattar sådana beslut och det sker inte så sällan. Ett klassiskt exempel på en sådan fråga på nationell nivå är införande av högertrafik. Den beslutades av en i stort sett enig riksdag trots att folkomröstningen ett antal år tidigare gick i rakt motsatt riktning. Man väntade några år och fick medborgarna med sig och inget parti förlorade något påtagligt på frågan. I det kommande kommunvalet i Göteborg är situationen som det ser ut idag avsevärt mycket svårare för de partier som vill övertyga medborgarna. Dels äger folkomröstningen rum samtidigt som valet vilket gör att frågan om trängselskatt blir stor, kanske dominerande i valet. Dels driver sannolikt två partier den motsatta linjen och det är öppet för de medborgare som ser frågan som viktig att inte bara uttrycka det i folkomröstningen utan också att

straffa sitt tidigare parti genom att rösta på något av dessa två partier; Vägvalet eller Sverigedemokraterna. Det kan komma att kosta de partier som vill införa trängselskatt ett antal röster men värre är kanske att det kan komma att kosta det demokratiska systemet i kommunen en hel del genom att medborgarna förlorar förtroende. Vi ska här studera hur uppfattningen i sakfrågan ser ut och hur den och medborgarnas syn på politikerna och politiken utvecklats före och efter beslutet om införande.

Medborgarnas uppfattning om trängselskatten

Opinionen i frågan om införande av trängselskatt har varit i stort sett stabil sedan vi började mäta den 2006 (se tabell 1). Det har hela tiden funnits en klar majoritet mot införandet även om det finns ett litet hack 2009. Även detta år är majoriteten emot entydig men den är svagare än både tidigare och senare. En möjlig förklaring till det mindre motståndet 2009 skulle kunna vara att medborgarna då fortfarande förväntade sig att få folkomrösta om frågan enligt tidigare utfästelser. Vi vet dock inte hur mycket av den tillfälliga förändringen som kan förklaras av sådana förväntningar.

Tabell 1 Syn på trängselskatt i Göteborg, 2006-2012 (procent)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Mycket bra förslag	14	11	13	18	12	12	9
Ganska bra förslag	11	12	15	22	13	12	13
Varken bra eller dåligt förslag	17	20	16	12	12	12	13
Ganska dåligt förslag	16	17	17	17	11	13	13
Mycket dåligt förslag	41	40	39	31	52	51	52
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100
Antal svarande	904	961	801	852	857	774	825
Balansmätt, positiva-negativa	-33	-34	-28	-8	-38	-40	-43

Kommentar: Frågan har varit något olika formulerad men lytt ungefär: "Vilken är din åsikt om följande förslag gällande trafiken?" Det aktuella alternativet var då "Införa trängselavgift (biltull) i Göteborg" (Formulering 2010). Svartalternativen är Mycket bra förslag ... Mycket dåligt förslag. Från 2011 efterfrågas åsikt om beslutade åtgärder och alternativet är "Trängselskatt i Göteborg".

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2006-2012.

När vi redovisar medborgarnas syn på olika frågor så bygger detta på de medborgare som har någon åsikt om respektive förslag/beslut. I Göteborg så har nio av tio svarande någon uppfattning i frågan om införandet av trängselskatt. Förutom procentfördelningarna i tabell 1 så sammanfattar vi också attityderna med hjälp av ett balansmätt. Den anger andel positiva (Mycket/ganska bra förslag) minus andel

negativa (Mycket/ganska dåligt förslag). Det kan nå maximivärdena +100 respektive minus 100 endast om ingen valt mittalternativet (varken bra eller dåligt förslag). Balansmättet används fortsättningsvis i flera redovisningar.

I den fortsatta analysen kommer vi ibland att redovisa hur uppfattningarna hos medborgarna ser ut före respektive efter beslutet i Göteborgs kommunfullmäktige våren 2010. Detta i avsikt att göra det lättare att få överblick och jämförbarhet. I flertalet fall finns inga större skillnader mellan enstaka år. Om så skulle vara fallet kommer detta att kommenteras. Tabellerna avser, när inget annat framgår, invånarna i Göteborg.

Trängselskatten och det västsvenska paketet

Vi börjar emellertid med att redovisa synen på trängselskatten tillsammans med uppfattningar om några andra delar i det västsvenska paketet i Göteborg och i andra delar av Västra Götaland (se tabell 2). Längst uppe till vänster i tabellen ser vi tabell 1 sammanfattad i form av opinionsbalansen före och efter beslutet. Den mer negativa inställningen efter beslutet är påtaglig. Därefter kan vi se att man i Göteborgsregionen utanför Göteborg är ännu mer negativ både före och efter. När man särskiljer boende i denna del som också pendlar till Göteborg så blir, helt som man rimligen kan förvänta sig, motståndet ännu starkare. I övriga delar av Västra Götalandsregionen är motståndet något svagare men ändå entydigt klart.

Av de övriga delar i det västsvenska paketet som vi ställt frågor om så finns det ett klart motstånd mot tanken att klara utbyggnad av motorvägar genom vägavgifter. Detta motstånd blir genomgående något starkare efter beslutet 2010. Även här är motståndet starkast i Göteborgsregionen utanför Göteborg. Stödet är däremot genomgående ganska starkt för förslagen att bygga ut kollektivtrafiken, att bygga ut E20 till motorväg och att bygga snabbtåg mellan Göteborg och Jönköping. Utbyggnad av E20 får dessutom genomgående ökat stöd efter beslutet om trängselskatt. Stödet för byggandet av Västlänken är svagare än för de övriga delarna framför allt i Göteborgsregionen. Både stöd och motstånd blir i flera fall svagare i de områden där man är mindre omedelbart berörd av en viss fråga. Detta är en följd av att fler väljer mittalternativet, Varken bra eller dåligt förslag.

Tabell 2 Syn på några olika trafikprojekt före och efter beslut om trängselskatt i Göteborg, 2010 och 2012 (opinionsbalans)

	Göteborg		Göteborgsreg. utom Gbg		Göteborgsreg. utom Gbg		Sjuhärad		Skaraborg		Fyrbodal	
	före beslut	efter beslut	före beslut	efter beslut	före beslut	efter beslut	före beslut	efter beslut	före beslut	efter beslut	före beslut	efter beslut
Trängselskatt i Göteborg	-26	-41	-39	-56	-30	-37	-21	-22	-24	-28		
Bygga ut kollektivtrafiken	88	86	87	84	78	79	76	74	79	80		
Bygga ut hela E20 till motorväg	65	75	73	83	72	81	77	86	66	81		
Västlänken (tågtunnel under Göteborg)	42	36	43	43	31	62	18	44	30	58		
Bygga snabbtåg mellan Göteborg och Jönköping (Götalandsbanan)	73	68	73	64	77	76	68	49	74	61		
Finansiera utbyggnaden av motorväg genom väavgifter	-15	-21	-22	-35	-11	-25	-4	-25	-21	-21		
Antal svar	1267-3553	1932-2478	903-2440	1328-1706	642-1643	562-980	656-1924	561-1242	648-1981	774-1282		

Kommentar: Synen på de olika trafikprojekten mäts med samma typ av femställig fråga som synen på trängselskatten. Opinionsbalansen beräknas på samma sätt. Frågan om utbyggnad av motorväg anger för 2010 speciellt motorväg genom Bohuslän. Antal svar anges som ett intervall där den högsta siffran så gott som genomgående avser frågan om kollektivtrafiken medan de lägsta avser antingen Götalandsbanan eller västlänken.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2010 och 2012.

När man är motståndare till trängselskatt tenderar man ofta att också vara emot att betala motorvägar med avgifter (se tabell 3). När man är motståndare till trängselskatter så tenderar man också oftare att vara tveksam till att bygga Västlänken, till att bygga ut kollektivtrafiken och till att bygga Götalandsbanan. Sambanden här är dock avsevärt svagare även om de tenderar att öka något över tid. De som är emot trängselskatter blir alltså med tiden lite mer tveksamma till de andra tre delarna. Utbyggnad av E20 till motorväg ser man annorlunda på. Här är snarare motståndarna till trängselskatt lite mer positiva till utbyggnad. Nivån på detta samband är ungefär densamma hela tiden. De i huvudsak låga korelationerna indikerar att de olika delarna av det västsvenska paketet bedöms till stor del fristående från varandra av medborgarna i Göteborg. Det verkar inte som om tanken att trängselskatten ska bidra till finansiering har någon större betydelse även om sambandet med synen på västlänken ökar. Däremot slår motståndet mot skatter/avgifter igenom i det starka sambandet med tanken att avgiftsbelägga nya motorvägar.

Tabell 3 Samband mellan uppfattning om trafikprojekt och syn på trängselskatt – Göteborg, 2006-2012 (samband)

Syn på trängselskatt	Trafikprojekt:					Antal svar
	Västlänken	Kollektivtrafik	Utbyggnad E20	Götalandsbanan	Avgiftsbelagd motorväg	
2006-2007	.12	.18	-.22	-	-	1840
2008-2009	.12	.21	-.15	.09	.50	1216
2010-2011	.18	.18	-.21	.12	.52	1200
2012	.27	.31	-.22	.19	.50	659

Kommentar: Synen på de olika trafikprojekten mäts med samma typ av femställig fråga som synen på trängselskatten. Sambandet mäts med Pearsons r. Antal svar är minst det antal som anges med ett undantag. Korrelationen med västlänken 2008-2009 besvarades av enbart 719 personer.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2006-2012.

Partisympati och syn på trängselskatten

Om det till äventyrs skulle ha undgått någon tidigare så framgår det ju redan av de totala opinionssiffrorna för trängselskatt bland medborgarna att partierna inte kan representera väljarnas åsikter i någon större omfattning. Det är bara Miljöpartiet och Sverigedemokraterna som hela tiden har väljarnas stöd för sin linje (se tabell 4). Även här dock med den skillnaden att stödet för Miljöpartiets linje försvagas bland dess sympatisörer och man är där lika mycket för som emot 2011. Sverigedemokraterna får däremot över tid ett ökat stöd för sin motståndslinje.

Tabell 4 Partisynpaty och syn på trängselskatt, 2006-2012 (opinionsbalans)

	2006-2007	2008-2009	2010	2011	2012	Antal svar 2012
Vänsterpartiet	19	27	-5	4	11	70
Socialdemokraterna	-40	-29	-39	-41	-51	193
Centerpartiet	-32	-27	-29	-33	-40	15
Folkpartiet	-47	-22	-39	-40	-37	52
Moderaterna	-58	-33	-63	-60	-65	223
Kristdemokraterna	-54	-31	-67	-52	-33	21
Miljöpartiet	32	35	10	0	14	105
Sverigedemokraterna	-47	-50	-62	-70	-78	46

Kommentar: Antal svar är ungefär detsamma 2010 och 2011 som för 2012. För de sammanslagna åren ungefär det dubbla.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2006-2012

Vänsterpartiets sympatisörer stöder under större delen av den undersökta perioden sitt partis linje men kan man urskilja någon förändring så innebär den snarast att stödet försvagas. Alla andra partier driver hela tiden en linje i denna fråga som går direkt emot den uppfattning som finns hos deras sympatisörer/väljare. Det förtjänar att understrykas att antalet svar för vissa partier/år är lågt men mönstren totalt är ändå ganska entydiga.

Trängselskatten och förtroendet för kommunpolitikerna

Med kännedom om hur medborgarna sett på införandet av trängselskatt och med kännedom om hur beslutsprocessen fungerat ligger det nära till hands att undersöka hur detta förlopp påverkat medborgarnas förtroende för kommunpolitikerna. Det visar sig att Göteborgarnas förtroende för sina kommunpolitiker rasar 2011 och stabiliseras på denna låga nivå 2012 (tabell 5). Från en förtroendebalans på omkring +10 mellan 2006 och 2010 så faller det vid mätningen 2011 till -25 och faller till och med något ytterligare 2012 om än marginellt. När man ser på hur förtroendet ser ut i relation till uppfattningen om trängselskatten så råder det ingen tvekan om den viktigaste orsaken. Det är dock inte bara så att man tappar förtroende därför att man har en annan uppfattning än kommunpolitikerna. Även i den grupp som ser trängselskatten som något som är Mycket eller Ganska bra så faller förtroendet kraftigt. Man reagerar på något mer än på själva sakfrågan. Vi redovisar förtroende i form av en förtroendebalans konstruerad på motsvarande sätt som den tidigare redovisade opinionsbalansen (Jfr kommentar till tabell 5).

Tabell 5 Syn på trängselskatt – förtroende för kommunpolitiker, 2006-2012 (förtroendebalans)

Synen på trängselskatt:	2006-2007	2008-2009	2010	2011	2012
Mycket bra	11	17	1	-6	-7
Ganska bra	13	11	41	-8	-20
Varken bra eller dåligt	12	14	15	-11	-14
Ganska dåligt	16	25	17	-19	-14
Mycket dåligt	7	4	-8	-39	-43
Totalt	9	12	5	-25	-27
Antal svar	1559	1364	721	646	705

Kommentar: Förtroendebalansen innebär här att från andelen som har Mycket eller ganska stort förtroende för "...det sätt på vilket följande grupper (kommunens politiker) sköter sitt arbete", dras andelen som har ganska litet eller mycket litet förtroende. Mellanalternativet är "Varken stort eller litet förtroende"

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2006-2012.

Man kan fråga sig varför den tydligaste nedgången kommer först i den mätning som görs i slutet av år 2011 när beslutet fattades på våren 2010. Den kunde ha uppenbarats sig redan i mätningen i slutet av år 2010. Vi har ingen möjlighet att analysmässigt besvara denna fråga men vi kan fundera över några tänkbara orsaker. Trängselskatten var nog inte så stor valfråga 2010 som politikerna gärna velat göra gällande men den förekom dock och uppmärksammades säkert av en hel del väljare. Därefter aktualiserades frågan genom Vägvalets namninsamling i december 2010 med syfte att få till stånd en folkomröstning. Detta krav på folkomröstning resulterade i ett nej i kommunfullmäktige i april 2011 och dessutom togs också i juni ett nytt riksdagsbeslut som innebar en utvidgning av området för skatt och en kommande taxehöjning. Det förefaller rimligt att anta att dessa händelser i kombination med att införandet började närma sig och att "hotet" började realiseras kan förklara den starkare reaktionen.

Förtroendet för kommunpolitikerna minskar också med koppling till trängselskatten i övriga delar av Västra Götaland men i avsevärt mindre omfattning. Minskningen är tydligast i Sjuhärad och Fyrbodalen medan det knappast sker någon förändring i Skaraborg. Det kan också noteras att minskningen är liten i Göteborgsregionen utanför Göteborg. Den synnerligen negativa inställning till trängselskatten som vi tidigare kunde se i dessa kommuner har inte tagit sig uttryck i någon nedgång i förtroendet för de egna kommunpolitikerna.

Förtroendet för kommunpolitikerna har alltså skadats påtagligt framför allt i Göteborg. Vi har försökt mäta synen på det politiska systemet på ytterligare några olika sätt. Först kan vi konstatera att förtroendet för regionpolitikerna är lägre när

man är negativ till trängselskatten och det minskar något i Göteborg efter beslutet men totalt sett sker ingen förändring i Västra Götaland och förtroendet är lägst framför allt i Skaraborg. Sannolikt så ligger i allt väsentligt andra faktorer bakom synen på denna politikergrupp. Vi har också frågat om man anser sig kunna påverka den egna kommunens politik respektive och man är nöjd med demokratin i den egna kommunen. I ingetdera fallet går det att se några negativa effekter av beslutet om trängselskatt.

Partisympti och politikerförtroende

I tabell 6 redovisas förtroendet för kommunpolitiker med uppdelning efter partisympti. Det ska understrykas att frågan avser kommunpolitiker generellt. Inte det egna partiets kommunpolitiker. Trots detta kan man konstatera att socialdemokratiska politiker nog lyckats lite bättre än moderata politiker med att övertyga sina sympatisörer om trängselskattens förträfflighet. Dock har förtroendet för kommunpolitiker minskat kraftigt också bland de socialdemokratiska sympatisörerna. Det hela tiden låga förtroendet bland sverigedemokrater illustrerar sannolikt att många av dessa röstar i protest mot det politiska systemet även i många andra frågor.

Tabell 6 Förtroende för kommunpolitiker – bästa parti, 2006-2012 (förtroendebalans)

	2006-2007	2008-2009	2010	2011	2012	Antal svar 2012
Vänsterpartiet	2	-2	0	-22	-25	75
Socialdemokraterna	26	30	27	4	-4	189
Centerpartiet	41	18	-24	14	-33	15
Folkpartiet	21	15	13	-29	-2	49
Moderaterna	9	20	-2	-35	-38	201
Kristdemokraterna	14	27	28	-24	-28	18
Miljöpartiet	-3	7	11	-12	-29	92
Sverigedemokraterna	-41	-49	-48	-86	-59	39
Totalt	13	17	7	-23	-24	678

Kommentar: Antal svar per år är ungefär detsamma för de tidigare åren som för 2012. Antalet är alltså dubbelt för perioden 2006-2009. Det bör noteras att särskilt värdena för centerpartiet bygger på ett litet antal svar och dessa värden är, kanske som en följd av detta, särskilt instabila.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2006-2012.

I tabell 7 sammanfattar vi attityden till trängselskatt och förtroendet för kommunpolitikerna före och efter beslutet våren 2010. Oavsett partisympti blir alla

grupper mer negativa till trängselskatt efter beslutet. Förändringen är störst bland miljöpartiets och sverigedemokraternas sympatisörer. Moderater och vänsterpartister blir också påtagligt mer negativa. Förtroendet för kommunpolitiker minskar kraftigt överallt men om man jämför de två största partierna så faller det avsevärt mer bland moderata sympatisörer än bland socialdemokrater.

Tabell 7 Partisympati och syn på trängselskatt respektive förtroende för kommunpolitiker, 2012 (opinionsbalans och förtroendebalans)

Partisympati:	Syn på trängselskatt före beslut	Syn på trängselskatt efter beslut	Förändring i stödet för trängselskatt	Förtroende för kommunpolitiker före beslut	Förtroende för kommunpolitiker efter beslut	Förändring av förtroende
Vänsterpartiet	22	3	-19	0	-17	-17
Socialdemokraterna	-35	-44	-9	28	8	-20
Centerpartiet	-30	-34	-4	32	-15	-47
Folkpartiet	-34	-39	-5	17	-4	-13
Moderaterna	-46	-63	-17	14	-24	-38
Kristdemokraterna	-45	-52	-7	19	-3	-22
Miljöpartiet	33	8	-25	2	-10	-12
Sverigedemokraterna	-48	-71	-23	-45	-65	-20
Antal svar	3197	2195		2800	2020	

Kommentar: Förtroende och tilltro till att kunna påverka mäts med samma typ av femställig fråga som synen på trängselskatten. Opinionsbalansen beräknas på samma sätt. Nöjdhet med hur demokratin fungerar i den kommun där man bor mäts med en fyrställig fråga. Här anges andel som är Mycket eller Ganska nöjda.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Kön, ålder och utbildning – opinionsbalans och förtroendebalans

Hur har då olika grupper av medborgare reagerat på beslutet om införande av trängselskatt i Göteborg? Vi skiljer ut de ”traditionella” grupperna kön, ålder och utbildning och ser dessutom på ifall intresse för politik allmänt gör att man uppfattar processen på något särskilt sätt (se tabell 8). Det kan först noteras att även om män från början var mer negativa till trängselskatt så är det kvinnor som ändrat sin uppfattning mest och efter beslutet är lika negativa som männen. Möjligen som en följd av denna starka reaktion har förtroendet för kommunpolitikerna, som före beslutet var detsamma som männens, sjunkit kraftigt och blivit avsevärt lägre än männens.

I alla åldersgrupper blir man mer negativ till trängselskatt och förtroendet för kommunpolitiker sjunker också i alla åldersgrupper. Det finns dock samtidigt en klar skillnad såtillvida att de äldsta både före och efter beslutet är de mest negativa

och dessutom ökar den negativa inställningen mest i denna åldersgrupp. Samtidigt har de äldsta personerna från början störst förtroende för kommunpolitikerna. De har fortfarande efter beslutet störst förtroende men förtroendet sjunker mest i denna åldersgrupp. Det är bara tack vare det höga utgångsvärdet som förtroendet förblir störst här.

Tabell 8 Syn på trängselskatt och förtroende för kommunpolitiker, 2012 (opinionsbalans och förtroendebalans före och efter beslut)

	Syn på trängselskatt före beslut	Syn på trängselskatt efter beslut	Förändring i stödet för trängselskatt	Förtroende för kommunpolitiker före beslut	Förtroende för kommunpolitiker efter beslut	Förändring av förtroende	Antal svar
Män	-30	-40	-10	12	-12	-24	1 145
Kvinnor	-22	-41	-19	12	-19	-31	1 087
16-29 år	-15	-24	-9	-3	-14	-11	404
30-49 år	-20	-35	-15	7	-21	-28	784
40-64 år	-32	-48	-16	13	-13	-26	584
65-85 år	-39	-59	-20	35	-10	-45	460
Låg utbildning	-44	-70	-26	22	-12	-34	282
Medellåg	-37	-57	-20	7	-18	-25	524
Medelhög	-19	-33	-14	10	-16	-26	525
Hög utbildning	-15	-24	-9	13	-15	-28	834

Kommentar: Angivet antal svar avser frågan om förtroende efter beslutet. Antal svar är genomgående större före beslutet och också större för frågan om trängselskatten.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Oavsett utbildningsnivå blir man mer negativ till beslutet efter att det tagits. Lägre utbildningsnivå innebär dock att man är mer negativ till trängselskatt och också att negativiteten ökar mest efter beslutet. När det gäller förtroende för kommunpolitiker är bilden lite mer komplex. Här har de med lägst utbildning från början störst förtroende men samtidigt är nedgången i förtroende störst i denna grupp. Gruppen med högst utbildning har näst högst förtroende men minskar det också näst mest. Slutresultatet blir något av en utjämning vad gäller förtroende mellan olika utbildningsnivåer.

Kvinnor, äldre och lågutbildade ändrar sin uppfattning om trängselskatten mest i negativ riktning och tappar mest i förtroende för kommunpolitikerna.

Vi har i tidigare studier av den aktuella frågan också undersökt attityderna i olika delar av staden (Johansson 2009 och 2012). Två stadsdelar (gamla indelningen) där man skilt ut sig som mer positiv till trängselskatt är Linnéstaden och Majorna.

När vi nu jämför före och efter beslutet så är man fortfarande mest positiv, eller åtminstone minst negativ, i dessa två stadsdelar. Motståndet ökar visserligen i båda stadsdelarna efter beslutet men ökningen är mycket marginell. Däremot sjunker förtroendet för kommunpolitikerna lika mycket i dessa två stadsdelar som det gör i så gott som alla andra delar av staden.

Intresse för politik – opinionsbalans och förtroendebalans

Intresse för politik behöver givetvis inte alltid innebära en större förståelse för politiska beslut men det är ändå inte orimligt att förvänta sig en tendens åt det hållet. Under alla omständigheter bör man kunna förvänta sig att intresse innebär en större vilja att sätta sig in i frågor och att hålla sig generellt informerad. Bilden här är entydig när det gäller uppfattningen om trängselskatten (se tabell 9). När man är mer intresserad av politik så är man mer positiv, eller åtminstone mindre negativ, till beslutet om införande av trängselskatt. Oavsett intressenivå så blir man dock mer negativ efter beslutet än innan beslutet. Skillnaden är dock avsevärt större ju mindre intresserad man är. Utvecklingen beträffande förtroende för kommunpolitiker är mer oväntad. Förtroendet är både innan och efter beslutet lägst bland de minst intresserade. Det mer intressanta är dock att nedgången i förtroende är klart störst bland de mycket och ganska intresserade. I något avseende har dessa grupper haft förväntningar som inte blivit infriade.

Tabell 9 *Intresse för politik, syn på trängselskatt och förtroende för kommunpolitiker, 2006-2012 (opinionsbalans och förtroendebalans före och efter beslut)*

Intresse för politik:	Syn på trängselskatt före beslut	Syn på trängselskatt efter beslut	Förändring i stödet för trängselskatt	Förtroende för kommunpolitiker före beslut	Förtroende för kommunpolitiker efter beslut	Förändring av förtroende	Antal svar
Mycket intresserad	-5	-14	-9	20	-9	-29	407
Ganska intresserad	-24	-38	-14	19	-13	-32	1125
Inte särskilt intresserad	-36	-53	-17	2	-22	-24	596
Inte alls intresserad	-37	-73	-36	-32	-46	-14	71

Kommentar: Antal svar avser i flertalet fall frågan om förtroende efter beslutet. Antalet svar är större före beslutet och i stort sett genomgående större avseende frågan om syn på trängselskatt.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2006-2012.

Generell syn på trängselskatten och syn på beslutet

Trängselskatten är formellt en del i det ”västsvenska paketet” men bedöms troligen av medborgarna till stor del separat från detta, något som framgår av de ganska svaga korrelationerna mellan synen på de olika delprojekten (jfr tabell 3). Minskning av förtroende även bland positiva till förslag/beslut och bland sådana som är mycket intresserade av politik tyder på att det finns en faktor som ligger vid sidan av själva sakfrågan. I ett försök att skilja ut olika delar har vi i undersökningen 2012 frågat efter den allmänna uppfattningen om trängselskatt separat från uppfattningen om beslutet om införande av trängselskatt.

Tabell 10 Generell syn på trängselskatt i Göteborg samt opinionsbalans avseende beslutet om trängselskatt, 2012

Generell syn på trängselskatt:	Procentfördelning totalt	Opinionsbalans avseende beslutet
För	24	77
Emot	60	-96
Vet ej/osäker	16	-22
	100	-42
Antal svar	817	

Fråga: Är du generellt för eller emot trängselskatt i Göteborg?

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Först kan vi konstatera att det finns en entydig majoritet som är negativ till trängselskatt generellt och inte bara till beslutet. Dessa 60 procentenheter är dock en något mindre grupp än de 65 procentenheter som samma år säger sig anse att beslutet var Ganska eller Mycket dåligt. Det finns dock mer av intresse här. De 60 procent av de svarande som säger sig vara emot trängselskatt generellt är också i det allra närmaste totalt emot beslutet om trängselskatt (-96). De som är osäkra i sin uppfattning om trängselskatt generellt tycker också till avsevärd del att beslutet var dåligt. Inte ens den fjärdedel som generellt är för trängselskatt stöder helt beslutet. Trängselskatt verkar ha blivit mer än en ”vanlig” politisk sakfråga. Beslutsprocessen kan ha blivit en viktig faktor bakom uppfattningarna om projektet. Flertalet av de göteborgare som intresserat sig för denna fråga var och är givetvis medvetna om hur beslutsprocessen gick till i Stockholm där man införde trängselskatten på försök och utlovade och också genomförde en folkomröstning efter försöket. Kanske förväntade de sig efter majoritetens tidiga utfästelse om en folkomröstning något liknande här. När beslutet sedan tillkom på annat sätt så föll förtroendet för beslutsfattarna/kom-

munpolitikerna. Det kan naturligtvis också vara så att de som sade sig vara generellt positiva såg framför sig en annan utformning av skatten.

Problem i trafiken och trängselskatten

Grunderna för ställningstagandet till trängselskatten kan vara många och av helt olika karaktär. Vi ska här bara se i vilken utsträckning detta ställningstagande är relaterat till hur man bedömer olika problem i trafiken i Göteborg. Vi analyserar inte här hur stora man uppfattar problemen vara eller vilket man ser som störst. Frågan är i stället om det finns tecken på att man tror att införande av trängselskatt kan minska den aktuella typen av problem (se tabell 11). I de två första kolumnerna som avser problem i form av trängsel i biltrafiken och förseningar i kollektivtrafiken ser vi att de som uppfattar dessa problem som stora är något mindre negativa till trängselskatt. Detta tolkar vi alltså som att de tror att trängselskatten i någon liten mån kan bidra till en minskning av problemen.

Tabell 11 Synen på problem i trafiken i hemkommunen och syn på trängselskatt, 2011/2012 (opinionsbalans)

	Trängsel i bil- trafiken	Förseningar i kollektiv- trafiken	Buller från trafiken	Framkomlig- het med cykel	Försämrad luft- kvalitet	Otrygg miljö för fortgångare	Pågående väg- och järnvägs- byggen
Mycket stort problem	-38	-38	-5	-0	-6	-7	-64
Ganska stort problem	-39	-36	-26	-16	-34	-38	-53
Varken stort eller litet problem	-44	-46	-42	-42	-53	-40	-39
Ganska litet problem	-67	-51	-58	-48	-52	-52	-27
Mycket litet problem	-54	-51	-68	-56	-81	-70	-49
Antal svar	807	807	807	805	812	811	810

Kommentar: Frågan lyder *I vilken utsträckning uppfattar du följande som problem i trafiken i den kommun där du bor?* Dessa frågor har ställts enbart 2011 och 2012. Siffrorna i tabellen avser dessa två år sammanslagna.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011 och 2012.

I de nästa fyra kolumnerna rör problemen buller i trafiken, framkomlighet med cykel, försämrad luftkvalitet och otrygghet för fotgängare. Svarsmönstret här är annorlunda. Det finns ett mer eller mindre linjärt samband mellan uppfattningen om problemets storlek och synen på trängselskatten. De som ser problemen som stora är mycket mindre negativa till trängselskatt än de som ser problemen som små. Detta kan tolkas som att man tror på att införande av trängselskatt kan minska problemen. I kolumnen längst till höger frågas om hur man ser på pågående byggprojekt som trafikproblem. Det specificeras inte vilka projekt som avses men sannolikt tolkar man det till stor del som projekt med koppling till det västsvenska paketet. När man ser pågående byggprojekt som ett stort problem är man påtagligt negativ till trängselskatten. Sambandet är något kurvlinjärt såtillvida att också de som anser byggprojekten vara ett mycket litet problem också är ganska starkt negativa till införandet.

Sammanfattande diskussion

Motståndet mot beslutet om trängselskatt förblir lika starkt som tidigare. När man ser på hur förtroendet för kommunpolitikerna i Göteborg har fallit så blir man klar över att införandet av trängselskatten är ett beslut som har väckt extraordinära reaktioner. Det blir extra tydligt när inte ens alla som faktiskt vill ha en trängselskatt stöder beslutet. Om detta beror på utformningen av skatten, formerna för beslutet eller något annat kan vi inte avgöra. Det blir dock därmed extra tydligt att politikerna inför det kommande valet arbetar i en klar uppförsbacke. Samtidigt som förtroendet sjunkit – nog så kraftigt – så visar andra liknande frågor inga påtagliga förändringar. Det är politikerna, inte det politiska systemet som man ser som problemet.

Kommer väljarna då att acceptera beslutet i efterhand och kommer politikerna att lyckas driva fram ett ja i den kommande folkomröstningen. Det är fullt tänkbart att kommunpolitikerna lyckas vända den nuvarande majoriteten mot trängselskatt genom en massiv kampanj (buller, cyklisternas framkomlighet, luftkvaliten och fotgängarnas trygghet verkar vara områden att satsa på). En annan fråga är om detta räcker för att återupprätta förtroendet för kommunpolitikerna. Den mest avgörande faktorn nu är givetvis hur man tycker att systemet med trängselskatt fungerar, om det har någon effekt och vilka problem det ställer till. Den senaste delen av materialet från 2012 är insamlad omedelbart före och till en del efter starten. De personliga erfarenheterna hade nog inte hunnit stabiliseras ännu.

Det som hänt omkring beslut i fråga om trängselskatter både här i Göteborg och tidigare i Stockholm aktualiserar ett annat problem. Vem ska besluta om frågor som faktiskt rör inte bara den storstad som finns i mitten utan också minst lika mycket kranskommunerna runt omkring. Åtskilliga medborgare där är mer berörda än många invånare i Göteborg. I andra typer av frågor kan det vara medborgare i kranskommunerna som kan dra nytta av något som betalas av göteborgarna. Den politiska indelningen i Sverige är inte utformad för att hantera sådana frågor.

Kommunerna är uppenbart alltför små enheter men det finns å andra sidan inget tillfredställande alternativt beslutsforum. De som bor i Skaraborg tycker nog inte alltid att det är självklart att de ska betala sådant via sin regionskatt (jfr disk. i Bäck m.fl. 2002, Bäck 2003).

Referenser

- Bäck, Henry (2003) "Mellan koordination och valfrihet. Den kommunala indelningen i storstadsområdet", *Nordisk Administrativ Tidsskrift*, Vol. 84: 1 pp. 5-33.
- Bäck, Henry, Gunnar Gjelstrup, Folke Johansson & Erling Klausen (red.) (2002) *Lokal politik i storstad - stadsdelar i skandinaviska storstäder*. Göteborg: Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.
- Johansson, Folke (2009) "Biltullar/Trängselskatt – Något för Göteborg". I Lennart Nilsson & Susanne Johansson (red.) *Att bygga, Att bo, Att leva. En bok om Västra Götaland*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Johansson, Folke (2012) "Medborgarna och trängselskatten – efter beslutet". I Annika Bergström & Jonas Ohlsson (red.) *Medborgarna om välfärden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

TRÄNGSELOPINION OCH MEDIEKONSUMTION

PER OLESKOG TRYGGVASON

Under 2014 kommer göteborgarna inte bara att gå till valurnorna för att välja folkvalda församlingar via kommun-, landstings-, riksdags- och europaparlamentsval. Kommuninvånarna kommer också få möjligheter att ta ställning till huruvida man vill behålla den så kallade trängselskatten som infördes den 1 januari 2013, eller inte. Den kommande folkomröstningen om trängselskatt är ett resultat av det lokala folkinitiativ som under 2012 och 2013 samlade mer än 50 000 av de röstberättigade göteborgarnas namnunderskrifter. Ett initiativ som till stor del startades och drevs av Göteborgs-Tidningen (GT). Folkinitiativ och kommunala folkomröstningar är på intet sätt ett nytt inslag i den svenska, eller för den delen den västsvenska demokratin.¹ Däremot är den roll som en publicistisk utgivare spelat för att driva fram en sådan omröstning, något av ett nytt fenomen. Denna nya kombination av opinions- och kampanjjournalistik har under det senaste året fått både ris och ros. GT har berömts för att på ett effektivt sätt skapa debatt i en fråga som lider av ett potentiellt demokratiskt underskott. Dessutom har det journalistiska greppet också prisats för att vara nyskapande. Att som GT ta på sig rollen som drivande aktör i lokalpolitiska frågor kan komma att bli ett allt vanligare fenomen i tidningsvärlden. I en tid då många utgivare tampas med sjunkande upplagor och minskande annonsintäkter kan detta vara ett sätt att visa sig relevant på den lokala mediamarknaden (Ulf Bjereld på Ajour publicerad 2012-12-30). Samtidigt finns också de som är kritiska och ser en fara i att publicister – som bör värna om journalistiska grundprinciper som oberoende och opartiskhet vid nyhetsrapportering – istället sviker sin journalistiska roll och hänger sig åt att driva politiska sakfrågor, ofta genom en populistisk retorik (Medierna i P1 2013-01-07).

Det här kapitlet syftar till att undersöka hur olika typer av mediakonsumenter i allmänhet och GT:s egna läsare i synnerhet ställer sig till förslaget om att införa trängselskatt i Göteborg. Finns det några samband mellan konsumtion av lokala nyheter och vilken åsikt den enskilde har i en konkret policyfråga, såsom trängselskattens vara eller inte vara? Skiljer sig olika mediakonsumenter från varandra? Särskiljer sig GT:s läsbarbas från övriga mediakonsumenter och hur har deras inställning i frågan förändrats över tid? Inledningsvis görs en kort beskrivning av opinionsläget kring trängselskattfrågan.

Ett kompakt trängselskattmotstånd

Allt sedan förslaget om införande av trängselskatt kom upp på den västsvenska politiska agendan har trängselskattsförespråkarna haft det kämpigt i opinionen. De västsvenska SOM-undersökningarna har sedan 2006 mätt inställningen till införandet av biltullar och i samtliga mätningar har opinionsbalansen² i trängselskattfrågan varit klart negativ (Johansson 2012, se också Folke Johanssons kapitel i denna bok för en utförlig analys). Tidigare analyser har visat hur den negativa opinionsbalansen varit förhärskande över nästintill hela det politiska spektrumet. Folke Johanssons analys (2012) visar att endast Vänsterpartiets och Miljöpartiets sympatisörer 2006/2007 hade en övervägande positiv inställning till förslaget. Förslagets popularitet dalade dock även i dessa två väljargrupper och sett till de sammanslagna siffrorna för 2010/2011 var det endast Miljöpartiets sympatisörer som fortfarande hade en knapp positiv opinionsbalans med +5 enheter.

Trots att inställningen till förslaget om trängselskatt varit övervägande negativ har tidigare analyser visat att det finns en avsevärd spridning bland befolkningen. De faktorer som visat sig ha störst förklaringspotential har varit några av de klassiska sociodemografiska variablerna, ålder (unga har visat sig mer positiva än äldre), utbildning (de med hög utbildning har varit mer positiva än de med lägre utbildning) och brukare (de som har tillgång till bil har varit betydligt mer negativa än de som saknar).

I tabell 1 redovisas trängselskattopinionen efter vad som i tidigare analyser visat sig vara faktorer som påverkat inställningen till förslaget. Sett till föregående år så är det endast marginella skillnader i den sammanvägda opinionen. Förslaget har ett negativt balansmått på -43 bland göteborgarna vilket kan jämföras med -40, 2011.

Utifrån tabellen kan vi konstatera att vissa grupper särskiljer sig med en mycket negativ inställningen till förslaget, samtidigt som andra är något mer optimistiska.

Sociodemografiska faktorer som utbildning, politiskt intresse och ålder spelar en avgörande roll samtidigt som det inte verkar finnas några iögonfallande skillnader i trängselskattopinion mellan män och kvinnor. Det finns också mycket stora skillnader då vi ser till respondenternas favoritpartier. Vänsterpartiets och Miljöpartiets sympatisörer är de enda som har en övervägande positiv syn på införandet trängselskatten. Övriga partisympatisörer har en övervägande negativ inställning, där sverigedemokrater samt anhängare av något parti utanför riksdagen är mest negativa (-78 respektive -76), följt av moderata sympatisörer (-66).³ Ytterligare en faktor som genererar stora skillnader är huruvida personen är politiskt intresserad eller inte. De som uppger att de inte alls är politiskt intresserade har ett balansmått på låga -69, att jämföra med de mycket intresserade som även de är negativa men i mycket lägre grad, -16. Dessa resultat är i linje med tidigare analyser av inställning till trängselskatt i Västsverige (Johansson 2009, 2012).

Tabell 1 Inställning till trängselskatten bland invånare i Göteborgs kommun, 2012 (procent och balansmått)

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Summa procent	Antal svarande	Opinionsbalans	Andel positiva
Samtliga	9	13	13	13	52	100	825	-43	22
Män	10	11	14	12	53	100	392	-44	21
Kvinnor	9	14	12	14	51	100	433	-42	23
Utbildning									
Låg	3	4	11	10	72	100	103	-75	7
Medellåg	6	11	10	12	61	100	195	-56	17
Medelhög	12	15	15	9	49	100	190	-31	27
Hög	13	15	14	16	42	100	307	-30	28
Ålder									
16-29	10	15	15	19	41	100	163	-35	25
30-49	14	15	12	13	46	100	293	-30	29
50-64	7	9	15	10	59	100	188	-53	16
65-85	4	10	10	10	66	100	181	-62	14
Politiskt intresse									
Mycket intresserad	24	12	12	4	48	100	132	-16	36
Ganska intresserad	8	14	12	14	52	100	400	-44	22
Inte särskilt intresserad	5	13	15	17	50	100	246	-49	17
Inte alls intresserad	8	5	5	5	77	100	39	-69	13
Favoritparti									
Vänsterpartiet	27	23	12	14	24	100	70	+12	50
Socialdemokraterna	6	10	17	15	52	100	193	-51	16
Centerpartiet	0	13	34	13	40	100	15	-40	13
Folkpartiet	8	15	17	23	37	100	52	-37	23
Moderaterna	1	11	10	13	65	100	223	-66	12
Kristdemokraterna	10	19	9	10	52	100	21	-33	29
Miljöpartiet	29	21	15	14	21	100	105	+15	50
Sverigedemokraterna	7	4	0	0	89	100	46	-78	11
Annat parti	3	6	6	10	75	100	32	-76	9
Tillgång till bil									
Nej	19	24	15	12	30	100	200	+1	43
Ja	6	9	13	13	59	100	596	-57	15

Kommentar: Frågan lyder: "Vilken är din åsikt om följande beslutade trafikåtgärder: Trängselskatten i Göteborg?" med svarsalternativen "Mycket bra", "Ganska bra", "Varken bra eller dåligt", "Ganska dåligt", "Mycket dåligt" och "Ingen uppfattning". Opinionsbalansen beräknas genom att andelen uppgivna "Mycket och ganska dåligt" dras av från andelen uppgivna "Mycket eller ganska bra" svar. De som uppgett att de inte har en uppfattning (n=53) ingår inte i analysen. I kategorierna utbildning ingår: Lågutbildning = Ej fullgjord grundskola/grundskola; Medellåg = Studier eller examen från gymnasium eller folkhögskola; Medelhög = Eftergymnasial utbildning (ej högskola/universitet) eller studier vid högskola universitet; Hög = Examen från högskola/universitet eller studier/examen på forskarnivå. På grund av de låga n-talen i flera av undergrupperna bör resultaten från kategorier med mindre än n=100 tolkas med stor försiktighet. Radprocenten har avrundats för att summera till 100.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Slutligen ska vi nämna en faktor som visat sig vara relevant i tidigare analyser, nämligen huruvida man är direkt berörd av trängselskatten, eller inte. Det är kanske inte särskilt överraskande, men ändå viktigt att poängtera, att de med tillgång till bil är avsevärt mer negativa jämfört med de som saknar detta (-57 jmf +1).

Mediekonsumtion och inställning till trängselskatten

Tidigare analyser av trängselskattopinionen har framförallt fokuserat på olika sociodemografiska förklaringsfaktorer (likt flera av de som diskuterats ovan) och hur personen i fråga direkt påverkas av tullsystemet. Exempelvis hur man har det ekonomiskt och/eller i vilken del av staden man bor. Det har också undersökts hur inställningen samvarierar med övergripande attitydskomplex som miljöintresse och syn på andra infrastruktursatsningar (Johansson 2009; Johansson 2012). Det kan dock finnas ytterligare faktorer som kan hjälpa oss att bättre förstå varför folk tycker som de gör när det kommer till införandet av trängselskatten i Göteborgs stad.

Media i allmänhet och lokala medier i synnerhet fungerar idag som en av de främsta källorna till information när det kommer till politiska sakfrågor (Strömbäck 2009). I ljuset av detta, tillsammans med den mycket aktiva roll som bland annat GT innehaft i debatten kring trängselskatt är det mycket intressant att undersöka om det finns någon samvariation mellan faktorer som vilken typ av nyhetsmedier man tar del av och attityd till trängselskatten.

Den överväldigande majoriteten av den västsvenska SOM-undersökningen 2012 genomfördes innan trängselskattens implementering den 1 januari 2013.⁴ Det fanns således begränsade möjligheter att personliga erfarenheter av trängselskatten varit den huvudsakligen orsaken till gemene mans inställning i frågan. Istället har de flesta av oss utelämnats att bygga vår uppfattning om trängselskattens olägenheter och förtjänster på olika sorters andrahandsuppgifter, däribland mediernas rapportering.

Utifrån tidigare studier av så kallade medieeffekter vet vi att mediernas bevakning och gestaltning av olika frågor kan få återverkningar på opinionen på en rad olika sätt. Dels kan mediernas rapportering kring en specifik fråga hjälpa till att lyfta frågan så den kommer högre upp på den politiska agendan. Dels har medierna stora möjligheter att vara med och bestämma hur specifika problemformuleringar ska se ut. Ett annat sätt som medierna kan påverka opinionen är genom att vara medvetet eller omedvetet vara obalanserad i sin rapportering i en sakfråga. Det vill säga om man systematiskt låter en part komma till tals eller väljer oproportionerligt positiva eller negativa vinklingar till fördel för någon sida i en politisk kontrovers. (Street 2011; Strömbäck 2009)

Det bör dock poängteras att detta kapitel på intet sätt försöker undersöka hur de olika västsvenska medieredaktionerna rapporterat om trängselskatten. Det handlar inte om vilka som gett frågan störst utrymme, vilka som haft flest positiva eller negativa inslag eller vilka som haft den mest balanserade nyhetsrapporteringen. Fokus ligger istället på hur läsare, tittare och lyssnare av olika medieinnehåll ställer sig i frågan.

Frågan om mätbarheten av potentiella medieeffekter kompliceras av att vi måste ta hänsyn till så kallade självselektionseffekter. Det finns nämligen en tendens hos oss människor att söka oss till nyheter som bekräftar vår världsbild (Street 2011). Om en tidning har en socialdemokratisk ledarsida är det betydligt mer troligt att en person läser ledaren just för att hen redan sympatiserar med åsikterna, snarare än att hen blir socialdemokrat av att ta del av texten. Det finns alltså stora selektionsproblem att ta hänsyn till när vi ska kartlägga och undersöka hur olika mediekonsumenter ser på frågan om trängselskatt. Utan tillgång till paneldata – där vi kan följa folks mediekonsumtion och attityd till trängselskatten över tid – får vi nöja oss med att försöka besvara den mer blygsamma frågan: hur ser olika mediekonsumenter på införandet av trängselskatt i Göteborgs stad?

Det göteborgska medielandskapet

För att vi på ett meningsfullt sätt ska kunna ta till oss eventuella opinionsskillnader mellan olika mediekonsumenter krävs en god översikt över medielandskapet i Göteborg. I tabell 2 nedan redovisas hur stor andel av befolkningen som uppgett att de tar del av olika lokala nyhetsmedier minst en dag i veckan.

Tabell 2 Konsumtion av lokala nyhetsmedier i olika åldersgrupper inom Göteborg, 2012. Läsare, tittare och lyssnare i procentandelar och antal

	GT papper		GP papper		Västnytt		TV4 Lokalnnyheter		P4 Lokalnnyheter	
	Andel läsare	Antal svarande	Andel läsare	Antal svarande	Andel tittare	Antal svarande	Andel tittare	Antal svarande	Andel lyssnare	Antal svarande
16-29 år	7	164	51	177	44	177	48	178	15	175
30-49 år	15	279	59	297	66	299	52	291	28	291
50-64 år	32	160	74	196	87	192	65	181	50	178
65-85 år	30	169	84	203	95	206	66	186	57	186
Samtliga	20	772	66	873	73	874	57	836	37	830
Skillnad mellan äldst och yngst	23		33		51		18		42	

Kommentar: Andelsberäkningarna på respektive nyhetsmedium är kalkylerade på de som uppgett ett giltigt svar på respektive fråga. Samma trend för mediekonsumtion återfinns då analysen görs på Göteborg inklusive kranskommuner. Denna analys redovisas dock inte här på grund av utrymmesskäl. Med konsumtion räknas användning minst en gång per vecka.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Utifrån tabell 2 kan vi konstatera att det finns stora skillnader i hur många läsare, lyssnare eller tittare de olika lokala nyhetsmedierna når. Ser vi till den grupp vi är allra mest intresserade av – de som läser GT – uppger en femtedel (av de som angett ett giltigt svar) att de läser pappersutgåvan minst en gång i veckan. Detta kan jämföras

med Göteborgs-Posten (GP) som har en betydligt större räckvidd med 66 procent. Det är också välkänt att nyhetskonsumtionen skiljer sig avsevärt i förhållande till ålder (Wadbring och Hedman, 2011), vilket också visar sig i denna undersökning. För samtliga medieplattformar finns det en systematisk ålderskillnad där unga konsumerar mindre lokala nyheter jämfört med äldre. De absoluta skillnaderna mellan den yngsta (16-29 år) och den äldsta (65-85 år) ålderskategorin är störst när det kommer till Västnytt (51 procentenheter) och de lokala nyheterna på P4 (42 pe). Minst åldersskillnader återfinns (om än fortfarande anmärkningsvärd) hos GTs läsare (23 pe) samt bland de som tittar på lokalnyheterna i TV4 (18 pe). I och med de stora och systematiska skillnaderna som återfinns vad gäller ålder i både inställning till trängselskatten och i mediekonsumtion är det viktigt att ta hänsyn till detta i våra vidare analyser.

I tabell 3 kan vi utläsa hur grupper som använder olika nyhetsmedier ställer sig till trängselskatten jämfört med de som inte har tagit del av mediet.⁵

Tabell 3 *Inställning till trängselskatt efter konsumtion av olika lokalmedia i Göteborg inklusive kranskommuner och Göteborg, 2012 (balansmått)*

	Användning minst en gång i veckan	Användning mer sällan eller aldrig	Använder mediet minst en gång i veckan (n-tal)	Totalt antal
Göteborg				
GT papper	-64	-33	137	704
GT nät	-63	-34	126	667
GP papper	-47	-34	535	792
GP nät	-37	-47	336	793
Lokalnyheterna TV4	-57	-21	429	759
Västnytt	-45	-32	580	792
P4 Väst	-58	-31	277	755
Göteborg inklusive kranskommuner				
GT papper	-72	-42	293	1 309
GT nät	-65	-46	220	1 252
GP papper	-55	-43	1 026	1 485
GP nät	-41	-57	578	1 477
Lokalnyheterna TV4	-62	-34	786	1 398
Västnytt	-53	-43	1 080	1 470
P4 Väst	-62	-42	595	1 407

Kommentar: Mediekonsumtion har här definierats som att ta del av respektive media minst en gång i veckan. Personer som inte har uppgett svar på respektive fråga ingår ej i analyserna. För frågeformulering, svarsalternativ och kodning av trängselskattsfrågan se kommentar till tabell 1. Opinionsbalansen beräknas genom att andelen uppgivna "Mycket och ganska dåligt" dras av från andelen uppgivna "Mycket eller ganska bra" svar. Kranskommuner definieras här som: Ale, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Mölndal, Partille och Öckerö kommun.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Utifrån tabell 3 kan vi konstatera att det verkar finnas genomgående skillnader mellan både de som tagit del och de som inte tagit del av de lokala medierna samt mellan de olika nyhetsmedierna. I samtliga fall (bortsett från de som läser GP på nätet i Göteborg) är det så att de som tagit del av lokala nyheter är mer negativt inställda jämfört med de som inte gjort det. Mönstret är det samma både då vi ser till Göteborg med kranskommuner, och till endast Göteborg.

Även om den negativa riktningen i mönstret är samstämmigt över nästan alla mediekanalet finns det vissa mediekonsumenter som står ut och är än mer negativt inställda till trängselskatten. Fokuserar vi på hur det ser ut i Göteborg kan vi konstatera att de som läser GT:s pappersupplaga är 31 balansmåttensheter mer negativa än de som inte gör det (-64 mot -33). Skillnaden är nästan lika stor sett till de som läser GT på nätet. En annan noterbar och överraskande skillnad är mellan de som ser på lokalnyheterna på TV4 (-57) och de som väljer att inte göra det (-21), vilket ger en skillnad på 36 balansmåttensheter.

Från den deskriptiva statistiken verkar det alltså finnas systematiska skillnader både mellan konsumenter/ej konsumenter av lokala medier samt mellan olika sorters medier.

För att kontrollera huruvida dessa skillnader står sig under kontroll för andra sociodemografiska förklaringsfaktorer genomförs härnäst en rad multivariata regressionsanalyser. Analyserna görs i två steg. Först undersöks effekten av att ta del av respektive lokalt medium under kontroll för varandra, för att i nästa steg också kontrollera för fyra stycken sociodemografiska faktorer som tidigare visat sig inflytelserika i den deskriptiva analysen. För att inte missa några potentiella samband på grund av för få individer i analysen görs analyserna både på "Göteborg inklusive kranskommuner" samt endast Göteborg.⁶

Resultaten från de multivariata analyserna visar att det i fallet Göteborg finns tre mediekonsumentegrupper (GT-papper, Lokalnyheterna på TV4 och SR/P4) som är statistiskt signifikanta då endast mediefrågorna ingår i analysen (modell 1, tabell 4). Samtliga samband mellan medievariablerna och inställning till trängselskatten bekräftar resultaten från den deskriptiva statistiken i tabell 3, dvs. att högre medieexponering samvarierar med en mer negativ inställning till trängselskatten. Men då vi kontrollerar för utbildning, politiskt intresse, ålder och huruvida man har tillgång till bil, tappar GT och SR/P4 i effekt och förlorar sin signifikans (modell 2, tabell 4). De sociodemografiska variablerna visar alla på effekter i den förväntade riktningen. De som har hög utbildning är signifikant mer positiva till trängselskatten än de som har låg utbildning. De som inte alls är intresserade av politik är signifikant mer negativt inställda jämfört med de som är mycket intresserade och detsamma gäller de som har tillgång till bil jämfört med de som inte har det. Att flera av medievariablerna tillsammans med ålder faller utanför nivån för signifikans är dock inte så konstigt då vi överväger de låga n-talen för analysen av Göteborg som helhet (n=608). Vårt material av göteborgare är alltså inte tillräckligt stort för att vi på ett tillfredställande sätt ska kunna pröva hur konsumtion av olika nyhetsmedier förhåller sig till inställningen till trängselskatten. Men istället för att ge upp analysen genomförs en identisk tvåstegsanalys på Göteborg inklusive kranskommuner, vilket ger ett större urval (n=1113).

Tabell 4 *Inställning till trängselskatten 2012. Tabellen visar effekten av de oberoende variablerna på den beroende variabeln, inställning till trängselskatt (5 skalsteg). Ju högre värden på den beroende variabeln, desto mer negativ inställning till trängselskatten. Multivariata OLS-regressioner (ostandardiserade b-värden, standardfel inom parentes)*

	Modell 1 Göteborg	Modell 2 Göteborg	Modell 3 Göteborg + kranskom	Modell 4 Göteborg + kranskom
Läser GP på papper (0/1)	0.21 (0.12)	0.12 (0.12)	0.13 (0.09)	0.09 (0.08)
Läser GT på papper (0/1)	0.34* (0.15)	0.21 (0.15)	0.41*** (0.10)	0.23* (0.10)
Ser på Västnytt (0/1)	-0.20 (0.14)	-0.23 (0.14)	-0.11 (0.10)	-0.09 (0.10)
Ser på TV4:s lokalityheter (0/1)	0.68*** (0.12)	0.58*** (0.12)	0.46*** (0.09)	0.38*** (0.08)
Lyssnar på lokalityheter i SR/P4 (0/1)	0.37** (0.12)	0.20 (0.12)	0.27** (0.08)	0.12 (0.08)
Ganska intresserad av politik (Mycket intresserad referens)		0.12 (0.16)		0.16 (0.12)
Inte särskilt intresserad av politik (Mycket intresserad referens)		0.21 (0.17)		0.35** (0.13)
Inte alls intresserad av politik (Mycket intresserad referens)		0.67* (0.30)		0.74*** (0.20)
Medellåg utbildning (låg referens)		-0.31 (0.20)		-0.26 (0.14)
Medelhög utbildning (låg referens)		-0.54** (0.21)		-0.32* (0.14)
Hög utbildning (låg referens)		-0.53** (0.20)		-0.58*** (0.14)
Ålder (16-85)		0.01 (0.00)		0.01* (0.00)
Har bil i hushållet (0/1)		0.79*** (0.13)		0.82*** (0.11)
Konstant	3.19*** (0.13)	2.86*** (0.31)	3.46*** (0.09)	2.80*** (0.23)
Antal respondenter	608	608	1 113	1 113
Justerad R2	0.09	0.17	0.06	0.15

*p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

Modell 1: Beroende variabel är inställning till trängselskatten. Variabeln har fem skalsteg och går ifrån 1 "Mycket bra" 2 "Ganska bra" 3 "Varken bra eller dåligt" 4 "Ganska dåligt" 5 "Mycket dåligt". Oberoende variabler är konsumtion av olika nyhetsmedier: GP, GT, Västnytt, Lokalityheterna på TV4 och P4 Väst. Samtliga medievariabler är dummykodade där 0 = ej konsument, 1 = konsument.

Modell 2: Beroende variabel är inställning till trängselskatten. Variabeln har fem skalsteg och går ifrån 1 "Mycket bra" 2 "Ganska bra" 3 "Varken bra eller dåligt" 4 "Ganska dåligt" 5 "Mycket dåligt".

Oberoende variabler är konsumtion av olika nyhetsmedier: GP, GT, Västnytt, Lokalnyheterna på TV4 och P4 Väst. Samtliga medievariabler är dummykodade där 0 = ej konsument, 1 = konsument. Ytterligare oberoende variabler är utbildning, politiskt intresse och tillgång till bil, samtliga variabler är dummykodade. Utbildningskategorierna är låg, medellåg, medelhög och hög där låg är referenskategori. Kategorierna för politiskt intresse är mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad och inte alls intresserad med mycket intresserad som referenskategori. Ålder ingår som en kontinuerlig variabel mellan 16 och 85. Variabeln tillgång till bil så är ej tillgång till bil = 0 (referenskategori) och tillgång till bil = 1.

Modell 3 och **modell 4** är de samma som modell 1 och 2 med den enda skillnaden att populationen är Göteborg med kranskommuner. Vad som ingår i kranskommuner framgår av tabellkommentaren till tabell 3.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

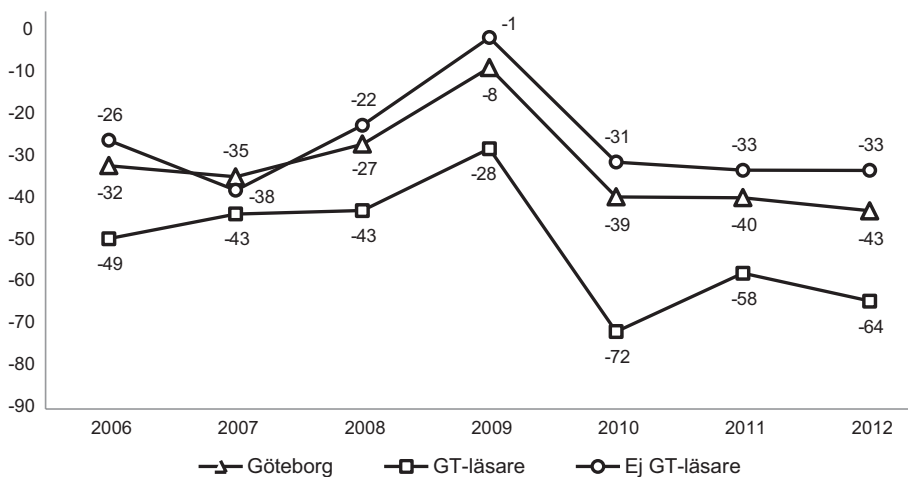
Resultatet från den här analysen (tabell 4, modell 3 och modell 4) ger mycket snarlika resultat, med undantaget att medievariablerna och ålder klarar signifikansnivåerna bättre. Samma tre mediekonsumtionsgrupper (GT-papper, Lokala TV4-nyheter och SR/P4) är signifikanta i modell 3 då vi endast inkluderar de olika mediekonsumtionernas effekt på inställning till trängselskatt. När vi också kontrollerar för de fyra sociodemografiska variablerna i modell 4 förblir effekten av att se Lokalnyheterna i TV4 och att läsa GT på papper signifikanta. Storleken på effekterna må vara relativt sett små i förhållande till de tidigare etablerade förklaringsfaktorerna. Men den ovanstående analysen visar ändå att mediekonsumtion bidrar när vi försöker förklara variationen i attityden till trängselskatten.⁷

Göteborgs-Tidningens läsare och trängselskatten

Vi har genom den multivariata analysen i tabell 4 kunnat konstatera att de som läser GT har en signifikant mer negativ inställning till trängselskatten än de som inte gör det. Denna signifikanta skillnad kvarstår då vi kontrollerar för fyra sociodemografiska faktorer som brukar påverka inställningen i frågan. De sista två frågorna som nu ska besvaras är: hur har GT-läsares inställning till trängselskatten utvecklats över tid, och finns det någon signifikant skillnad i denna grupps inställning före respektive efter det att kampanjen för folkomröstning drogs igång sensommaren 2012?

Tack vare att de västsvenska SOM-undersökningarna har ställt frågan om västsvenskar inställning till införandet av trängselskatt i Göteborg sedan 2006 är det inte bara möjligt att följa opinionsutvecklingen över tid. Genom ett stort antal mediekonsumtionsfrågor kan vi också se hur inställningen bland läsare och icke-läsare av GT:s pappersutgåva har förändrats över tid och hur denna förändring ser ut i förhållande till övriga göteborgare. Resultatet från analysen presenteras genom respektive grupps balansmått och kan utläsas i figur 1.

Figur 1 Inställning till införandet av trängselskatt bland göteborgare, läsare av GT:s pappersupplaga och icke-läsare av GT:s pappersupplaga 2006-2012 (balansmått)

Kommentar: Grafen visar balansmålet för de som bor i Göteborg, de som bor i Göteborg och läser GT på papper och de som bor i Göteborg men som inte läser GT. n-talet bland GT-läsarna har varierat mellan 137-217. För definition av GT-läsare se tabell 2.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2006-2012.

Utifrån figur 1 kan vi konstatera att opinionsbalansen allt sedan frågan ställdes första gången 2006 hela tiden varit klart negativ. Göteborgarna var som mest positivt inställda till trängselskatten 2009, året före beslutet om implementering fattades. Toppnoteringen detta år innebar alltså att opinionsbalansen *endast* var -8. Den allt positivare inställningen var också närvarande hos GT:s läsarbaser, som nådde sin "toppnotering" med en opinionsbalans på -28. Året efter fattade kommunstyrelsen beslut om implementering, och frågan politiserades ytterligare genom att enfrågepartiet Vägvalet drev trängselskattens vara eller inte vara som sin hjärtefråga under valrörelsen 2010. I spåret av detta fullständigt störttycker populariteten i förslaget och opinionsbalansen sjunker hos göteborgarna (från -8 till -39) och än mer bland GT-läsarna (-28 till -72). Sett till hela sexårsperioden kan vi konstatera att de som läst GT hela tiden varit mer negativa jämfört med icke-läsarna och det göteborgska medelbalansmålet.

Hur ser det då ut med potentiella opinionsförändringar i och med GT:s engagemang i folkinitiativet om en folkomröstning i frågan? GT:s kampanj drog officiellt igång den 16 augusti 2012, dvs. dryga sex veckor innan den västsvenska SOM-undersökningen damp ner hos de utvalda respondenterna. Den stora nedgången bland GT:s läsare skedde dock otvetydigt mellan 2009 och 2010, alltså mer än två

år innan folkinitiativets drogs igång. Även om vi i våra undersökningar kan se en minskning mellan 2011 och 2012 från -58 till -64, (vilket är större än den allmänna nedgången bland samtliga göteborgare från -40 till bottennoteringen -43) så är förändringen marginell och inte statistiskt signifikant.⁸

Avsaknaden av statistiskt signifikanta skillnader mellan 2011 och 2012, tillsammans med att opinionssvängningarna i gruppen tidigare år varit betydligt mer omfattande gör att vi inte kan dra några slutsatser om en opinionsförändring i anslutning till kampanjen för folkomröstning. Om detta ska ses som ett tecken på att GT:s kampanj för en folkomröstning förblivit verkningslös på den egna läsaropinionen, eller om faktumet att kampanjen endast var i sin linda och helt enkelt inte hunnit få någon större opinionsbildande effekt kan vi bara spekulera i. Faktumet att GT:s läsare redan före kampanjen hade en mycket negativ inställning till trängselkatten (-58 be) leder dock till att ”svängutrymmet” för ytterligare negativa förändringar av naturliga skäl varit begränsat.

Trängselkatten och vägen framåt

Två år före den planerade folkomröstningen såg det alltjämt dystert ut för trängsel-skattsförespråkarna. Det är likt tidigare år en klar övervikt bland de som är negativt inställda till trängselkatten. Detta är fallet i nästintill samtliga sociodemografiska variabler som har tagits upp för jämförelse. De enda som visar upp positiva, om än mycket knappa, siffror är Vänsterpartiets och Miljöpartiets sympatisörer tillsammans med de som inte har tillgång till bil i vardagen.

När det kommer till betydelsen av mediekonsumtion i allmänhet och GT:s läsarbask i synnerhet, är det som alltid inom samhällsvetenskapen vanskligt att tala om orsak och verkan. Utifrån de multivariata analyserna av effekten av nyhetskonsumtion på trängselkattsattityd kan vi i vart fall konstatera att olika mediakonsumenter skiljer sig ifrån varandra när det kommer till inställning i trängselkattsfrågan. Huruvida det är nyhetsexponeringen i sig som leder till en mer negativ inställning i frågan, eller om det är så att de som redan har en mer kritisk inställning från början konsumerar eller söker sig till vissa lokala nyhetsmedier förtäljer inte analysen. Sådana slutsatser kan endast dras genom längre panelundersökningar, där man följer samma individer över en längre tid. Det vi kan konstatera gällande GT:s läsare är att deras inställning i trängselkatten allt sedan 2006 varit avsevärt mycket mer negativ än medelgöteborgaren. Vi kan dock inte se någon signifikant förändring i samband med kampanjen för folkomröstningen i fråga. Framförallt inte i förhållande till tidigare års relativt stora opinionsförändringar.

Noter

- ¹ För en ingående genomgång av kommunala folkomröstningar se Oleskog Tryggvason & Oscarssons kapitel i den här boken.
- ² När man beräknar opinionsbalans tar man andelen som säger sig vara ”Mycket eller ganska positiva” till det politiska förslaget och drar bort andelen som säger sig vara ”Mycket eller ganska negativa” till det politiska förslaget. Vi får då ett mått som teoretiskt kan variera från +100, om samtliga anser sig vara mycket eller ganska positivt inställda, till -100, om samtliga istället skulle vara mycket eller ganska negativt inställda.
- ³ Detta ligger i linje med att det var delar av Moderaterna tillsammans med Sverigedemokraterna och Vägvalet som utgjorde den tredjedel av kommunfullmäktige som röstade för att en folkomröstning faktiskt kommer att hållas i frågan.
- ⁴ Se Josefine Bovés metodkapitel i denna bok.
- ⁵ Endast de som svarat på trängselskattsfrågan och respektive mediefråga ingår i beräkningen för respektive medium. På grund av bortfall är därför n-talen för respektive fråga något varierande.
- ⁶ För att inte få för högt korrelerade oberoende variabler som riskerar att ta kraft från varandra har de två nätutgåvorna lämnats utanför analysen.
- ⁷ Den förklarade variansen (justerad R²) stiger från 0.13 till 0.17 då vi lägger till mediekonsumtionsvariablerna jämfört med den sociodemografiska basmodellen när regressionen körs på de som bor i Göteborgs kommun. Och från 0.13 till 0.15 då regressionen körs på de som bor i Göteborg eller i omkringliggande kranskommuner.
- ⁸ Andelen dåligt/mycket dåligt förslag .71 (n=101) 2011; och .78 (n=103) 2012 skiljer sig inte i ett tvåsidigt t-test.

Referenser

- Johansson, Folke (2012). ”Medborgarna och trängselskatten – Efter beslutet” I Bergström, Annika och Ohlsson, Jonas (red) *Medborgarna om välfärden: Samhälle, opinion och medier i Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Johansson, Folke (2009). ”Biltullar/trängselskatt – något för Göteborg” I Nilsson, Lennart och Johansson, Susanne (red) *Att bygga, Att bo, Att leva. En bok om Västra Götaland*, Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Street, John (2011). *Mass Media, Politics & Democracy*. Basingstoke: Second Edition Palgrave Macmillan.
- Strömbäck, Jesper (2009) *Makt, medier och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Wadbring, Ingela och Hedman, Ulrika (2011) ”Ökad polarisering i morgontidningsläsningen”. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart och Oscarsson, Henrik (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Internetkällor

<http://www.ajour.se/vad-betyder-gts-succekampanj-om-trangselskatten-for-framtids-journalistik/> - Hämtad 2013-10-15

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=5401086> – Hämtad 2013-10-15

DEN ALTERNATIVA LÄSNINGEN: INTRESSET FÖR *FAKTUM* OCH *GÖTEBORGS FRIA TIDNING*

ULRIKA ANDERSSON

För den som är intresserad av nyheter och samhällsfrågor ur ett lokalt perspektiv finns det ett flertal olika medieaktörer att välja mellan på den göteborgska marknaden. Medan en del föredrar *Göteborgs-Posten*, P4 Göteborg (Sveriges Radio) eller Västnytt (Sveriges Television), väljer andra att ta del av *Metro*, *GT* eller Nyheterna Göteborg (TV4). I takt med att mediemarknaden har blivit allt mer mångfacetterad och konvergerad har det också dykt upp aktörer som utgör ett alternativ till de mer traditionella medierna. Följande kapitel kommer att fokusera på två av dessa alternativa medier, nämligen tidningen *Faktum* och *Göteborgs Fria Tidning*, som båda finns tillgängliga i Göteborgsområdet. Det är två relativt disparata tidningar, sett till ämne, form, utgivningsfrekvens och distribution, men båda tidningarna har det gemensamt att de fokuserar på nyheter, reportage och information om samhällsfrågor ur ett övergripande lokalt och regionalt perspektiv. Tidigare studier har visat att tidningarna ofta attraherar en något mer samhällsengagerad om än mindre trogen läsekrets (Nilsson 2007, 2009). Den här studien syftar till att analysera om så fortfarande är fallet eller om tidningarnas etablering i lokalsamhället har förändrats under det senaste decenniet. Jämförelser kommer att göras mellan åren 2004/2005 respektive 2011/2012¹ för att på så sätt klargöra hur läsningen har förändrats över tid samt vilka grupper som idag attraheras av de båda tidningarna.

Små tidningar i ett stort mediebrus

Faktum och *Göteborgs Fria Tidning* blev båda nya bekantskaper för invånarna i Göteborg under 2000-talets första decennium: *Faktum* lanserades år 2001 medan *Göteborgs Fria Tidning* startade som webbtidning år 2004 för att därefter kompletteras med en pappersutgåva 2005 (föregångaren i Stockholm lanserades redan 2001). Det grundläggande syftet med tidningen *Faktum* har varit att skapa opinion för bättre möjligheter för hemlösa i Göteborg (Nilsson 2007), vilket dels görs genom att delar av innehållet fokuserar på frågor som på olika sätt berör hemlöshet, dels genom att hemlösa i Göteborg erbjuds möjlighet att hjälpa sig själva genom att tjäna pengar på att sälja tidningen vid fasta försäljningsställen runt om i staden (www.faktum.se). Med en utgivningsfrekvens om 11 nummer per år har tidningen karaktären av månadsmagasin, med ett lösnummerpris på 50 kronor (2012). Den samlade upplagan år 2012 låg på 31 000 exemplar per utgivningstillfälle (Tidnings-

statistik, 2013). Motsvarande siffra år 2005 var 16 000 exemplar, vilket innebär att tidningen har dubblat antalet utgivna exemplar under den tidsperiod som ligger i fokus för det här kapitlet.

Göteborgs Fria Tidning är i sin tur en veckoutgiven nyhetstidning med strävan att erbjuda en alternativ journalistik på områden som dess ägarkooperativ anser har en enkelsidig och dålig täckning i traditionell media, såsom miljö, mångkultur, genus- och hbt-frågor respektive alternativ ekonomi (www.goteborgsfria.se). Tidningen distribueras både via hemprenumeration och per lösnummer: hösten 2012 var priset 15 kronor för lösnummer och 535 kronor för en helårsprenumeration om 50 nummer. Den samlade upplagan låg år 2012 på 2 500 exemplar och tidningen uppnådde samma år en hushållstäckning på 0,7 procent i Göteborgs kommun (Tidningsstatistik, 2013). Som jämförelse kan nämnas att den största dagstidningen i kommunen, *Göteborg-Posten*, år 2012 hade en samlad upplaga om ca 201 000 exemplar per utgivningsdag samt en hushållstäckning om 37,6 procent (Tidningsstatistik, 2013). Det innebär att såväl *Faktum* som *Göteborgs Fria Tidning* når ut till en relativt begränsad del av invånarna i Göteborg, vilket rimligen också påverkar den allmänna kännedomen om tidningarna liksom den totala läsningen.

År 2011/2012 uppgav en fjärdedel av befolkningen i Göteborgsregionen att de inte kände till tidningen *Faktum* samtidigt som sju av tio individer inte hade kännedom om *Göteborgs Fria Tidning* (tabell 1). För *Faktums* del är andelen ungefär densamma som år 2004/2005 vilket innebär att tidningen förefaller ha en stabil position på marknaden. Kännedomen om *Göteborgs Fria Tidning* har däremot gått i en negativ riktning då andelen invånare som uppger att de inte känner till tidningen har ökat med ungefär 50 procent sedan 2004/2005. Om fokus istället flyttas mer lokalt, till själva Göteborgs kommun, ökar kännedomen om de båda tidningarna. Majoriteten av invånarna uppger dock fortfarande att de inte har någon kännedom om den veckoutgivna nyhetstidningen *Göteborgs Fria*.

Att kännedomen om tidningarna är bättre i Göteborgs kommun än i regionen som helhet är inget anmärkningsvärt i sig, då den faktiska tillgången och geografiska närheten till tidningarna är av stor betydelse i sammanhanget. Båda tidningarna har Göteborg som sin lokala bas, såväl innehållsmässigt som utgivningsmässigt, vilket innebär att det är mer sannolikt att boende i Göteborg någon gång under året stöter på dem jämfört med boende i de yttre kranskommunerna Alingsås, Lilla Edet, Stenungssund eller Tjörn. Men trots att kännedomen är större bland Göteborgs invånare är det oomtvistligen så att *Göteborgs Fria Tidning* under de senaste åtta åren har tappat i position hos allmänheten. Förklaringen till den stora nedgången är inte helt given; möjligen beror det på att tidningen var mer framträdande på mediemarknaden i samband med att den lanserades år 2004 och därefter gick över till pappersutgivning 2005. Förändringen är i så fall knuten till att nyhetens behag, så att säga, har lagt sig. Samtidigt har det skett en ökning av andelen som faktiskt uppger sig läsa tidningen, vilket pekar mot att tidningen åtminstone inom vissa delar av befolkningen trots allt har stärkt sin position (tabell 1).

Tabell 1 Kännedom och läsning av Faktum och Göteborgs Fria Tidning i Göteborgs kommun respektive Göteborgsregionen 2004-2012 (procent)

	Göteborgs kommun			Göteborgsregionen ¹		
	2004/2005	2011/2012	Differens	2004/2005	2011/2012	Differens
Faktum						
Tar del av tidningen	40	43	+3	35	41	+6
Tar inte del av tidningen	46	41	-5	48	39	-9
Känner inte till tidningen	14	16	+2	17	20	+3
Göteborgs Fria Tidning²						
Tar del av tidningen	6	11	+5	5	8	+3
Tar inte del av tidningen	49	25	-24	47	22	-25
Känner inte till tidningen	45	65	+20	48	71	+23
Antal svars personer	1 954	1 727		2 899	2 836	

Kommentar: Frågan lyder "Brukar du läsa eller titta i följande tidningar?" och svarsalternativen är "Känner inte till", "Jag läser/tittar i varje nummer", "Jag läser/tittar ibland" samt "Jag läser/tittar inte i den". ¹Resultaten avser boende i Göteborgsregionen exklusive Kungälv, som inte omfattas av Västra Götalandsregionen. ²Frågan om *Göteborgs Fria Tidning* ställdes först 2005. Antal svars personer var då 926 i Göteborgs kommun respektive 1544 i Göteborgsregionen (exkl. Kungälv).

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2004-2005 samt 2011-2012.

Kännedom om en tidning är dock inte alltid samma sak som att faktiskt läsa densamma. För *Faktums* del är det ungefär hälften av de som har kännedom om tidningen som någon gång läser den (tabell 1), varav de allra flesta läser på mer oregelbunden basis (tabell 2). Ungefär 40 procent av invånarna i Göteborg uppger att de någon gång tar del av *Faktum*; totalt är det 4 procent som säger sig läsa alla nummer. Jämfört med situationen år 2004/2005 är läsningen tydligt stabil och tidningen får därför sägas ha hittat sin plats på den lokala mediemarknaden. Givet att tidningens upplaga i det närmaste har dubblats sedan 2005 är det rimligt att anta att de sporadiska läsarna tog del av något fler nummer år 2011/2012 relativt år 2004/2005.

Läsningen av *Göteborgs Fria Tidning* är betydligt mindre omfattande, även om andelen läsare visserligen har ökat sedan 2004/2005. Ungefär var tionde invånare uppger att de någon gång läser tidningen, vilket i det närmaste är en fördubbling av andelen läsare sedan tidningen först lanserades vid mitten av 2000-talet (tabell 2).

Tabell 2 Andel regelbundna och sporadiska läsare av Faktum och Göteborgs Fria Tidning i Göteborg 2004-2012 (procent)

	2004/2005	2011/2012	Differens
Faktum			
Läser varje nummer	4	4	0
Läser ibland	36	39	+3
<i>Total andel läsare</i>	40	43	
Göteborgs Fria Tidning			
Läser varje nummer	2	1	-1
Läser ibland	4	10	+6
<i>Total andel läsare</i>	6	11	

Kommentar: För frågeformulering, svarsalternativ samt minsta antal svarspersoner, se tabell 1.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2004-2005 samt 2011-2012.

Tydliga och mindre tydliga mönster i läsningen

I syfte att försöka ringa in de typiska läsarna av *Faktum* respektive *Göteborgs Fria Tidning* kommer den fortsatta analysen att fokusera på faktorer som i tidigare forskning har visat sig betydelsefulla för att förklara människors medieanvändning. Det handlar dels om mer demografiska egenskaper som kön, ålder och socioekonomiska faktorer, dels om ideologisk orientering och samhällsengagemang (se t.ex. Elvestad & Blekesaune, 2008; Gustafsson & Weibull, 2007; Lauf, 2001; McLeod m.fl., 1999; Weibull, 1983). Det senare kan antas vara särskilt betydelsefullt när det gäller läsning av tidningar med tydligt fokus på samhällsfrågor då dessa kan sägas fordra ett visst mått av samhällsengagemang av sina läsare. Därtill kommer också läsningens koppling till medieanvändningen i stort att beröras i syfte att urskilja om det är en särskild grupp medieanvändare som attraheras av dessa tidningar.

För *Faktums* del hittas den högsta andelen läsare huvudsakligen bland kvinnor, 50–85-åringar och högutbildade (tabell 3). Omkring 45 procent av dessa individer läser tidningen åtminstone någon gång ibland. Bland män, yngre och lågutbildade ligger den totala läsningen omkring 10 procentenheter lägre. Därtill förefaller andelen läsare vara något högre bland invånare som är bosatta i områden som kan karakteriseras som relativt resursstarka, men detta samband är inte signifikant. Däremot spelar närheten till stadens centrala delar – och därmed närheten till *Faktum*försäljare – viss roll, då boende i de mer centrala stadsdelarna i högre utsträckning tar del av tidningen relativt individer som bor i områden i stadens ytterkanter. Det övergripande läsmönstret som sådant där kvinnor, äldre och högutbildade har ett något starkare socialt engagemang, vilket *Faktum*läsning kan sägas vara ett exempel på, förekommer också i andra sammanhang, framför allt på det lokala planet (Svedberg m.fl., 2010; Wängnerud, 2010; Oskarsson & Wängnerud, 1995).

Tabell 3 Läsning av Faktum och Göteborgs Fria Tidning i Göteborg 2004-2012 efter demografi (procent)

	Faktum					Göteborgs Fria Tidning				
	2004/2005		2011/2012		Diff. total läsning	2004/2005		2011/2012		Diff. total läsning
Varje nr	Läser ibland	Varje nr	Läser ibland	Varje nr		Läser ibland	Varje nr	Läser ibland		
<i>Kön:</i>										
Kvinnor	5	40	5	42	+2	2	6	1	10	+3
Män	3	31	3	35	+4	1	2	1	10	+8
<i>Ålder:</i>										
16-29 år	5	38	1	33	-9	2	4	1	10	+5
30-49 år	3	35	4	38	+4	1	4	1	10	+6
50-64 år	5	40	4	42	+1	2	4	3	12	+9
65-85 år	4	31	6	41	+12	2	2	1	5	+2
<i>Utbildningsnivå:</i>										
Låg-/medellåg	3	31	4	34	+4	1	3	2	7	+5
Hög-/medelhög	6	42	4	43	-1	3	5	1	11	+5
<i>Subj. klass nuv. hem:</i>										
Arbetsarhem	3	30	5	35	+7	3	5	2	9	+3
Tjänstemannahem	5	39	4	41	+2	1	3	1	9	+6
<i>Bostadsområde:</i>										
Ej centralt	3	32	3	36	+4	2	3	2	7	+4
Centralt	5	40	5	42	+2	1	6	1	12	+6
<i>Resursnivå:</i>										
Resurssvaga områden	4	27	3	31	+3	3	5	2	8	+2
Medelsvaga/-starka områden	5	38	5	40	+2	2	5	1	12	+5
Resursstarka områden	3	36	2	41	+4	1	2	1	6	+4

Kommentar: För frågeformulering och svarsalternativ, se tabell 1. Till centrala bostadsområden räknas (enligt den SDN-indelning som gällde före 2011) Centrum, Majorna, Linné, Örgryte, Lundby, Högsbo samt Frölunda. Övriga SDN ingår i gruppen ej centrala bostadsområden. Antal svarspersoner för *Faktum* år 2004/2005: kön 1065, 889; ålder 436, 660, 462, 368; utb. 1076, 818; subj. klass 629, 1179; bostadsomr. 1213, 728; resursnivå 468, 1102, 371. Antal svarspersoner för *GFT* år 2005: kön 512, 414; ålder 204, 320, 212, 168; utb. 487, 399; subj. klass 282, 570; bostadsomr. 466, 457; resursnivå 230, 528, 165. Antal svarspersoner år 2011/2012: kön 930, 797; ålder 365, 580, 412, 370, utb. 750, 921; subj. klass 584, 1014; bostadsomr. 907, 819; resursnivå 448, 975, 303. Sambanden 2011/2012 är följande (Kendalls Tau-c): *Faktum*: kön -.10***; ålder .07***; subj. klass .08**; bostadsomr. .10***. *GFT*: bostadsomr. .08**.

Tau-c varierar från -1 till +1 där 0 motsvarar inget samband alls.

** $p=0.01$ *** $p=0.00$

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2004-2005 samt 2011-2012.

De största förändringarna över tid i läsmönster hittas bland den yngsta respektive den äldsta åldersgruppen, där andelen unga *Faktum*läsare har minskat med ungefär 10 procentenheter sedan 2004/2005 medan gruppen av äldre läsare har ökat med motsvarande andel (tabell 3). Förändringen innebär att de båda grupperna har tagit över varandras positioner, i betydelsen att de äldsta numera tillhör den åldersgrupp som i högst utsträckning tar del av *Faktum* medan de yngsta i sin tur i lägst utsträckning läser tidningen – tidigare var förhållandet det motsatta. Varför *Faktum* har tappat en del av de unga läsarna är något oklart. Mönstret som sådant följer visserligen den gängse utvecklingen för läsning av dagspress (Wadbring, 2013; Shehata & Wadbring, 2012) såväl som tidskrifter (*Mediebarometern 2012, 2013*) under motsvarande period. Samtidigt är differensen mellan yngres och äldres läsning av *Faktum* inte alls av samma dimension som när det exempelvis gäller prenumererad morgonpress (Wadbring, 2013; Andersson & Wadbring, 2008), vilket sannolikt beror på tidningens mer åldersneutrala läsekretsprofil. För att kunna avgöra huruvida nedgången i de ungas läsning är en del av en generell trend i mediebranschen eller om den snarare är en tillfällig nedgång för tidningen krävs dock ytterligare mätningar framöver.

När det gäller läsningen av *Göteborgs Fria Tidning* är det däremot svårare att hitta entydiga svar på vilka grupper som framför allt tar del av tidningen. Klart är att den totala läsningen har ökat i samtliga grupper, en förändring som är signifikant i sin helhet (tabell 3). Däremot framträder det inga tydliga skillnader utifrån de demografiska faktorerna. Kvinnor och män läser i samma utsträckning, så även hög- och lågutbildade liksom personer med olika klasstillhörighet. Äldre individer förefaller vara mindre intresserade av att läsa *Göteborgs Fria Tidning* relativt övriga åldersgrupper, vilket kan bero på att det är i denna åldersgrupp som den prenumererade flerdagarspressen har sin starkaste förankring. Det bör i sammanhanget dock påpekas att skillnaderna mellan äldres och medelålders/yngres läsning inte är statistiskt signifikant. Oavsett, pekar resultaten mot att det förefaller vara andra faktorer snarare än demografi som spelar roll för människors val att läsa tidningen.

Engagemang spelar roll för läsningen

Givet att både *Faktum* och *Göteborgs Fria Tidningar* har en tydlig inriktning mot samhällsfrågor på den lokala och regionala arenan är det rimligt att tro att de särskilt attraherar människor som på olika sätt ger uttryck för ett starkare samhällsengagemang. Detta samhällsengagemang, eller samhällsintresse, mäts i den följande analysen genom graden av tillit till andra medmänniskor, föreningsengagemang, politiskt intresse för sådant som händer i den egna kommunen samt ideologisk hemvist (jmf Johansson, 2007).

Studien visar att *Faktum* har en något starkare etablering bland människor med en stark mellanmännisklig tillit relativt människor med en svag tillit (tabell 4). En tänkbar tolkning av denna situation är att individer med en mer optimistisk syn på

människans natur också är mer benägna att bejaka viljan att läsa, eller i botten köpa, tidningen av dess hemlösa försäljare. Andelen läsare är också högre bland människor som har någon form av föreningsengagemang, antingen det är som passiv medlem eller med någon form av uppdrag: drygt 50 procent av denna grupp läser någon gång *Faktum*, vilket kan jämföras med cirka 35 procent av den icke-engagerade gruppen. Det bör nämnas att föreningsengagemang här är definierat som medlemskap i någon miljöorganisation, politisk organisation, kulturförening, humanitär hjälporganisation eller invandrarförening. För att räknas som engagerad krävs att individen har medlemskap i minst en sådan förening medan de icke-engagerade inte är medlem i någon förening alls.

Graden av samhällsintresse spelar också roll för läsningen, både när det gäller politiskt intresse för det som sker i hemkommunen och ideologisk hemvist. Bland de individer som säger sig vara intresserade av lokalpolitik är andelen läsare 48 procent medan motsvarande andel bland politiskt ointresserade är 34 procent (tabell 4). Läsningens ideologiska dimension är inte särskilt förvånande då *Faktum* är en tidning med ett starkt socialt patos: högst andel läsare finns bland de personer som definierar sig till vänster på den politiska vänster-höger-skalan, då i synnerhet bland de som sympatiserar med Vänsterpartiet (n=134) eller Miljöpartiet (n=234). Bland Vänsterpartiets sympatisörer uppger drygt 60 procent att de åtminstone ibland läser tidningen, varav 9 procentenheter läser varje nummer. Motsvarande andel bland Miljöpartiets sympatisörer är 48 procent men här är dock andelen regelbundna läsare lägre (3 procent). Allra lägst är läsningen bland de individer som föredrar Sverigedemokraternas politik (n=88): 24 procent uppger att de någon gång ibland tar del av tidningen. Sett över tid karakteriseras läsningen av en tydlig stabilitet oavsett vilka grupper som beaktas.

För *Göteborgs Fria Tidning* framträder i huvudsak två tydligare mönster i läsningen, nämligen att människor med föreningsengagemang samt människor som placerar sig själv till vänster på den partipolitiska skalan är mest benägna att ta del av tidningen (tabell 4). Tilltron till andra medmänniskor och politiskt intresse spelar i det här fallet däremot mindre roll för läsningen. Återigen utmärker Vänsterpartiets (n=134) och Miljöpartiets (n=234) sympatisörer sig genom att ha en högre andel som uppger att de läser tidningen åtminstone någon gång ibland. Bland de förra uppger en tredjedel av respondenterna att de läser tidningen (varav 2 procent läser varje nummer), medan motsvarande andel bland de senare är 15 procent (varav 1 procent läser varje nummer). Allra lägst är läsningen bland Moderaternas (n=477) och Sverigedemokraternas (n=88) sympatisörer, där 6 procent uppger att de någon gång ibland tar del av tidningen. Sett till hur läsningen har förändrats över tid är det framför allt inom grupperna föreningsengagerade, lokalpolitiskt intresserade och vänstersympatisörer som andelen läsare har ökat mest sedan mitten av 2000-talet.

Tabell 4 Läsning av Faktum och Göteborgs Fria Tidning i Göteborg 2004-2012 efter samhällsengagemang (procent)

	Faktum					Göteborgs Fria Tidning				
	2004/2005		2011/2012		Diff. total läsning	2004/2005		2011/2012		Diff. total läsning
Varje nr	Läser ibland	Varje nr	Läser ibland	Varje nr		Läser ibland	Varje nr	Läser ibland		
<i>Tillit till människor:</i>										
Låg tillit	2	27	3	30	+4	1	6	1	9	+3
Hög tillit	5	40	5	44	+4	2	4	1	9	+4
<i>Föreningsengagemang:</i>										
Inget engagemang	3	33	2	35	+1	2	3	1	7	+3
Engagemang	8	44	7	46	+1	1	4	2	15	+12
<i>Politiskt intresse hemkommun:</i>										
Politiskt ointresserad	3	31	2	32	+0	2	5	1	7	+1
Politiskt intresserad	5	39	5	43	+4	1	4	2	11	+8
<i>Politisk hemvist:</i>										
Till vänster	7	44	6	44	-1	3	6	1	15	+7
Till höger	2	31	3	37	+7	1	1	1	5	+4

Kommentar: För frågeformulering och svarsalternativ, se tabell 1. Tillitsvariabeln baseras på frågan om hur mycket respondenten upplever att det går att lita på människor i allmänhet. Svarsalternativen omfattar skalan 0-10 där 0 motsvarar "Det går inte att lita på människor i allmänhet" och 10 "Det går att lita på människor i allmänhet". I tabellen motsvarar "Hög tillit" alternativ 7-10 medan "Låg tillit" motsvarar alternativ 0-3. Frågan om föreningsengagemang baseras på medlemskap i någon av följande organisationer: miljöorganisation, politisk organisation, kulturförening, humanitär hjälporganisation samt invandrarförening. För att räknas som engagerad krävs medlemskap i minst en av dessa föreningar.

Antal svarspersoner för *Faktum* år 2004/2005: tillit 1095, 218; föreningseng. 501, 1295; politiskt intr. 1177, 756; politisk hemvist. 631, 651. Antal svarspersoner för *GFT* år 2005: tillit 513, 94; föreningseng. 985, 434; politiskt intr. 568, 343; politisk hemvist. 303, 311. Antal svarspersoner år 2011/2012: tillit 946, 215; föreningseng. 531, 1088; politiskt intr. 1072, 580; politisk hemvist 605, 651.

Sambanden 2011/2012 är följande (Kendalls Tau-c): *Faktum*: tillit .12***; föreningseng. .16***; politiskt intr. .13***; politisk hemvist -.08***. *GFT*: föreningseng. .10***; politisk hemvist -.09***.

*** $p=0.00$

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2004-2005 samt 2011-2012.

Två tidningar – samma läsare?

Faktums och *Göteborgs Fria Tidnings* läsare kan knappast beskrivas som vilka läsare som helst. Som analysen hittills visat är *Faktums* läsare överrepresenterade bland kvinnor och högutbildade samt i samhällsengagerade, samhällsintresserade samt ideologisk vänsterorienterade grupper. Också *Göteborgs Fria Tidning* har en viss

överrepresentation av läsare inom delar av dessa grupper. Samtidigt är de båda tidningarna just tidningar, vilket gör det relevant att också ställa frågan om läsningen har en tydlig koppling till annan medieanvändning, då främst nyhetsmedier. Mer konkret utgår medieanvändning här från huruvida läsarna bor i ett hushåll där det finns en prenumeration på någon morgontidning, om de är regelbundna läsare av den stora lokala morgontidningen på orten, *Göteborgs-Posten*, om de har en hög konsumtion av nyheter i radio och tv på nationell respektive lokal/regional nivå samt om de läser *Faktum/Göteborgs Fria Tidning*, det vill säga den andra alternativa samhällstidningen.

Intresset för att ta del av *Faktum* visar sig här ha koppling till prenumeration i hushållet, läsning av *Göteborgs-Posten* samt läsning av *Göteborgs Fria Tidning*. Bland morgontidningsprenumeranter uppger närmare hälften av svarspersonerna att de åtminstone ibland läser *Faktum*, att jämföra med drygt en tredjedel av de som inte har någon morgontidningsprenumeration i hushållet (tabell 5). Den procentuella fördelningen är likartad även när det gäller läsning av *Göteborgs-Posten*, där de regelbundna läsarna visar ett större intresse för *Faktum* relativt icke-läsarna. Konsumtion av nationella nyheter i radio och tv förefaller också spela viss roll för läsningen, även om sambandet här inte är helt signifikant. Den överlägset största skillnaden framträder dock bland de individer som säger sig läsa *Göteborgs Fria Tidning*: i denna grupp uppger hela 75 procent att de också tar del av *Faktum*. Motsvarande andel bland de som aldrig läser *Göteborgs Fria* är knappa 40 procent. Erfarenhet av läsning av andra alternativa samhällstidningar spelar således störst roll för att förklara intresset för *Faktum*, följt av den mer generella vanan att läsa dagstidningar.

För *Göteborgs Fria Tidning* förekommer inga tydliga kopplingar till användning av traditionella nyhetsmedier, däremot framträder samma tendens som för tidningen *Faktum* när det gäller läsare av alternativa samhällstidningar: bland de som tar del av *Faktum* uppger 19 procent att de också läser *Göteborgs Fria Tidning* medan motsvarande andel bland icke *Faktum*-läsare endast är 4 procent (tabell 4).

Sambandet i läsningen av de båda tidningarna visar således att det finns en viss andel av invånarna i Göteborg som har ett stort intresse för alternativa tidningar med fokus på samhällsfrågor ur ett mer lokalt perspektiv. Bland samtliga respondenter uppger 8 procent att de tar del av både *Faktum* och *Göteborgs Fria Tidning*. Dubbelläsarna är framför allt överrepresenterade bland högutbildade, medelålders, samhällsengagerade samt tydligt vänsterorienterade individer. Bland Vänsterpartiets sympatisörer uppger 28 procent att de läser båda tidningarna. Motsvarande andel bland Miljöpartiets sympatisörer är 13 procent. Men även om det finns grupper som i högre utsträckning ägnar sig åt dubbelläsning, är den totala andelen icke-läsare dock fortfarande förhållandevis stor: 55 procent uppger att de aldrig läser någon av tidningarna. 16 procent säger sig dessutom inte känna till vare sig *Faktum* eller *Göteborgs Fria Tidning*. Bland de som inte känner till någon av tidningarna finns en viss överrepresentation av individer som är lågutbildade, unga, politiskt ointresserade, bor i resurssvaga områden respektive arbetarhem.

Tabell 5 Läsning av Faktum och Göteborgs Fria Tidning i Göteborg 2004-2012 efter mediekonsumtion (procent)

	Faktum					Göteborgs Fria Tidning				
	2004/2005		2011/2012		Diff. total läsning	2004/2005		2011/2012		Diff. total läsning
Varje nr	Läser ibland	Varje nr	Läser ibland	Varje nr		Läser ibland	Varje nr	Läser ibland		
<i>Hushållsprenumeration:</i>										
Ej prenumeration	2	32	2	34	+2	1	6	1	10	+4
Prenumeration	5	38	5	43	+5	2	3	2	8	+5
<i>Läser</i>										
<i>Göteborgs-Posten:</i>										
Aldrig	2	29	2	31	+2	1	3	1	10	+7
Regelbundet	5	38	6	43	+6	1	2	2	8	+7
<i>Riksnyheter radio/tv:</i>										
Låg konsumtion	2	31	4	27	-2	2	2	2	9	+5
Hög konsumtion	5	36	5	40	+4	2	4	1	10	+5
<i>Lokalnyheter radio/tv:</i>										
Låg konsumtion	4	32	4	35	+3	2	3	2	11	+8
Hög konsumtion	4	36	5	39	+3	2	4	1	8	+2
<i>Alternativa samhällstidningar:</i>										
Icke Faktumläsare	-	-	-	-		1	2	1	3	+0
Faktumläsare	-	-	-	-		3	7	2	17	+9
Icke GFT-läsare	3	27	3	34	+7	-	-	-	-	
GFT-läsare	13	57	10	65	+5	-	-	-	-	

Kommentar: För frågeformulering och svarsalternativ, se tabell 1. Med regelbunden läsning avses minst 6 dagar per vecka. Hög nyhetskonsumtion avser tittande på/lyssnande till Rapport/Aktuellt, Nyheterna eller Ekonyheter respektive Västnytt, Nyheterna Göteborg eller P4 Göteborg minst 5 dagar per vecka. Antal svarspersoner för *Faktum* år 2004/2005: pren. 1306, 562; *GP*-läsning 1127, 518; riksnyheter 1270, 111; lokalnyheter 930, 290; *GFT*-läsning 46, 860. Antal svarspersoner för *GFT* år 2005: pren. 611, 289; *GP*-läsning 531, 256; riksnyheter 626, 51; lokalnyheter 449, 123; *Faktum*läsning 329, 577. Antal svarspersoner för år 2011/2012: pren. 887, 807; *GP*-läsning 729, 596; riksnyheter 1057, 160; lokalnyheter 869, 274; *Faktum*läsning 717, 984; *GTF*-läsning 182, 1519. Sambanden 2011/2012 är följande (Kendalls Tau-c): *Faktum*: pren. .10***; *GP*-läsning .12***; *GFT*-läsning .16***. *GFT*: *Faktum*läsning .16***.

*** $p=0.00$

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2004-2005 samt 2011-2012.

Det bör i sammanhanget nämnas att det faktum att SOM-undersökningen som sådan i hög utsträckning är inriktad på samhällsfrågor med stor sannolikhet också ger en viss överrepresentation av andelen samhällsengagerade människor i befolkningen. Det innebär att den generella läsarandelen för respektive tidning kan vara något överskattad i studien.

Samhällsintresserade samläsare

För att se vilken eller vilka faktorer som framför allt förklarar göteborgares intresse av att ta del av *Faktum* respektive *Göteborgs Fria Tidning* har en avslutande regressionsanalys genomförts med ett urval av de bakgrundsvariabler som i den tidigare analysen har visat sig vara betydelsefulla. För tidningen *Faktum* ingår här tillit till medmänniskor, kön, politisk hemvist (vänster-höger), läsning av *Göteborgs-Posten*, samt föreningsengagemang. Regressionsmodellen visar att det huvudsakligen är människors engagemang i olika föreningar som spelar störst roll för benägenheten att ta del av *Faktum*, följt läsning av stadens stora morgontidning samt politisk hemvist (tabell 6). När det gäller den politiska hemvisten är det individer som anser sig stå till vänster i vänster-högerdimensionen som tenderar att läsa tidningen, vilket även framkommit tidigare i kapitlet. Det faktum att föreningsengagemang och läsning av *Göteborgs-Posten* ger störst utslag i analysen pekar mot att det är det lokala engagemanget som är av störst betydelse för benägenheten att ta del av tidningen *Faktum*. Motsvarande analys har även gjorts för *Göteborgs Fria Tidning*, med skillnaden att endast föreningsengagemang och politisk hemvist ingår i modellen. Den ideologiska orienteringen spelar här störst roll, vilket inte är särskilt förvånande då tidningens har sin grund i ideologiska värderingar såsom solidaritet, social ekonomi och ekologisk samhällsutveckling (www.goteborgsfria.se). Liksom för tidningen *Faktum* spelar också graden av föreningsengagemang roll för läsningen.

Tabell 6 Regressionsmodell över faktorer som har betydelse för läsningen av Faktum och Göteborgs Fria Tidning 2011/2012 (betavärden)

	Faktum		Göteborgs Fria Tidning
Tillit	.07*	Föreningsengagemang	.11 ***
Kön	.07*	Politisk hemvist	-.17 ***
Politisk hemvist	-.10 ***		
GP-läsning	.11 ***		
Föreningsengagemang	.14 ***		
<i>Modellens förklaringskraft (adjusted R²)</i>	.07	<i>Modellens förklaringskraft (adjusted R²)</i>	.05

Kommentar: För frågeformulering och svarsalternativ, se tabell 1. För fördelning av förklaringsfaktorernas svarsalternativ, se tabell 3-5.

* $p=0.05$ *** $p=0.00$

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2011-2012.

Givet att det finns kopplingar mellan samhällsintresse respektive samhällsengagemang och läsning av de båda tidningarna är det inte helt orimligt att beskriva läsningen

som sådan som en symbol för samhällsengagemang, inte minst givet den samläsning av tidningarna som finns i vissa grupper.

Studien har dessutom visat att *Faktum* har erövrat en stabil position bland Göteborgs invånare medan *Göteborgs Fria Tidning* däremot förefaller ha en mer osynlig position på marknaden. Jämförelsen med annan medieanvändning visar analysen också att ingen av tidningarna kan beskrivas som konkurrenter till de mer etablerade nyhetsmedierna. Snarare attraherar de särskilda grupper i befolkningen som tar del av nyheter och information även på annat håll. Med andra ord människor som i botten har ett grundläggande samhällsengagemang.

Not

- ¹ Genom att slå samman de undersökningar som gjorts åren 2004/2005 respektive 2011/2012 har basen för det totala antalet svarspersoner för respektive tidning kunnat ökas, vilket medfört en större säkerhet i de statistiska analyserna.

Referenser

- Andersson, Ulrika & Ingela Wadbring (2008). "Användningen av medier i förändringens tidevarv", i Håkan Hvitfelt & Gunnar Nygren (red) *På väg mot medievärlden 2020*. Lund: Studentlitteratur.
- Elvestad, Eiri & Arild Blekesaune (2008). "Newspaper Readers in Europe: A Multilevel Study of Individual and National Differences", *European Journal of Communication*, 23(49): 425-47.
- Gustafsson, Karl Erik & Lennart Weibull (2007). "An Overview and Detailed Description of European Newspaper Readership", I Valtteri Niiranen (red) *Europeans Read Newspapers 2007*. Brussels: ENPA.
- Johansson, Susanne (2007). *Dom under trettio, vem bryr sig och varför? Ungdomars värderingar och politiska deltagande*. Göteborg: CEFOS och Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.
- Lauf, Edmund (2001). "Research Note: The Vanishing Young Reader. Socio-demographic Determinants of Newspaper Use as a Source of Political Information in Europe, 1980-98", *European Journal of Communication*, 16(2): 233-43.
- McLeod, Jack M, Dietram A Scheufele & Patricia Moy (1999) "Community, Communication, and Participation: The Role of Mass Media and Interpersonal Discussion in Local Political Participation", *Political Communication*, 16(3): 4-87.
- Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2012* (2013). Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Nilsson, Åsa (2007). "Ett välkänt faktum?", i Lennart Nilsson (red) *Det våras för regionen*. Göteborg: SOM-institutet.
- Nilsson, Åsa (2009). "Läsning av tidningar om samhälls- och livsfrågor i Göteborgs-regionen", i Lennart Nilsson & Susanne Johansson (red) *Att bygga, att bo, att leva. En bok om Västra Götaland*. Göteborg: SOM-institutet.

- Oskarson, Maria & Lena Wängnerud (1995). *Kvinnor som väljare och valda*. Lund: Studentlitteratur.
- Shehata, Adam & Ingela Wadbring (2012). "Allt fler står utanför nyhetsvärlden" i Annika Bergström, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet.
- Svedberg, Lars, Johan von Essen & Magnus Jegermalm (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin. Insatser i och utanför föreningslivet*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.
- Tidningsstatistik (2013). Stockholm: Tidningsstatistik AB.
- Wadbring, Ingela (2013). "Mätta morgontidningar", i Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet.
- Weibull, Lennart (1983). *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm: Liber.
- www.faktum.se
- www.goteborgsfria.se
- Wängnerud, Lena (2010). "Minskade könsskillnader i Sveriges riksdag", i Martin Brothén & Sören Holmberg (red) *Folkets representanter. En bok om riksdagsledamöter och politisk representation i Sverige*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

ENERGISMARTAST I VÄSTSVERIGE – EN FRÅGA OM HUR MAN BOR?

YLVA NORÉN BRETZER

Internationellt har Sverige ofta lyfts fram som ett föredöme inom miljöarbetet, och i takt med att urbaniseringen fortgår har även frågan om landets energianvändning hamnat i fokus.

Drömmen om Folkhemmet översattes under Göran Perssons tid till drömmen om det Gröna Folkhemmet (Lundqvist 2004), och efter klimatomställningsprogrammen KLIMP och LIP¹ uppvisar Sverige unik utfasning av fossila bränslen inom bostadssektorn (Energiläget 2012, s. 18). EU har satt upp som mål att medlemsstaterna ska minska sin energianvändning med 20 procent till år 2020 jämfört med 1990 års nivåer, begreppet *energieffektivisering* har hamnat på både den europeiska agendan och på medlemsstaternas agendor (dir 2012/27/EU). Man talar också om att med modern teknik kan nätens kapacitet användas mer flexibelt och exempelvis uppvärmning kan åstadkommas med betydligt mindre energimängd jämfört med tidigare. Ofta talas det inom byggbranschen och i forskarsammanhang om nödvändigheten att minska energianvändningen inom den byggda miljön med 50 procent till år 2050 (IVA 2012), även om detta mål formellt har tagits bort från de svenska miljömålen. Samtidigt talar miljöminister Lena Eek om en färdplan för Sverige utan nettoutsläpp² av växthusgaser till 2050 (SNV rapport 6537). Sveriges målsättningar är därmed högt satta, och minskad energianvändning anses utgöra en central nyckel i denna omställningsprocess. Minskat energiberoende är en nödvändighet inom alla sektorer; inom industri, matproduktion, transporter, bostäder och service; och denna artikel fokuserar på allmänhetens bedömningar (perceptioner) av sitt energisparbeteende, och om detta kan hänga samman med olika gruppers boendeform.

Vad vet vi om allmänhetens energisparbeteende?

Två svenska forskare, Per Hedberg och Sören Holmberg, var tidigt ute och undersökte de svenska hushållens energisparbeteende, så som det skattades av svarspersonerna själva. 2004 rapporterades att mellan 15 och 25 procent av svenskarna alltid eller mycket ofta försökte att spara energi, lite beroende på hur frågorna ställdes i den nationella SOM-undersökningen 2004 (Hedberg & Holmberg 2005). När samma fråga upprepas i den nationella SOM-undersökningen 2011 är det mellan 19 och 27 procent som svarar att de alltid eller mycket ofta försöker spara energi (samma frågor ställdes vid båda tillfällena, och i denna artikel rapporteras även när dessa

frågor ställdes i den västsvenska SOM-undersökningen 2012). Primära fynd som dessa forskare gjorde var att grön ideologi spelade stor roll för energisparbetendet 2004, men för delfrågan som handlade om bostadens uppvärmning utmärkte sig villaägarna då de hade ett incitament att hålla uppvärmningskostnaderna nere – oavsett ideologi. Även inkomst var betydelsefullt, grupper med lägre inkomster hade ett större incitament att energispara. Dessutom visade sig ålder vara en betydelsefull sparfaktor; yngre slösade mer med energin jämfört med äldre.

Martinsson m. fl. (2011) jämförde betydelsen av socioekonomiska förklaringar som exempelvis inkomst och civilstatus, relativt förklaringar som har att göra med svarspersonernas miljöuppfattningar. Frågan är om ideologiskt drivna förklaringar har olika förklaringskraft givet olika socioekonomiska gruppers förutsättningar. De visade att sannolikheten är betydligt större att någon energisparar som hade begränsade socioekonomiska förutsättningar och bor i villa; jämfört med de som hade goda socioekonomiska förutsättningar men som bodde i lägenhet.

Martinsson m. fl. (2011) visade även att gröna värderingar tillsammans med låg inkomst och hög ålder ökade chansen att personer energisparade värme med 43 procentenheter om de bodde i villa, men endast med 2 procentenheter om de bodde i lägenhet. De konstaterade i sin studie att socioekonomiska faktorer tillsammans med miljöattityd är de allra viktigaste förklaringarna till svenskarnas energisparbetende, och att den uppskattade potentialen för energisparande är som störst bland villaboende med små inkomster och gröna värderingar. En annan central slutsats var att ”personer med högre inkomster tenderar att energispara mindre, eftersom de har lägre motivation att göra så” (2011: 5188, min översättning).

Vi ska här hålla i minnet att den svenska kontexten är speciell, då värme ingår i hyran för de allra flesta hyresgäster i svenska lägenheter; medan detta inte är praxis internationellt. Där finner vi i stället fattiga människor som avstår från att värma sin bostad på vintern. I Storbritannien talar vi exempelvis om *energifattigdom* (eng. energy poverty), ett begrepp som i princip är helt okänt i det svenska sammanhanget.³ Det finns en oro över att detta begrepp införs i Sverige när vi nu tar politiska steg mot individuell energjavläsning i bostäderna, smarta nät, olika debiteringstaxor vid olika tidpunkter på dygnet och så vidare. Det förs också en debatt om hurvida miljonprogramshusen kan omvandlas till lågenergihus eller passivhus i samband med det stora renoveringsbehov som föreligger (IVA 2012; Boverket 2007). I den här artikeln diskuteras hur de boende i dessa hus uppfattar sitt energibeteende – kan bostadens fysiska förutsättningar stödja ett energisparbetende, eller är det de mer välbeställda som flyttar in i dessa områden eller de som redan har ”gröna värderingar”?

Undersökningens uppläggning

Redovisningen utgår från ett gemensamt mätinstrument som har använts i flera olika SOM-studier. Motsvarande fråga ställdes i den nationella SOM-undersökningen 2011 och i den västsvenska SOM-undersökningen 2012 (och även i tidigare studier

2007 och 2004 vilka har redovisats i tidigare forskning). Därutöver har denna fråga ställts i en mer kvalitativt inriktad dörrknackningsundersökning bland boende i bostadsområdena Gårdsten i Göteborg och Brogården samt Stadsskogen i Alingsås kommun. Dessa tre bostadsområden karaktäriseras av att de alla omfattar *lågenergihus*; i Brogården och i Gårdsten har vi renoverade miljonprogramslägenheter och i Stadsskogen har vi nybyggda lägenheter. Alla är hyreslägenheter inom kommunala bostadsbolag.

Detta innebär att vi kan lägga en nationell undersökning, samt en regional undersökning vid sidan av denna områdesstudie. Områdesstudien utgörs av ett betydligt mindre antal svars personer, och kan inte bedömas som statistiskt säkerställt. Samtidigt är det ofta mycket svårt att införskaffa information om förhållanden på mikronivå, i sedvanliga urvalsundersökningar får man kanske med 3-4 personer från dessa områden vilket är för lite för en analys. Man får heller inte kartlägga personer i enskilda bostadsområden utifrån personuppgiftslagen, och specifika egenskaper för boendet (lågenergihus) kan svårligen utgöra en grund för ett urval, åtminstone så länge som omfattningen är så pass marginell som idag. Antalet lågenergilägenheter i landet torde uppgå till ett par tusen, och någon total översikt av detta saknas i nuläget. Trots detta vill vi ändå veta vad de boende tycker om sina lägenheter, och om de är mer energisparande än normalbefolkningen – och i så fall varför? Upplägget kan därmed betraktas som en kvantitativ fler-nivå-studie med kvalitativa inslag.

Dörrknackningsstudien genomfördes sommaren 2012 under två månader, då en medarbetare gick runt i respektive bostadsområde med ett fyrsidigt formulär där motsvarande fråga 28 i det västsvenska SOM-formuläret ingick (se bokens bilaga). Hyresgästerna hade informerats ungefär en vecka innan dörrknackningen inleddes med ett brev på dörren till trapphuset som beskrev studiens syfte. Tillstånd hade givits av respektive bostadsbolag, men i övrigt genomfördes datainsamlingen som en oberoende vetenskaplig studie.⁴

Bortfallet i områdesstudien är inte helt lätt att uttala sig om. Vi har inte tillgång till fullständig statistik kring de boendes inkomst, härkomst eller hushållsinkomster; och därför är det svårt att med någon exakthet uttala sig om bortfallet. Vi vet att vi totalt har fått in 61 svar från totalt 320 lägenheter, vilket innebar att endast 19 procent har besvarat våra frågor. Vi vet också att av de boende som har besvarat frågorna har 75 procent en hushållsinkomst under 400 000 om året (n=52), vilket kan jämföras med 65 procent av göteborgarna i hyrd lägenhet (n=329) och 71 procent av svenskarna i hyrd lägenhet (n=1 289). Bland de svarande i lågenergilägenheterna har 39 procent en eller två föräldrar som vuxit upp utomlands (n=57), medan motsvarande siffra är 26 procent för hyresgäster i lägenhet i Göteborg (n=314) och 23 procent för lägenhetsboende hyresgäster i hela landet (n=1 319).⁵ Svarefrekvensen generellt är mycket låg i lågresursområden, även om exempelvis Storstads-SOM från 2003 uppvisade en svarefrekvens på 55 procent (Norén Bretzer 2004). Sedan dess har svarefrekvenserna generellt minskat, och vår erfarenhet från dörrknackningsprojektet var dels att flera boende var bortresta under sommarmånaderna, dels att

många hade svårt med språket. Vi tillämpade svenska, engelska och spanska vid besöken, och i en del fall valde hyresgästerna aktivt att inte delta i studien. Eftersom urvalet är hämtat från boende i lågenergihus i både Alingsås och Gårdsten, har jag bedömt att nivåerna bland de tillfrågade grupperna har hamnat på tillräckligt tillförlitliga nivåer för att analyser av de boendes självskattade energibeteende ska kunna analyseras. Dessutom har intervjustudier med hushåll genomförts tidigare med små populationer, om än inte med standardiserade frågor som ställts i andra undersökningar som referens (Martiskainen, Mari & Coburn 2011; Bladh & Krantz 2008; Karlsson & Kardborn 1996).

Analyserna redovisas fortsatt i tre steg; först görs redovisningar av indexnivåer i den nationella SOM-undersökningen 2011 och i den västsvenska SOM-undersökningen 2012 för att jämföra urvalens generella mönster. I ett andra steg genomförs regressioner i den nationella SOM-undersökningen 2011 och i den västsvenska SOM-undersökningen 2012. I det tredje steget redovisas de skattade energisparnivåerna i Sverige, i Västsverige och i bostadsområdena med lågenergilägenheter.

Energisparbeteende totalt i landet jämfört med i Västsverige

Det mätinstrument som använts i den nationella SOM-undersökningen 2011 och i den västsvenska undersökningen 2012 består av den övergripande frågan *Hur ofta försöker du minska din energianvändning i följande sammanhang?* Den följs av fem delfrågor:

- Uppvärmning av bostaden
- Användning av elapparater/belysning
- Inköp av elapparater/belysning
- Varmvattenförbrukning
- Transporter/resor

Varje delfråga besvaras med ett kryss en femgradig skala (0=aldrig; 0,25=ibland; 0,5=ganska ofta; 0,75=mycket ofta; och 1,0=alltid). De fem delfrågorna vägs samman till ett *energispårindex* som motsvarar svarspersonens medelvärde multiplicerat med 100 på de fem olika delfrågorna. Det minsta värdet är därmed 0 och det högsta möjliga värdet är 100.

I tabell 1 jämförs nivåerna som uppmättes i riket år 2011 med de nivåer som uppmätts i den västsvenska SOM-undersökningen 2012. Det är intressant att notera att indexets medelvärde blir exakt detsamma i de båda undersökningarna som genomförts med ett års mellanrum, vilket stödjer antagandet att den västsvenska populationen i statistisk bemärkelse stämmer väl överens med den nationella populationen – Västsverige avviker inte från rikspopulationen i energisparhänseende. Däremot ingår dubbelt så många svars personer i den västsvenska SOM-undersökningen 2012 (2 965 personer) jämfört med i den nationella SOM-undersökningen 2011 (1 429). Därmed är resultaten i den västsvenska undersökningen mer robusta.

Tabell 1 Självs kattat energisparbeteende i Sverige 2011 och i Västsverige 2012 (medelvärden)

Beroende variabel: Energisparindex		Medel bland svarande	Antal svarande	Medel bland svarande	Antal svarande
Undersökning:		Sverige 2011		Västsverige 2012	
Totalt		45	1 429	45	2 965
Kön	Kvinnor	46	764	45	1 591
	Män	44	665	44	1 374
Alder	16-29 år	37	211	37	463
	30-49 år	43	456	44	958
	50-64 år	48	412	46	752
	65-85 år	48	350	49	792
Generations-tillhörighet	1926-1945	48	315	49	671
	1946-1964	48	513	46	988
	1965-1976	43	288	44	620
	1977-1995	38	313	39	686
Utbildning	Hög, Högskola/Universitet	44	534	46	1 069
	Medel, Gymnasium	44	591	43	1 213
	Låg, Grundskola	48	253	45	544
Civilstatus	Gift, sambo, partnerskap	45	1 040	46	2 122
	Ensamstående, änka/änkling	44	361	42	778
Årsinkomst (hushållet)	Upp till 200 tkr	46	192	46	401
	201-400 tkr	47	391	45	756
	401-600 tkr	46	323	45	642
	Över 600 tkr	42	416	44	907
Boendeform	Äger villa	47	742	48	1 613
	Hyr villa	48	44	49	64
	Äger lägenhet	41	246	42	365
	Hyr lägenhet	41	280	38	683
	Annat boende	n. a.	31	32	38
Partisympati	Vänsterpartiet	50	59	46	152
	Socialdemokraterna	44	393	44	798
	Centerpartiet	47	50	44	87
	Folkpartiet	45	91	45	167
	Moderaterna	43	471	44	863
	Kristdemokraterna	45	38	48	106
	Miljöpartiet	51	161	51	268
	Sverigedemokraterna	42	68	43	206
	Annat parti	45	23	40	75
	Övriga (ej svar m fl)	42	75	44	243

Kommentar: Redovisningen bygger på ett index utifrån frågan "Hur ofta försöker du minska energianvändningen i följande sammanhang?" De fem delfrågorna är a) Uppvärmning av bostaden, b) Användning av elapparater/belysning, c) Inköp av elapparater/belysning, d) Varmvattenförbrukning och e) Transporter/resor. Svarsalternativen har kodats Aldrig (0), Ibland (0,25), Ganska ofta (0,5), Mycket ofta (0,75) och Alltid (1,0). Indexet varierar mellan 0 och 100. Indexet utgör en sammanlagd skattning utifrån vad svarspersonerna har svarat på respektive delfråga.

Källor: Den nationella SOM-undersökningen 2011 och den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

I tabell 1 visas effekten av olika förklaringsfaktorer som har diskuterats i tidigare forskning. Det självskattade energisparandet uppvisar olika medelvärden i olika grupper, fördelat på de två olika undersökningarna. Medelvärdet i energiindex skiljer sig knappast mellan män och kvinnor. Ålder förefaller i linje med tidigare studier vara en betydelsefull faktor; där energisparbeteendet skattas högre med stigande ålder (skillnad på +11 i riksundersökningen, +12 i den västsvenska SOM-undersökningen). En alternativ redovisning efter generationstillhörighet bekräftar samma mönster.

Utbildning ger ett något oklart resultat då de lågutbildade i den nationella SOM-undersökningen 2011 har något högre energisparbeteende (+4), medan de högutbildade uppvisar det högre energisparbeteendet i den västsvenska SOM-undersökningen 2012 (+3), effekten går i olika riktning i de båda undersökningarna. Civilstatus ger en marginell skillnad i riksundersökningen, medan effekten i den västsvenska undersökningen är något tydligare (+4), till fördel för de som delar hushåll med någon annan vuxen. Tabellen visar också att de som har en årsinkomst över 600.000 kr har lägre självskattat energisparbeteende, jämfört med personer med lägre årsinkomster.

Vad gäller personer boende i villa respektive lägenhet har jag även skiljt ut huruvida man äger eller hyr sin bostad, och resultaten visar att äga eller hyra knappast gör någon skillnad; däremot har det betydelse om man bor i villa eller i lägenhet. I Sverige som helhet gör det ingen skillnad om man äger eller hyr sin lägenhet. Antalet som hyr villa är så pass litet, men just denna grupp visar högst benägenhet att spara energi. Bostadsrättsinnehavare i Västsverige är möjligen något mer energisparande jämfört med hyresgäster i lägenhet i samma område, men den stora skillnaden finns mellan lägenhetshyresgäster och de som bor i ägd villa, i Västsverige är skillnaden +10 mellan dessa grupper.

Vilken betydelse har då ”gröna värderingar” för energisparbeteendet? I båda delstudierna är det sympatisörer med MP som har högsta självskattade medelvärdena (51), medan de som ligger lägst är sympatisörer med SD (42, 43). Skillnaden mellan moderater och socialdemokrater är mycket marginell (43-44 nationellt, 44-44 i Västsverige). Centerpartisterna ligger högre nationellt (47), men i nivå med M och S i Västsverige (44), däremot ligger kristdemokraterna oväntat högt i Västsverige (48!). Grön ideologi tycks därmed betydelsefull för det självskattade energisparandet, men frågan är också vilka partier som väljarna uppfattar som ”gröna”, kanske KD i Västsverige är på väg att uppfattas som ”grönare” än Centerpartiet?⁶

Sammantaget bekräftas här att de bakomliggande förklaringar som särskiljer olika beteendevariationer primärt handlar om ålder, inkomst och grön ideologi, vilket tidigare forskning också har visat. Detta verifierar att Västsverige inte särskilt avviker från det nationella mönstret, utom möjligen hur Centern uppfattas. Detta är dock den övergripande bilden på nationell och regional nivå för ett sammanslaget energisparindex. Låt oss nu närmare undersöka den samlade effekten genom regressionsanalyser; dels i det sammanlagda indexet och dels för separata delfrågor.

Självskattat energisparbeteende i Västsverige 2012

Tidigare forskning har lyft fram ett antal faktorer som vi kan anta påverkar energisparbeteendet. Ålder var ett något överraskande fynd för Martinsson m. fl. (2011). Utbildning är generellt en bakgrundsfaktor som kan vara korrelerad med inkomst – men som inte behöver vara det. Bostadsform (villa eller lägenhet) pekades ut som den huvudsakliga förklaringsfaktorn i studien av Martinsson m. fl., och sammantaget har jag här utgått från dessa förklaringar för det generella indexet i Västsverige.

Betydelsen av ”gröna värderingar” för miljögärning är sedan tidigare belagd i forskningen (Hedberg & Holmberg 2005; Bennulf 1994), och jag har här utgått från medlemskap i miljöorganisation, samt sympati med Miljöpartiet som ”gröna värderingar”, baserat på redovisningen i tabell 1.⁷

Den samlade modellen för *energiparindexet* (ES-index) visar att alla oberoende förklaringar som nämnts av tidigare forskning har en samlad effekt på variationen i energisparindex. Den samlade förklarade variansen är dock endast 7 procent, vilket inte är så mycket, men utgör ändå värdefull information. Att arbeta med index innebär också att flera olika delaspekter av indexet kan visa intressanta delobservationer.

När regressioner redovisas för varje underliggande fråga, är det tydligt att Martinsson m. fl. (2011) byggde sin analys på frågan om uppvärmning av bostaden, vilket är den del av energisparbeteendet som ligger villaägarna närmast om hjärtat. När vi närmare undersöker de fem olika typerna av energisparbeteenden är det inte självklart att de som bor i villa är de som uppskattar att de är bäst på att spara energi. Villaägarna kan sägas vara energismartare än de som bor i lägenhet då det gäller att spara på värme, användning av el och belysning, varmvattenförbrukning samt inköp av elapparater och belysning (b-värdet för är 0,30 för boende i villa och uppvärmning, svarsalternativ a). Denna effekt minskar till 0,06-0,09 för svarsalternativen b, c och d. Detta handlar dock delvis om att villaägarna naturligt har ett intresse av att minska sina kostnader och att de har en direkt överblick över kostnader kopplade till värme, vatten och vitvaror, medan detta ansvar ligger hos fastighetsägaren för många som bor i lägenhet. Bostadstyp har ingen betydelse då det gäller energisparbeteende kopplat till transporter och resor.

För de flesta energisparaktiviteter innebär en årlig hushållsinkomst över 600.000 kronor en *negativ* inverkan på energisparbeteendet (koefficienten har ett minus-tecken, förutom då det gäller värme. Alternativ d) är ej signifikant). Personer med högre inkomster har lägre incitament att spara energi, och de har troligen en större energianvändning än genomsnittet eftersom högre inkomster ofta implicerar större boendeyta, flera transportmedel och ökat konsumtionsutrymme i allmänhet.

För fyra av de fem energisparalternativen ger ökad ålder en större sannolikhet för energisparbeteende, i linje med tidigare forskning. Ett tänkbart skäl till detta kan vara att dessa personer minns de energisparkampanjer som genomfördes på 1970-talet, och fortsatt verkar för att hushålla med energin. När den äldre generationen växte upp bodde de ofta ganska trångt, och familjens boendeyta kan sägas ha ökat

Tabell 2 *Självskattat energisparbeteende i Västsverige, 2012 (OLS-regression, ostandardiserade betavärden)*

Förklaringsfaktorer	Energisparindex		+ (Uppvärmning av bostaden)		+ (Användning av elapparater/ elbelysning)		+ (Inköp av elapparater/ elbelysning)		+ (Varmvatten- förbrukning)		+ (Transporter/ resor) /5	
	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)	B (ostd)
Ålder, 15 – 85 år ⁻¹	,12***	,15***	-	-	,09***	,18***	,08**					
Utbildning, 1=Hög, 0=Övriga	,04***	-	,05***	,03*	-	-	,06***					
Hushållsinkomst ²	-,04***	,05**	-,07***	-,05***	-	-	-,04**					
Civilstånd, 1=Gift/sambo	-	-	-	,04**	-	-	-					
Boende, Villa=1, Lägenhet=0 ³	,09***	,30***	,09***	,06***	,09***	-	-					
Medlem i miljöorganisation, 1=Ja, 0=Nej	,07***	,06***	,05*	,11***	,07**	-	-					
Partisympati, V eller MP=1, Övriga=0 ⁴	,07***	-	,06**	,08***	,06**	,12						
Konstant	,32***	,22***	,48***	,32***	,27***	,32***						
F-värde	28	97	13	15	36	21						
R ²	,06	,12	,02	,04	,05	,03						
Antal svarande	2 371	2 703	2 412	2 368	2 599	2 544						

Kommentar: Tabellen återger regressioner i ett Energisparindex (ES-index), samt regressioner i olika delfrågor som ingår i ES-index. * = Signifikant på 95%-nivå. ** = Signifikant på 99%-nivå. *** = Signifikant på 99,9%-nivå. ¹ Transformerad till 0 – 1. ² Baseras på Fråga 86 om hushålllets årsinkomst, två svars kategorier, 1 = inkomst över 600 tkr, 0 = övriga. ³ I kategorin villor ingår även kategorin lantgård. ⁴ Utgår från Fråga 13 i formuläret.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

med ett rum per generation (Lindén 2009:33). Betydelsen av ålder är som tydligast då det gäller värme- och varmvattenförbrukning (äldre tänker mer på sitt beteende i dessa avseenden jämfört med tonåringar). Högre ålder är även betydelsefullt för att förstå vilka som tänker på att minska energianvändning i samband med resor. Däremot är ålder inte alls intressant då det handlar om att förklara energianvändning kopplat till elapparater och belysning.

”Gröna värderingar” samt ideologi som samspelar med sympati för Miljöpartiet ger båda likartade utfall. ”Medlem i miljöorganisation” är genomgående signifikant för alternativen a, b, c och d, medan effekt uteblir för transportalternativet (e). På motsvarande sätt är sympati med Miljöpartiet betydelsefullt för att skatta energisparmedvetenhet för alternativ b, c, d och e, medan energismarta villaägare som spar värme sannolikt inte har någon tydlig ideologisk orientering. Eftersom medlemskap i miljöorganisation ger signifikant utslag för alternativ (a) tyder detta på att gruppen som energispar värme trots allt delvis drivs av ett miljöengagemang samtidigt som ideologin kan fördelas i olika politiska riktningar.

En viktigt delslutsats här är att energispararbeteende går i olika dimensioner, där olika aktiviteter har sina egna målgrupper, trots att skalbarheten är relativt hög (Cronbach’s alpha=0.86). Samtidigt är de effekter som här redovisas relativt marginella, trots att de är signifikanta, då den förklarade variansen för alternativen *användning av elapparater/belysning*, *inköp av elapparater/belysning*, *varmvattenförbrukning* och *transporter/resor* endast ligger mellan 2 och 5 procent. Den förklarade variansen för *uppvärmning av bostaden* är 12 procent vilket innebär att jag tydligast kunna förstå de bakomliggande faktorerna för detta svarsalternativ, (a). För övriga alternativ kvarstår ett arbete att hitta andra förklaringsfaktorer än de som har analyserats här för att förstå dessa beteendemönster. Kanske kan ytterligare förståelse nås genom att undersöka attityder och beteenden hos de boende i lågenergilägenheter?

Energispararna i lågenergihus – är de som folk i allmänhet, eller en särskild grupp?

En fråga som lyfts fram av kolleger när vi arbetade med fallstudierna inom ClueE-projektet (se slutkommentar 4) är att de som flyttar till lågenergilägenheter kan vara en särskild grupp människor. Hypotesen har varit att det är de som redan är miljöintresserade som söker sig till denna typ av boende. Vad som ska undersökas i denna del är om de personer vi har intervjuat

- a) är särskilt miljöintresserade, det vill säga finns det tecken på självselektionsprocesser bland de boende?, och
- b) om de boende avviker i energispararbeteende, eller beter de sig som Medelvensson i hyrd lägenhet i allmänhet?

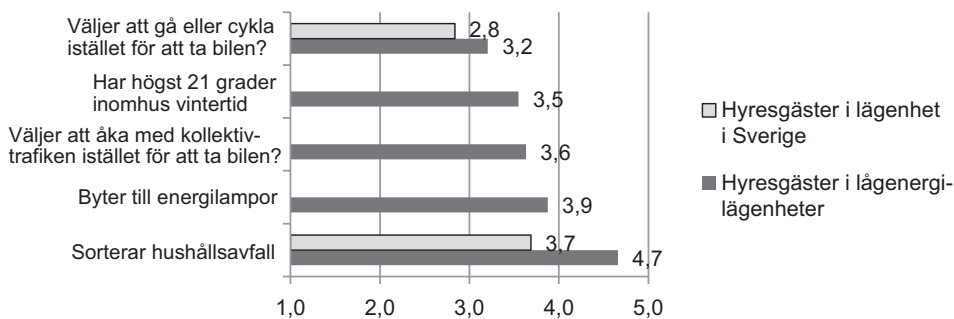
Det kan ju också vara så att gruppen har ett ”normalbeteende” trots att de råkar vara boende i lågenergilägenheter – kanske fanns det inte några andra lägenheter till buds just när dessa sökte hyreslägenhet.

ClueE-projektet ställde frågan ”Hur intresserad är du i allmänhet av miljöfrågor?” i sina besöksintervjuer, och svarsalternativen var ”mycket intresserad”, ”ganska intresserad”, ”inte särskilt intresserad” och ”inte alls intresserad”. Motsvarande fråga ställdes i den nationella SOM-undersökningen 2012. Resultatet visade att 71 procent av de boende i ClueE-studien svarade att det är mycket eller ganska intresserade av miljöfrågor, vilket kan jämföras med 78 procent av de som bor i hyrd lägenhet i hela landet. Därmed kan vi konstatera att den intervjuade gruppen boende i lågenergilägenheter *inte* drivs av ett mer exceptionellt miljöintresse jämfört med den nationella normalbefolkningen i hyrd lägenhet. Hypotes a) ovan får därmed avvisas, då vi inte funnit stöd för någon självselektion i dessa intervjuer.

Under ClueE-intervjuerna ställde vi ytterligare en fråga om det allmänna miljöbeteendet, där två delfrågor tidigare ställts i den nationella SOM-undersökningen 2011. Huvudfrågan var: *Hur ofta gör du själv något av följande saker av miljöskäl?* Delfrågorna var:

- Sorterar hushållsavfall
- Väljer att gå, cykla eller åka kollektivt i stället för att ta bilen

Figur 1 Miljöbeteende bland hyresgäster (i Sverige och i lågenergilägenheter, medelvärden)

Kommentar: Ursprungsfrågan är ”Hur ofta gör du själv något av följande saker? -Väljer att gå eller cykla i stället för att ta bilen, - Har högst 21 grader inomhus vintertid, -Väljer att åka med kollektivtrafiken i stället för att ta bilen, - Byter till energilampor, - Sorterar hushållsavfall.

Svarsalternativen var Aldrig (motsvarar här 1,0), Ibland, Ganska ofta, Mycket ofta, Alltid (5,0), eller Har ej/kör ej bil. Minsta antal svarande: 38 personer.

Källor: Den nationella SOM-undersökningen 2011 samt ClueE-projektet (2013).

Projektet valde också att lägga till tre egna delfrågor, om man ”har högst 21 grader inomhus vintertid”, om man ”väljer att åka med kollektivtrafiken i stället för att ta bilen” samt om man ”byter till energilampor”. Figur 1 visar resultaten från de två studier som direkt är jämförbara med varandra i två avseenden. Sammantaget visas att trots att den undersökta gruppen har ett något *lägre miljöintresse* jämfört med Medelvensson, uppskattar de boende att deras *miljöbeteende är högre* jämfört med Medelvensson (som bor i hyrd lägenhet).

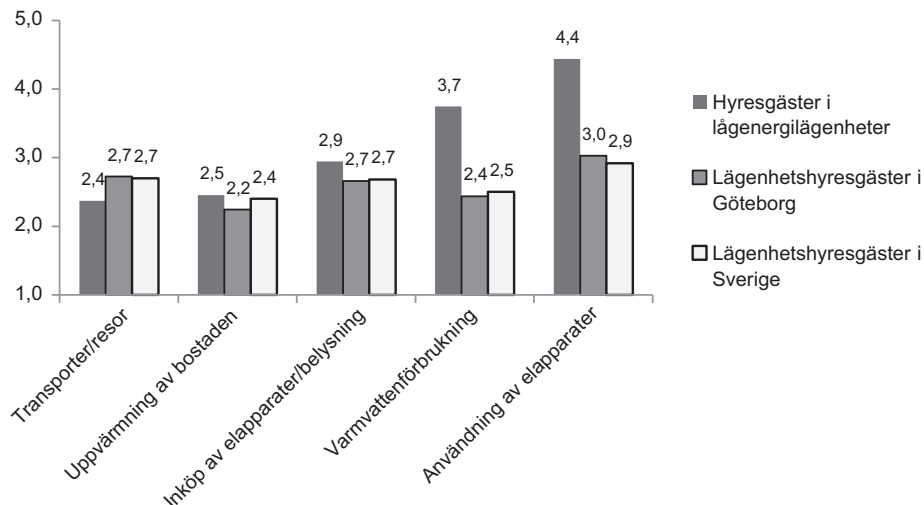
Figur 1 visar att det finns ett mer uttalat miljöbeteende bland de tillfrågade hyresgästerna i lågenergilägenheterna. Resultatet för alternativet ”Väljer att gå eller cykla i stället för att ta bilen” är dock en sanning med modifikation, eftersom 26 hushåll av 61 tillfrågade saknade bil. Detta är sannolikt en effekt av låga inkomster, och för många hushåll är kollektivtrafik, att gå eller cykla de enda kommunikationsalternativen. 29 av 61 tillfrågade hushåll svarar att de alltid sorterar sitt hushållsavfall, vilket är betydligt vanligare än lägenhetshyresgäster generellt. Därtill har de högst 21 grader inomhus vintertid (standard i lågenergilägenheter), där en del skulle hävda att de ”inte har något annat val”. Vid intervjuerna framkom det också att uppvärmningen vintertid är det största problemet i passivhuslägenheterna. En del köper tilläggsvärme genom extra värmekällor för att få det varmare inomhus under den kalla årstiden.

Hur går det då med energisparbeteendet? Här användes vid intervjuerna samma fråga som redovisats i Tabell 1 och 2, *Hur ofta försöker du minska din energianvändning i följande sammanhang?* med exakt samma svarsalternativ och svarsskala som ställts i de nationella och västsvenska SOM-undersökningarna 2011 respektive 2012. Här har svarsskalan kodats med ”Aldrig”=1, ”Ibland”=2, ”Ganska ofta”=3, ”Mycket ofta”=4 och ”Alltid”=5.

Vad gäller resandet är det som sagt 51 personer som svarar att de ”försöker minska sin energianvändning i samband med transporter och resor” – trots att endast 35 hushåll har bil! De som har bil nämner också att det skulle ha stor betydelse om matvaruaffären låg närmare bostadsområdet (Stadsskogen och Brogården i Alingsås), men denna fråga är förstås lägre prioriterad bland de som har bil.

I alla övriga fyra avseenden är medelvärdet för gruppen som bor i lågenergihus *högre* jämfört med de som bor i hyrd lägenhet i Göteborg eller i Sverige. Därmed kan vi sluta oss till att gruppen boende i lågenergihus har ett energismartare beteende jämfört med Medelvensson (som bor i hyrd lägenhet).

Figur 2 Energisparbeteende bland hyresgäster i lägenheter (i Sverige, i Göteborg och boende i lågenergilägenheter, medelvärden)

Kommentar: Ursprungsfrågan är "Hur ofta försöker du minska din energianvändning i följande sammanhang? Uppvärmning av bostaden, Användning av elapparater/belysning, Inköp av elapparater/belysning, Varmvattenförbrukning, Transporter/resor. Minsta antal svarande Lågenergilägenheter=46, Lägenhetshyresgäster i Göteborg=343, Lägenhetshyresgäster i Sverige=287.

Svarsalternativen var *Aldrig* (motsvarar här 1,0), *Ibland*, *Ganska ofta*, *Mycket ofta*, *Alltid* (5,0).

Källor: Uppgifter för hyresgäster i lägenheter i Sverige har hämtats från den nationella SOM-undersökningen 2011, uppgifter för lägenhetshyresgäster i Göteborg har hämtats från den västsvenska SOM-undersökningen 2012. Dessutom tillkommer de uppgifter som insamlats genom ClueE-projektet (2013).

Slutsatser: vilka bedömer sig ha ett energismart beteende?

En övergripande slutsats från dessa analyser är att boendet spelar roll för olika typer av energismarta beteenden. Olika boendeformer understödjer olika strukturella livsstilar. Genom att köpa en villa får man på köpet ansvar för uppvärmning, vitvaror och varmvatten – och det kan därmed bli mer naturligt för just villaägare att vara energismarta i just dessa avseenden, särskilt om de har en mindre ekonomisk hushållsbudget, om man är äldre och är intresserad av miljöfrågor.

Lägenhetsboende personer är inte energismarta i något särskilt avseende. Däremot är alla, villaägare såväl som lägenhetsboende, med lägre inkomster, högre utbildning och ålder samt sympatier med Miljöpartiet mer sannolika att spara energi genom att minska på transporter och resor. I detta avseende drivs inte beteendet av boendet, utan snarare av värderingar i kombination med eget ekonomiskt utrymme samt ålder.

Den tredje delstudien visar genom de intervjuer som genomförts med boende i lågenergilägenheter, att det hos dessa finns ett *något lägre* intresse för miljöfrågor jämfört med normalbefolkningen som bor i hyrda lägenheter i Sverige. Därmed kan hypotesen att denna grupp är självselektad avskrivs, det vill säga argumentet ”det är särskilt miljöintresserade personer som söker sig till denna boendeform”. Däremot är denna grupp *mer aktiv* då det gäller konkreta miljöhandlingar (att gå, cykla eller åka kollektivt i stället för att ta bil, att sortera hushållsavfall), och vi kan även avskrika hypotesen att ”de visserligen bor i energisnåla hus, men de betar sig ändå som folk gör mest”. När vi frågar om hyresgästernas energisparbeteende visar det sig att hyresgäster i lågenergilägenheter bedömer sig som *mer energismarta* då det gäller både uppvärmning, vitvaror och dess användning samt varmvattenförbrukning, jämfört med motsvarande hyresgäster i Göteborg eller i Sverige. Detta stödjer en slutsats att bostadsområden som planeras energieffektivt understödjer ett energismart beteendemönster – oavsett personernas värderingar. Detta stödjer en slutsats att energieffektiviseringsfrågan behöver komma in redan i planerings- och exploateringsstadiet för att nå bredare genomslag. Dock behövs fortsatt forskning i detta avseende.

Två skilda ståndpunkter finns inom samhällsplaneringen om hur det energismarta beteendet ska kunna uppnås. Den ena ståndpunkten är att människor måste ”tänka grönt” för att handla eller agera grönt och energismart. Den andra ståndpunkten är att när ”vi bygger energismart” behöver planeringen av bostäder och bostadsområden stödja eller underlätta för ett energismart beteende. En sammantagen slutsats utifrån denna mycket begränsade studie är att olika livsstilar och budgetar för med sig helt olika smarta energibeteenden. Villaägare spar värme, miljömedvetna pensionärer med tunn plånbok minskar energianvändning i samband med resor, och boende i lågenergilägenheter (som ofta saknar bil) har ett högre energisparbeteende jämfört med hyresgäster i allmänhet. Olika boendeformer implicerar därmed helt olika typer av energismart beteende.

Noter

- ¹ Lokala investeringsprogram (LIP) genomfördes under åren 199-2002 då statliga medel fördelades via Naturvårdsverket för investeringar för minskad klimatpåverkan. 6,2 miljarder kronor avsattes, bidragssumman landade på 4,4 miljarder men totalt investerades 16 miljarder när lokal medfinansiering räknas in. Programmet fortsatte 2003-2008 genom Klimatinvesteringsprogrammet (KLIMP) som regeringen anslog 1,7 miljarder till. Programmen beräknas ha minskat det årliga utsläppen av växthusgaser med 2 miljoner ton koldioxidekvivalenter per år (Naturvårdsverket 6357).
- ² Inget nettoutsläpp kan tolkas som att de växthusgaser som släpps ut motsvarar den mängd som tas upp naturligt av mark, skog och växtlighet. Regeringen har

inte satt ned foten ännu i denna tolkningsfråga, vilket resulterat i ett avhopp av huvudsekreterare Per Kågesson (RoD, 2013:28).

- ³ www.euractiv.com/energy-efficiency/energy-efficiency-directive-brin-analysis-512027
- ⁴ Studien genomfördes inom det FORMAS-finansierade projektet *Collaborative learning for energy efficiency in residential urban areas* (ClueE). Se vidare www.mistraurbanfutures.org. Mer utförliga fallstudier har även genomförts inom ramen för ClueE-projektet. Dörrknackningen genomfördes primärt under eftermiddag och kväll fram till 20:00 när de boende väntades vara hemma. Orsaker till bortfall var att hyresgäster var bortresta eller inte öppnade dörren, de ville inte delta, de pratade inte svenska, de var nyinflyttade eller höll på att flytta. Ett stort tack riktas till Johanna Selin som genomförde den stora merparten av datainsamlingen. Detta kapitel har skrivits som en fristående fortsättning på Norén Bretzer & Thynell (2013), *kommande*.
- ⁵ Jämförelser är gjorda med den västsvenska SOM-undersökningen 2012 och den nationella SOM-undersökningen 2012. Därutöver vet vi också att 49 procent av befolkningen i hela Gårdsten är födda utomlands, medan endast 10 procent i Alingsås kommun är födda utomlands, vilket här jämförts med svarspersonernas föräldrars bakgrund.
- ⁶ Antal svars personer i riksundersökningen är relativt begränsade, varvid några långtgående slutsatser i detta avseende inte kan dras.
- ⁷ Centerpartiet bedöms här inte längre vara en lika tydlig företrädare för gröna värden som de varit tidigare.

Referenser

- Bennulf, Martin (1994). *Miljöopinionen i Sverige*. Lund: Dialogos.
- Bladh, Mats & Krantz, Helena (2008). "Towards a bright future? Household use of electric light: A microlevel study" i *Energy Policy*, 36: 3521-3530.
- Boverket (2007). *Regional byggbehovsanalys 2003-2020 – en resultatrapport*. ISBN: 978-91-85751-13-6.
- Carlsson-Kanyama, Annika & Lindén, Anna-Lisa (2002). *Hushållens energianvändning. Värderingar, beteenden, livsstilar och teknik – en litteraturöversikt*. Fms-rapport 176, Stockholm.
- Energiläget 2012. Eskilstuna: Energimyndigheten.
- Direktiv 2012/27/EU (Energieffektiviseringsdirektivet).
- Femenías, Paula & Lindén, Anna-Lisa (2012). "Integrated strategies to overcome market barriers", kapitel i Nieboer, Nico et al. *Energy Efficiency in Housing Management*, New York: Earthscan.

- Hedberg, Per & Holmberg, Sören (2005). *Saving energy*. SOM-institutet: Göteborgs universitet.
- IVA (2012). *Energieffektivisering av Sveriges bebyggelse*. Stockholm.
- Karlsson Marie Anne & Kardborn Anders (1996). *Hushållens krav på elräkningen och annan energiinformation*. Nutek, R 1996:7, Stockholm.
- Lindén, Anna-Lisa, Jörgensen, Erika & Thelander, Åsa (2009). *Energianvändning – Konsumenters beslut och agerande*. Lunds Universitet: Sociologiska institutionen. Research Report in Sociology 2009:2.
- Lundqvist, Lennart (2004). "Greening the people's home: the formative power of the sustainable development discourse", *Urban Studies*, 41(7): 1283-1301.
- Martinsson, Johan, Lundqvist, Lennart J. & Sundström, Aksel (2011). "Energy saving in Swedish households. The (relative) importance of environmental attitudes", *Energy Policy*, 39: 5182-5191.
- Martiskainen, Mari & Coburn, Jiosie (2011). "The role of information and communication technologies in household energy consumption / prospects for the UK", *Energy Efficiency*, 4:209-221.
- Mitchell, Catherine, Watson, Jim & Whiting, Jessica (2013). *New Challenges in Energy Security: The UK in a Multipolar World*. Basingstoke: Palgrave.
- Naturvårdsverket (2012). *Underlag till en färdplan för ett Sverige utan klimatutsläpp 2050*. Rapport 6537. Stockholm.
- Naturvårdsverket (2010). *Effekter av investeringsprogrammen LIP och KLIMP – redovisning till regeringen 2010*. Rapport nr 6357. Stockholm.
- Norén Bretzer, Ylva & Thynell, Marie (2013). "Energieffektivisering ur de boendes perspektiv" kommande i *Elda inte för kråkorna*, Göteborg: Mistra Urban Futures.
- Riksdag & Departement (2013). "Hoppa av utredning efter tolkningstvist", #28, s. 5.

TRO, RELIGION OCH KYRKOBESÖK I GÖTEBORG

JAN STRID

Vi har inom ramen för de västsvenska SOM-undersökningarna undersökt göteborgarnas inställning till kyrka och tro sedan 1990-talet. Kyrkan och religionen har blivit en allt viktigare fråga att belysa inom opinionsforskningen. I våra undersökningar har emellertid de flesta faktorer som relaterar till kyrka och religion minskat i betydelse över tid. Men till en del beror minskningen på hur man definierar begrepp som religion och tro. En fråga som nyligen debatterats är huruvida religiositeten ökar eller minskar i befolkningen. Traditionella samfund tappar terräng men nya samfund etableras (Hagevi 2002). Runt om i världen har religionen kommit att spela en allt större roll, inte bara islam i Mellanöstern och Asien utan också i Latinamerika. Katolska kyrkan har där vuxit i flera länder, kanske relaterat till en ny påve från Argentina med påvenamnet Franciskus, vilken åtminstone har talat om förnyelse inom katolska kyrkan. Detta har inneburit att mediediskussionen rörande religion har ökat. Om det sedan påverkar religiositeten blir en senare fråga.

I Sverige förefaller det däremot som om religionen spelar mindre och mindre roll i samhället. Kristdemokraternas låga väljarsiffror, att de politiska partiernas tvekar att ha egna nomineringsgrupper till kyrkovalen och att missnöjet med politiska partier i kyrkomötet har blivit större stödjer detta. Därtill har de flesta beteenden gentemot kyrkan som vi hittills har mätt – exempelvis gudstjänstbesök och bön – pekats på ett minskat intresse. Om det är ett minskat intresse för kyrkan eller religionen är svårare att säga. I det nyss avslutade kyrkovalen i september 2013 steg visserligen valdeltagandet med en procentenhet men orsaken torde ha varit att Sverigedemokraterna satsade i valrörelsen och särskilt att Socialdemokraterna satsade för att förhindra att Sverigedemokraterna skulle få inflytande över kyrkan. Men att partier satsar på ett kyrkoval tyder också på att kyrkan inte spelat ut sin roll som opinionsbildare och det kan därför vara av intresse att följa svenska folkets attityder till, och beteende gentemot Svenska kyrkan. Det här kapitlet analyserar hur invånarna i Göteborgs kommun förhåller sig i dessa frågor.

Medlemmar i olika kyrkor i Göteborg

Medlemsantalet i Svenska kyrkan har minskat över tid, särskilt sedan kyrkan fick ändrad relation till staten år 2000. I föreliggande undersökning anger 54 procent att de tillhör Svenska kyrkan och 8 procent att de tillhör annan kristen kyrka eller samfund, medan runt fem procent anger att de är medlemmar i något icke-kristet samfund (se tabell 1). Siffrorna är emellertid mycket osäkra, dels på grund av

karaktären på undersökningens bortfall (se metodkapitlet i denna bok), dels på grund av att det rör sig om små svarsgrupper för andra samfund än Svenska kyrkan. Medlemsminskningen i Svenska kyrkan märks av att senast det var kyrkoval, 2009, var motsvarande siffra för medlemskap 59 procent.

Tabell 1 Andel som tillhör någon kyrka, religiöst samfund eller religion, Göteborg, 2012 (procent)

	Nej	Ja, men har inte varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Ja, och jag har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Ej svar	Antal svar
Svenska kyrkan	40	38	16	6	924
Annan kristen kyrka/samfund	81	2	6	11	924
Jag är muslim	84	2	2	12	924
Tillhör kyrka som varken är kristen eller muslimsk	84	1	1	14	924

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

I tabell 1 har vi också lagt in om man varit på gudstjänst eller möte under de senaste 12 månaderna och ser då att runt en fjärdedel av medlemmarna i Svenska kyrkan eller 16 procent av de svarande har varit det. Hela 38 procent av göteborgarna är medlemmar i Svenska kyrkan men har inte varit på gudstjänst eller möte de senaste tolv månaderna. När det gäller övriga samfund eller religioner är andelen medlemmar som gått i gudstjänst eller möte respektive som inte gått ungefär lika stora. Frågan visar tydligt den svaga aktiviteten mot Svenska kyrkan. Aktiviteten har också sjunkit något jämfört med 2009, då 20 procent hade gått i gudstjänst eller möte.

Vi har också försökt mäta hur aktiva göteborgarna är när det gäller att besöka kyrkan och för att studera eventuella förändringar har vi jämfört med 2009 och 2011 (se tabell 2).

Till skillnad från medlemskap i Svenska kyrkan förefaller inte göteborgarnas kyrkobesök att minska. De 31 procenten som 2012 gått på gudstjänst eller möte någon gång kan jämföras med de 28 procent som gick 2009. Det förefaller vidare som om det är de mera regelbundna besöken som ökar även om förändringen är förhållandevis liten.

Gudstjänstbesök är vanligare i vissa grupper än i andra, och kön, ålder och utbildning bidrar till att förklara vissa skillnader (tabell 3). Kvinnor går oftare än män på gudstjänst eller möte, äldre något oftare än yngre medan högutbildade och

lågutbildade går i ungefär samma utsträckning. Mönstret är detsamma som tidigare år även om de yngsta har minskat sina besök något från 2011.

Tabell 2 Andel som besökt gudstjänst eller religiöst möte med olika regelbundenhet, 2012 jämfört med 2009 och 2011, Göteborg (procent)

Besökt gudstjänst	2009	2011	2012
Flera gånger i veckan	1	1	2
Någon gång i veckan	3	2	4
Någon gång i månaden	3	4	3
Någon gång i kvartalet	3	5	4
Någon gång i halvåret	5	5	5
Mer sällan	13	13	13
Ingen gång	68	66	65
Ej svar	4	4	4
Totalt	100	100	100
Antal svar	994	882	924

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2009, 2011 och 2012.

Tabell 3 Andel av olika grupper som besökt gudstjänst eller religiöst möte med olika regelbundenhet, Göteborg, 2012 (procent)

	Kön		Ålder				Utbildningsnivå			
	Kvinna	Man	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg utb	Medellåg utb	Medelhög utb	Hög utb
Flera gånger i veckan	2	1	1	2	2	1	1	3	2	1
Någon gång i veckan	4	4	3	4	4	6	5	3	4	5
Någon gång i månaden	3	2	2	2	3	3	1	4	2	3
Någon gång i kvartalet	4	3	3	4	3	4	2	3	6	4
Någon gång i halvåret	6	3	6	4	4	5	4	6	5	4
Mer sällan	13	12	14	15	10	11	9	12	14	14
Ingen gång	62	69	65	65	68	64	67	66	65	66
Ej svar	6	5	5	5	7	5	10	3	3	3
Totalt	100	99	99	100	101	99	99	100	101	100
Antal svar	500	424	182	315	209	218	131	212	202	335

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Gudstro och bön

Vid sidan av medlemskap i kyrkor och samfund samt religiösa aktiviteter i form av gudstjänst och möten har vi också ställt frågor om gudstro och bön i de västsvenska SOM-undersökningarna. Frågan om hur ofta man bött till Gud har ställts i flera tidigare undersökningar, medan den raka frågan om man tror på Gud eller inte ställdes för första gången i 2012 års undersökning.

Mönstren i olika befolkningsgrupper när det gäller bön är de förväntade: kvinnor ber oftare än män, äldre oftare än yngre och lågutbildade oftare än högutbildade (tabell 4). Man bör dock observera att utbildning och ålder samvarierar på så sätt att äldre har lägre utbildning. Men även kontrollerat för ålder kvarstår sambandet.

Tabell 4 Andel som bött till Gud med olika frekvens, Göteborg, 2012 (procent)

	Kön		Ålder				Utbildningsnivå			
	Kvinna	Man	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg utb	Medellåg utb	Medelhög utb	Hög utb
Flera gånger i veckan	13	11	10	10	14	15	17	13	10	11
Någon gång i veckan	6	5	4	5	7	6	1	4	8	5
Någon gång per månad	5	3	3	6	1	5	1	5	5	4
Någon gång per kvartal	3	3	4	4	0	3	1	2	6	2
Någon gång per halvår	3	2	2	4	2	2	2	4	2	3
Mer sällan	8	5	10	5	7	8	11	9	9	4
Ingen gång	57	65	62	62	62	56	57	60	57	67
Ej svar	6	5	5	5	6	6	9	3	4	3
Totalt	101	99	100	101	99	101	99	100	101	99
Antal svar	500	424	182	315	209	218	131	212	202	335

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Andelen som ber till Gud flera gånger per vecka i Göteborg var 1995 16 procent. Siffran var 14 procent 2001 och 14 procent 2009 medan den 2012 är 12 procent. Göteborg ligger här endast någon enstaka procentenhet lägre än riket som helhet (Bromander 2013). Ser vi endast till de personer som är medlemmar i Svenska kyrkan så ber 11 procent till Gud flera gånger per vecka vilket är ungefär detsamma som göteborgaren i gemen. Om man däremot är medlem i någon annan kristen kyrka eller samfund ber hela 44 procent till Gud flera gånger i veckan. Ännu högre siffror

får vi bland muslimer (50 procent) medan vanan att be till Gud varje vecka bland personer från religioner som inte är kristna eller muslimska ligger på 26 procent.

Om vi endast ser till de som ber mest regelbundet, flera gånger per vecka, så rör det sig framför allt om kvinnor, äldre och lågutbildade. Skillnaderna beroende på kön, ålder och utbildning är dock förhållandevis små.

Samma mönster som för bön återfinns också när man jämför olika befolkningsgruppers gudstro. Kvinnor, äldre och lågutbildade utmärker sig även här genom att i större utsträckning uttrycka att de tror på Gud (tabell 5).

Tabell 5 Andel som tror på Gud fördelat på kön, ålder och utbildning, Göteborg, 2012 (procent)

	Kön		Ålder				Utbildningsnivå			
	Kvinna	Man	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg utb	Medellåg utb	Medelhög utb	Hög utb
Ja	42	37	31	36	41	50	50	41	41	35
Nej	50	56	63	57	50	40	43	51	51	61
Ej svar	9	7	6	6	9	10	7	7	8	4
Totalt	101	100	100	99	100	100	100	99	100	100
Antal svar	500	424	182	315	209	218	131	212	202	335

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Att besöka gudstjänster i Svenska kyrkan och att be till Gud har vi försökt att tolka som olika sätt att se på, och utöva religion. Båda vanorna samvarierar med såväl kön som ålder och utbildning, men sambanden är inte på något sätt absoluta. Skillnader i gudstro och gudstjänstbesök kan också skönjas då man analyserar stadens olika områden med avseende på sociala och ekonomiska resurser (tabell 6).

Nedanstående tabell visar hur komplicerat det är att fånga begrepp som tro och religiositet. I resursstarka områden är man i högre grad medlemmar i Svenska kyrkan och man besöker gudstjänster i ungefär samma utsträckning som i områden med begränsade socioekonomiska resurser. Men man tror på Gud och ber till Gud i lägre grad än de som bor i resurssvaga områden. I resurssvaga områden tror man således i högre grad på Gud och man ber också mer till Gud, samtidigt som man i lägre grad är medlemmar i Svenska kyrkan. Gudstjänstbesök sker i samma omfattning oavsett vilken typ av område man bor i. Troligen har faktorer som traditioner och vanor en betydelse här. I högresursområden har man ofta bott längre vilket ökar sannolikheten att gå i kyrkan. Man har också med större sannolikhet tidigare släktingar på kyrkogårdarna vilket torde öka den mentala närheten till kyrkan. Flera av lågresursområdena är relativt nya stadsdelar med många nyinflyttade.

Tabell 6 Andelar som besökt gudstjänst minst någon gång per månad respektive bett till Gud minst någon gång per månad fördelar på områden med olika resursstyrka, Göteborg, 2012 (procent)

	Resursstarka områden	Medelresursstarka områden	Medelresurssvaga områden	Resurssvaga områden
Besökt Gudstjänst/-möte minst någon gång per månad	7	9	8	9
Bett till Gud minst någon gång per månad	16	20	22	30
Tror på Gud	40	35	37	49
Medlem i Svenska kyrkan	59	59	52	44

Kommentar: Resursområdena klassificeras genom en sammanvägning av genomsnittlig hushållsinkomst, andel socialhjälpstagare och andel utländska medborgare i Göteborgs olika områden. Se vidare Josefine Bovés kapitel i den här volymen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Religiös bakgrund

I 2012 års västsvenska SOM-undersökning ställdes för första gången frågan om huruvida man ville beskriva det hem där man växte upp som ett religiöst hem och i så fall i vilken utsträckning. Resultaten redovisas i tabell 7.

Tabell 7 Bedömning av religiositeten i uppväxthemet, Göteborg, 2012 (procent)

	Kön		Ålder				Utbildningsnivå			
	Kvinna	Man	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg utb	Medellåg utb	Medelhög utb	Hög utb
I hög grad	8	9	6	10	7	9	9	6	7	10
I viss grad	28	27	21	19	33	40	31	30	29	23
Nej, knappast	32	32	28	33	36	31	36	32	32	33
Nej, inte alls	30	29	42	36	21	18	22	30	31	33
Ej svar	2	3	3	3	3	2	1	2	1	1
Totalt	100	100	100	101	100	100	99	100	100	100
Antal svar	500	424	182	315	209	218	131	212	202	335

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Män och kvinnor har i ungefär samma utsträckning vuxit upp i ett hem som de beskriver som religiöst, vilket skulle kunna innebära att kvinnor i högre grad präglas av sina barndomshem med tanke på deras större benägenhet att besöka gudstjänst och att be till Gud. Äldre har i högre grad vuxit upp i religiösa hem. Detsamma gäller de med lägre utbildning. Uppväxten i ett religiöst hem samvarierar starkt med att själv be till Gud, gå i gudstjänst och att tro på Gud. I tabell 8 återfinns dessa aktiviteter bland personer som beskrivit sitt uppväxtem som i hög grad religiöst.

Tabell 8 Andelen som beskriver sitt uppväxtem som ett religiöst hem och som idag anger att de tror på Gud, ber till Gud respektive besöker gudstjänst regelbundet, Göteborg, 2012 (procent)

Tror på Gud (ja)	83
Ber till Gud (minst en gång i veckan)	67
Besökt gudstjänst (minst en gång i veckan)	38

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Förtroende för prästen

Det föreligger också ett samband mellan hur ofta man går i kyrkan och vilket förtroende man har för prästerskapet (tabell 9). Däremot är det svårare att fastställa vad som kommer först, kyrkobesöket eller förtroendet för prästen, även om sannolikheten talar för att besöket kommer först.

Tabell 9 Förtroendet för präster i Svenska kyrkan bland icke-medlemmar och medlemmar i olika kyrkor och samfund med olika grad av aktivitet, Göteborg, 2012 (procent)

Förtroende för präster	Ej medlem	Medlem men har inte varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna
Mycket stort	5	8	14
Ganska stort	16	23	43
Varken eller	20	25	22
Ganska litet	8	5	1
Mycket litet	15	5	3
Ingen uppfattning/ej svar	37	34	16
Totalt	101	100	99
Antal svar	367	352	152

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

En fördjupad analys visar att högst förtroende för präster i Svenska kyrkan har man om man är medlem i samma kyrka och har varit på gudstjänst under de senaste tolv månaderna. Lägst förtroende för präster återfinns bland dem som inte är medlemmar i Svenska kyrkan. Skillnaden går framför allt mellan de som gått i gudstjänst och övriga, medan skillnaden i förtroendet för präster mellan medlemmar som inte varit på gudstjänst och icke-medlemmar inte är särskilt stor. Det är svårt att säga om siffrorna innebär ett stort eller litet förtroende då det ju beror på vad man jämför med. Om vi jämför med förtroendet för pastorer i frikyrkan så ligger deras siffror på fyra procent mycket stort förtroende och åtta procent ganska stort förtroende i befolkningen i genomsnitt, vilket alltså är betydligt lägre än för präster i Svenska kyrkan.

Om vi jämför förtroendet för präster över tid så kan vi konstatera att det i 1995 års mätning låg på 10 procent mycket stort förtroende bland göteborgarna, vilket sedan har sjunkit något till 8 procent 2012. Förtroendet för präster har alltså sammantaget varit relativt stabilt.

Läsning av församlingsblad

När det gäller intresset för den egna församlingen har vi försökt att mäta detta genom läsningen av församlingsblad som delas ut till de boende. I stort sett samtliga församlingar i Göteborg har ett församlingsblad där man beskriver olika aktiviteter och nyheter i församlingen. Intresset för den egna församlingen, sett i ljuset av läsningen av detta blad, ligger också högre än de flesta andra faktorer som ingår i undersökningen (jfr. Strid 1998).

Andelen som läser varje nummer och som läser eller tittar ibland är 39 procent, en siffra som vida överstiger gudstjänstbesök och ligger på samma nivå som att tro på Gud och att be till Gud. Även här är det kvinnor som läser i högre grad, liksom äldre (tabell 10).

Tabell 10 Andel som anger att de läser eller tittar i församlingsbladet, Göteborg, 2012 (procent)

	Kön		Ålder				Utbildningsnivå			
	Kvinna	Man	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg utb	Medelläg utb	Medelhög utb	Hög utb
Känner ej till	16	22	34	16	16	12	24	20	19	13
Läser varje nr	16	8	2	9	13	25	16	10	11	13
Läser ibland	29	26	12	28	32	35	24	26	29	29
Läser inte	35	40	47	44	32	24	27	40	37	41
Ej svar	5	5	6	4	8	4	9	3	4	3
Totalt	101	101	101	101	101	100	100	99	100	99
Antal svar	500	424	182	315	209	218	131	212	202	335

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

När vi ser till relationen mellan medlemskap i Svenska kyrkan och läsning av församlingsblad är det medlemmar som varit i gudstjänst som läser i högre grad än övriga men även icke-medlemmar läser varje eller åtminstone något nummer i viss utsträckning.

Läsningen av församlingsbladen är betydligt högre i resursstarka områden jämfört med lågresursområden vilket också tyder på en starkare relation till kyrkan som då också skulle ha mera att göra med tradition och vanor än med religion och tro.

Slutsatser

Sedan denna undersökning genomfördes har vi haft val till Svenska kyrkans olika organ. Med tanke på att samtliga mätindikatorer i denna undersökning gått ner över tid med undantag för kyrkibesök (som inte tycks ha något starkt samband med andra religiösa aktiviteter) så borde valdeltagandet gått ner. Men valdeltagandet i riket ökade med en procentenhet jämfört med förra valet. Inställningen till Svenska kyrkan påverkas också av en politisk dimension vilken kan förklara nämnda uppgång. Sverigedemokraterna satsade mycket på kyrkovalet genom konkreta frågor och utskick vilket gjorde att de fördubblade sitt röstetal. Socialdemokraterna satsade också bland annat på att försöka hindra att Sverigedemokraterna fick inflytande i kyrkan. Även POSK (Partipolitiskt obundna i Svenska kyrkan) gick framåt, bland annat på frågan om de politiska partiernas ställning i kyrkan.

De slutsatser man kan dra av vår undersökning är att religion och tro är så mångfacetterade att de är svåra att sammanfatta i de attityder och beteende som undersökningen omfattar. VI är tvungna att behandla varje faktor för sig och sedan välja de faktorer som har störst samband med det problem som vi vill belysa, vilket inte minst illustreras av utfallet i kyrkovalet 2013.

Referenser

- Bromander, Jonas (2013) "Religiositet i Sverige". I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Hagevi, Magnus (2002) "Religion över tid och rum". I Nilsson, Lennart (red) *Flernivådemokrati i förändring*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (1998). "Kyrkovalet i Göteborg". I Nilsson, Lennart (red) *Mångfald – bilder av en storstadsregion*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Metodredovisning

SAMHÄLLE OPINION MEDIER VÄSTRA GÖTALAND 2012¹

JOSEFINE BOVÉ

SOM-institutet (Samhälle, Opinion, Medier) vid Göteborgs universitet genomför varje år frågeundersökningar i Sverige och i svenska regioner. Personer i åldrarna 16-85 år får frågor om bland annat sina medievanor, attityder i olika samhällsfrågor och fritidsvanor. Den första rikstäckande undersökningen genomfördes 1986 och den första regionala undersökningen genomfördes i Västsverige 1992.

Data har sedan undersökningens början samlats in via postenkäter. I 2012 års nationella och västsvenska undersökningar gavs det även möjlighet att svara på enkäten elektroniskt via SOM-institutets hemsida. Varje undersökning genomförs i övrigt under så identiska förutsättningar som möjligt för att resultaten för de olika åren skall vara jämförbara.

Bokens tidigare kapitel innehåller analyser av resultaten från den västsvenska SOM-undersökningen 2012 som genomfördes i Västsverige under hösten och vintern 2012/2013. Det här kapitlet handlar om undersökningens utformning, fältarbetet och om resultatens representativitet.

Population och urval²

Den västsvenska SOM-undersökningen 2012 omfattade ett urval om 6 000 personer mellan 16 och 85 år i Västra Götaland och Kungälv kommun. I tabell 2 visas urvalsstorleken för tidigare års undersökningar. Undersökningen är riktad till personer boende i regionen och såväl svenska som utländska medborgare ingår i urvalet.

Åldersintervallet har varierat något över åren (1992-1999: 15-80 år, 2000-2008: 15-85 år, 2009-2012: 16-85 år). De regionala undersökningar SOM-institutet genomförde mellan 1992 och 1997 vände sig bara till personer bosatta i Göteborgs kommun och kranskommunerna.³ År 1998 utvidgades undersökningen till att omfatta hela Västra Götaland samt Kungälv kommun.⁴ Undersökningen baserades då på två separata, obundet slumpmässiga urval (OSU), dragna ur befolkningen i respektive undersökningsområde, med följderna att urvalen viktades i databearbetningar av det totala materialet. Från och med 1999 års undersökning används ett gemensamt urval. Urvalet dras från det västsvenska befolkningsregistret *Västfolket* som tillhandahålls av Västra Götalandsregionen kort tid innan enkäten skickas ut till respondenterna.

Frågeformulär

De forskare som deltar i undersökningen formulerar tillsammans med SOM-institutet de enskilda enkätfrågorna, därefter färdigställer SOM-institutet frågeformulären. Sedan 2010 års undersökning används ett systematiskt sannolikhetsurval och *samma* formulär skickas ut till samtliga respondenter. Vid flera tidigare undersökningar har två formulär skickats ut, ett till respondenter i Göteborgsregionen (inklusive Kungälv) och ett till respondenter i övriga Västra Götaland. SOM-undersökningarna 2010–2012 skiljer sig därmed något från tidigare undersökningar.

2012 års formulär består av 90 frågor av såväl attityd- som vane-karaktär. Fokus ligger på regionala frågor. Ett mindre antal frågor saknar fasta svarsalternativ, respondenterna ges istället möjlighet att svara i fritext. Dessa svar kodas manuellt av en grupp kodare på SOM-institutet. Enkäten avslutas med ett antal kärnfrågor som har till syfte att ge forskarna bakgrundsinformation om de samhällsgrupper som svarar på undersökningen.

Fältarbete

Den västsvenska undersökningen 2012 har i huvudsak samma upplägg som tidigare års undersökningar. Den övervägande majoriteten av datainsamlingsarbetet genomfördes under hösten 2012 (tabell 1). Arbetet inleddes den 21 september med att ett aviseringskort skickades till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten ut tillsammans med ett kortare följebrev, en informationsbroschyr om SOM-institutet och dess undersökningar samt en penna. En dryg vecka senare skickades ytterligare ett kort till samtliga i urvalet med ett tack till dem som redan svarat och en påminnelse till övriga. Vid det andra enkätutskicket introducerades möjligheten att svara via webben. Utskicket innehöll information om var man kunde hitta den elektroniska enkäten samt individuella koder för inloggning. Under resterande del av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser via brev och telefon och SMS. Den sista påminnelseinsatsen innebar att de som tidigare sagt ja i telefon till att delta i undersökningen fick en ny påminnelse med en enkät, medan övriga som inte besvarat enkäten fick en så kallad bortfallsenkät med en fråga om varför de inte kunde eller ville besvara undersökningen. Där fanns även möjlighet för anhörig eller annan person att meddela om svarspersonen var sjuk, bortrest eller på annat sätt oförmögen att besvara undersökningen. Under hela fältarbetet fanns också möjlighet för respondenten att genom kontakt med SOM-institutet eller *Kinnmark Information AB*, som svarat för insamlingsarbetet, avböja deltagande varpå påminnelser upphör. Bland dem som svarade inom två veckor efter att de fått enkäten lottade SOM-institutet ut 50 böcker med resultat från tidigare års västsvenska SOM-undersökningar. Fältarbetet avslutades formellt den 19 februari 2013. I tabell 1 finns tidsramarna för fältarbetet och de olika påminnelseinsatserna.

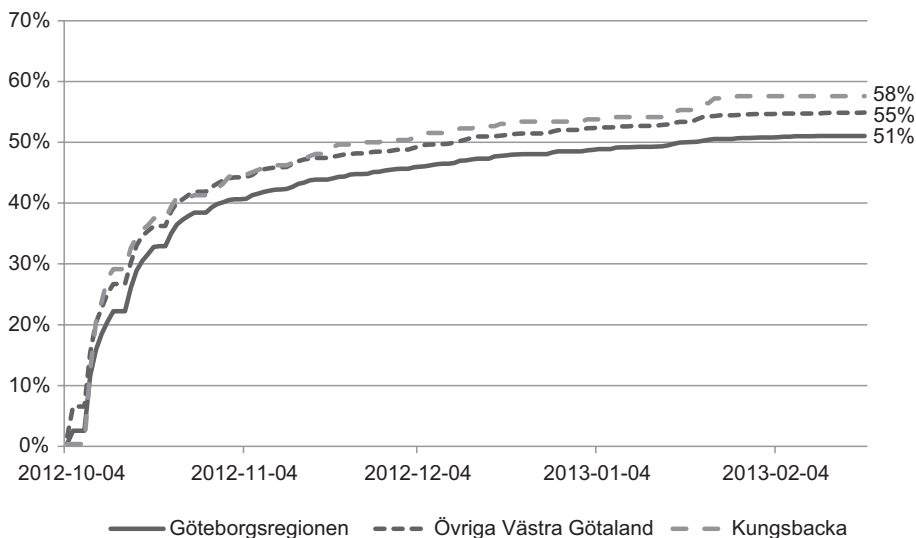
Tabell 1 Fältplan för den västsvenska SOM-undersökningen 2012

21 sep	Utskick av aviseringskort.
28 sep	Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr, svarskuvert och penna.
8 okt	Utskick av tack- och påminnelsekort.
15 okt	Utskick av enkät, följebrev och svarskuvert till svarspersoner som ännu inte sänt in enkäten, introduktion av möjligheten att svara via webben.
25 okt	Telefonpåminnelse till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
30 okt	Halvtidsutskick till alla som i telefon sagt att de ska delta, med ny enkät till de som sagt sig behöva sådan och ett tack till de som redan har enkät.
5 nov	Påminnelsebrev till personer utan känt telefonnummer och till personer som inte kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
20 nov	Telefonpåminnelse till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
27 nov	Påminnelsebrev till samtliga svarspersoner som inte sänt in enkäten.
11 dec	Telefonpåminnelse till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
18 dec	Påminnelsebrev till samtliga svarspersoner som inte sänt in enkäten.
3 jan	SMS-påminnelse till samtliga som inte svarat (ingen enkät skickades ut i samband med SMS:et)
7 jan	Påminnelsebrev till alla som tidigare sagt att de ska svara och utskick av enkät, följebrev, svarskuvert samt bortfallsenkät (med frågan om varför man inte önskar/kan delta) till svarspersoner utan känt telefonnummer samt personer som inte kunnat nås vid tidigare telefonpåminnelser
16 jan	Bortfallsenkät till resterande
19 jan	Fältarbetet avslutas

Enkäterna började strömma in på allvar veckan efter det första utskicket. Efter det andra enkätutskicket hade 35 procent av dem som fått enkäten inkommit med svar. Det utgjorde 65 procent av de enkäter som till slut kom in till undersökningen. Efter 61 fältdagar (3 december) hade 90 procent av det slutgiltiga antalet svar kommit in. Skälet till att låta enkäten vara i fält i ytterligare 78 dagar är att olika svarsgrupper har en benägenhet att svara olika snabbt. Till exempel så svarar de äldre åldersgrupperna i högre utsträckning i början av fältperioden medan de yngre kräver något fler påminnelser.

Kungsbacka kommun har, trots att den inte ingår i Västra Götaland, under de senare undersökningsåren haft bättre svarsfrekvens än Göteborgsregionen och övriga Västra Götaland, det mönstret ses även i 2012 års undersökning. I figur 1 redovisas inflödet under fältperioden – uppdelat på Göteborgsregionen, övriga Västra Götaland och Kungsbacka.

Figur 1 Inflödet av enkäter i den västsvenska SOM-undersökningen 2012 (kumulativ procent av bruttourvalet)

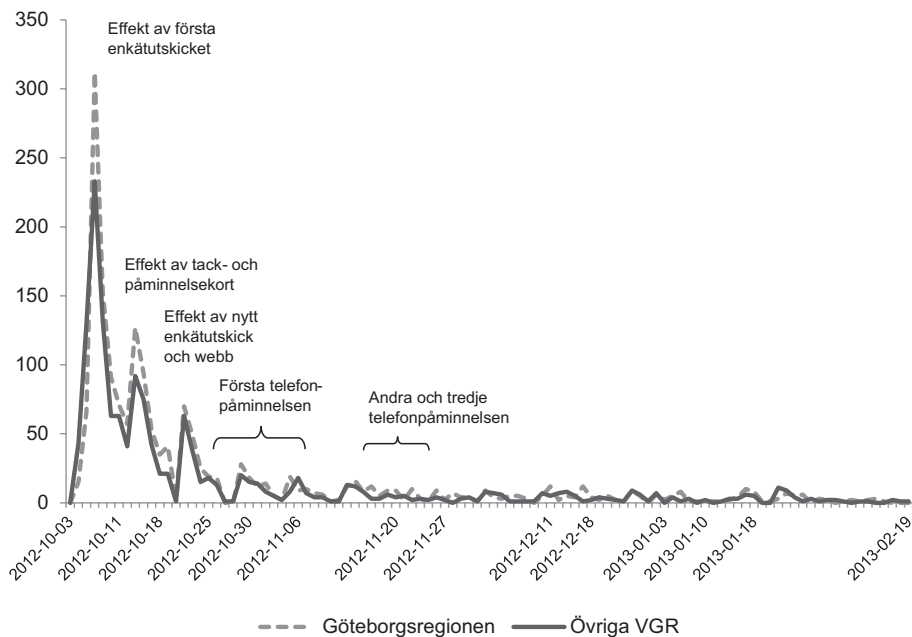
Tidigare år har skillnaden mellan Göteborgsregionen och övriga Västra Götaland delvis förklarats av att de fått två olika enkäter. I de senaste tre årens undersökningar har samtliga respondenter fått precis samma enkät, men skillnaden kvarstår. Flera faktorer kan ligga bakom de genomgående skillnaderna mellan Göteborgsregionen och övriga Västra Götaland. I jämförelse med övriga Västra Götaland har storstadsregionen en större andel unga, högutbildade, och yrkesarbetande personer samt en större andel utländska medborgare – grupper som av olika skäl (ointresse, tidsbrist, språksvårigheter) brukar vara underrepresenterade bland respondenterna i SOM-undersökningarna (se tabell A och B i appendix).

Figur 2 visar inflödet av enkäter i relation till de olika påminnelseinsatserna. De olika topparna visar att påminnelserna har effekt och påverkar inflödet, men det är också tydligt att effekterna är störst i början av fältperioden.

Tidigare år har påminnelseinsatserna varit mer effektiva i övriga Västra Götaland än i Göteborgsregionen, men både 2011 och 2012 verkar skillnaden snarare vara den motsatta, att det är de boende i Göteborgsregionen som svarar bäst på påminnelser.

Figur 2 *Inflöde av enkäter i den västsvenska SOM-undersökningen 2012 (antal)*

Kommentar: Insatser i den västsvenska SOM-undersökningen 2012

- 3 okt: Formuläret når ut
- 11 okt: Tack och påminnelsekort når ut
- 18 okt: Nytt formulär når ut
- 25 okt: Första omgången telefonpåminnelser inleds
- 30 okt: Postuppföljning till telefonpåminnelser når ut
- 6 nov: Resterande postuppföljning till telefonpåminnelser
- 20 nov: Andra omgången telefonpåminnelser inleds
- 27 nov: Postuppföljning till telefonpåminnelser når ut
- 11 dec: Tredje omgången telefonpåminnelser inleds
- 18 dec: Postuppföljning till telefonpåminnelser når ut
- 3 jan: SMS-påminnelse
- 10 jan: Extra brev till de som tidigare sagt att de ska svara
- 18 jan: Bortfallsenkät når ut
- 19 feb: Fältstopp, sista enkäten registreras.

När fältarbetet avslutats den 19 februari 2013 var bruttosvarsfrekvensen – det vill säga andelen inkomna enkäter av antalet utskickade – 52 procent för Göteborgsregionen (inklusive Kungälv) och 55 procent för övriga delar av Västra Götaland. För hela den västsvenska SOM-undersökningen innebär det en bruttosvarsfrekvens på 53 procent.

Inflödet för formulären såg i huvudsak ut som under tidigare år. Redan mot slutet av den inledande fältveckan etablerades det mönster som kom att vara genomgående under hela undersökningsperioden. Göteborgsregionen låg genomgående på en lägre nivå vad gäller inflödet, och som mest skilde fyra procentenheter mellan regionerna.

Tabell 2 Svarsfrekvensen i de västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2012 (procent)

Den väst-svenska SOM-undersökningen	Brutto-urval	Netto-urval	Andel naturligt bortfall	Antal svar	Svarsfrekvens (brutto)	Svarsfrekvens (netto)	Fältarbete utfört av
1992	2 800	2 650	5,4 %	1 603	57 %	60 %	Linfab
1993	2 800	2 647	5,5 %	1 586	57 %	60 %	Linfab
1994	2 800	2 639	5,8 %	1 591	57 %	60 %	Linfab
1995	2 799	2 620	6,4 %	1 709	61 %	65 %	Temo
1996	2 900	2 621	9,6 %	1 807	62 %	69 %	Gallup
1997	2 900	2 637	9,1 %	1 845	64 %	70 %	Gallup
1998*	5 800	5 385	7,2 %	3 487	60 %	65 %	Sifo
1999	5 900	5 557	5,8 %	3 760	64 %	68 %	Kinnmark
2000	6 000	5 602	6,6 %	3 684	61 %	66 %	Kinnmark
2001	6 000	5 420	9,7 %	3 808	63 %	70 %	Kinnmark
2002	6 000	5 538	7,7 %	3 792	63 %	68 %	Kinnmark
2003	6 000	5 537	7,7 %	3 654	61 %	66 %	Kinnmark
2004	6 000	5 489	8,5 %	3 630	61 %	66 %	Kinnmark
2005	6 000	5 505	8,3 %	3 419	57 %	62 %	Kinnmark
2006	6 000	5 462	9,0 %	3 347	56 %	61 %	ScandInfo
2007	6 000	5 491	8,5 %	3 420	57 %	62 %	Kinnmark
2008	6 000	5 553	7,5 %	3 240	54 %	58 %	Kinnmark
2009	6 000	5 539	7,7 %	3 368	56 %	61 %	Kinnmark
2010	6 000	5 503	8,8 %	3 276	55 %	59 %	Kinnmark
2011	6 000	5 493	8,5 %	3 135	53 %	57 %	Kinnmark
2012	6 000	5 511	8,2 %	3 186	53 %	58 %	Kinnmark

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas adress okänd, avflyttad, sjuk, institutionell vård, bortrest under fältperioden, studier på annan ort, militärtjänstgöring, ej svensktalande, bosatt, studerar eller arbetar utomlands, förståndshandikappad samt avlidna. Från och med 1998 års undersökning ingår hela Västra Götaland samt Kungsbacka kommun i urvalet. Innan dess ingick endast Göteborg med kranskommuner.

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet bortdefinieras den del av urvalet som bedöms inte kunna svara på undersökningen. Det betyder, förutom avlidna, även långtidssjukskrivna, ej svensktalande, personer som flyttat från Västra Götaland eller Kungsbacka kommun. SOM-institutets befolkningsundersökningar har en minskande svarsfrekvens över tid.⁵ De rikstäckande undersökningarna har en genomsnittlig svarsfrekvens sedan

1986 på 65 procent (Vernersdotter 2013). Den västsvenska undersökningen har sedan 1992 en genomsnittlig svarsfrekvens på 63 procent. Vid förra årets undersökning mättes den lägsta svarsfrekvensen sedan undersökningarna började, årets svarsfrekvens var något högre (se tabell 2). När man studerar utvecklingen över tid får man ta hänsyn till att påminnelseinsatserna i den västsvenska SOM-undersökningen under de första åren var mer begränsade samt att urvalet mellan 1992-1997 var avgränsat till Göteborgsregionen där svarsfrekvensen konsekvent har varit lägre.

Av det ursprungliga urvalet om 6 000 personer (bruttourval) besvarade 3 186 enkäten. Av de som inte svarade kan 489 personer definieras bort som naturligt bortfall. Till största del utgörs gruppen naturligt bortfall av personer med okänd adress (34 procent), personer som bor utomlands/är bortresta (27 procent) och personer som är sjuka/avlidna (29 procent). De svarar tillsammans för 90 procent av det naturliga bortfallet. En annan grupp av betydelse i det naturliga bortfallet är de som uppger att de inte talar svenska (10 procent). När man tar bort det naturliga bortfallet ökar svarsfrekvensen med fem procentenheter.

Tabell 3 Svarande och bortfall i de västsvenska SOM-undersökningarna 2011 och 2012

	Den västsvenska SOM-undersökningen 2011	Den västsvenska SOM-undersökningen 2012	Göteborgsregionen 2012	Övriga Västra Götaland 2012
Ursprungligt urval (brutto)	6 000	6 000	3 360	2 640
Bortdefinierade (naturligt bortfall)	507	489	278	211
Nettourval	5 493	5 511	3 082	2 429
Antal svarsvägrare/ej anträffbara	2 358	2 325	1 350	980
Antal svarande	3 135	3 186	1 732	1 449
Svarande via webb	-	112	61	51
Svarsfrekvens brutto	52 %	53 %	52 %	55 %
Svarsfrekvens netto	57 %	58 %	56 %	60 %

De personer som har meddelat att de inte vill vara med i undersökningen, antingen i samband med telefonpåminnelser eller genom att de själva tagit kontakt med SOM-institutet, har fått svara på varför de inte vill delta. I det avslutande skedet av fältarbetet har motsvarande information samlats in genom den så kallade bortfallsenkäten, vilken går ut tillsammans med en sista påminnelse om deltagande. Totalt har 327 personer angivit skäl till varför de inte vill delta i den västsvenska SOM-undersökningen (se tabell 4). Tidsskäl är den vanligaste orsaken (34 procent),

följt av principskäl (27 procent), att frågorna är ointressanta (17 procent) och att enkäten innehåller för många frågor (9 procent).

Skälen till att inte vilja delta i den västsvenska undersökningen liknar de i den nationella undersökningen (Vernersdotter 2013), men en skillnad är att andelen som vägrar delta av principiella skäl är något färre i den västsvenska undersökningen, och något fler anger tidsbrist som skäl till att inte vilja delta.⁶ Dessa två alternativ är de vanligaste orsakerna till att inte vilja delta i både den nationella och den västsvenska undersökningen. Kravet på ersättning samt misstro mot anonymiteten är fortfarande ovanliga skäl till att avstå undersökningen.

Tabell 4 *Specificerade skäl att inte vilja delta i de västsvenska SOM-undersökningarna 2011 och 2012 (procent)*

	2011	2012
Har inte tid	42	34
Vill av princip inte delta i denna typ av undersökningar	21	27
Tycker att frågorna är ointressanta	18	17
För många frågor	9	9
Tycker att frågorna är för svåra	4	4
Deltar inte utan ersättning	3	5
Litar inte på anonymiteten	3	4
Summa procent	100	100
Antal personer	473	327

Svarsbenägenhet i olika grupper

Det finns stora skillnader i svarsbenägenheten hos olika grupper av respondenter i den västsvenska SOM-undersökningen, något som kan ha betydelse för undersökningens resultat. Om det finns systematiska skillnader mellan svaren från personerna i en över eller underrepresenterad grupp och svaren från övriga respondenter, så påverkar det undersökningens generella resultat. SOM-undersökningarna har en överrepresentation av äldre⁷ vilket gör att skattningarna av till exempel svenskarnas morgontidningsläsning blir högre eftersom läsning är vanligare bland äldre (Shehata och Wadbring, 2012). Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor.

I stort är ändå representativiteten god i SOM-materialet. I tabell 5 redovisas svarsfrekvenser efter kön och ålder i Västra Götaland. Kvinnor är mer benägna än män att svara på den västsvenska SOM-undersökningen. 2012 års nettosvarsfrekvens bland kvinnor var 62 procent medan bara 54 procent av männen svarade. Skillnaden på

Tabell 5 Svarsandelar (netto) i olika grupper i de västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2012 (procent)

År	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
TOTALT	60	60	60	65	69	70	65	68	66	70	68	66	66	62	61	62	58	61	59	57	50	
Kön																						
Kvinnor	61	59	60	67	70	71	68	70	67	73	72	69	70	65	65	66	61	63	64	61	62	
Män	60	60	60	64	67	68	62	65	64	67	65	63	62	59	57	59	56	58	55	53	54	
Alder																						
16-19 år																						
15-19 år	61	67	68	76	72	77	68	66	60	68	64	60	55	52	49	54	47		48	50	45	45
20-29 år	56	58	58	61	68	65	55	60	58	60	60	57	57	51	48	51	44	42	42	38	39	
30-39 år	61	57	55	62	63	66	61	61	61	66	65	59	61	56	56	57	52	54	55	47	49	
40-49 år	56	56	59	66	68	68	66	69	63	70	67	65	65	60	61	59	54	59	58	54	56	
50-59 år	62	61	65	67	72	70	67	71	69	73	70	71	71	68	66	69	67	66	63	63	61	
60-69 år								76	77	81	79	78	77	74	74	73	70	78	73	74	73	
70-79 år								74*	75	75	78	75	77	77	74	73	77	77	74	78	78	
60-80 år	67	64	63	66	70	74	72	75	76	75	78	76	77	75	74	73	74	77	73	75	75	
80-85 år									65	78	73	67	71	70	71	73	62	74	69	73	72	

Kommentar: * 70-80 år.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2012.

åtta procentenheter är lika stor som året innan och generellt under 2000-talet har den legat förhållandevis stabilt på mellan fyra och nio procentenheter.

Vi ser också i tabell 5 att svarsbenägenheten varierar med ålder. Trenden är att yngre svarar i allt lägre utsträckning, medelålders ligger på en stabil nivå medan svarsfrekvensen bland äldre ökar något. Åldersgruppernas spridning har med åren blivit större. Skillnaden mellan åldersgrupperna med högst respektive lägst svarsandelar har gått från 11 procentenheter under de första undersökningsåren till 39 procentenheter 2012 (något mindre än 2011). Genomsnittligt, under de fem senaste undersökningsåren, gäller att 20-29-åringarna är sämst på att svara medan 70-79-åringarna är bäst. 16-19-åringarna (15-19 år t.o.m. 2008) har från att ha legat på en hög nivå under mitten av 1990-talet haft en tydligt nedåtgående trend och är 2012 den grupp med den näst lägsta svarsandelen. (45 procentenheter för 16-19-åringarna och 39 procentenheter för 20-29-åringarna).

I tabell 6 redovisas svarsfrekvensen i olika delregioner⁸ i Västra Götaland. Den största svarsviljan finns i norra Bohuslän där 65 procent valde att svara på enkäten, följt av Fyrstad med 62 procent. Lägst svarsvilja har Dalsland och Göteborgsregionen, 55 respektive 56 procent. Övriga delregioner fördelar sig jämt där i mellan. Göteborgsregionens invånare har ända sedan 1998 varit mindre benägna att svara än övriga Västra Götalänningar, med undantag för undersökningarna 2009 och 2010, där västra Skaraborg (2009) respektive Dalsland och norra Bohuslän (2010) hade lägre svarsfrekvenser.

Uppdelningen per kommun i Göteborgsregionen visar på fler skillnader. I 2012 års undersökning var svarsfrekvensen högst i Öckerö kommun (73 procent), följt av Alingsås (67 procent) och Tjörn (66 procent). Därefter följer kommunerna Kungsbacka, Ale och Lerum med svarsfrekvenser på 60-62 procent. Totalt skiljer det 37 procentenheter mellan Öckerö kommun som hade högst svarsfrekvens i Göteborgsregionen (73 procent) och Lilla Edet som hade lägst svarsfrekvens (36 procent). Aldrig tidigare har en kommun visat så låg svarsfrekvens som Lilla Edet och vi får gå tillbaka till 2003 för att hitta en svarsfrekvens som mäter sig med Öckerö kommun.

Av tabellen framgår att variationerna i svarsfrekvens i Göteborgs kranskommuner varit stora genom åren. Det låga antalet svars personer per kommun gör att siffrorna kan skifta mycket mellan olika undersökningsår. Ett exempel på det är Öckerö kommun där differensen mellan 2011 och 2012 års svarsfrekvens är 13 procentenheter.

Tabell 6 Svansandelar (netto) i olika grupper i de västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2012 (procent)

År	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
TOTAL	60	60	60	65	69	70	65	68	66	70	68	66	66	62	61	62	58	61	59	57	58
Göteborgsregionen							62	66	63	69	67	65	65	59	60	60	56	59	59	55	56
Övriga Västra Götaland																65	61	62	61	60	60
- Sjuhärad							70	70	72	72	72	70	68	67	64	67	62	62	62	60	58
- Östra Skaraborg							69	67	68	73	71	68	71	67	65	62	61	62	64	60	57
- Västra Skaraborg							66	68	69	73	70	70	69	69	62	68	66	58	62	60	64
- Fyrstad							69	72	69	67	72	64	67	60	63	63	59	61	59	59	62
- Dalsland							68	66	66	74	66	61	68	59	62	63	63	64	52	62	55
- Norra Bohuslän							66	67	66	71	63	67	60	62	56	65	59	65	56	64	65
Kommuner i Göteborgsregionen																					
Ale	67	62	55	66	68	68	61	65	62	68	63	63	69	58	53	56	55	62	65	50	62
Alingsås	-	-	-	-	67	75	60	70	61	77	68	64	64	57	58	68	61	67	69	64	67
Göteborg	58	59	58	63	72	72	60	67	63	64	71	67	64	59	59	59	54	57	56	53	54
Hiärneda	64	64	58	73	66	65	62	75	60	70	67	65	67	65	58	66	54	57	65	58	52
Kungälv	63	58	54	68	73	69	66	69	62	71	76	67	62	60	56	64	57	62	65	60	62
Kungälv	70	67	72	65	67	58	53	70	63	71	69	74	71	55	60	60	55	64	61	60	59
Lerum	67	66	64	73	67	68	59	68	67	68	73	66	68	63	69	57	61	68	59	53	60
Lilla Edet	55	68	63	68	69	71	65	63	61	80	65	70	66	60	64	60	51	58	47	53	36
Mölnådal	54	57	69	72	72	77	74	62	71	71	72	65	64	64	64	63	59	61	60	56	57
Partille	65	55	68	65	51	74	63	69	72	77	71	51	58	59	65	59	61	57	62	62	56
Stenungsund	64	60	72	68	67	71	68	61	65	69	76	63	65	53	54	61	57	56	58	55	55
Tjörn	51	62	48	59	51	74	63	69	72	77	71	51	65	66	60	67	67	57	67	46	66
Öckerö	73	62	60	53	67	71	68	61	65	69	76	63	67	64	64	64	48	70	62	59	73

Kommentar: I Göteborgsregionen ingår förutom Kungsbacka samtliga särredovisade kommuner. (För detaljerad redovisning av delregionerna i Västra Götaland, se slutnot 8).

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2012.

I tabell 7 redovisas svarsfrekvensen i olika resursområden i Göteborg. Resursområdena utgörs av områden i Göteborg som har grupperats efter resursstyrka. (Se kommentar till tabellen nedan för mer information om resursindelningen.) Som framgår av tabellen finns ett tydligt samband mellan resursstyrka och svarsbenägenhet. Resursstarka stadsdelar har högst svarsandel 2012 med 67 procent medan resurssvaga har lägst med 44 procent svarande. Den genomsnittliga skillnaden låg till och med 2006 års undersökning på 12 procentenheter. I 2012 års undersökning har avståndet ökat ytterligare och skillnaden är 23 procentenheter. Tidigare år har skillnaden i svarsfrekvens främst berott på ett tapp av respondenter i de resurssvaga områdena. I år beror vidgningen av gapet på en ökning av svarande i den resursstarkaste gruppen.

Tabell 7 Svarsandelar (netto) per resursområde i Göteborg, de västsvenska SOM-undersökningarna 1999-2012 (procent)

	Resursstarkt	Medelresursstarkt	Medelresurssvagt	Resurssvagt
1999	68	64	67	57
2000	63	61	66	57
2001	73	69	67	62
2002	67	67	64	54
2003	69	64	61	57
2004	67	63	66	61
2005	67	60	61	49
2006	65	59	61	52
2007	66	61	55	54
2008	64	53	54	47
2009	63	58	58	51
2010	63	59	57	43
2011	58	57	54	41
2012	67	52	54	44

Kommentar: Indelningen i olika resursområden i Göteborg baseras på en indelning av stadsdelarna efter invånarnas resursstyrka: hushållsinkomst, andel socialbidragstagare och andel invandrare (Jönsson m. fl. 1997: 40). *Resursstarka stadsdelar:* Kärra-Rödbo, Torstlanda, Älvsborg, Askim, Styrso, Örgryte. *Medelresursstarka stadsdelar:* Tynnered, Härlanda, Centrum, Linnéstaden, Tuve-Säve. *Medelresurssvaga stadsdelar:* Frölunda, Lundby, Backa, Majorna, Högsbo. *Resurssvaga stadsdelar:* Bergsjön, Gunnared, Kortedala, Biskopsgården, Lärjedalen. Den första januari 2010 slogs Frölunda och Högsbo stadelsnämnder samman, och ett år senare gjordes indelningen i stadsdelar om helt. Resultatet blev 10 nya stadsdelar. Indelningen i tabellen ovan bygger på den gamla stadsdelsindelningen som gällde fram till och med 2009.

Befolkningen i storstadsområdet i och kring Göteborg skiljer sig något från de boende i övriga delar av Västsverige. Utöver skillnader i ålderssammansättning och utbildningsnivå finns också fler förvärvsarbetande, färre ålderspensionärer och fler utländska medborgare i storstadsregionen jämfört med övriga Västra Götaland. Tabell 8 visar svarspersonernas position på arbetsmarknaden och deras medborgar-

Tabell 8 Fördelning över position på arbetsmarknaden och medborgarskap, de västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2012 (procent)

År	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Förvärvsställning																					
Förvärvsarbete	57	57	55	57	57	57	57	58	57	60	57	57	56	55	56	57	59	55	57	57	55
Arbetsmarknads- politisk åtgärd	1	0	2	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
AMS-utbildning	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	-	-	-	-	-
Kunskapslyftet	-	-	-	-	-	-	1	1	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arbetslös	5	6	6	7	6	5	5	5	4	3	4	4	3	3	3	2	2	4	4	3	3
Alderspensionär/ avtalspensionär	17	16	16	15	15	15	17	17	20	19	19	21	23	22	20	22	23	27	25	27	29
Sjuk/ aktivitetsersättning*	4	4	5	5	5	4	4	4	5	5	5	4	4	5	5	5	4	4	3	3	3
Hemarbetande	2	3	2	1	1	1	2	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Studierande	13	13	14	14	14	16	12	13	11	11	12	12	12	11	10	11	10	9	9	8	8
Annat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	3	3	1	1	0	1	1	1
Medborgarskap																					
Svenskt	-	95	95	94	95	94	95	96	96	96	96	95	94	93	94	94	93	94	94	94	93
Utländskt	-	5	5	6	5	6	5	4	4	4	4	3	4	4	3	3	4	3	3	3	3
Både svenskt och utländskt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	3	3	3	3	3	3	3	4

Kommentar: * Sjuk- och aktivitetsersättning är sedan 2008 benämningen på tidigare förtidspensionär.

skap, för undersökningarna 1992 till och med 2012. Mellan 1992 och 1997 var fördelningarna mycket stabila. 1998 förändrades ramen för urvalet och hela Västra Götalandsregionen inkluderades i undersökningen. Då sjönk andelen studenter och utländska medborgare och istället ökade andelen ålderspensionärer och svenska medborgare. Det är huvudsakligen en konsekvens av det utvidgade spridningsområdet för undersökningen.

Webbssvar

Den västsvenska SOM-undersökningen genomfördes 2012 som en så kallad "Mixed mode" undersökning vilket innebär att respondenterna hade möjlighet att svara, inte bara via den traditionella pappersenkäten, utan även genom att fylla i enkäten elektroniskt. Den elektroniska versionen av enkäten konstruerades och administrerades av SOM-institutet. Syftet med att kombinera två insamlingsmetoder är att öka svarsfrekvensen. Forskning har visat att fler alternativ vid första kontakten med respondenterna har en negativ effekt på den totala svarsfrekvensen (Gilljam 2011), därför gavs möjlighet till elektroniskt deltagande först vid den andra påminnelsen (se tabell 1).

2012 var det 112 personer i Västra Götaland och Kungsbacka som valde att svara via webben. Det motsvarar 3,5 procent av de inkomna svaren samt 1,9 respektive 2,0 procent av brutto och nettourvalet. I den nationella SOM-undersökningen samma år inkom 4,4 procent av svaren elektroniskt. Möjligheten att använda den elektroniska enkäten utnyttjades av män i högre utsträckning än kvinnor samt av de yngre åldersgrupperna i betydligt högre utsträckning än de äldre (se tabell 9).

Tabell 9 Åldersfördelning bland webb- och papperssvar, 2012 (procent)

	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Summa
Befolkning	23	33	23	21	100
Papperssvar	14	31	26	29	100
Webbssvar	39	49	7	5	100

Källa: Statistiska centralbyrån (SCB) och den västsvenska SOM-undersökningen 2012

Vidare jämförelser mellan svaren från webbenkäten och pappersenkäten visar på en mer frekvent internetanvändning bland webbssvararna samt ett lägre intresse för politik samt lägre konsumtion av Ekonyheter och morgontidningar (tabell 10).

Tabell 10 Jämförelser i svarsmönster mellan webb- och papperssvar, 2012 (procent)

	Papperssvar	Webbsvar	Totalt
Politiskt till vänster	34	26	33
Politiskt till höger	37	39	37
Använder internet dagligen	66	92	67
Intresserad av politik ¹	57	47	56
Lyssnar på Ekonyheterna ²	25	13	25
Läser morgontidning på papper ³	58	43	58

Kommentar: ¹ Avser dem som angett att de är Mycket eller Ganska intresserad av politik. ² Minst 5 dagar i veckan. ³ Avser konsumtion minst 4 dagar/vecka.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2012

Det är omöjligt att sia om hur stor betydelse det extra insamlingsinstrumentet har för den totala svarsfrekvensen men allt tyder på att webbalternativet är populärast bland de grupper som är underrepresenterade i svarsstatistiken.

Representativitet i undersökningen

Syftet med den västsvenska SOM-undersökningen är att undersöka vanor, attityder och beteenden i befolkningen i Västra Götaland och Kungsbacka. Eftersom undersökningen inte görs på hela befolkningen utan på ett urval är det viktigt att det urvalet representerar befolkningen på ett rättvisande sätt. Ett sätt att undersöka det är att titta på fördelningen av några grundläggande demografiska variabler.

I tabell A-C i appendix finns en jämförelse mellan köns-, ålders- och den geografiska fördelningen bland de svarande och i Västra Götalands befolkning som helhet. I tabellerna finns också motsvarande siffror för undersökningens netto- och bruttourval.

Geografiskt stämmer fördelningarna förhållandevis bra. Göteborg utgör 32 procent av befolkningen i Västra Götaland och av de som svarat är en ungefär lika stor andel, 29 procent, göteborgare. Den lilla underrepresentationen av personer från Göteborg innebär att andelen boende i övriga Västra Götaland är något högre bland de svarande än i befolkningen, 46 mot 44 procent.

Sett över längre tid kan vi konstatera att skillnaden mellan andelen göteborgare i befolkningen och bland de svarande har legat mellan 0 och 4 procentenheter sedan år 2000.

Om vi undersöker ålderssammansättningen på samma sätt – det vill säga jämför fördelningen hos befolkningen, urvalen och de svarande – kan vi se att representativiteten för olika åldersgrupper i SOM-undersökningarna är god, men att det finns skillnader mellan de olika åldersgrupperna (tabell B).

Mönstret för de senaste årens västsvenska SOM-undersökningar är i stora drag att personer under 50 år är något underrepresenterade bland de svarande och de över 50 år är något överrepresenterade. Mest överrepresenterade är 60-85-åringarna, i befolkningen utgör de 20 procent, bland de svarande är de 26 procent. Den mest underrepresenterade gruppen är 15-29-åringarna. Bland de svarande är 15 procent i åldrarna 15 till 29, medan motsvarande andel i befolkningen är 23 procent. En bidragande orsak är att unga människor blir allt svårare att komma i kontakt med (Vernersdotter 2012). Mellan 1992 och 1998 var avvikelserna mellan åldersfördelningen i urvalen och bland de svarande som mest två procentenheter. Från och med år 1999 till och med 2001 ökade avvikelserna till som mest tre procentenheter mellan urval och svarande. Mellan 2002 och 2012 har de skillnaderna alltså ökat ytterligare.

Tidigare analyser av SOM-institutets undersökningar har dock visat att skillnader i åldersfördelning (liksom könsfördelning) mellan befolkning, urval och svarandegrupp har en mycket liten inverkan på svarsmönster.

Vi har tidigare konstaterat att svarsbenägenheten är lägre bland män än bland kvinnor i de senaste årens undersökningar. I tabell C kan vi se att fördelningen i såväl Västra Götalands befolkning som i det urval som dragits ur denna population är jämn, med en lika stor andel kvinnor som män.

Sammanfattningsvis

Ovanstående metodgenomgång visar att urvalet i 2012 års västsvenska SOM-undersökning representerar den västsvenska befolkningen väl. 3 186 personer svarade på undersökningen, det gav en nettosvarsfrekvens på 58 procent. Jämförelser över tid samt inom årets undersökning visar att representativiteten bland svarspersonerna håltar något vad det gäller ålderssammansättningen; yngre människor är något underrepresenterade och äldre människor är något överrepresenterade. I övrigt är de svarande i den västsvenska SOM-undersökningen lik befolkningen i Västra Götaland och Kungsbacka kommun.

I jämförelse med den nationella SOM-undersökningen finns bara små skillnader i svarsmönstret, vilket också kan ses som en bekräftelse på att urvalet fungerar bra.

Noter

¹ Kapitlet bygger på tidigare års metodredogörelser, se exempelvis Hägglund (2012).

² Den västsvenska SOM-undersökningen har genomförts i samarbete med *Kinnmark Information AB*. Kinnmark Information utförde urvalsdragning, utskick av formulär och påminnelser, telefonuppföljning samt datauppläggning. Enkätsvaren lästes in optiskt med hjälp av en scanner. SOM-institutets medarbetare har stått för framtagning av frågeformulär och annat material som följbrev och infor-

mationsfoldrar som skickats ut till respondenterna, kodning av öppna svar och iordningställande av den slutgiltiga datamängden (vilket inkluderar variabler för öppna frågor och särskilt byggda variabler). Kodningsarbetet har genomförts av Frida Vernersdotter, Klara Sommerstein och Eva Jakobson. Datainsamlingen via internet administrerades av SOM-institutet genom webbenkätverktyget Qualtrics.

- 3 Kommunerna är Ale, Alingsås, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö. I de västsvenska SOM-undersökningarna 1992 till 1995 ingick inte boende i Alingsås kommun i urvalet.
- 4 Kommunerna är Bengtsfors, Bollebygd, Borås, Dals-Ed, Essunga, Falköping, Färgelanda, Grästorp, Gullspång, Götene, Herrljunga, Hjo, Karlsborg, Lidköping, Lysekil, Mariestad, Mark, Mellerud, Munkedal, Orust, Skara, Skövde, Sotenäs, Strömstad, Svenljunga, Tanum, Tibro, Tidaholm, Tranemo, Trollhättan, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vara, Vargårda, Vänersborg och Åmål.
- 5 Se Vernersdotter (2012) samt Elmquist & Bergström (2012).
- 6 Forskning om skäl till deltagande i enkätundersökningar kan visa på liknade resultat, det vill säga att skälen för att inte delta oftast är tidsrelaterade eller av mer principiell karaktär (se exempelvis Loosveldt & Storms 2008).
- 7 För utförligare redogörelse av SOM-undersökningarnas representativitet se Markstedt (2012).
- 8 *Göteborgsregionen* består av Kungsbacka, Härryda, Partille, Öckerö, Stenungsund, Tjörn, Göteborg, Mölndal, Kungälv, Ale, Lerum, Lilla Edet och Alingsås. *Sjuhärad* består av Vargårda, Bollebygd, Tranemo, Mark, Svenljunga, Herrljunga, Borås och Ulricehamn. *Östra Skaraborg* består av Karlsborg, Gullspång, Tibro, Töreboda, Mariestad, Skövde, Hjo, Tidaholm och Falköping. *Västra Skaraborg* består av Grästorp, Essunga, Vara, Götene, Lidköping och Skara. *Fyrstad* består av Vänersborg, Trollhättan, Lysekil och Uddevalla. *Dalsland* består av Dals-Ed, Färgelanda, Bengtsfors, Mellerud och Åmål. *Norra Bohuslän* består av Orust, Sotenäs, Munkedal, Tanum och Strömstad.

Referenser

- Elmquist, Tobias & Bergström Annika (2012) "Samhälle Opinion och Media – Västra Götaland 2010", i Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborg.
- Gilljam, Mikael, Granberg, Donald, Holm, Bengt, Karlsson, David, Persson, Mikael & Sundell, Anders (2011) "Comparison of Web and Mail Responses in a Census of Swedish Local Political Representatives", *Survey Practice*. Vol 4, No 3, 2011.
- Hägglund, Jonas (2012) "Samhälle Opinion Massmedier Västra Götaland 2011" i

- Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red), *Medborgarna om välfärden*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborg.
- Jönsson, Sten, Nilsson, Lennart, Rubenowitz, Sigvard, Westerståhl, Jörgen (1997) *Decentraliserad välfärdsstad – Demokrati, effektivitet och service*. Stockholm: SNS Förlag.
- Loosveldt, Geert & Vicky Storms (2008) "Measuring public opinions about surveys", *International journal of public opinion research*, Vol 20:1.
- Markstedt, Elias (2012) "Representativitet och viktning – Riks-SOM som en spegel av det svenska samhället 1986-2011" Göteborg: SOM-institutet, Göteborg
- Shehata, Adam & Wadbring, Ingela (2012), *Allt fler står utanför nyhetsvärlden 2011*
- Weibull, Lennart, Oscarsson Henrik & Bergström Annika (red), *I framtidens skugga*, Göteborg: SOM-institutet, Göteborg.
- Vernersdotter, Frida (2012) "Samhälle Opinion Massmedier 2011" Weibull, Lennart, Oscarsson Henrik & Bergström Annika (red), *I framtidens skugga*, Göteborg: SOM-institutet, Göteborg.
- Vernersdotter, Frida (2013) "Samhälle Opinion Massmedier 2012" Weibull, Lennart, Oscarsson Henrik & Bergström Annika (red), *Vägskäl*, Göteborg: SOM-institutet, Göteborg.

www.scb.se. Statistikdatabaser, befolkningen.

Appendix A Fördelning över invånare i Göteborg, Göteborgs kranskommuner och övriga Västra Götaland i befolkningen, urvalet respektive i inkomna enkäter 2012, samt jämförelse med fördelningen i urval och svarande 1999-2012 (procent)

År	Grupp	Område			Summa	Antal
		Göteborg	Göteborgs kranskommuner	Övriga Västra Götaland		
1999	Urval (brutto)	30	24	46	100	5 900
	Svarande	29	24	47	100	3 760
2000	Urval (brutto)	31	25	44	100	6 000
	Svarande	28	25	47	100	3 684
2001	Befolkning	31	24	45	100	1 247 690
	Urval (brutto)	31	23	46	100	6 000
	Nettourval	30	24	46	100	5 411
	Svarande	29	24	47	100	3 808
2002	Befolkning	31	25	44	100	1 245 689
	Urval (brutto)	31	25	44	100	6 000
	Nettourval	30	26	44	100	5 538
	Svarande	28	26	46	100	3 792
2003	Befolkning	31	24	45	100	1 254 946
	Urval (brutto)	31	23	46	100	6 000
	Nettourval	30	24	46	100	5 537
	Svarande	29	24	47	100	3 654
2004	Befolkning	30	25	45	100	1 257 591
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	31	24	45	100	5 489
	Svarande	30	24	46	100	3 630
2005	Befolkning	31	24	45	100	1 268 979
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 505
	Svarande	29	24	47	100	3 419
2006	Befolkning	30	25	45	100	1 269 125
	Urval (brutto)	30	24	46	100	6 000
	Nettourval	29	24	47	100	5 462
	Svarande	28	24	48	100	3 347
2007	Befolkning	31	22	47	100	1 298 829
	Urval (brutto)	31	22	47	100	6 000
	Nettourval	31	24	45	100	5 491
	Svarande	30	24	46	100	3 420
2008	Befolkning	31	24	45	100	1 309 857
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	31	24	47	100	5 553
	Svarande	29	24	45	100	3 240
2009	Befolkning	31	24	45	100	1 300 914
	Urval (brutto)	30	25	45	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 539
	Svarande	28	26	46	100	3 368
2010	Befolkning	32	24	44	100	1 322 426
	Urval (brutto)	32	24	44	100	6 000
	Nettourval	32	24	44	100	5 506
	Svarande	30	25	45	100	3 276
2011	Befolkning	32	24	44	100	1 331 458
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 493
	Svarande	28	25	47	100	3 151
2012	Befolkning	32	24	44	100	1 338 066
	Urval (brutto)	32	24	44	100	6 000
	Nettourval	31	25	44	100	5 511
	Svarande	29	25	46	100	3 186

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas adress okänd, avflyttad, sjuk, institutionell vård, bortrest under fältperioden, studier på annan ort, militärtjänstgöring, ej svensktalande, bosatt, studerar eller arbetar utomlands, förståndshandikappad samt avliden. Göteborgs kranskommuner är samtliga kommuner i Göteborgsregionen men Göteborgs Stad exkluderat.

Appendix B Åldersgruppernas fördelning i hela urvalet respektive i inkomna enkäter 1992-2012 och åldersfördelningen 2002-2012 hos befolkningen i Västsverige (procent)

År	Grupp	Åldersgrupp					Summa	Antal
		15-29	30-49	50-64	65-80	65-85		
1992	Urval	27	38	19	16		100	
	Svarande	25	37	21	17		100	1 603
1993	Urval	28	37	19	16		100	
	Svarande	27	36	20	17		100	1 586
1994	Urval	27	37	20	16		100	
	Svarande	27	36	22	15		100	1 591
1995	Urval	26	37	21	16		100	
	Svarande	26	37	22	15		100	1 708
1996	Urval	25	38	22	15		100	
	Svarande	26	36	23	15		100	1 807
1997	Urval	26	37	22	15		100	
	Svarande	26	36	23	15		100	1 845
1998	Urval	24	37	24	16		101	5 385
	Svarande	22	36	25	17		100	3 487
1999	Urval	25	35	24	16		100	5 900
	Svarande	22	34	27	17		100	3 760
2000	Urval (15-80)	24	36	24	16		100	5 815
	Svarande (15-80)	21	34	27	18		100	3 597
2000	Urval (15-85)	23	34	24		19	100	6 000
	Svarande (15-85)	20	33	27		20	100	3 684
2001	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Svarande	20	35	27		19	100	3 808
2002	Befolkning	23	35	23		19	100	1 245 689
	Urval (brutto)	24	34	24		18	100	6 000
	Nettourval	23	35	25		17	100	5 538
	Svarande	20	34	27		19	100	3 792
2003	Befolkning	23	35	23		19	100	1 254 946
	Urval (brutto)	24	34	23		19	100	6 000
	Nettourval	23	35	24		18	100	5 537
	Svarande	20	33	27		20	100	3 654
2004	Befolkning	23	35	22		20	100	1 257 591
	Urval (brutto)	24	33	23		20	100	6 000
	Nettourval	24	33	24		19	100	5 489
	Svarande	20	32	26		22	100	3 630
2005	Befolkning	23	35	24		18	100	1 268 979
	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	36	24		17	100	5 505
	Svarande	19	33	27		21	100	3 419
2006	Befolkning	23	33	25		19	100	1 269 125
	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	34	25		18	100	5 462
	Svarande	18	32	28		22	100	3 347
2007	Befolkning	24	34	23		19	100	1 298 829
	Urval (brutto)	24	34	24		18	100	6 000
	Nettourval	23	35	24		18	100	5 491
	Svarande	19	32	27		21	100	3 420
2008	Befolkning	24	34	24		18	100	1 309 857
	Urval (brutto)	24	33	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	34	25		18	100	5 553
	Svarande	18	31	29		23	100	3 240

Forts.

Appendix B forts.

År	Grupp	Åldersgrupp					Summa	Antal
		16–29	30–49	50–64	65–80	65–85		
2009	Befolkning	23	34	24		19	100	1 300 914
	Urval (brutto)	24	34	23		22	100	6 000
	Nettourval	22	34	24		20	100	5 539
	Svarande	16	32	27		25	100	3 368
2010	Befolkning	23	34	23		20	100	1 322 426
	Urval (brutto)	23	33	23		20	100	6 000
	Nettourval	22	34	24		20	100	5 506
	Svarande	17	32	27		24	100	3 276
2011	Befolkning	23	34	23		20	100	1 331 458
	Urval (brutto)	22	34	24		20	100	6 000
	Nettourval	21	35	25		19	100	5 493
	Svarande	15	31	28		26	100	3 151
2012	Befolkning	23	33	23		21	100	1 338 065
	Urval (brutto)	23	33	23		21	100	6 000
	Netto urval	22	34	23		21	100	5 511
	Svarande	16	31	25		28	100	3 186

Kommentar: I jämförelsesyfte redovisas för år 2000 även resultat för ett begränsat urval som omfattar samma åldersintervall, 15-80 år, som de tidigare årens undersökningar. I de kommuner som ingår i den västsvenska SOM-undersökningen I är befolkningen yngre än i de kommuner som omfattas av den västsvenska SOM-undersökningen II. Detta förhållande återspeglas också i åldersstrukturen bland de svarande.

Appendix C Könsfördelning hos befolkningen, i urvalet och bland de svarande i de västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2012 (procent)

År	Grupp	Kön		Summa
		Män	Kvinnor	
1992	Svarande	50	50	100
1993	Svarande	51	49	100
1994	Svarande	51	49	100
1995	Svarande	49	51	100
1996	Svarande	50	50	100
1997	Svarande	49	51	100
1998	Svarande	47	53	100
1999	Svarande	48	52	100
2000	Svarande	49	51	100
2001	Svarande	47	53	100
2002	Svarande	48	52	100
2003	Svarande	47	53	100
2004	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
2005	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
2006	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande	47	53	100
2007	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande	47	53	100
2008	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
2009	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
2010	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	46	54	100
2011	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
2012	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från Statistiska centralbyrån (SCB).

Bilagor

OM FÖRFATTARNA

Ulrika Andersson, fil. dr, är verksam som undersökningsledare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet, där hon bland annat ansvarar för forskningsprogrammet Dagspresskollegiet. Hennes forskning är främst inriktad på mediepublik, medieinnehåll, samt journalistiskt arbete.

Annika Bergström, docent, verksam som forskare och lärare vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning fokuserar på nya mediers publik med särskilt fokus på deltagande på nätet; i sociala medier, i journalistiken och i politiken.

Edvin Boije, pol. master i offentlig förvaltning. Arbetar med utbildningsfrågor på Akademikerförbundet SSR.

Josefine Bové, verksam vid SOM-institutet. Biträdande undersökningsledare för den västsvenska SOM-undersökningen 2012.

Henrik Ekengren Oscarsson, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på demokrati, opinionsbildning och väljarbeteende. Han ansvarar för det svenska Valforskningsprogrammet och är föreståndare för SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Sören Holmberg, professor emeritus vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är en av ledarna för Quality of Government Institute och forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende, representativ demokrati och samhälleliga styrsystem.

Folke Johansson, professor emeritus vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på kommunalt självstyre och representativ demokrati på kommunal och regional nivå.

David Karlsson, docent i offentlig förvaltning vid Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet. Hans forskning är framförallt inriktad på lokal demokrati och politik, särskilt lokala och regionala politikernas attityder och praktik.

Lennart Nilsson, docent i offentlig förvaltning, Göteborgs universitet. Han forskar kring den offentliga sektorn och offentlig service.

Ylva Norén Bretzer, lektor i offentlig förvaltning, Göteborgs universitet. Hennes forskning är inriktad på förvaltningsdilemman, som exempelvis allmänhetens förtroende för olika myndigheter samt energipolitikens lokala genomförande.

Jonas Ohlsson, fil. dr, verksam vid SOM-institutet, Nordicom och Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är framförallt inriktad på mediestruktur och medieekonomi.

Per Oleskog Tryggvason, master i statsvetenskap. Verksam som biträdande forskare vid det svenska Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet. Hans forskning är i huvudsak inriktad mot politiskt beteende och opinionsbildning.

Gabriella Sandstig, fil. dr, verksam forskare och lärare vid institutionen för journalistik, medier och kommunikation samt statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Hennes forskning är i huvudsak inriktad på medieeffekter med särskilt fokus på de kontextuella faktorerna betydelse.

Jan Strid, universitetslektor vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på tidningar och radio.

Lennart Weibull, professor emeritus i massmedieforskning och seniorforskare vid SOM-institutet och Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på mediehistoria, mediestruktur och medieanvändning.

ADRESSER

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
SE 405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se
Hemsida: www.som.gu.se

Beställningar av publikationer kan göras via e-post: bokbestallning@som.gu.se.
Det går också att beställa publikationer via vår hemsida: www.som.gu.se.

Om du vill kontakta någon av de medverkande författarna i *En region för alla?* följer här deras e-postadresser.

Namn	E-postadress
Ulrika Andersson	ulrika.andersson@jmg.gu.se
Annika Bergström	annika.bergstrom@jmg.gu.se
Edvin Boije	gusboied@student.gu.se
Josefine Bové	josefine.bove@som.gu.se
Henrik Ekengren Oscarsson	henrik.oscarsson@pol.gu.se
Sören Holmberg	soren.holmberg@pol.gu.se
Folke Johansson	folke.johansson@pol.gu.se
David Karlsson	david.karlsson@spa.gu.se
Lennart Nilsson	lennart.nilsson@gu.se
Ylva Norén Bretzer	ylva.noren-bretzer@spa.gu.se
Jonas Ohlsson	jonas.ohlsson@som.gu.se
Per Oleskog Tryggvason	per.oleskog.tryggvason@gu.se
Gabriella Sandstig	gabriella.sandstig@jmg.gu.se
Jan Strid	jan.strid@jmg.gu.se
Lennart Weibull	lennart.weibull@som.gu.se

VÄSTSVRIGE

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER

2012

GÖTEBORGS UNIVERSITET

FORMULÄRETS INNEHÅLL

1 – 6	Nyheter & medier
7 – 20	Politik & demokrati
21 – 28	Trafik & miljö
29 – 34	Västra Götaland
35 – 37	Radio, tv & internet
38 – 42	Offentlig service
43 – 53	Aktiviteter, intressen och värderingar
54 – 55	Utbildning & forskning
56 – 62	Boende
63 – 75	Arbetsliv
76 – 90	Bakgrund

SÅ HÄR FYLLER DU I FORMULÄRET

Ett exempel:

Fråga 1 Hur intresserad är du av väderprognoser?

	Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
Om du är <u>mycket intresserad</u> av väderprognoser, sätt ett kryss längst till vänster på följande sätt:	☒	☐	☐	☐
Om du <u>inte alls</u> är intresserad av väderprognoser, sätt ett kryss längst till höger på följande sätt:	☐	☐	☐	☒
Skulle du råka sätta ett kryss i fel ruta, stryk bara över hela rutan och sätt därefter kryss i rätt ruta – så här:	☒	☒	☐	☐

Formuläret läses optiskt av en dator.

Kryssa därför om möjligt helt innanför rutorna. Kryssa så här:

Kryssa ej så här:

Använd helst kulspetspenna och inte tusch eller blyerts.

Tack!

NYHETER & MEDIER

Fråga 1 Hur ofta brukar du ta del av följande nyhetsprogram?

	Dagligen	5–6 dagar/ vecka	3–4 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aktuellt/Rapport i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västnytt i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Nyheterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter i TV 4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokalnyheter i radions P4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonyheterna i radion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i kommersiell radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i norsk radio/tv	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 2 Läser eller tittar du i någon morgontidning regelbundet och i så fall hur ofta? Frågan gäller inte läsning på internet.

	6–7 dagar/ vecka	4–5 dagar/ vecka	2–3 dagar/ vecka	Någon dag/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Göteborgs-Posten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metro	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan morgontidning:						
..... (morgontidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	
.....	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 3 Läser eller tittar du regelbundet i någon eller några morgontidningar på internet?

	6–7 dagar/ vecka	4–5 dagar/ per vecka	2–3 dagar/ vecka	Någon dag/ vecka	Mer sällan	Aldrig
gp.se (Göteborgs-Posten)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan morgontidning:						
..... (morgontidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	
.....	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 4 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar?

	<u>På papper:</u>			<u>På internet:</u>		
	3–7 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan/ aldrig	3–7 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan/ aldrig
Aftonbladet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
GT	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 5 Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning?

Ja, på: ..... (morgontidningens namn) Nej

Fråga 6 Har du funderat på att upphöra med den/någon av de morgontidningsprenumerationer du nu har, eller har detta diskuterats inom familjen under det senaste halvåret?

Nej ☐	Ja, någon enstaka gång ☐	Ja, flera gångar ☐	Tveksam/ vet ej ☐	Prenumererar ej på någon morgontidning ☐
---------------------------------	---	---	--	---

Om JA, av vilken anledning har du funderat på att upphöra med din prenumeration?

Fler än ett alternativ kan markeras.

☐ Prenumerationspriset har höjts	☐ Allt har blivit så dyrt så att pengarna inte räcker till
☐ Jag får lokal information i radio och tv	☐ Jag har tillgång till tidningen på arbetet/i skolan
☐ Jag kan läsa tidningen på internet	☐ Jag får de nyheter jag behöver från en gratistidning
☐ Tidningsutdelningen sköts dåligt	☐ Papperstidningen har negativ miljöpåverkan
☐ Jag har inte tid att läsa den	☐ Det blir för mycket papper att ta hand om
☐ Tidningens innehåll är inte tillräckligt bra	☐ Nyheterna i morgontidningen är redan gamla

POLITIK & DEMOKRATI

Fråga 7 Hur intresserad är du i allmänhet av politik?

Mycket intresserad ☐	Ganska intresserad ☐	Inte särskilt intresserad ☐	Inte alls intresserad ☐
---	---	--	--

Fråga 8 Hur intresserad är du av politik när det gäller:

	Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
EU	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐

Fråga 9 Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast i dag i den kommun där du bor? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

.....

Fråga 10 Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast i dag i Västra Götaland? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

.....

Fråga 11 På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
EU	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐

Fråga 12 Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster–högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?

Klart till vänster	Något till vänster	Varken till vänster eller till höger	Något till höger	Klart till höger
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 13 Vilket parti tycker du bäst om i dag?

☐ Vänsterpartiet	☐ Folkpartiet	☐ Miljöpartiet
☐ Socialdemokraterna	☐ Moderaterna	☐ Sverigedemokraterna
☐ Centerpartiet	☐ Kristdemokraterna	☐ Annat parti: .....

Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?

☐ Ja, mycket övertygad	☐ Ja, något övertygad	☐ Nej
---	--	------------------------------

Fråga 14 Nedan finns ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Minska den offentliga sektorn	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka skatterna	☐	☐	☐	☐	☐
Ta emot färre flyktingar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män	☐	☐	☐	☐	☐
Höja kommunal-/regionskatten hellre än att minska servicen	☐	☐	☐	☐	☐
Förbjuda ansiktstäckande slöja på allmän plats	☐	☐	☐	☐	☐
Lagstifta mot ägarkoncentration på massmedieområdet	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 15 Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?

Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ	Ingen uppfattning
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 16 Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i:

	Mycket goda möjligheter	Ganska goda möjligheter	Varken goda eller dåliga möjligheter	Ganska dåliga möjligheter	Mycket dåliga möjligheter	Ingen uppfattning
EU	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stadsdelen/den del av kommunen där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 17 Hur anser du att följande myndigheter sköter sin uppgift?

	<i>Känner ej till myndigheten</i>	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Arbetsförmedlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Livsmedelsverket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kronofogdemyndigheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturvårdsverket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Försäkringskassan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skolverket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 18 Hur tycker du att följande verksamheter fungerar i den region eller kommun där du bor?

	<i>Känner ej till verksamheten</i>	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Grundskolan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Äldreomsorgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Renhållningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 19 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
EU-parlamentariker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rikspolitiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionens politiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunens politiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvårdens personal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personal inom barnomsorgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personal inom äldreomsorgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lärare i grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kollektivtrafikens personal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Poliser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Socialarbetare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handläggare vid Försäkringskassan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handläggare vid Arbetsförmedlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Forskare vid universitet/högskolor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Journalister	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Präster i Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pastorer i frikyrkor	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 20 Nedan finns ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Låta privata företag svara för äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	☐	☐	☐	☐	☐
Vinstutdelning ska inte tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg	☐	☐	☐	☐	☐
Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus	☐	☐	☐	☐	☐
Sälja kommunala bolag som bedriver affärsverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐

TRAFIK & MILJÖ

Fråga 21 Hur brukar du ta dig till arbetet/skolan? Om du använder mer än ett färdmedel, ange det huvudsakliga.

Arbetar ej/studerar ej/arbetar hemma → *Gå vidare till fråga 23*

☐ Bil som förare	☐ Tåg/pendeltåg	☐ Båt/färja
☐ Bil som passagerare	☐ MC/moped	☐ Till fots
☐ Buss	☐ Cykel/elcykel	☐ Annat
☐ Spårvagn		

Fråga 22 Har du övervägt att använda dig av annat huvudsakligt färdmedel än det du nu använder för att ta dig till arbetet/skolan?

☐ Nej			
☐ Ja → I så fall vilket?	☐ Bil som förare	☐ Spårvagn	☐ Cykel/elcykel
	☐ Bil som passagerare	☐ Tåg/pendeltåg	☐ Båt/färja
	☐ Buss	☐ MC/moped	☐ Till fots

Fråga 23 Hur tycker du att det fungerar att ta sig fram på följande sätt i den kommun där du bor?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Gå till fots	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Cykla	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Åka kollektivt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köra bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 24 Om du har tillgång till bil, händer det att du avstår från att resa med bilen på grund av någon av följande anledningar?

Har ej tillgång till bil

	Aldrig	Någon gång	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid
Parkeringsavgifter	☐	☐	☐	☐	☐
Bilköer	☐	☐	☐	☐	☐
Bensinpriset	☐	☐	☐	☐	☐
Brist på parkeringsplatser	☐	☐	☐	☐	☐
Miljöskäl	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 25 Vilken är din åsikt om följande beslutade trafikåtgärder?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Västlänken (tågtunnel under Göteborg)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Marieholmstunneln (ny älv tunnel)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ny Göta älvbro	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tätare turer i kollektivtrafiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Trängselskatt i Göteborg	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Och vilken är din åsikt om följande förslag gällande trafiken?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Bygga ut hela E20 till motorväg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bygga dubbelspår för tåg mellan Göteborg och Borås	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Finansiera utbyggnaden av motorväg genom vägavgifter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bygga ut kollektivtrafiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 26 I vilken utsträckning uppfattar du följande som problem i trafiken i den kommun där du bor?

	Mycket stort problem	Ganska stort problem	Varken stort eller litet problem	Ganska litet problem	Mycket litet problem
Trängsel i biltrafiken	☐	☐	☐	☐	☐
Förseningar i kollektivtrafiken	☐	☐	☐	☐	☐
Buller från trafiken	☐	☐	☐	☐	☐
Framkomlighet med cykel	☐	☐	☐	☐	☐
Försämrad luftkvalitet	☐	☐	☐	☐	☐
Otrygg miljö för fotgängare	☐	☐	☐	☐	☐
Pågående väg- och järnvägsbyggen	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 27 Är du generellt sett för eller emot trängselskatt i Göteborg?

För   Emot   Vet ej/osäker

Fråga 28 Hur ofta försöker du minska din energianvändning i följande sammanhang?

	Aldrig	Ibland	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid
Uppvärmning av bostaden	☐	☐	☐	☐	☐
Användning av elapparater/belysning	☐	☐	☐	☐	☐
Inköp av elapparater/belysning	☐	☐	☐	☐	☐
Varmvattenförbrukning	☐	☐	☐	☐	☐
Transporter/resor	☐	☐	☐	☐	☐

VÄSTRA GÖTALAND

Fråga 29 Hur viktigt anser du att det är för dig att känna till de större nyheterna från följande områden?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
Göteborgsregionen	☐	☐	☐	☐
Skaraborg	☐	☐	☐	☐
Sjuhärad	☐	☐	☐	☐
FyrBoDal (<i>Fyrstadsområdet, norra Bohuslän och Dalsland</i>)	☐	☐	☐	☐
Halland	☐	☐	☐	☐
Småland	☐	☐	☐	☐
Värmland	☐	☐	☐	☐
Stockholm	☐	☐	☐	☐
Oslo	☐	☐	☐	☐
Köpenhamn	☐	☐	☐	☐

Fråga 30 Hur tycker du att kommunstyrelsen i den kommun där du bor respektive regionstyrelsen i Västra Götaland sköter sin uppgift?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Kommunstyrelsen i den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionstyrelsen i Västra Götaland	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 31 Var skulle du personligen vilja placera några politiker i Västsverige på nedanstående skala?

Personen är okänd för mig	Ogillar starkt		Varken gillar eller ogillar						Gillar starkt		
	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Gert-Inge Andersson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jonas Andersson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Patrik Ehn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kristina Jonäng	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sören Kviberg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Birgitta Losman	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Johnny Magnusson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Monica Selin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 32 Hur bedömer du din kommuns respektive Västra Götalandsregionens ekonomi?

<i>Ekonomi i:</i>	Mycket god	Ganska god	Varken god eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 33 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna besökt någon av följande hemsidor?

<i>Hemsidan för:</i>	Ingen gång	Någon gång de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Någon lokalpolitiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Någon regionpolitiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Någon riksdagsledamot	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 34 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar?

	<i>Känner inte till</i>	Jag läser/tittar i varje nummer	Jag läser/tittar ibland	Jag läser/tittar inte i den
Göteborgs Fria Tidning	☐	☐	☐	☐
Tidningen Faktum	☐	☐	☐	☐
Församlingsblad som delas ut i din församling	☐	☐	☐	☐

RADIO, TV & INTERNET**Fråga 35 Hur ofta brukar du lyssna på följande radiokanaler?**

	Dagligen	5–6 dagar/vecka	3–4 dagar/vecka	1–2 dagar/vecka	Mer sällan	Aldrig
P1 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P2 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P3 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P4 i Sveriges Radio/Lokalradion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mix Megapol	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rix FM	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan kommersiell radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 36 Hur ofta brukar du titta på program i följande tv-kanaler?

	<i>Har ej tillgång</i>	Dagligen	5–6 dagar/vecka	3–4 dagar/vecka	1–2 dagar/vecka	Mer sällan	Aldrig
SVT1/SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Filmkanal/-er	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sportkanal/-er	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BBC eller CNN	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 37 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna använt internet?

Ingen gång	Någon gång de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Och hur ofta har du gjort följande på internet?

	Ingen gång	Någon gång de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Skickat/tagit emot e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sökt information/fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tagit del av nyheter/nyhetstjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt sociala medier (ex. Facebook, Twitter)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skrivit egen blogg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt/beställt varor eller tjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjort ärenden hos myndighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat onlinespel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommenterat nyhetsartiklar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

OFFENTLIG SERVICE

Fråga 38 Har du eller någon nära anhörig under de senaste 12 månaderna nyttjat någon av de former av service som anges nedan?

	Ja, jag själv	Ej själv, men nära anhörig	Nej, varken jag själv eller nära anhörig
Kommunal barnomsorg	☐	☐	☐
Föräldrakooperativ/privat barnomsorg	☐	☐	☐
Kommunal grundskola	☐	☐	☐
Kommunal gymnasieskola	☐	☐	☐
Fristående grundskola	☐	☐	☐
Fristående gymnasieskola	☐	☐	☐
Sjukhus: akutvård	☐	☐	☐
Sjukhus: annan vård	☐	☐	☐
Offentlig vårdcentral	☐	☐	☐
Privat vårdcentral/läkare	☐	☐	☐
Folktandvården	☐	☐	☐
Privattandläkare	☐	☐	☐
Privat äldreomsorg	☐	☐	☐
Kommunal äldreomsorg	☐	☐	☐
Försäkringskassan	☐	☐	☐
Arbetsförmedlingen	☐	☐	☐
Socialtjänst	☐	☐	☐
Färdtjänst	☐	☐	☐
Kollektivtrafik	☐	☐	☐
Idrottsanläggningar	☐	☐	☐
Bibliotek	☐	☐	☐
Kulturaktiviteter	☐	☐	☐

Fråga 39 Vad anser du om servicen i den kommun där du bor på följande områden?

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Ganska missnöjd	Mycket missnöjd	Ingen upp- fattning
1. Barnomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Gymnasieskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Vårdcentral	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Sjukhusvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Tandvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Socialtjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Färdtjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Handikappomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Kollektivtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Idrottsanläggningar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Bibliotek	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Kulturaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Fritidsverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Turism	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Miljöarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Tillgång på bostäder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19. Gator och vägar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20. Renhållning på allmänna platser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21. Möjligheten att få jobb	☐	☐	☐	☐	☐	☐
22. Kommuninformation	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Om förändringar av servicen ska göras, vilket av serviceområdena 1–22 ovan anser du att:

Det i första hand
ska satsas på?

Det i första hand
ska minska på?

Fråga 40 Hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i:

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 41 Allmänt sett, vilken är din uppfattning om sjukvården i Västra Götalandsregionen i följande avseenden?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning
Den medicinska kvaliteten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillgången till vård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Organisationens effektivitet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personalens bemötande	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 42 Och vilken är din uppfattning om tandvården i Västra Götalandsregionen i följande avseenden?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning
Den medicinska kvaliteten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillgången till tandvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Organisationens effektivitet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personalens bemötande	☐	☐	☐	☐	☐	☐

AKTIVITETER, INTRESSEN & VÄRDERINGAR

Fråga 43 Är du medlem i någon typ av förening/organisation?

	Nej	Ja	...och jag har någon typ av uppdrag
Idrotts-/friluftsförening	☐	☐	☐
Miljöorganisation	☐	☐	☐
Politiskt parti/förbund	☐	☐	☐
Facklig organisation	☐	☐	☐
Kulturförening	☐	☐	☐
Lokal samhällsförening, byalag	☐	☐	☐
Invandrarförening	☐	☐	☐
Humanitär hjälporganisation	☐	☐	☐
Patient- och anhörigförening	☐	☐	☐
Pensionärsorganisation	☐	☐	☐
Hyresgäst-/bostadsrätts-/villaförening	☐	☐	☐
Annan typ av förening/organisation	☐	☐	☐

Fråga 44 Tillhör du någon kyrka, religiöst samfund eller religion?

	Nej	Ja, men jag har <u>inte varit</u> på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Ja, och jag har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna
Svenska kyrkan	☐	☐	☐
Annan kristen kyrka/samfund	☐	☐	☐
Jag är muslim	☐	☐	☐
Jag tillhör en religion som varken är kristen eller muslimsk	☐	☐	☐

Fråga 45 Tror du på Gud?

Ja   Nej

Fråga 46 Skulle du beskriva det hem där du växte upp som ett religiöst hem?

 Ja, i hög grad   Ja, i viss grad   Nej, knappast   Nej, inte alls

Fråga 47 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Tränat/motionerat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varit ute i naturen/friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat på tips/trav/lotteri etc.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Druckit sprit/vin/starköl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rökt/snusat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i studiecirkel/kursverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på museum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjort utflykt med bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Shoppat/gått i affärer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 48 Har du under de senaste 12 månaderna besökt följande:

	<i>Känner ej till</i>	Flera gånger	Någon gång	Ingen gång	Har ej besökt men skulle gärna vilja besöka
Borås Djurpark	☐	☐	☐	☐	☐
Borås Arena	☐	☐	☐	☐	☐
Gamla Ullevi	☐	☐	☐	☐	☐
Gekås i Ullared	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs konserthus	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgsoperan	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs Stadsmuseum	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs Stadsteater	☐	☐	☐	☐	☐
Havets hus i Lysekil	☐	☐	☐	☐	☐
Håverudsakvedukten	☐	☐	☐	☐	☐
Liseberg	☐	☐	☐	☐	☐
Lorensbergsteatern	☐	☐	☐	☐	☐
Läckö slott	☐	☐	☐	☐	☐
Nordens Ark	☐	☐	☐	☐	☐
Rondo	☐	☐	☐	☐	☐
Skara Sommarland	☐	☐	☐	☐	☐
Universeum	☐	☐	☐	☐	☐
Åbytravet	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 49 Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?

Mycket nöjd   Ganska nöjd   Inte särskilt nöjd   Inte alls nöjd

UTBILDNING & FORSKNING

Fråga 54 Här följer några påståenden om högre utbildning i Sverige. Vilken är din uppfattning om vart och ett av påståendena?

	Helt felaktigt påstående										Helt riktigt påstående			
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ingen uppfattning		
Universitets- och högskoleutbildning lönar sig inte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
Det är stora skillnader i utbildningskvalitet vid olika universitet och högskolor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
Alla har samma möjlighet att studera vid universitet och högskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
All universitets- och högskoleutbildning ska vara avgiftsfri	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
Universitets- och högskoleutbildning ska endast bedrivas i statlig regi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		

Fråga 55 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för följande universitet och högskolor?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Chalmers tekniska högskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs universitet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högskolan i Borås	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högskolan i Skövde	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högskolan Väst	☐	☐	☐	☐	☐	☐

BOENDE

Fråga 56 Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?

☐ Har alltid bott här ☐ Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t.ex. studier på annan ort ☐ Uppvuxen här och har återvänt efter långvarigt boende på annan ort	☐ Inflyttad, har bott här mer än 10 år ☐ Inflyttad, har bott här 4–10 år ☐ Inflyttad, har bott här 1–3 år ☐ Inflyttad, har bott här mindre än 1 år
--	---

Fråga 57 I vilken typ av område bor du?

☐ Storstad: centralt ☐ Storstad: ytterområde/förort ☐ Stad: centralt ☐ Stad: ytterområde	☐ Större tätort ☐ Mindre tätort ☐ Ren landsbygd
---	--

Fråga 58 Har du under de senaste 12 månaderna övervägt att flytta från det område där du bor?

- Ja Nej

Om ja, till vilket område? (Fler än ett område kan markeras.)

- Till annat område i din del av kommunen Till kommun i annan del av Sverige
 Till annan del av kommunen Till annat land
 Till annan kommun i Västra Götaland

Fråga 59 Vad anser du om följande i bostadsområdet där du bor?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning
Tillgången till kollektivtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillgängligheten med bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närheten till matbutiker och service	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närheten till vårdcentral	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närheten till fritidsaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handikapptillgängligheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tryggheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närheten till natur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gemenskapen bland de boende	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturutbudet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 60 Hur bor du för närvarande?

- I villa/radhus I äldreboende eller gruppboende
 I lägenhet/flerbostadshus I studentrum
 På lantgård Annat boende

Fråga 61 Hyr eller äger du eller någon i ditt hushåll din nuvarande bostad?

- Hyr bostaden Äger bostaden (även bostadsrätt)

Fråga 62 I vilken utsträckning är du nöjd med din bostad som den är idag?

Mycket nöjd	Ganska nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Ganska missnöjd	Mycket missnöjd
☐	☐	☐	☐	☐

ARBETSLIV

Fråga 63 Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?

- Förvärvsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig) Ålderspensionär/avtalspensionär
 Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder/ genomgår arbetsmarknadsutbildning Har sjuk-/aktivitetsersättning
 Arbetslös Studerande
 Annat: .....

Fråga 64 Vilket är/var ditt huvudsakliga yrke? Om du inte är yrkesverksam för närvarande gäller frågan ditt senaste yrke.

.....

Har aldrig yrkesarbetat → Gå till fråga 71

Fråga 65 Vilka är/var dina huvudsakliga arbetsuppgifter?

.....

Fråga 66 Vilken av följande kategorier tillhör/tillhörde du?

Jag är/var...

☐ Statligt anställd	☐ Privatanställd
☐ Kommunanställd	☐ Anställd inom ideell organisation/stiftelse
☐ Anställd inom landsting/region	☐ Egen företagare

Fråga 67 Är du anställd av ett bemanningsföretag?

Ja   Nej

Fråga 68 Är din tjänst en tillsvidareanställning eller tidsbegränsad anställning?

Tillsvidare-/fast anställning	Tidsbegränsad anställning	<i>Jag är egen företagare</i>
☐	☐	☐

Fråga 69 Hur omfattande är din anställning?

Heltid	Deltid	Varierande
☐	☐	☐

Fråga 70 Vilken är/var din normala veckoarbetstid?

1–19 timmar	20–34 timmar	35–40 timmar	41–50 timmar	51 timmar eller mer
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 71 Har du varit sjukskriven vid något eller några tillfällen under de senaste 12 månaderna?

Nej   Ja → **Hur länge sammantaget?**

☐ Upp till en vecka	☐ 1-3 månader
☐ Mellan en vecka och en månad	☐ 3-12 månader

Fråga 72 Är du medlem i någon fackförening?

Ja ..... (ange hela namnet)   Nej

Fråga 73 Är du medlem i någon arbetslöshetskassa (a-kassa)?

Ja   Nej, men har varit medlem tidigare   Nej, har aldrig varit medlem   Vet inte

Fråga 74 I vilken utsträckning oroar du dig för att du själv eller någon i din bekantskapskrets ska bli arbetslös?

	Jag oroar mig mycket	Jag oroar mig ganska mycket	Jag oroar mig inte särskilt mycket	Jag oroar mig inte alls	Ej aktuellt
Du själv	☐	☐	☐	☐	☐
Nära anhörig	☐	☐	☐	☐	☐
Bekant	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 75 Var förvärvsarbetar/studerar du för närvarande?

Jag förvärvsarbetar/studerar inte för närvarande → Gå till fråga 76

I huvudsak i den kommun där jag bor

I huvudsak i annan kommun än där jag bor .....(ange vilken)

Pendlar till arbete/studier i Norge

Pendlar till arbete/studier i annat land

Ungefär hur lång resväg respektive restid har du normalt till arbetet/skolan?

Antal kilometer:

Antal minuter:

TILL SIST NÅGRA AVSLUTANDE FRÅGOR OM DIG SJÄLV

Fråga 76 Är du kvinna eller man?

Kvinna Man

Vilket år är du född?

Årtal:

Fråga 77 Är du...: Svensk medborgare

Medborgare i annat land

Både svensk medborgare och medborgare i annat land

Fråga 78 Vilket är ditt civilstånd?

Ensamstående

Sambo

Gift/partnerskap

Änka/änkling

Fråga 79 Har du egna barn?

Ja Nej

Fråga 80 Hur ser ditt hushåll ut?

Jag bor ensam

Jag bor med/delar regelbundet mitt hushåll med:

→

	Ja	Nej
En vuxen	☐	☐
Flera vuxna	☐	☐
Ett eller flera barn	☐	☐

Om du regelbundet delar ditt hushåll med barn, hur många är de och i vilka åldrar är de?

Antal barn:

...i åldrarna:

0-3 år

4-6 år

7-15 år

16 år eller äldre

Fråga 81 Var någonstans har du, respektive din far och din mor, huvudsakligen vuxit upp?

	Du själv	Din far	Din mor
Ren landsbygd i Sverige	☐	☐	☐
Mindre tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stad eller större tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stockholm, Göteborg eller Malmö	☐	☐	☐
Annat land i Norden	☐	☐	☐
Annat land i Europa	☐	☐	☐
Land utanför Europa	☐	☐	☐

Fråga 82 I vilket av de här geografiska områdena känner du att du i första hand hör hemma? Markera endast ett alternativ.

☐ Den ort där jag bor	☐ Sverige som helhet
☐ Det landskap där jag bor	☐ Norden
☐ Mitt tidigare län	☐ Europa
☐ Västra Götaland	☐ Världen som helhet

Fråga 83 Allmänt sett, hur bra tycker du det är att bo i:

	Mycket dåligt		Varken bra eller dåligt					Mycket bra			
	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götaland	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det område inom kommunen där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 84 Vilket språk talas huvudsakligen i ditt nuvarande hem?

- Svenska Annat språk: .....

Fråga 85 Har du/ditt hushåll bil?

- Nej Ja → Bilmärke: ..... Årsmodell:
- (den bil du/ditt hushåll använder mest)

Fråga 86 Vilken är den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten i kronor för samtliga personer i ditt hushåll före skatt (pension, studiemedel etc. ska räknas in)?

☐ 100 000 eller mindre	☐ 401 000 – 500 000	☐ 801 000 – 900 000
☐ 101 000 – 200 000	☐ 501 000 – 600 000	☐ 901 000 – 1 000 000
☐ 201 000 – 300 000	☐ 601 000 – 700 000	☐ 1 001 000 – 1 100 000
☐ 301 000 – 400 000	☐ 701 000 – 800 000	☐ Mer än 1 100 000

Fråga 87 Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?

Ditt nuvarande hem:

- Arbetarhem
- Jordbrukarhem
- Tjänstemannahem
- Högre tjänstemannahem
- Företagarhem

Det hem du växte upp i:

- Arbetarhem
- Jordbrukarhem
- Tjänstemannahem
- Högre tjänstemannahem
- Företagarhem

Fråga 88 Vilken skolutbildning har du? Markera det alternativ som du anser passar bäst in på dig. Om du ännu inte avslutat din utbildning, markera den du genomgår för närvarande.

- Ej fullgjort grundskola (eller motsvarande obligatorisk skola)
- Grundskola (eller motsvarande obligatorisk skola)
- Studier vid gymnasium, folkhögskola (eller motsvarande)
- Examen från gymnasium, folkhögskola (eller motsvarande)
- Eftergymnasial utbildning, ej högskola/universitet
- Studier vid högskola/universitet
- Examen från högskola/universitet
- Examen från/studier vid forskarutbildning

Fråga 89 Vilken inriktning har din utbildning i huvudsak? Kryssa för det alternativ som bäst stämmer in på din utbildning.

☐ Ekonomi/handel/administration	☐ Media/journalistik/reklam
☐ Estetisk/design/hantverk/konst	☐ Naturvetenskap/matematik/data
☐ Hotell/restaurang/service/skönhetsvård	☐ Pedagogik
☐ Hälso-/sjukvård	☐ Samhällsvetenskap/juridik
☐ Humaniora/kultur	☐ Socialt arbete/omsorg/psykologi
☐ Jordbruk/skogsbruk/miljövård	☐ Annan: .....
☐ Teknik/byggt teknik/industri/transport	

Fråga 90 Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna?

	Förbättrats	Förblivit ungefär densamma	Försämrats
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

Hur tror du att ekonomin kommer att förändras under de kommande 12 månaderna?

	Förbättras	Förbli ungefär densamma	Försämras
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

Böcker från SOM-institutet

Detta är några av de böcker som SOM-institutet har gett ut baserade på resultaten från de senaste årens SOM-undersökningar. De finns tillgängliga i sin helhet på SOM-institutets hemsida.

Omstritt omval (2011), red. Linda Berg och Henrik Oscarsson

I framtidens skugga (2012), red. Lennart Weibull, Henrik Oscarsson, Annika Bergström

Västsvensk vardag (2012), red. Annika Bergström

Lycksalighetens ö (2011), red. Sören Holmberg, Lennart Weibull och Henrik Oscarsson

En region blir till (2010), red. Lennart Nilsson

Du kan läsa mer om SOM-institutets verksamhet på vår hemsida:

www.som.gu.se

Där kan du också läsa och beställa våra böcker och rapporter.

Vill du kontakta oss är du mycket välkommen att göra det på:

Telefon: 031 - 786 33 00

E-post: info@som.gu.se

Samhälle Opinion Medier (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som årligen genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. SOM-institutets verksamhet är knuten till forskningen vid två institutioner: *Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG)* och *Statsvetenskapliga institutionen*. SOM-institutets undersökningar utgör ett viktigt bidrag till svensk forskning om opinionsbildning och demokrati i dagens Sverige. Den västsvenska SOM-undersökningen 2012 går ut till totalt 6 000 slumpmässigt utvalda personer boende i Västra Götaland samt Kungsbacka kommun och genomförs i samarbete med Kinnmark Information AB.

Ansvarig för undersökningen är professor Henrik Oscarsson. Undersökningsledare är docent Annika Bergström och fil. dr. Jonas Ohlsson.

Har du frågor som rör din medverkan i undersökningen är du välkommen att kontakta Kinnmark Information AB som ansvarar för utskick och insamling av enkäterna.

Tel: 020-28 28 30 (kostar endast uppkopplingsavgiften)

Du kan också ringa eller skicka e-post till SOM-institutet som gärna besvarar eventuella frågor om studien.

Kontakta:

Jonas Hägglund, biträdande undersökningsledare

Tel: 031-786 55 29

E-post: jonas.hagglund@som.gu.se

Du kan läsa mer om SOM-institutet på internet.

www.som.gu.se

När du besvarat enkäten lägger du den på brevlådan i det bifogade svarskuvertet (portot är betalt).

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER

SOM-institutet

Seminariegatan 1B | Box 710, 405 30 Göteborg | Telefon: 031 786 3300
Fax: 031 786 4780 | E-post: info@som.gu.se | Hemsida: www.som.gu.se

Denna streckkod är endast till för att inkomna svar skall kunna prickas av vid datorns optiska läsning. Då slipper du få påminnelse i onödan.

SOM-INSTITUTETS BÖCKER

ISSN 0284-4788

1. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
2. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
3. Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
4. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiotal*
Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
5. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
6. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
7. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och samhälle*
Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--7--SE
8. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--8--SE
9. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--9--SE
10. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*
Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--10--SE
11. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*
Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--11--SE
12. Nilsson, Lennart (red): *Västsvrige i fokus*
Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--12--SE
13. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*
Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--13--SE
14. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*
Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--14--SE. ISBN 91-972694-1-7

15. Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*
Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--15--SE. ISBN 91-972694-2-5
16. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittioåret*
Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--16--SE. ISBN 91-972694-3-3
17. Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*
Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--17--SE. ISBN 91-972694-4-1
18. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*
Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--18--SE. ISBN 91-972694-5-X
19. Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*
Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--19--SE. ISBN 91-972694-7-6
20. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionssambället*
Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--20--SE. ISBN 91-972694-8-4
21. Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*
Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--21--SE. ISBN 91-972694-9-2
22. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*
Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--22--SE. ISBN 91-973670-1-X
23. Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*
Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISRN: 91-973670-2-8. ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE
24. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya sambället*
Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISRN: 91-973670-3-6. ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE
25. Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*
Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISRN: 91-973670-4-4. ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE
26. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Land, Du välsignade?*
Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISRN: 91-973670-6-0. ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE
27. Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*
Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISRN: 91-973670-7-9. ISRN: GU-STJM-SOM--27--E
28. Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*
Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISRN: 91-973670-8-7. ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE

29. Wadbring, Ingela; Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red):
Efter Arbetet. Synen på nedläggningen och dess konsekvenser.
Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISSN: 1101-4692 och 0428-4788. ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE
30. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken*.
Göteborg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-9-5. ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE
31. Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige*
Göteborg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-01-8. ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE
32. Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender*
Göteborg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-02-6. ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE
33. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfångans marknaden*
Göteborg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-03-4. ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE
34. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*
Göteborg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-04-2. ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE
35. Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring*
Göteborg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-05-05-13
36. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*
Göteborg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-06-9. ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE
37. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*
Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-07-7. ISRN: GU-STJM-SOM--37--SE
38. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne*
Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-08-5. ISRN: GU-STJM-SOM--38--SE
39. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*
Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-09-3. ISRN: GU-STJM-SOM--39--SE
40. Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen - Västsverige 1998-2005*
Göteborg 2007, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-10-6. ISRN: GU-STJM-SOM--40--SE
41. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det nya Sverige*
Göteborg 2007, 560 sidor. Pris: 270 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-11-3. ISRN: GU-STJM-SOM--41--SE

42. Nilsson, Lennart & Johansson, Susanne (red)
Regionen och flernivådemokratin
Göteborg 2008, 336 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-12-0. ISRN: GU-STJM-SOM--42--SE
43. Nilsson, Lennart & Antoni, Rudolf (red) *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin*
Göteborg 2008, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-13-7. ISRN: GU-STJM-SOM--43--SE
44. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Skilda världar*
Göteborg 2008, 616 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-14-4. ISRN: GU-STJM-SOM--44--SE
45. Nilsson, Lennart och Susanne Johansson (red) *Att bygga, Att bo, Att leva. En bok om Västra Götaland*
Göteborg 2009, 304 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-15-1. ISRN: GU-STJM-SOM--45--SE
46. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Svensk Höst*
Göteborg 2009, 560 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-16-8. ISRN: GU-STJM-SOM--46--SE
47. Nilsson, Lennart (red) *En region blir till*
Göteborg 2010, 504 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-18-2. ISRN: GU-STJM-SOM--47--SE
48. Johansson, Susanne (red) *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne*
Göteborg 2010, 232 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-17-5. ISRN: GU-STJM-SOM--48--SE
49. Oskarson, Maria, Bentgsson, Mattias & Berglund, Tomas (red)
En fråga om klass. Stockholm: Liber
<http://www.liber.se/Facklitteratur/Sociologi/Sociologi/En-fraga-om-klass>
50. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Nordiskt ljus*
Göteborg 2010, 592 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-19-9. ISRN: GU-STJM-SOM--50--SE
51. Nilsson, Lennart (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*
Göteborg 2011, 272 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-20-5. ISRN: GU-STJM-SOM--51--SE
52. Holmberg, Sören, Weibull Lennart & Oscarsson, Henrik (red)
Lycksalighetens ö
Göteborg 2011, 676 sidor. Pris 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-21-2. ISRN: GU-STJM--52--SE
53. Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*
Göteborg 2012. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-22-9. ISRN: GU-STJM--53--SE
54. Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars & Norell, PO (red) *Värmländskt landskap*
Göteborg 2012. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-86637-04-0. ISRN: GU-STJM--54--SE

55. Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (red) *Omstritt omval*
Göteborg 2012, 216 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-23-6. ISRN: GU-STJM--55--SE
56. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
I framtidens skugga
Göteborg 2012, 696 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-24-3. ISRN: GU-STJM--56--SE
57. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Medborgarna om välfärden
Göteborg 2012, 248 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-25-0. ISRN: GU-STJM--57--SE
58. Ohlsson, Jonas & Bergström, Annika (red)
Vänor och attityder i förändring
Göteborg 2013, 228 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-26-7. ISRN: GU-STJM--58--SE
59. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
Vägskäl
Göteborg 2013, 784 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-27-4. ISRN: GU-STJM--59--SE
60. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
En region för alla?
Göteborg 2013, 286 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-29-8. ISRN: GU-STJM--60--SE

